

**T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ
ANA BİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**ARDAHAN MASALLARININ TÜRKÇE DERSİ ÖĞRETİM
PROGRAMI BAĞLAMINDA DEĞERLER EĞİTİMİ
ÜZERİNDE ETKİSİ**

Yüksek Lisans

**Hazırlayan
Sümeyye Burcu GÜLTEKİN**

**Danışman
Doç. Dr. Merve Nur SEZGİN**

TEMMUZ 2026, ERZİNCAN

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

“Ardahan Masallarının Türkçe Dersi Öğretim Programı Bağlamında Değerler Eğitimi Üzerinde Etkisi” başlıklı **“Yüksek Lisans”** tezim tarafımda incelenmiştir. Buna göre tezimde bilimsel etik ihlali ve intihal olarak nitelendirilebilecek herhangi bir durum olmadığını taahhüt ederim. Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir biçimde elde edildiğini; aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi beyan ederim.

Sümeyye Burcu GÜLTEKİN

T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Ana Bilim Dalı : Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi
Program Adı : Tezli Yüksek Lisans
Tez Başlığı : Ardahan Masallarının Türkçe Dersi Öğretim Programı Bağlamında Değerler Eğitimi Üzerinde Etkisi

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının a) Giriş b) Ana bölümler ve c) Sonuç kısımlarından oluşan (Kapak, Ön söz, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) toplam 188 sayfalık kısmına ilişkin 01/07/2026 tarihinde **Turnitin** intihal programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre tezin benzerlik oranı % 2'dir.

Filtrelemeye tırnak içerisindeki alıntılar dahil edilmiştir. Filtrelemede yedi (7) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç tutulmuştur.

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez İntihal Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim 01/07/2026

Danışman: Doç. Dr. Merve Nur SEZGİN

Öğrenci: Sümeyye Burcu GÜLTEKİN

KILAVUZA UYGUNLUK

“Ardahan Masallarının Türkçe Dersi Öğretim Programı Bağlamında Değerler Eğitimi Üzerinde Etkisi” başlıklı Yüksek Lisans Tezi Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan

Sümeyye Burcu GÜLTEKİN

Danışman

Doç. Dr. Merve Nur SEZGİN

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Doç. Dr. Merve Nur SEZGİN danışmanlığında **Sümeyye Burcu Gültekin** tarafından hazırlanan “**Ardahan Masallarının Türkçe Dersi Öğretim Programı Bağlamında Değerler Eğitimi Üzerinde Etkisi**” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı Türkçe Eğitimi Bilim Dalı’nda **Yüksek Lisans Tezi** olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

01/07/2026

JÜRİ:

Danışman	:	Doç. Dr. Merve Nur SEZGİN	(İmza)
Üye	:	Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Sami ÜNAL	(İmza)
Üye	:	Dr. Öğr. Üyesi Ezgiya MALKOÇ	(İmza)

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun /...../2026 tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

.... /...../2026

Doç. Dr. Müge MANGA

Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Vefat eden kardeşim Muhammed Yekta Gültekin'in varlığıyla sunduğu mutluluğa ve yokken verdiği motivasyona, gözlerimin dolu olmasına rağmen çıktığım yokuşa teşekkürler.

Sümeyye Burcu GÜLTEKİN

ARDAHAN MASALLARININ TÜRKÇE DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI BAĞLAMINDA DEĞERLER EĞİTİMİ ÜZERİNDE ETKİSİ

Sümeyye Burcu GÜLTEKİN

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi,

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi, Temmuz/2026

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Merve Nur SEZGİN

ÖZET

Dünyanın hızla gelişip değişmesinin kültürel değerlerin azalmasında kötü bir etkisi vardır denebilir. Kültürel değerleri yaşatma konusunda birçok araştırma yapılmakla birlikte folklorik çalışmaların da önemi artmaktadır. Bu çalışmalar folklorun içerisinde bulunan edebiyat metinlerini de kapsamaktadır. Kültürün yansıtıcısı olan öğelerden biri de Halk Edebiyatı içerisinde yer alan metinlerdir. Bu metinler arasında ise masallar büyük önem taşır. Buna bağlı olarak bu araştırma da Ardahan yöresinde derlenmiş 40 masalı, 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programında yer alan “on kök değer” açısından incelemeyi hedeflenmektedir. Böylece on kök değerın Türk kültürünü, bölgesel düzeyde ne derece yansıttığının ve Ardahan yöresine ait masalların değerler eğitimi açısından niteliğinin tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Araştırmanın evreni Ardahan masallarıyken; örneklemini Ardahan yöresinde derlenen 40 masaldan oluşmaktadır. Ardahan yöresinde derlenmiş masallar, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığının hazırladığı Müfredatta Yenileme ve Değişiklik Çalışmalarımız Üzerine... adlı rapordaki “Değerler ve Değerlere İlişkin Bazı Tutum ve Davranışlar” adlı tabloda bulunan tutum ve davranışlar esas alınarak değerler tespit edilmiş, tespit edilen değerler doğrudan alıntı yöntemiyle gösterilmiş, bu tespitlerden sıklık tablosu oluşturulmuştur. Ardından masalların sayfa sayısı ve masallarda bulunan değer sayısı esas alınarak yoğunluk tablosu oluşturulmuştur. Araştırmanın sonucunda 40 masalda toplam 296 değere rastlanmıştır. En çok rastlanan değer yardımseverlik f (72) değeridir. Masaların içeriği ve değer sayısı ele alınarak Türkçe dersi Müfredatında kullanılabilir sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkçe Eğitimi, Değerler Eğitimi, On Kök Değer, Ardahan Masalları

THE IMPACT OF ARDAHAN FAIRY TALES ON VALUES EDUCATION WITHIN THE CONTEXT OF THE TURKISH LANGUAGE CURRICULUM

Sümeyye Burcu GÜLTEKİN

Erzincan Binali Yıldırım University

Graduate School of Social Sciences

Master Thesis, July 2026

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Merve Nur SEZGİN

ABSTRACT

It can be argued that the rapid development and transformation of the world have had a detrimental effect on the preservation of cultural values. While extensive research is being conducted on sustaining cultural values, the importance of folkloric studies is also growing; these studies encompass the literary texts found within folklore. Accordingly, this study aims to analyze 40 folktales collected from the Ardahan region in terms of the "ten core values" outlined in the 2019 Turkish Language Course Curriculum. The objective is to determine the extent to which these ten core values reflect Turkish culture at a regional level and to assess the quality of Ardahan folktales regarding values education. While the universe of the study consists of Ardahan folktales, the sample comprises 40 folktales collected from the region. The values within these tales were identified based on the attitudes and behaviors listed in the "Values and Certain Attitudes and Behaviors Related to Values" table found in the report titled *On Our Curriculum Renewal and Modification Efforts*, prepared by the Board of Education and Discipline; these identified values were presented via direct quotations, and a frequency table was subsequently created. Following this, an intensity table was generated based on the page count of the tales and the number of values present in them. The study revealed a total of 296 instances of values across the 40 folktales. The most frequently encountered value was helpfulness (f=72). Based on an analysis of the content and the number of values found in the tales, it was concluded that they are suitable for use in the Turkish language course curriculum.

Keywords: Turkish Language Education, Values Education, Ten Core Values, Ardahan Fairy Tales

İÇİNDEKİLER

ARDAHAN MASALLARININ TÜRKÇE DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI BAĞLAMINDA DEĞERLER EĞİTİMİ ÜZERİNDE ETKİSİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
TEZ ÖZGÜNLÜK SAYFASI.....	ii
KILAVUZA UYGUNLUK	iii
KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	iv
TEŞEKKÜR.....	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar LİSTESİ	xiii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KÜNYESİ

1.1. Problem.....	3
1.2. Amaç.....	3
1.2.1. Alt Amaçlar	4
1.3. Önem.....	4
1.4. Sınırlılıklar	4

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Halk Edebiyatı	5
2.2. Masal.....	6
2.2.1. Masalın Dış Yapısal Özellikleri	7

2.2.2. Masalların İç Yapısal Özellikleri	8
2.2.3. Türk Masal Tarihi.....	9
2.3. Masal ve Eğitim	11
2.3.1. Masalların Dilsel Gelişim Açısından Yararları	12
2.3.2. Masalların Bilişsel ve Ruhsal Gelişim Açısından Yararları.....	13
2.3.3. Masalların Kültürel Açısından Yararları	13
2.3.4. Masalların değerler eğitimi açısından yararları.....	14
2.4. Değer Kavramı.....	14
2.5. On Kök Değer	15
2.6. Ardahan İli	20
2.6.1. Ardahan'ın Tarihçesi.....	20
2.6.2. Coğrafi Konumu ve Özellikleri.....	20
2.6.3. Ardahan'ın Kültürel Zenginlikleri	21
2.6.4. Ardahan Nüfusu ve Etnik Yapısı	21
2.7. Ardahan Yöresinde Derlenen Masalların Özetleri.....	23
2.7.1. Tek Atlı Tekin Olmaz	23
2.7.2. Türkmenoğlu	26
2.7.3. Yelatı	31
2.7.4. Karakaş.....	33
2.7.5. Duran Bey	36
2.7.6. Taşçının Kızı	38
2.7.7. Kayalı	39
2.7.8. Kırklar Kayası	41
2.7.9. Gençlik, Kocalık.....	43
2.7.10. Bozkurt.....	44

2.7.11. Can Alıcı	46
2.7.12. Okçu Beset	47
2.7.13. Aslan Dede	48
2.7.14. Kurbağa Gelin	50
2.7.15 Yedi Başlı Dev	52
2.7.16. Cihan Şah	54
2.7.17. Çeti ile Meti.....	57
2.7.18. Uğru.....	59
2.7.19. Kahraman Mıdılık	62
2.7.20. Eceleceyip	63
2.7.21. Alaca Öküz.....	66
2.7.22. Kızmak Yok	68
2.7.23. Mıdık	70
2.7.24. Tilkiyken Nohudu	72
2.7.25. Tülküyken Gocagari.....	73
2.7.26. Tuz kadar Sevgi.....	74
2.7.27. Şangulum, Şungulum Garaca Dıngılım	75
2.7.28. Bir Padişahın Gazabı.....	76
2.7.29. Tülkü, Canavar, Ayı	78
2.7.30. Demirci ile Süpürgecinin Hikayesi	78
2.7.31. Eğri Gardaşnan Düz Gardaş	81
2.7.32. Ayağına Diken Batan Horoz	83
2.7.33. Şah Oğlu Şah Abbas.....	84
2.7.34. Nuşirevan Padişahının Hekati	85
2.7.35. Nohut.....	87

2.7.36. Padişahın Üç Oğlu ve Derviş	87
2.7.37. Amanatçının Hekayası	90
2.7.38. Molla Muhtar Öğretmen	91
2.7.39. Kuru Kafanın Hekası	92
2.7.40. Zenginin Hikayesi	94

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli	96
3.2. Evren ve Örneklem.....	96
3.3. Veri Toplama Araçları	98
3.4. Verilerin Analizi.....	99

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

4.1. Ardahan Yöresinde Derlenen Masallarda Değerlere İlişkin Bulgular	101
4.1. Adalet Değeri	103
4.2. Dostluk Değeri	113
4.3. Dürüstlük Değeri	119
4.4. Öz Denetim Değeri.....	127
4.5. Sabır Değeri.....	137
4.6. Saygı Değeri.....	141
4.7. Sevgi Değeri.....	150
4.8. Sorumluluk Değeri	167
4.9. Vatanseverlik Değeri.....	175
4.10. Yardımseverlik Değeri	180
SONUÇ	203

KAYNAKÇA.....	210
ÖZ GEÇMİŞ	213

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 2. 1: Değerler ve Değerlere İlişkin Bazı Tutum ve Davranışlar.....	16
Tablo 2. 2: 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı ve 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı Değerlerin Geçme Sıklığı	17
Tablo 2. 3: 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı ve 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı Değerler Açısından Karşılaştırılması.....	18
Tablo 3. 1: “Tek Atlı Tekin” Kitabında Yer Alan Masalla.....	97
Tablo 3. 2: “Ardahan-Çıldır- Göle Masalları” Adlı Kitaptan Alınan Masallar	98
Tablo 3. 3: Değerlere İlişkin Bazı Tutum ve Davranışlar	100
Tablo 4. 1: Ardahan Yöresinde Derlenen Masallarda Tespit Edilen Değerlerin Sıklığı.....	101

GİRİŞ

Dünya, teknolojinin gelişmesiyle artık daha hızlı dönmektedir. Her bilgiye her an ulaşılabilen ve her şey çok hızlı değişip tükenmektedir. Tüm bu hızın ve değişimin ardında kültürler hem birbirine yaklaşmakta hem de birbirlerini yozlaştırmaktadır. Kötü davranışların normalleştirildiği günümüz dünyasında milletler doğruyu hatırlatmak için kendi kültürlerini koruma çabasına girmektedir. Bu nedenle birçok araştırmanın yanında folklorik araştırmalar da yapılmaya başlanmıştır. Böylece kültürün izleri yeniden belirginleştirilmeye çalışılmaktadır. Çay'a (1987, s.49) göre her milletin birbirine sıkı sıkıya sarılmalarındaki en büyük rolü, ortak paydada buluştukları fikirler ve içerisinde yer aldıkları kültür oynar. Milletler kültürün etkisiyle hem geçmişte oluşturulmuş bağların yardımıyla ayakta kalabilir hem de geleceğe daha emin adımlarla yürüyebilir. Bu anlamda kültürün varlığını devam ettirmesi önemli etkenlerden biridir.

Şüphesiz masallar içerisinde bulundurduğu diğer halk edebiyatı ürünleri ve kültürel değerler açısından Türk kültürünü olabildiğince fazla yansıtan edebî bir üründür. Aynı zamanda masallar söylendiği yörenin ve zamanın gereksinimlerini ele alınarak nesiller boyu eklemeler veya çıkarmalar yapılarak anlatılmıştır. Bu masalları diri tutar ve masalın büyüyen bir canlı gibi yaşadığını gösteren önemli faktörlerden biridir (Aslan, 2026, s.507).

Masalların eğitimde kullanılması oldukça önemli bir konudur. İnsan hayatında önemli olabilecek bilgileri sistematik olarak öğretmek ve iyi bir vatandaş yetiştirmek için insanlara küçük yaştan başlayarak eğitim verilir. Eğitimin en önemli amaçlarından biri iyi insan yetiştirmektir. İyi insan hem ahlaki açıdan donanımlıdır hem de kültürünü iyi özümser. Kültürü öğretmek için eğitimde birçok yöntem kullanılabilir. Bunlardan biri de Türk halk edebiyatı ürünleridir. Özellikle masal türü eğitimde kullanılmak üzere çok verimli bir kaynak olabilir.

Masallar, eğitsel açıdan oldukça önemli bir türdür. Karabayır (2015, s.36), yaptığı çalışmada masalların birçok yönden eğitici rolünün olduğunu tespit etmiştir. Çalışmasında masalların çocuklar üzerinde; kelime dağarcığının gelişmesi, değerleri keşfetme, iyi dostluklar kurma, büyüklerin sözünden çıkmama gibi davranışları öğretme konusunda etkileri olduğunu tespit etmiştir. Aynı zamanda Gedik (2019, s.365) yaptığı çalışmada masalın dilsel gelişime faydalı olduğunu, bilişsel ve ruhsal gelişime katkı

sağladığını, kültürel aktarım noktasında ve değerler eğitimi açısından verimli bir kaynak olduğunu belirtmiştir.

Masallar, çocukların gelişim düzeylerine fayda sağlamakla birlikte değerler eğitimi için de önemli kaynaklardır. Masalların sonunda hep iyiler kazanır ve kötüler cezalandırılır. Masal boyunca ana kahraman doğru yolda ilerler, yolundan şaşmaz ve sonunda kazanır. Bu çocuklara doğruyu anlatmakla beraber, ahlaki açıdan gelişimine fayda sağlar. Masal kahramanın iyiliği seçerek kazandığını gören çocuk, elbette bundan bir ders çıkarır ve kendi de doğru yola gitme fikrine kapılır. Küçük yaşta masalın içerisinde yer alan evrensel değerleri gören çocukların gelecekte karakterlerinin daha gelişmiş olması beklenir. (Bulut & Gören, 2025, s.636). Çiftçi ve Güner (2024, s.1789) çalışmalarında okul öncesi çağıdaki çocuklara çeşitli masallar okumuş ve çocukların değerler eğitimi konusunda gelişimini test etmişlerdir. Araştırma sonucunda masalların çocuklara değerleri daha somut bir şekilde sunduğunu ve böylece çocukların evrensel değerleri daha iyi kavradığını, günlük hayata yansıttıklarına ulaşılmıştır. Aynı zamanda masal dinleyen çocukların, sosyal açıdan toplumla daha sağlıklı ilişkiler yürütebilecekleri ve bireysel gelişimlerinin daha iyi düzeyde olduğunu belirlemişlerdir.

Çocukların hem kültürü kavrama noktasında hem de akademik olarak destekleyecek nitelikte olan masal türü, edebî bir metin olmasıyla beraber Türkçe dersinde kullanılabilecek önemli bir üründür. Bunun için millî değerlerini yansıtabilecek ve Anadolu'da söylenmiş masalların kullanılabilirliği araştırılmalı ve bölgesel çalışmalar arttırılmalıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KÜNYESİ

1.1. Problem

Gelişen ve değişen dünyada milletler git gide birbirine benzemeye başlamış, dünya adeta küçük bir kasaba haline gelmiştir. Bu değişimle birlikte milletler, özü olan kültürünü, gelenek, görenek, örf ve adetlerini kaybetmeye başlamıştır. Bu nedenle küresel olarak kültürel çalışmalar başlamıştır. Kültürünü ve dilini kaybetmek bir milletin başına gelebilecek en kötü durumlardan biridir. Araştırmacılar halk kültürü konusunda ve kültürün ayrılmaz parçası olan evrensel ve milli değerler konusunda çalışmalar yapmaya başlamış ve bu araştırmalara verilen önem artmıştır. Bu araştırmada da Ardahan yöresinde derlenmiş 40 masalı ele alarak, 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programında yer alan on kök değer açısından incelemeyi hedeflemektedir. Böylece 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programında bulunan on kök değerlerin Türk kültürünü, bölgesel düzeyde ne derece yansıttığının ve Ardahan yöresine ait masalların eğitsel niteliğinin tespit edilmesi amaçlanmaktadır.

1.2. Amaç

Bu araştırmada Ardahan ilinde derlenen 40 adet masalın, 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programında yer alan on kök değerlerin (adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik) var olup olmadığını tespit etmek, sıklığını belirlemek ve eğitsel nitelikte kullanılabilirliğini tespit etmek amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda bazı sorular sorulmakta ve bunların cevapları aranmaktadır.

1.2.1. Alt Amaçlar

- Ardahan ilinde derlenen masallar kök değerler bakımından ne derece zengindir?
- Yörede bulunan masallarda hangi değerler yoğunluktadır?
- Kök değerler ne sıklıkla ve hangi oranda görülmektedir?
- Ardahan masallarındaki değerler öğrencilere aktarılabilir mi?
- Türkçe eğitiminde Ardahan masallarından yararlanmak mümkün müdür?

1.3.Önem

Eğitimin her alanında metinler vardır. Bu metinler edebî veya kurgu olabilirler. Masallar, edebî metinlerdir ve estetik yönlerinin yanında eğitici özellikleri de vardır. Değerler eğitimi konusunda oldukça zengin olan bu metinler bu konuda araştırılıp değerlendirilebilirler. Türkçe eğitiminde oldukça önemli bir yer tutan on kök değer öğretilirken, sadece ders kitaplarından değil Anadolu'da yazılmış olan masallardan da yararlanılabilir. Bu çalışmada Ardahan ilinde derlenen masallar ele alınıp değerler konusunda incelenecek, eğitsel bir nitelikte olup olmadığı ve bu masalların Türkçe dersinde materyal olarak kullanılabilirliği tartışılacaktır.

1.4. Sınırlılıklar

Bu araştırma sadece Ardahan iliyle sınırlandırılmış ve yalnızca Ardahan ilinde derlenen masallardan 40 tanesi kullanılmıştır. Aynı zamanda 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programında bulunan on kök değerle (adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik) sınırlandırılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Halk Edebiyatı

Halk edebiyatı, halkın yüzyıllarca yaşadığı yöreden parçalar taşıyan, halkın bağrından kopan ve kültürel değerleri barındıran bir edebiyat geleneğidir. Halk kelimesi, geçtiğimiz yüzyıllarda köyde yaşayan, yeterince eğitim almamış bir toplum olarak tanımlansa da günümüzde bu tanım kabul görmemektedir. “Halk, en az bir ortak unsuru paylaşan, birbirine sıkı sıkıya kenetlenmiş, belli kültürü ortak bir şekilde sahiplenip bunu yaşatan bir grup insandır” şeklinde tanımlanabilir. Ele alacağımız ikinci kelime ise birçok tanımı bulanan edebiyat kelimesidir. Edebiyat, duygu ve düşünceleri konuşma dilinden farklı olarak estetik ve sanatsal bir kaygıyla ortaya çıkan anlatım biçimi şeklinde kısaca tanımlanabilir (Oğuz, 2019, s.66-69). Fakat edebiyat sadece yazılı olarak kendini ifade etme işi değildir. İnsanoğlu kendini ifade etmek için birçok estetik değer ortaya koyar. Bunlar sözlü gelenek yoluyla, görseller yoluyla ya da canlandırmalar yoluyla yapılabilir.

Halk edebiyatı, Türkçe Sözlükte “Adı belli olan veya olmayan kimselerin, halk ozanlarının yarattıkları şiir, destan ve hikâye vb. türleri içine alan edebiyat” (Türkçe Sözlük, 2011, s.1034) şeklinde tanımlanır. Tüm bu tanımlardan yola çıkarak geleneklerine sıkı sıkıya tutunmuş halkla sanatsal bir ifade taşıyan edebiyat kelimesi birleşince şu tanım yapılabilir: Halk edebiyatı, belirli bir kültüre sahip bireylerin söylerken içinde estetik ve sanatsal kaygı gösteren, içinde bulunduğu toplum tarafından kabul görülüp sahip çıkılan, kendine özgü üretim tarzı olan yaratmalar bütünüdür. Halk edebiyatında birçok tür ve biçim olmasıyla birlikte geçmişin romanı olarak kabul edilen ve kökleri yüzyıllar öncesine dayanan masal bu yaratmalar arasında önemli bir tür olarak kabul edilir.

2.2. Masal

Masal kavramı; Türkçeye, Arapçadan girmiştir. İslam Ansiklopedisinde “mesel” kelimesi “Belli bir kaynaktan çıkmış olmakla birlikte zamanla yaygınlaşarak halka mal olan anonim özdeyiş, atasözü.” olarak tanımlanmaktadır. Mesel kelimesi, zamanla anlam değişikliği göstererek ve Türkçenin dil bilgisel özelliklerine uyum sağlayarak “masal” kelimesine dönüşmüştür (Durmuş, 2004, s.293-294).

Masal sözcüğünün öz Türkçedeki karşılığı “ödgünç” kelimesidir. “Ödgünç” kavramı, Eski Türkçede “öğüt” ya da “nasihat” anlamına gelmektedir. Bu bağlamda, masal kavramı yalnızca kurgusal bir anlatı türünü değil, aynı zamanda öğüt verme işlevi taşıyan bir hikâyeyi de ifade etmektedir. Diğer Türk topluluklarında masala “nağıl”, “erteği”, “ertek”, “ekiyet”, “çörçök”, “nımah” ve “tool” vb. isimler verilmektedir. Anadolu’da ise çeşitli adlandırmalar vardır. Bular: “metel”, “matal”, “mesele”, “mesel”, “misal”, “hekâ”, “hekat”, “hikâye”, “hekeya”, “hikiya”, “hikâ”, “çirok” gibi birçok terim kullanılmaktadır (Sakaoğlu ve Şimşek, 2023, s.7-8).

Şemseddin Sâmî’nin yazdığı Kamus-i Türki’de “mesel”, “âdâb ve ahlâk ve nasâyiha müteallik küçük hikâye” (Samî, 2019, s.790) şeklinde tanımlanmaktadır. Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Sözlüğünde mesel: 1.örnek. ,2.özlü söz. ,3.öğretici hikâye (Develioğlu, 1978, s.747) olarak tanımlanırken günümüzde kullanılan Türkçe Sözlükte masal: Genellikle halkın yarattığı, hayale dayanan, sözlü gelenekte yaşayan, çoğunlukla insanlar, hayvanlar ile cadı, cin, dev, peri vb. varlıkların başından geçen olağanüstü olayları anlatan edebî tür (Türkçe Sözlük, 2011, s.1630) olarak tanımlanır. Elbette ki masalın birçok araştırmacı tarafından yapılan birçok tanımı bulunmaktadır.

Pertev Naili Boratav masalı: Neredeyse tamamı hayal gücüyle yazılmış, doğaüstü olaylarla donatılmış, dinleyicinin dikkatini çekmesi için tekerlemelerin kullanıldığı, dinleyicilere inandırma gayesi olmadan anlatılan kısa hikayelerdir şeklinde tanımlanmaktadır. Masalın eğitmek, öğretmek, eğlendirmek gibi işlevlerinin olduğunu belirten Pertev olağanüstü olayların gerçeğe aktarılırken doğaüstü varlıkların insanlaştırıldığını söyler. Bu varlıklar tıpkı insanlar gibi iyi veya kötü karaktere sahipken; insanlar gibi aileleri, ülkeleri, onları yöneten bir devlet büyüğü ve bir meslekleri vardır. Hatta insanlar gibi iletişim kurabilirler. Bu olağanüstü kahramanların yanında hiçbir gücü olmayan sıradan halktan kişiler büyük işler başarır ve halkın kahramanı bazen de o halkın

padişahı bile olabilir. Masallar da tam bir zaman ve mekân arayışı yoktur, zaman bir çırpıda geçer (Boratav, 1982, s.271).

Saim Sakaoğlu, masalda anlatılan olayın hayal ülkesinde geçtiğini, kahramanlarının hayvanlar ve olağanüstü canlılardan oluştuğunu, tüm bu olağanüstü durumlara rağmen hiçbir çaba göstermeden okuyucunun inandığı sözlü bir gelenektir ifadeleriyle tanımlamaktadır (Sakaoğlu, 2002 s.1-5). Bu sözlü geleneğin ürünlerinden olan masal, oluşurken hem diğer masallardan hem de halk edebiyatı ürünlerinden oldukça etkilenmiştir. Masal sadece kendi türünden etkilenmekle kalmamış: efsane, destan, birçok millete ait mitolojik hikayeler ve motifler, halk hikayeleri, halk şiirleri, atasözleri, deyimler, bilmece, tekerlemelerden etkilenmiş ve bünyesinde birçok türü bulundurmıştır (Helimoğlu, 1997 s.81). Kültürle yoğrulmuş tüm bu ürünler ve geleneksel motifler masalların içinde oldukça fazla bulunur. Sözlü gelenekle doğan masallar, içinde bulunan diğer tüm edebî türlerle birlikte nesilden nesle aktarılır.

Tüm bu tanımlar şu şekilde özetlenebilir: Masallar bilinmeyen zaman ve diyarlarda geçen, içerisinde fazlaca olağanüstü varlığın ve olayın bulunduğu, iyi ve kötünün daima mücadele halinde olduğu, inandırma gayesi taşımayan fakat inandırma gücü yüksek, halkın ortak değerleriyle yaratılmış, tamamen hayal gücüyle yazılmış, öğüt veren, nesillere aktarılan, eğlenirken eğiten hikayelerdir.

2.2.1. Masalın Dış Yapısal Özellikleri

Masallar genellikle uzun anlatılardır; ancak türlerine göre değişkenlik gösterebilir. Örneğin, peri masalları ya da olağanüstü olaylar içeren masalların anlatılması günlerce sürebilirken, fabl türündeki hayvan masalları daha kısa olabilir (Sakaoğlu ve Şimşek, 2023, s.8).

Masallar genellikle düzyazı şeklindedir. Ancak çok sık olmasa da bazı masalların içerisinde manzum kısımlar bulunur. Bu, masal anlatılırken anlatımı zenginleştirmek amacıyla sonradan anlatıcı tarafından eklenmiş veya masalda bulunan kahramanın ağzından çıkan sözler olarak karşımıza çıkabilir. Bazı masallarda ise anlatılırken dinleyicilerin ilgisini çekmek ve masalı güzelleştirmek adına cümleler arası kafiye oluşturulur ve şiirsel bir söyleyiş oluşur. Bunun yanında masalın içinde diğer halk edebiyatı ürünlerinin görülmesi de olasıdır. Bunlar da anlatıcı tarafından dahil edilen

geleneksel ürünlerdir (ninni, atasözü, ağıt, deyim, türkü, vb.) (Sakaoğlu ve Şimşek, 2023, s.8).

Sakaoğlu ve Şimşek’e (2023, s.8) göre masalların içinde “formel” (söz kalıpları) veya “tekerleme” denen kalıplaşmış ifadeler bulunur. Tekermeler; kafiyeli şekilde söylenen bir kısmı anlamlı bir kısmı anlamsız, ses olaylarından yararlanarak oluşturulmuş, şaşırtan ve niyeti sadece dikkat çekmek olan söz biçimleridir. Tekermelerin birçok çeşidi bulunmakla beraber masalda kullanım şekilleri de vardır. Masalın başında söylenen tekerlemeler; dinleyicileri masala hazırlamak amacıyla söylenir. Bu tekerlemelerin masalın içeriği ile bir alakası yoktur. Geçiş ve bağlayış tekerlemeleri genelde bir olayı bir olaya bağlamak için kullanılır. Dikkati dağılan dinleyiciyi toparlarken genelde masalda yaşanan olayın uzunluğunu ifade eder. Benzer durumlarda kullanılan formeller masallardaki kahramanların özelliklerini tasvir ederken veya bazı konuşmaları anlatırken kullanılır. Bu formeller masaldaki yer ve zamanı belirsiz kılar. Bitiş formelleri ise masalın bitişinde kullanılan kalıplaşmış sözlerdir. Bunlar masal ve dinleyici arasında son bir bağ kurar.

Masalların yapısal özellikleri ne olursa olsun toplumun kültüründe var olan masala “tip” denir. Her bir masal kendine has özgün bir tiptir. Bununla beraber birkaç tip masal birleştirilerek tek masal haline getirilerek anlatılabilir (Sakaoğlu ve Şimşek, 2023, s.8).

Her masal, halkın anlayabileceği düzeyde, saf halde anlatılır. Yani dili açık ve sadedir. Halkın içinden gelen masallar, içerisinde yöresel söylenişe ait kelimeler barındırır. Masallarda tasvirler oldukça betimleyicidir, içerisinde her türlü benzetme türlerinden yararlanılabilir. Anlatılanlar kolayca hayal edilebilir. Ancak masallarda genellikle kalıplaşmış betimlemeler kullanılır. Kahramanların görünüşleri neredeyse her masalda aynıdır. Örneğin; iyiliği temsil eden kahramanlardan biri olan peri kızı ve kötülüğü simgeleyen cadı karakterleri hemen hemen her masalda aynı dış görünüş özellikleri ile karşımıza çıkabilir (Sakaoğlu ve Şimşek, 2023, s.10).

2.2.2. Masalların İç Yapısal Özellikleri

Sakaoğlu ve Şimşek’e, (2023 s.8) göre masallarda her zaman doğaüstü varlıklar, yerler ve olaylar bulunur. Bu varlıklar “periler, cinler, devler, ejderhalar veya cüceler” diye sıralanırken; normal halktan olan oduncu, balıkçı, tüccar, padişah gibi insanlar da

bulunur. Masal kahramanının dini inanışları, ırkları veya belirgin bir anadili yoktur. Soyut varlıkların ya da hayvanların konuşuyor olması doğaüstü kabul edilir. Bu varlıkların bulundukları ülkeler doğaüstü yerler olarak alınır ve buna “Masal Mekânı” denir. Masallarda geçen don değiştirme olayı, taş kesilme veya bir yerden bir yere ani olarak yer değiştirmek doğaüstü olaylardır. Masallarda zaman çoğunlukla belirsizdir ve buna da “Masal Zamanı” denir. Mekân ve zaman çoğunlukla belirsiz ve hayalidir. Tüm bunların yanında yine Sakaoğlu ve Şimşek (2023, s.13)’ in tespitlerine göre kahramanların doğaüstü bir yardımcısı bulunur. Bunlar öğütleri ve dualarıyla baş kahramana yardım edip onları başarıya ulaştıran tiplerdir. Sadece yan karakterler değil ana kahramanın eşyaları olan, bir yüzük veya sihirli bir değnek vb., bu özelliğe örnek gösterilir. Kahramanların karakteristik özellikleri vardır, örneğin; dev tipi saf, güçlü, aşırı büyük ve yeterince zeki değilken; peri tipi her zaman çok güzel ve iyilik severdir. Bazı hayvanların kalıplaşmış özellikleri de bulunur. Örneğin tilki her zaman zeki ve kurnazdır.

Masallarda her zaman iyi olarak yansıtılan kahramanlar ödüllendirilirken; kötü kahramanlar cezalandırılır. Bu, masalın eğitsel durumunu öne çıkarır. Masal dinleyicisi, iyinin ödüllendirilmesi ile iyi davranışların güzelliğine yönlendirilir. Masallarda iyi karakterler her zaman başarıya ulaşır. Kötüler ise başarısızlıkla cezalandırılır. Bunun yanında dinleyiciler masalı dinlerken her zaman kendinden bir şeyler bulur çünkü anlatıcı yöresinden gelenekleri içine katarak aktarım yapar. Yani gerçek hayattan izler görülebilir. İçinde kültürel aktarım bulunduran masallar her ne kadar geleneksel görünse de evrensel temalar içerir (Sakaoğlu ve Şimşek, 2023, s.8).

Masalların özel anlatıcıları vardır. Anlatan kişiler “masal anası”, “masal ninesi”, “masal atası”, “masalcı” veya “hikâyeci” olarak adlandırılır. Herkes masalları bilir fakat anlatamaz. Masal anlatıcıları özel olarak usta-çırak geleneği ile yetişir ve anlatma geleneğini öğrenir (Sakaoğlu ve Şimşek, 2023, s.8). Anlatıcı masalı öğrenirken cümle cümle ezberlemek yerine metnin özünü öğrenir; kendi kültürünü, geleneğini ve anlatım tarzını katarak dinleyicilere aktarır.

2.2.3. Türk Masal Tarihi

Masal tarihinde yapılan ilk çalışma, bir derleme olan “Billur Köşk Masallarıdır.” Bu eser 14 masaldan oluşur. Halktan birebir toplandığına dair birçok kanıt vardır. Derleyicisinin kim olduğu belli değildir fakat ulaşılabilen en eski nüshasının 1840-1870

yılları arasında basıldığı bilinmektedir. Bu eser 20. yüzyılda fazlaca ele alınmış, yeni yazarlar tarafından yeniden düzenlenip, yayımlanmıştır (Şahin, 2022, s.2). Bu eser üzerine birçok yeni yayın ve araştırma bulunmaktadır.

Kayaokay’a (2019, s.305-306) göre derlemeyle ilgili yapılan bir diğer çalışma ise kim olduğu bilinmeyen K. D. Hanım tarafından 1913 tarihinde derlenen “Türk Masalları” adlı eserdir. Bu eser Mahmud Beg Matbaası’nda basılmıştır. Eser 317 sayfa, 13 farklı masaldan oluşmaktadır. Türk Masalları adlı eser 1991 yılında Latin harfleri kullanılarak İbrahim Arslanoğlu tarafından tekrar yayımlanmıştır. K.D. mahlası, Kaf ve Dal harfleriyle oluşturulmuştur. K.D. mahlasının kim olduğuna dair birçok araştırma yapılmıştır. Bu konuda net bir bilgiye ulaşılmamakla beraber pek çok iddia vardır.

Sınar Uğurlu’ya (2009, s.1027-1028) göre masallar ve masal derlemeleri ile ilgili çalışmaların tarihi çok eskilere dayansa da bu konuda bilimsel nitelikte ilk olarak 20. yüzyılda Ziya Gökalp’in çalışmaları öne çıkmaktadır. Türkçülük akımının en büyük temsilcilerinden olan Gökalp bu sistemi sunarken devletin en önemli sosyal birliklerinden birinin aile olduğunu düşünmüş, sağlıklı aile üzerinde çalışmalar yapmış ve bu nedenle çocuk konusuna yönelmiştir. Gökalp, çocukların yetişirken milli kültürü öğrenip gelecek nesillere aktarması gerektiğini ve bunun eğitimle gerçekleşebileceğini düşünmüştür. Edebiyatı bir araç gibi kullanarak Türkçülük akımını ve Türk kültürünü çocuklara aktarmayı hedeflemiştir. Ziya Gökalp’in masala olan ilgisi her ne kadar çocukluktan kalma bir vaziyet olarak görünse de bunun temel nedeni masalın içinde bulunan Türk kültürüne ait folklorik kalıntılar ve masalın içindeki eğitici içeriktir. Gökalp’in, masal derlemelerinin yanında içerisinde Türk kültürü, mitolojisi ve destan motiflerinden yararlandığı ayrıca halk hikayelerine benzeterek kendi oluşturduğu masallar bulunmaktadır. Gökalp’in çocuklar için yazdığı: “Kızıl Elma” ve “Altın Işık” kitapları ve “Küçük Mecmua’ da” masalla ilgili yazıları bulunmaktadır (Ertürk, 2023, s.49-55). Bu dönemde masala önem verilmiş bu konu hakkında birçok çalışma yapıp masallar araştırılmış bazı araştırmacılar kendi masallarını yazarken bazıları ise derleme çalışmaları yapmıştır.

Türk folkloru deyince akla gelen bir diğer kişi ise masallarla ilgili birçok çalışması bulunan Pertev Naili Boratav’dır. Pertev, hocasıyla birlikte çalışarak 5000’e yakın masal inceleyip bir “Türk Masalları Kataloğu” oluşturmuştur. 1953 yılında hazırlanan ve

“Typen Türkischer Volksmarchen” adı verilen katalogda 378 masal tipi saptanmışken bunlar 23 başlık haline getirilmiş ve yayımlanmıştır. 1955’te “masal atalarından” derleyerek hazırladığı “Zaman Zaman İçinde” adlı kitapta 21 tekerleme ve 22 masala yer vermiştir. Bunun yanında 1969’da kapsamlı bir derlenme yaparak, unutulmaya yüz tutmuş 48 tane masalı ele aldığı “Az Gittik Uz Gittik” eseri de çok önemlidir (Alçıoğlu, 2012, s.12-13). Boratav masal ve Türk Halk Bilimi konusunda birçok araştırma yapmış ve yurt dışında kabul görmüş önemli bir bilim adamıdır.

1971 yılında, Prof. Dr. Mehmet Kaplan danışmanlığında doktora tezi olarak hazırladığı “Gümüşhane ve Bayburt Masalları” adlı çalışmayla bu yola giren Saim Sakaoğlu ise yaptığı çalışmanın giriş kısmında masal konusunu detaylandırdıktan sonra derlediği 400 masaldan 70 tanesini içeriğe eklemiştir (Yılar, 2003, s.348). Daha sonra bu eser birçok kez düzenlenmiş ve tekrar yayımlanmıştır. Sakaoğlu, çalışama hayatına birçok masal inceleme ve derleme araştırmaları ile devam etmiştir.

Eflâtun Cem Güney, 1948 yılında yayımladığı “En Güzel Türk Masalları” adlı eseriyle başladığı yola: “Bir Varmış Bir Yokmuş (1956), Evvel Zaman İçinde (1957), Gökten Üç Elma Düştü (1960), Az Gittim Uz Gittim (1961)” eserleri ile devam etmiştir (Sakaoğlu ve Şimşek, 2023, s.8).

“Umay Günay, Bilge Seyidoğlu, Mehmet Tuğrul, Hulusi Yetkin, Tahir Alangu, Nuri Taner, Muhsine Helimoğlu” ve daha birçok adını masal tarihine yazdıran bilim adamı vardır. Bunun yanında iki binlerin başından itibaren birçok lisansüstü çalışma farklı detaylandırmalar yapılarak hazırlanmıştır. Bu konuda araştırmalar yapılmaya devam etmektedir.

2.3. Masal ve Eğitim

Eğitimin tüm tanımları göz önüne alınarak “Eğitim, toplumun bireyde istenen davranışları belli amaçlar doğrultusunda kazanması” diye tanımlanabilir. Bu anne karnında başlayıp, ailede devam eden ve yaşam boyu süren bir yolculuktur (Şimşek, 2015, s.2). Eğitimine anne karnında başlayan çocukların yaşamının ilk yıllarında karşılaştıkları edebî eserler, halk edebiyatının ürünü olan ninni, mâni, tekerleme ve masallardır. Halk edebiyatı içinde bulunan bu türler halkın kültürüyle donatılmıştır ve sözlü olarak kuşaktan kuşağa aktarılmaktadır. Bu eserler çocuğun gelişimine birçok yönden fayda sağlamaktadır.

Halk edebiyatı hakkında en geniş araştırmayı Bascom yapmıştır. Halkın gelenekler dahilinde ürettiği tüm eserleri genel olarak değerlendirmiştir. Bireylerin, toplum tarafından kabul edilmiş değerlere\törelere saygı gösterip onları yaşatmaya, gelecek kuşaklara aktarırken; hep birlikte geçirilen zamanın eğlenceli ve eğitici olmasını sağlama, bir yandan da toplumun oluşturduğu baskıyı azaltmak gibi işlevleri vardır (Karatay, 2007, s.6). Toplumsal olarak incelendiğinde halk edebiyatı ürünlerinin işlevleri bu şekilde değerlendirilir. Fakat toplumun en küçük fertleri olan çocuklar için bu ürünlerin işlevleri daha fazla sıralanabilir. Çocuğun eğitimi aile ortamında başlar ve ortamlar giderek genişler. Bu ortamların her birinde belirlenen toplumsal kurallar, ahlaki değerler ve bir kültür vardır. Çocukluğun ilk yıllarında verilen eğitim sistemli olmasa da çocuğu geleceğe hazırlamaktadır. Ortamda çocuğu eğlendirmek için okunan bir ninni ya da masal aslında çocuğa kültürel değerler kazandırabilir, eğitebilir ve olumlu yönde etkileyebilir.

Helimoğlu Yavuz'a (1997, s.437- 439) göre çocukların karşılaştıkları ilk edebî ürünlerden biri masaldır. Masalların çocuklar üzerindeki etkileri yadsınamaz derecede önemlidir. Çocuksu duyguları en iyi yansıtan türdür. Anlatıcı, gündelik dilin serbestliğinden ve sadeliğinden yararlanır fakat canlı tonlar kullanarak öyküsünü ilgi çekici halde sunar. Türkçe yalın halde kullanılırken, fiillerin fazlaca kullanılması masala hareket katar. Çocukların hareketliliği de eklenince, onların kendini masalda bulması oldukça olasıdır. Anlatıcının sadece yalın ve fiil ağırlıklı bir dil kullanması değil içerisinde günlük hayatımızda anlatımı zenginleştirmek ve pekiştirmek için yoğunlukla kullanılan “ikilemeler, pekiştirme sıfatları, tezlik- süreklilik- yaklaşma bildiren fiiller, yansıma sözcükler, masalda bulunan ritim ve kafiye, deyimler, atasözleri, benzetmeler, hayır dualar, beddualar, masal söylemleri (tekerleme)” de anlatımı renklendirir. Atasözleri ve deyimler tek başlarına da kültürel bir kimlik taşıması onları ayrı birer tür olarak değerlendirmek için yeterlidir. Tüm bunlar göz önüne alındığında; masalla büyüyen bir çocuk anadilinin güzelliğini farkına varır, kültürünü sever ve özümser, kelime haznesi ve düşünce kapasitesi gelişir.

2.3.1. Masalların Dilsel Gelişim Açısından Yararları

İnsanoğlunun dilsel gelişimi doğar doğmaz başlar. Her bebek aile içi iletişim ve daha sonrasında gelen halk edebiyatı ürünleriyle tanışır. Çocuklar masal dinleyerek

büyür. Masalın içinde birçok farklı edebî tür (atasözü, deyim, tekerleme vb.) bulunur. Bu masalın söz varlığı konusunda oldukça zengin olduğunu gösterir. Masal, anadil öğrenimine katkı sağlarken düşünce ve iletişim becerilerini geliştirir. Masallar, içinde buldurduğu diğer edebî ürünler ve mizahla oldukça zengin bir tür haline gelmiştir (Gedik, 2019, s.362). Bu da çocukların anadile hâkim olup kelime dağarcığını geliştirmekle beraber akıcı ve güzel konuşmaları hatta görsel okuryazarlık konusunda çok önemli bir husustur.

2.3.2. Masalların Bilişsel ve Ruhsal Gelişim Açısından Yararları

Çocuklar büyüdükçe masal anlatma işi aile içinden çıkarak okul öncesi eğitime geçiş yapar. Okul öncesinde masal dinleyen çocuklar aldıkları eğitmelerle birlikte kendilerini ifade etme konusunda ustalaşır. Anlama ve anlatma becerileri gelişir. Masalda kültürel ve evrensel değerleri öğrenen çocuklar, kurgu ve gerçeklik arasındaki bağlantıyı kurmayı kavrar. Masalda sorunlara farklı çözümler bulan kahramanlar, çocukları düşündürür ve hayal kurma yeteneğini geliştirir. Masalın olağanüstülüklerle dolu olması çocuğu pozitif olarak etkiler ve hayal kurma, estetik, yaratıcı düşünme, çözüm üretme, empati yeteneği kazanma gibi bilişsel becerilerin kazanılmasına katkı sağlar. Aynı zamanda masal kahramanları karşılaştıkları her soruna çözüm yolu bulur. Çocuklar masal kahramanı ile özdeşim kurarak onları rol model alır. Gerçek ve hayal dünyası arasında kalan çocuklar bu kahramanları anlamaya çalışır ve kendilerine yakın bulurlar. Böylece çocuklar, duygusal olarak ve ruhsal yönden gelişir (Gedik, 2019, s.362). Masallarda iyi-kötü, doğru-yanlış, haklı-haksız, adalet-zulüm, tembel-çalışkan, mert-cimri gibi çatışmaların bulunması çocukların zıtlıkları kavraması için önemli bir detaydır. Aynı zamanda bu zıtlıklar içinde her zaman doğru ve iyi olan tarafın kazanması çocuklara iyinin güzelliğini anlatır ve daima güzel değerlere sahip olunması gerektiğini gösterirken kötü davranışların cezalandırıldığını öğretir (Karatay, 2007, s.427). Tüm bunları kavrayan çocuklar, masal kahramanına benzemek için kendileri de güçlü, iyi huylu ve kararlı bireyler olmaya çalışır.

2.3.3. Masalların Kültürel Açidan Yararları

Masallar kendi içinde hem kültürel öğeleri hem de evrensel değerleri barındırır. Masal anlatıcısı tarafından masala yüklenen gelenek, görenek ve kültürel öğeler, çocukların kültürü öğrenmesi ve bunu aktarabilmesi için önemli bir unsurdur. Masal

içinde; efsane, fıkra, mâni, türkû, bilmece, ağıt, atasözleri, deyimler vb. halk edebiyatı ürünlerini bulundurmasıyla her zaman kültürel bir kilit noktası olmuştur (Gedik, 2019, s.363). Türk halkının yaşayışını öğrenen çocuklar böylece kendi kültürünü özümser ve “biz” olma noktasında birleşir.

2.3.4. Masalların değerler eğitimi açısından yararları

Kendi içinde birçok edebî unsur ve kültürel öğeleri taşıyan masalların okunmasındaki tek amaç çocukların eğlenceli zaman geçirmesi değildir. Masallar sayesinde çocuklar geçmişle kucaklaşır. Geçmişte insanların yaşayış tarzını öğrenir ve bugüne yansıtır. Kahramanlarla empati kuran çocuk, onun olaylara nasıl tepki verdiğini analiz eder. İyilerin ödüllendirildiğini ve kötülerin cezalandırıldığını anlayan çocuk, değerlerin önemini keşfeder (Gedik, 2019, s.364). Yaşamının ilk yıllarında karşılaşp okulda masal dinlemeye devam eden çocuk, masallarda bulunan ahlaki değerleri, (dostluk, dürüstlük, saygı, sevgi, sorumluluk ve yardımseverlik vb.) özümseyerek öğrenir.

2.4.Değer Kavramı

Önceleri ekonomik bir ifade olan, “ürünlerin paha karşılığı olarak ölçülen kıymeti” diye tanımlanan “değer” kavramı zamanla anlam genişlemesine uğrayarak kullanım alanına bağlı olarak birçok anlam kazanmıştır. En genel tanımı maddi ve manevi unsurların tamamına biçilen kıymet şeklinde özetlenebilir. Değer kavramının şu an kullanılan en geniş tanımı; “Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü; bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık; fehamet, kadir, kıymet.” (Türkçe Sözlük, 2011, s.607) şeklindedir. Millî Eğitim Bakanlığının 2019’da hazırladığı “Türkçe Dersi Öğretim Programı” incelendiğinde değer kavramı: Sosyal hayatta yolumuza çıkan problemlerle baş etmek için bize sağlanan kuvvetin temel kaynağıdır. Değerler, içerisinde kültürü bulundurur ve geçmişten gelen örf, âdet ve geleneklerin temelinde yer alır. Hazırlanan program tüm bu ilkeleri merkezine alarak oluşturulmuştur. Çünkü değerlerini tam olarak benimseyen bireyler ahlaki yönden gelişmiş ve gelecekte karakterli davranışlar sergileyen örnek vatandaşlar olacaktır şeklinde tanımlanır (MEB, 2019, s.4). Eğitimine aileyle başlayıp, okulda sistematik bir şekilde devam eden eğitimin en temel amaçlarından biri değer kavramını özümseyerek çocuğu yetiştirmektir. Tek

başına bir birey olan çocuk bir yandan da toplumda kabul edilen davranışlar sergilemelidir. Bu nedenle toplumun kültürünü ve değerlerini bilmeli ve buna göre davranmalıdır. Bireylere toplumun kabul edilebilir şekilde davranma yetisini sağlayan değer kavramı Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi başta olmak üzere, Sosyal Bilgiler dersinde ve diğer derslerde farklı yönleri ile ele alınmaktadır. Fakat başlıca olarak 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programında değerlerimiz diye bir başlık açılmış on kök değer sıralanmıştır (MEB, 2019, s.4).

2.5. On Kök Değer

Ulusların güvencesi olarak görülen kültür, bugün dünyada büyük bir öneme sahiptir. Kültürün içerisinde bulunan önemli bileşenlerden biri olan değer kavramının da önemi büyüktür. Kültür ve değerlerin yozlaşıp kaybolmaması için dünyanın birçok ülkesinde çalışmalar başlatılmıştır. Türkiye’de bu ülkelerden biridir. Bunun için 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programında değerlerimiz diye bir başlık açılıp on kök değeri sıralanmıştır. Değerleri ayrı bir ders olarak değil, ders içeriklerinde örtük olarak öğretilmesinin daha kalıcı olacağı düşünülmüş ve programda buna ilişkin yöntemler ve tanımlamalar yapılmıştır. Yapılan tanımlamalarda bireylerin toplumsal hayatta doğru karar alabilmeleri ve toplum tarafından kabul edilmeleri için millî, manevi ve evrensel değerlere sahip olmaları gerektiği açıklanır. Yapılan araştırmalar sonucunda on ana başlık adı altında toplanan ve programda adı geçen kök değerler; “adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik” şeklinde sıralanmaktadır (MEB, 2019, s.4).

Tablo 2. 1: Değerler ve Değerlere İlişkin Bazı Tutum ve Davranışlar

Değerler	Değerlere İlişkin Bazı Tutum ve Davranışlar
Adalet	Adil olma, eşit davranma, paylaşma...
Dostluk	Diğerkâmlık, güven duyma, anlayışlı olma, dayanışma, sadık olma, vefalı olma, yardımlaşma...
Dürüstlük	Açık ve anlaşılır olma, doğru sözlü olma, düzgün ve istikrarlı olma, güvenilir olma, sözünde durma...
Öz denetim	Davranışlarını kontrol etme, davranışlarının sorumluluğunu üstlenme, öz güven sahibi olma, gerektiğinde özür dileme...
Sabır	Azimli olma, tahammül etme, beklemeyi bilme, dirençli ve dayanıklı olma, sebatkâr olma...
Saygı	Alçak gönüllü olma, başkalarına kendine davranılmasını istediği şekilde davranma, diğer insanların kişiliklerine değer verme; muhatabının konumunu, özelliklerini ve durumunu gözetme...
Sevgi	Uygun şekilde sevgisini ifade etme, fedakârlık yapma, güven duyma, merhametli olma, aile birliğine önem verme, diğerkâm olma, vefalı olma...
Sorumluluk	Kendisine, çevresine, ailesine, vatanına karşı sorumlu olma; sözünde durma, tutarlı ve güvenilir olma, davranışlarının sonuçlarını üstlenme...
Vatanseverlik	Çalışkan ve üretken olma, dayanışma, kurallara ve kanunlara uyma, sadık olma, tarihsel ve doğal mirasa duyarlı olma, toplumu önemseme, katılımcı olma... yardımseverlik cömert olma, iş birliği yapma, merhametli olma, misafirperver olma, paylaşma, dayanışma içinde bulunma, destek sunma...
Yardımseverlik	Cömert olma, iş birliği yapma, merhametli olma, misafirperver olma, paylaşma, dayanışma içinde bulunma, destek sunma...

Kaynak: TTKB, 2017, s.22.

Öğretim programında sadece isimleri sıralanan değerler, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığının hazırladığı Müfredatta Yenileme ve Değişiklik Çalışmalarımız Üzerine...

adlı raporda Tablo 2.1 oluşturulmuş ve on kök değere ilişkin bazı tutum ve davranışlar verilmiştir.

Tablo 2. 2: 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı ve 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı Değerlerin Geçme Sıklığı

Değer	2019 Programı	2024 Programı
Saygı	14	76
Sorumluluk	12	170
Sevgi	11	43
Vatanseverlik	9	33
Dostluk	8	18
Dürüstlük	7	13
Adalet	6	7
Sabır	5	4
Yardımseverlik	5	3
Öz denetim	4	2

Tablo 2. 3: 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı ve 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı Değerler Açısından Karşılaştırılması

Kriter	2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı	2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı
Değer Kavramı	Değerler programının neyin nasıl yapılacağına yön veren bakış açısıyla hazırlanmıştır. Yani değerler programının felsefi çerçevesidir. Eğitim sürecinin nihai sonucu olarak görülür.	Değerler dil becerileri ve yaşam yeterlilikleriyle birleştirilerek sunulmuştur. Amaçlanan öğrenci modeline uygun milli ve manevi değerleri bilip bunu geleceğe taşıyan erdemli öğrenciler yetiştirmek amaçlanmıştır. Böylece değerler derslerin içeriğine yerleştirilmiş, hedef ve kazanımlara tematik olarak kodlanmıştır.
Kök Değerler	Programda adı açıkça verilen kök değerler; “adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik” şeklinde sıralanmaktadır	Bu programda açıkça verilen bir liste bulunmamaktadır. Değerler tematik şekilde işlenir. On kök değere: aile bütünlüğü, duyarlılık, çalışkanlık, estetik, mahremiyet, özgürlük, merhamet, tasarruf, mütevazılık, temizlik vb. ek değerler eklenmiştir.
Programdaki Entegrasyon	Değerler bir kazanım, ünite veya ayrı bir ders olarak değil programın temel ilkesi olarak görülür.	Değerler, ders kazanımlarının bir bileşeni olarak kodlanır (örneğin: “Değerler D4: Dostluk, D19: Vatanseverlik, D7: Estetik” vb.). Tematik anlayışta her tema kendi değer içeriğini belirler.
Öncelik ve Vurgu	Bu programa göre öğrencileri değerleri benimsemiş bireyler olarak yetiştirmek önemlidir. Öğrencilerin ders başarısından ayrı tutulan bir hedef olarak ele alınmıştır.	Bu programda değerleri bilen erdemli nesiller yetiştirmek amaçlanırken, disiplinlerarasılık ele alınarak hem akademik hem sosyal ve duyuşsal gelişime önem veren hem de değerleri iyi bilen öğrenciler yetiştirmek ele alınan hedeflerdir.
Ölçme ve Değerlendirme	Değerler için ayrıca bir ölçme aracı ve doğrudan notlandırma yoktur.	Süreç temelli izlemeyi öngören bir yapılanma vardır. Doğrudan notlandırma yoktur.
Tematik Dağılım	Değerler, ayrıca bir tema olarak değerlendirilmemiştir.	Eşitlik ve Adalet, Vatan Sevgisi adında farklı temalara yer verilmiştir.

2019 ve 2024 Türkçe Dersi Öğretim Programları Değerlerin Geçme Sıklığı Karşılaştırma Tablosu değerlendirildiğinde, değerler konusunun ders kitaplarında geçme sıklığı ele alınmamıştır. Fakat programlar yüzeysel olarak incelendiğinde; sabır, yardımseverlik ve öz denetim değerleri dışında kalan değerler 2024 Türkçe Dersi Öğretim Programında daha sık kullanılmıştır. Bu sıklık tablosundan ve diğer karşılaştırmalardan da anlaşılacağı gibi 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programında değerler daha kavramsal düzeyde ele alınmış, sınıf düzeylerinde ve ders içinde bir kazanım olarak sunulmamıştır. Değerler sınırlandırılarak programın genel çerçevesinde belirtilmiştir. 2024 Türkçe Dersi Öğretim Programı ele alındığında on kök değer ve buna eklenen yeni değerler (aile bütünlüğü, duyarlılık, çalışkanlık, estetik, mahremiyet, özgürlük, merhamet, tasarruf, mütevazılık, temizlik vb.) yaygın olarak program içinde geçmiş ve beceri temelli kazanımlarla birlikte sunulmuştur. Değerlerin ders içinde kullanılması programı “Değerler Eğitimi” açısından daha işlevsel ve öğrenci merkezli hale getirmiştir. Sabır, yardımseverlik ve öz denetim değerlerinin sıklığının düşmesinin nedeni bu değerlerin yeni eklenen değerlere bölünmesi, kazanım olarak daha uzun sürede kazanılması, beceri temelli olarak daha zor verilmesi ve daha zor değerlendirilip ölçülmesi nedeniyle geri planda kaldığı tahmin edilmektedir.

Gelişen ve değişen dünyada milletler git gide birbirine benzemeye başlamış, dünya adeta küçük bir kasaba haline gelmiştir. Bu değişimle birlikte milletler, özü olan kültürü kaybetme tehlikesiyle burun buruna gelmiştir. Bu nedenle küresel olarak kültürel çalışmalar başlamıştır. Kültürün ayrılmaz parçası olan değer konusunda çalışmalar başlamış ve verilen önem artmıştır. Bu nedenle 2019’sa hazırlanan programın temelinde yer alan değerlere 2024’te hazırlanan programda daha detaylı ve daha fazla yer verilmiştir. 2019’da on kök değer seçilmiş bunlar programın temel felsefesi olarak eğitim sürecinin tamamına yayılmıştır. Fakat 2024’te yeni değerler eklenmiş (çalışkanlık, estetik, mahremiyet, özgürlük, merhamet, tasarruf, mütevazılık, temizlik vb.) ve bunlar tematik olarak yerleştirilip; ders içeriklerinde hedef olarak kullanılmıştır. Ayrıca bazı değerler tema başlığı olarak kullanılmıştır (ör. Eşitlik ve Adalet, Vatan Sevgisi). 2019 programında ders başarısından ayrı olarak değerlerini bilen öğrenciler yetiştirmek hedeflenirken; 2024 programında hem değerleri bilen hem sosyal hayatta başarılı hem de akademik başarıya sahip bireyler yetiştirmek hedeflenmektedir. 2024 programının, 2019 programından bir diğer farkı ise süreç temelli izlemeye dayanarak, çeşitli görev ve

projelerle; tam olarak bir notlandırma yapılmadan değerlerin ölçülmesidir. Tüm bu karşılaştırmaların sonucunda kök değerler açısından daha net bir çerçeveye çizilmiş olan 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programının kullanılması uygun bulunmuştur.

2.6. Ardahan İli

2.6.1. Ardahan'ın Tarihçesi

Türkiye'nin kuzeydoğusunda bulunan Ardahan ilinin tarihi 3000 bin yıl öncelerine kadar dayanır. İsmi 628 yılında Hazar Türklerinin bir kolu olan Arda Türklerinden alır. 93 Harbinde Osmanlı Devleti'nin, Ardahan Sancağı olan ilimiz 1068'de Sultan Alparslan tarafından Selçuklu topraklarına dahil edilmiştir. Rus-Türk Savaşı olarak bilinen 93 Harbi sonucunda yapılan anlaşmada Kars ve Batum'la birlikte Ardahan da Ruslara tazminat olarak verilmiştir. 40 yıllık Rus hakimiyeti sonrası Ardahan ili 23 Şubat 1921 tarihinde Brest- Litovsk Anlaşması ile Osmanlı topraklarına tekrar dahil olmuştur. 1926 yılında Kars ilinin ilçesi olmuş daha sonra 27.05.1992 tarihinde ise Kars'tan ayrılarak Türkiye'nin 75. ili olmuştur (Sarıkaya,2019, s. XI-XII).

2.6.2. Coğrafi Konumu ve Özellikleri

Ardahan ili, Türkiye'nin kuzeydoğusunda yer almaktadır. Serhat şehri olarak bilinen Ardahan'ın, sınır komşusu Gürcistan ve Ermenistan'dır. Posof- Türkgözü ve Çıldır- Aktaş sınır kapılarıyla Gürcistan'a ulaşım sağlanır. Komşu şehirleri ise Erzurum, Kars ve Artvin'dir. Ardahan ilinin 5 ilçesi bulunmaktadır. Bunlar; Damal, Çıldır, Hanak, Göle ve Posof olarak sıralanır (Ardahan Belediyesi, 2026).

Volkanizmayla oluşan Ardahan platosu, ilin orta kısmında yer alır. Rakımı 1800-2000 metre arasında değişir. Bu nedenle Ardahan oldukça yüksek ve engebeli topraklarda yer alır. Yalnızçam Dağları, Artvin il sınırı boyunca uzanır. İlin kuzeydoğu kesiminde Keldağ (3.033 m), doğu kesiminde Akbaba Dağı (3126 m) yer alır. İlin güneyinde Allahuekber Dağları ve Kısır Dağı (3.197 m) bulunur. Allahuekber Dağlarına bağlı Kabak Dağı (3.054 m) il sınırı içinde kalır. Kısır Dağı 3.197 m ile ilin en yüksek noktasıdır. Bu dağların hepsi 3000 metreyi aşmaktadır. (Ardahan Belediyesi, 2026).

Kaynağını Allahuekber Dağlarından alan Kür nehri ve kolları tarafından Ardahan platosunun yüzeyi parçalanmıştır. İlin güneydoğu kesiminde bulunan Çıldır ilçesinde yer alan Çıldır Gölü'nün, deniz seviyesinden yüksekliği 1.959 m'dir ve en derin noktası 40

metreyi aşmaktadır. Çıldır Gölü, Doğu Anadolu'nun en büyük ikinci gölü olmakla beraber en büyük tatlı su kaynağıdır. Aktaş Gölü ise ilin doğu kesiminde yer alır. Bu gölün doğu yarısı Gürcistan sınırları içinde kalır (Ardahan Valiliği, 2026).

Ardahan ilinin iklimi, sert karasal iklimdir. Her mevsim bol miktarda yağış alırken kış mevsiminde hava -30 derecelere kadar düşmektedir. Böylece bol miktarda kar yağışı görülmektedir. Yıllık ortalama hava sıcaklığı 4 derece civarında seyretmektedir. İklim şartları kültürel ve edebî eserleri etkilemektedir. İlin genelinde ekonomik gelir kaynağı, tarım, hayvancılık ve arıcılıktır. Bunun yanında et ve süt üretimi adına birçok üretim merkezi bulunmaktadır (Ardahan Belediyesi, 2026).

2.6.3. Ardahan'ın Kültürel Zenginlikleri

Ardahan Kalesi, Şeytan Kalesi ve Kalecik Kalesi başta olmak üzere Ardahan ilinde birçok kale bulunmaktadır. Birçok tarihi kilise (Övündü (Vaşlop) Manastır Kilisesi, Sensop Kilisesi...), şapel, tabya, türbe (Kömür Baba Türbesi, Şeyh Ahmet ve Şeyh Muhammet Türbesi, Aşık Şenlik Türbesi...) ve birçok tarihî cami (Dervişbey Camii, Yanık (Arap) Camii...) bulunmaktadır (Ardahan Valiliği, 2026).

Ardahan ilinde hayvancılık oranının yüksek olmasıyla bağlantılı olmak üzere peynir çeşidi de bol miktardadır. Tahıl, et ve hayvansal ürünlerin fazla olması yemek kültürünü etkilemiştir. Aynı zamanda kaz yetiştiriciliği fazla olduğu için kaz eti de ünlü yemeklerindendir (Ardahan Valiliği, 2026).

Ardahan'da halk oyunları bir çeşit yaşam tarzı haline gelmiştir. Oyunlarla birlikte söylenen yöreye ait birçok türkü bulunmaktadır ve buna genelde davul-zurna enstrümanları eşlik eder. Ardahan'ı tanıtan yöresel unsular arasında: il ve her ilçe için ayrı ayrı düzenlenen festivaller ve şenlikler bulunmaktadır. Bunların yanı sıra “Damal Bebeği ve Damal Atatürk Silueti Seyir Alanı, Yalnızçam ve Göle Kayak Merkezi, Kür Nehri, Bülbülan Yaylası, Ardahan Kongre ve Kent Müzesi Binası, Putka Gölü Sulak Alanı, Ortakent (Büyük Nakala) Mağaraları” da çeşitli kültürel sembollerdir (Ardahan Valiliği, 2026).

2.6.4. Ardahan Nüfusu ve Etnik Yapısı

Ardahan'da 5 İlçe, 1 Belde, 227 Köy ve 39 Mahalle bulunmaktadır. Nüfusun büyük çoğunluğu kırsalda yani köyde yaşamaktadır. Nüfus oranı göç nedeniyle

azalmaktadır (Ardahan Valiliği, 2026). Ardahan'ın oldukça kozmopolitik bir yapıdadır. Geçmiş yüzyıllarda birçok etnik grup bir arada yaşamıştır. Şimşek, (2015, s.223) yaptığı araştırmada Cumhuriyetin ilk yıllarında yapılan nüfus sayımlarında Ardahan ilinin özelliklerine değinmiştir. Araştırmaya göre 1897 yılında Ardahan'da: Türk, Karapapak, Türkmen, Kürt, Rum (Grek), Rus, Ermeni, az oranda İranlı, Ukraynalı ve Polonyalı nüfus bulunmaktaydı. Önceleri birlikte kardeş gibi yaşayan bu milletler daha sonra uzun süren Rus işgaliyle bölgede yaşamaya devam etmişler. Cumhuriyet sonrası Ardahan'ın anavatana katılmasıyla azınlıktaki milletler zamanla kendi ülkelerine dönmüştür. Ardahan'ın çeşitli etnik kökenlere ev sahipliği yapması kültürel olarak oldukça etkilemiştir.

Sosyo-kültürel farklılıkların neden olduğu bir diğer konu ise Ardahan'da bulunan ağız yapılarının değişkenliğidir. Yerliler, Türkmenler ve Terekemeler diye isimlendirilen soydaş toplulukların konuştukları ağız yapıları farklılaşır. Yerliler olarak adlandırılan bulunduğu bölgenin sahibi anlamına gelen Türk kavminin ağız yapısı, “k” ve “h” sesinin daha hırıltılı ve sert kullanılması, dar ünlüyle biten kelimelerin “i” sesi ile değişmesi başlıca özellikleridir. Türkmen olarak bilinen Oğuz boylarından gelen bu etnik kökene sahip bireyler genel olarak Alevi-Bektaşî inancına sahip oldukları için kendine has bir ağız yapıları vardır. Türkmenler de “k” ve “h” sesini gırtlaktan çıkarırlar. Terekemeler yani Karapapaklar'da ise kendilerine has konuşma özellikleri vardır. Örneğin, b > v, b > p, v > y, b > y, k > h, g > y ünsüzlerinin değişimi görülür. Bunun yanı sıra “p” ünsüzü yerine “f” ya da “h” ünsüzü kullanılır (Aksakal, 2017 s.6-8). Birçok etnik kökene ev sahipliği yapan Ardahan, diğer dillerden de birçok kelime almıştır.

Ardahan ilinin coğrafi konumu, yer şekilleri, özellikle iklimi, ekonomisi, tarihi ve kültürel yapıları, nüfusu, ağız özellikleri ve etnik yapısı yaşamı bütünüyle etkilemiş ve halk ürünlerinin içerisine geniş bir şekilde yayılmıştır. Yüzyıllardır söylenip gelen halk edebiyatı ürünleri bölgeden her zaman etkilenir. Bu incelenen masallarda net bir şekilde görülmektedir. Gerek masallarda geçen mekanlar gerek hava durumları ve daha birçok örnek kendini göstermektedir.

2.7. Ardahan Yöresinde Derlenen Masalların Özetleri

Bu Bölümde Ümit Kaftancıoğlu (1973), Tek Atlı Tekin Olmaz ve Ahmet Ali Aslan (2017) \ Ardahan- Çıldır- Göle Masalları adlı kitaplardan seçilen 40 adet masal özetlenmiştir.

2.7.1. Tek Atlı Tekin Olmaz

Zamanın birinde yaşlı yoksul bir adam ve onun ergenlik çağında bir oğlu varmış. Bir gün oğlan: “Baba beni zengin birinin yanına ver, çalışayım.” demiş. Baba ve oğul düşmüşler yola. Bir mağaranın önünde azıcık azık yemeye koyulmuşlar. Mağaradan yemek kokusu gelmiş. Mağaraya girip bakınca dolu bir sofraya görmüşler. Çocuk hemen yemeye başlamış fakat babası hiçbir şey yememiş. O sırada 40 harami çıkagelmiş. Haramilerin geldiğini duyan babayla oğul bir kenara saklamışlar. Sofradaki yemeklerin azaldığını gören haramiler, birilerinin geldiğini fark etmiş ve onları arayıp bulmuşlar. Harami başı yemeklerinin kimin yediğini anlamak için onları sofraya davet etmiş. Babanın iştahla yemek yediğini, oğlanın ise yemediğini görünce oğlanın yemekleri yediğini anlamış. Babasından oğlunu bir yıllığına burada bırakmasını istemiş. Babası yüz altın karşılığında oğlunu bırakıp gitmiş.

Harami başı, oğlanı tavlama götürüp ona ölümcül hasta bir at göstermiş. Onu iyileştirmesini istemiş. Bir hafta sonra çocuk bu ata o kadar güzel bakmış ki haramilerin atı bunun yanında hiç kalırmış. Bir gün mağarada bulunan koşumları ata takmış, takımları giymiş. Haramilerin peşine takılmış. Dağın başından dolanıp harami başını bir vuruşta devirmiş. Harami başı düşüp bayılmış. Diğer haramiler: “Tek atlı tekin olmaz. Tutun, yakalayın, vurun!” diye bağırırsa da oğlan öyle bir kaçmış ki yakalayamamışlar. Oğlan, mağaraya dönmüş ardından da haramiler gelmiş, harami başını mağaraya getirip yatırmış, yiyip içtikten sonra dağın başına dönmüşler. Oğlan, harami başıyla ilgilenmiş, yatağına yatırıp uyutmuş. Takımları tekrar kuşanıp haramilerin peşinden sürmüş atını. Yollarını kesip harami başının yardımcısını aynı şekilde yaralamış ve yine onu yakalayamamışlar. Bu olay birkaç defa gerçekleşmiş. Sonunda haramiler bu atlının yanlarındaki oğlan olduğunu anlamış.

Harami başı: “Oğlum ben artık dermansız derde düştüm. Benim tek dermanım Yılan dağının eteğinde, Dönülmez göze denen yerden su içmektir. Bunu sen yapacaksın, gidip bana su getireceksin.” demiş. Oğlan hiç gücenmiş testiye almış ve gözenin başına

gitmiş. Gözenin başında su alırken bir el onu tutmuş. Oğlanı suya çekmiş fakat oğlan debelenince onu bırakmış, kaçmaya çalışmış. Oğlan kendisini çeken kişi tam kaçarken, boynundaki altın tası çekip almış ve dönüp gelmiş. Harami başı, suyu içince iyileşmiş. Dönülmez yerden döndüğü için oğlandan haramilerin gözü iyice korkmuş. Harami başı, haramileri çağırıp: “Yıllardır haramilik yaptık. Kardeş, arkadaş olduk. Ben bu suyu içtim ama haramilik yapacak durumum kalmadı. Ne kazandıysak getirin kırk bire bölelim.” demiş. Oğlan, haramilerin iyi tutumunu görünce kendinden de bir şey olsun diye gözede bulduğu tası çıkarıp ortaya koymuş. Bakmışlar ki bu tas çok değerli, kırka bölünse bölünmez. Bu tası satıp öyle bölelim diye düşünmüşler.

Bir kuyumcuya tası götürmüşler. Kuyumcu tasın çok değerli olduğunu anlamış: “Siz oturun, ben tasın değerine yetecek parayı alıp getireyim.” demiş. Fakat o sırada padişaha götürmüş. “Bu tas benim tasarımdır. Yıllar önce çalındı. Çalan adamlar getirmiş. Bana geri satmak istiyorlar. Bana yardım edin. Gerekeni yapın.” demiş. Padişah, hemen haramileri çağırması, doğruları öğrenmeye çalışmış fakat kuyumcu doğruları inkâr ediyormuş. Bunun üzerine oğlan: “Padişahım bu tasın kimin olduğunu anlamak için kuyumcu ve ben buna birer tane daha eş getirelim.” demiş. Padişah kabul etmiş, oğlanın geri gelmeme ihtimaline karşı haramileri zindana atmış ve kırk gün süre vermiş. Kırk gün süre sonunda eğer oğlan tasın aynısından bulup gelmezse haramiler cezalandırılacaktı.

Haramiler günleri sayılıyormuş. Kuyumcu yeni bir tas yapıyormuş. Oğlan ise varmış gitmiş bir ülkeye, bir dedeye misafir olmuş. Dedeyi dertli görünce ne olduğunu sormuş. Dede: “Bizim padişahın bir oğlu vardı. Genç yaşta öldü. Her gece bir yaratık gelip onu mezarından çıkarır. Canlandırır, sonra tekrar öldürür. Her gün mezarı biri bekler. Bekleyeni de öldürür. Bu gece sıra benim.” Oğlan: “Bu gece senin yerine ben bekleyeyim.” demiş. Dede, kabul etmemiş “Misafiri ölüme sürmek olmaz. Hem padişah kellemi uçurur, duyarsa.” demiş. Oğlan: “Ben gider beklerim. Gün ışıyınca sen gelirsin.” demiş. Gece oğlan beklerken mezardan bir ışık süzölmüş. Işığın içinden bir genç kız çıkmış. Kız elindeki çubuğu mezara dokundurmuş. Mezarda yatan oğlan uyanmış. Bunlar sarılmış, sevişmiş, öpüşmüşler. Kız giderken mezarı bekleyen oğlan kıza yapışmış, gitmesine izin vermemiş. Kız bakmış ki bu diğer bekleyenler gibi değil, korkmuş çubuğu da bırakıp kaçmış. Oğlan, çubuğu almış, mezarı kapatmış, sabah olmuş. Dede, gelmiş mezarın başına, oğlan eve yatmaya gitmiş. Padişah olanları duyunca hemen dedeyi

çağırması. Dede her ne kadar ben bilmiyorum dese de sonunda gerçekleri anlatmış. Padişah oğlanı çağırması ve ona teşekkür etmiş. Oğlan hiçbir karşılık beklemeden çekip gitmiş.

Bir ülkeye varmış. Bu sefer bir nineye misafir olmuş. Bu ülke çok fakirmiş. Bu nedenle ninenin de ikram edecek bir şeyi yokmuş. Nine konuğunun aç olduğunu düşünmüş ve ona bir kurbağa avlayıp kızartılmış. Oğlan bunu görünce durumu anlamış ve neden bu ülkenin fakir olduğunu sormuş. Nine: “Bu ülkenin yiyeceği denizin öbür kıyısından gelir fakat bir yaratık gemilerimize saldırıp yiyeceklerimizin gelmesine izin vermez. Herkes boğulur, gemi batıp yok olur.” demiş. Oğlan: “Nene git padişaha dedi ki benim bir oğlum vardı, geldi. Gemilerle yiyecek getirmek ister, izin ver gitsin.” demiş. Yaşlı kadın oğlanın dediği gibi yapmış. Padişah gemileri hazırlatmış. Oğlan, yolda gemilerin nasıl battığını sormuş soruşturmuş, öğrenmiş. Yiyecekleri alıp dönüş yoluna düşmüş. Tam yarattığını geldiği yerde durmuşlar. Oğlan karşıdan bir karaltının geldiğini görmüş, tutmuş yaratığı bırakmamış. Yaratık bakmış ki bu öbürleri gibi değil kaçıp gitmiş. Giderken de yüzüğü oğlanda kalmış. Oğlan, gemiler dolu ülkeye dönmüş. Padişah çok sevinmiş oğluna dileğini sormuş fakat oğlan: “Yaşlı anama biraz un verin başka bir şey istemem.” deyip gitmiş. Padişah yaşlı kadına ölene kadar yetecek un vermiş...

Oğlan atına binip bir yere gelmiş. Çok güzel bir havuz görmüş. Bu havuza üç kuş gelip konmuş, silkinip üç güzel kız olmuşlar. Başlamışlar başlarından geçen olayları anlatmaya: birinci kız, gözedeki olayı; ikinci kız, mezardaki olayı; üçüncü kız, gemideki olayı anlatmış. Sonra da her biri ah keşke benimle evlense diye dilek dilemiş. Oğlan bunları duyunca saklandığı yerden çıkmış: “Aradığınız yiğit benim. İnanmazsanız işte yüzük işte çubuklar.” demiş. Altın tasın nerede olduğunu soran kızlara oğlan tasın başına gelenleri anlatıp eklemiş: “39 gündür tasa eş arıyorum. Götürmezsem kırk arkadaşımın başı uçacak, bana yardım edin.” demiş. Kızlar yiğidi alıp uçurmuşlar babalarının ülkelerine: “İşte baba bizi alt eden yiğit budur. Biz ancak bununla evleniriz.” demişler. Peri padişahı kabul etmiş.

Oğlan, peri padişahından kırk tasa eş istemiş, peri padişahı hemen kırk tas getirtmiş. Oğlanı da haramilerin olduğu ülkeye göndermiş. Otuz dokuz gecenin hiçbirinde uyuyamayan haramiler iyice umutsuzluğa kapılmış. Oğlan, kırk tası alıp mağaraya saklamış. Kırkinci gün kuyumcu da oğlanda tası padişaha sunmuş. Padişah bakmış ki

kuyumcunun getirdiği tas uydurma. Kuyumcuyu hemen cezalandırmış. Oğlanın tasını geri vermiş haramileri de bırakmış. Haramiler mağaraya gelip her şeyi bölüşmüşler. Büyük kızı harami başı, ortanca kızı baş yardımcısı, küçük kızı da oğlan almış, kırk gün kırk gece düğün yapmışlar. Oğlan, kızı alıp babasının yanına dönmüş. Bu hikâyede burada son bulmuş.

2.7.2. Türkmenoğlu

Zamanın birinde çok varlıklı bir padişah varmış. Her şeyi olsa da bir çocuğu yokmuş. Padişah ara sıra şehirde geziye çıkarmış. Geziye çıktığı bir gün bir evin camından içeriyi izlemiş. Bakmış ki yoksul bir aile, üstlerinde düzgün bir kıyafet olmamasına rağmen çok mutlular, eğleniyorlar. Çok zoruna gitmiş. Bırakıp saraya dönmüş. Karısına demiş ki: “Bir küp altın getir. Biz de altının bolluğuna bakıp sevinelim.” Fakat ne sevinmesi iyice üzmüşler. Çocuğun yerini ne zenginlik ne padişahlık tutar...

Padişah bir karar almış: “Biliyorsunuz benim çocuğum olmuyor. Ben bir geziye çıkacağım, tanrıyı bulup derdime derman isteyeceğim. Gelirsem gelirim, gelmezsem yerime vezir, padişah olsun.”

Padişah lalasını almış yanına. Demir çarığını giymiş, demir değneğini almış eline. İki derviş kılığında düşmüşler yola. Bir su kenarında dinlenmeye durmuşlar. O sırada bir derviş gelmiş, padişahı bir elma uzatmış. “Oğul, senin çocuğum olmuyor. Bu elmayı soy kabuklarını atına ver. Elmanın yarısını sen, yarısını da karın yesin. Atın bir tayı, senin bir oğlun olacak. Onlara bir isim vermeyin. Gelip ben koyacağım.” demiş ve kaybolmuş.

Padişah saraya dönmüş, dervişin dediklerini yapmış. Dokuz ay sonra kendisinin bir oğlu, atının ise bir tayı olmuş. Çocuk büyümüş okula başlamış fakat ne atın ne de kendisinin bir adı varmış. Çocuklar “Adsız Bey” diye dalga geçiyorlarmış. Çocuk bir gün sinirlenmiş okulu bırakıp gelmiş, babasının yakasını tutmuş. Babası dervişle başından geçen olayı anlatmış. Beklemişler derviş gelsin. Fakat derviş bir türlü gelmemiş. Herkesin sabrı taşınca bir akşam isim koymak için bir şölen düzenlemişler. O sırada derviş ortaya çıkmış. “Oğlanın, adını Türkmenoğlu, tayın adını da Yağıztay koydum.” demiş ve yine iki çift laf etmeye izin vermeden ortadan kaybolmuş.

Türkmenoğlu, tayını çok severmiş. Babası bir gün onların kardeş olduklarını söylemiş. Okuldan her döndüğünde tayının yanına uğrarmış. Bir gün yine okuldan kaçmış

ve tayının yanına uğramış. Yağıztay: “Git içeri de anını gör.” demiş. Türkmenoğlu, gitmiş ki annesi bir Arap’la düşüp kalkıyor. Üstelik bu Arap ayak işlerine bakan uşaklardan biriymiş. Çocuğa yakalanınca çok korkmuşlar. Arap ve annesi Türkmenoğlu’nu yok etmeyi düşünmüşler. Arap şaşkınmış, padişahın yıllar sonra bir oğlu olmuş onu da öldüreceklermiş.

Arap, hemen avluya bir kuyu kazıp tuzak kurmuş fakat Yağıztayın uyarısıyla oğlan bu tuzaktan kurtulmuş. Çocuk kurtulunca bu sefer annesi yemeğine zehir katmış. Yağıztay yine bunu görüp çocuğu uyarmış. Çocuk yemeği kediye vermiş. Kedi hemen ölmüş. Çocuk kedinin öldüğünü görünce yemeği yemeden kalkmış.

Kadın da Arap da padişahın çok korkuyormuş. Yeni bir çare bulmuşlar. Arap, kadına: “Sen şimdi yataklara düştüm diyeceksin. Altına kuru ekmek sereceğiz. Sen döndükçe ekmekler çatırdayacak. Padişah ne oluyor diye sorunca kemiklerim kırılıyor diyeceksin.” demiş ve hemen plana uymuşlar. Padişah karısının o halini görünce çok üzölmüş ve ülkenin her yerinde şifacılar aratmış. Arap, şifacı diye yalandan bir kadın bulmuş. Kadına: “Padişaha, hanımın Yağıztay kesilip postuna sarılırsa ancak öyle iyileşecek. Yoksa başka kurtuluşu yok diyeceksin” demiş, kadına bir avuç altın vermiş. Kadın, Arap’ın dediklerini yapmış. Padişah bunu duyunca üzölmüş. “Yağıztay oğlumdur. O izin verirse ancak o zaman kesilmesine izin veririm.” demiş.

Yağıztay ve oğlan bir plan yapmışlar. Atın kesilmesini kabul ediyormuş gibi yapmışlar. Oğlan: “Önce ben bir süreyim. Onunla vedalaşayım. Sonra kesin.” demiş. Türkmenoğlu, ata binmiş, at havalanmış ve başka ülkelere gitmiş. Padişah, oğlu gidince üzüntüden yataklara düşmüş. Padişahın karısına da gün doğmuş. Arap’la gününü gün ediyormuş. Yağıztay ve Türkmenoğlu varmış gitmişler bir ülkeye.

Türkmenoğlu, bakmış ki ülkedeki padişah devlerle savaşıyor, neredeyse yenilmek üzere. Hemen savaşa katılmış, devleri öldürmeye başlamış. Devlerin bir kısmı ölmüş, diğer kısmı kaçmış. O sırada Türkmenoğlu’nun bileğini bir devin oku yaralamış. Padişah, oğlanın bileğini kendi mendiliyle sarmış. Savaş bitince bir şölen düzenlemişler. Fakat padişah çok üzölmüş. Türkmenoğlu ne olduğunu öğrenmek için çok diretmiş. Padişah: “Benim üç kızım var. Büyüğü vezirin oğlunun, ortancası lalanın oğlunun nişanlısıydı. En küçük kızım daha ergendi. Devler üç kızımı da kaçırdılar, yeraltındaki kaleye hapsettiler.” demiş.

Türkmenoğlu bir bölük asker, vezirin oğlunu ve lahananın oğlunu almış yanına, gitmiş kızları kurtarmaya. Gittikleri kalenin kapısı kocaman bir taşmış. Bir bölük asker ve diğer iki kişi kapıyı açamamışlar. Türkmenoğlu tek eliyle, kapıyı açmış. Yeraltındaki kaleye inmeleri için önce vezirin sonra lalanın oğluna teklif etmiş ama ikisi de kabul etmemiş. Türkmenoğlu bunu zaten tahmin ediyormuş. Kendisi inmiş devlerin kalesine. Bakmış ki üç kız da içeride. Kızlar onu görünce korkmuşlar, sevinmişler, üzmüşler,

Türkmenoğlu devi bir vuruşta öldürmüş. Kızları almış yanına, kuyunun başına gelmiş. Lalanın ve vezirin oğlu kuyudan iki büyük kızı çıkarmış. Küçük kız: “Önce sen çık. Seni kuyuda bırakırlar diye korkuyorum.” demiş. Türkmenoğlu bu teklifi kabul etmemiş. “Ben onlara iyilik ettim. Nişanlılarını kurtardım. Onlar bana kötülük etmez.” diye düşünmüş. Kız bakmış ki Türkmenoğlu onu dinlemiyor, ona bir çift kıl uzatıp: “Bak Türkmenoğlu sen bu kuyuda kalacaksın. Bu kılları al. Bu kıllar, devin atlarının kılıdır. Bu kılları birbirine sürersen atlar sana yardım eder, babamın ülkesine getirir.” demiş.

Kuyunun başında bekleyenler, kızı kuyudan çıkarmışlar fakat oğlanı yukarı çekmemişler. Oğlan, Yağıztay’dan yardım istemiş. Yağıztay: “Kızı görüp beni unuttun.” demiş, çok gücenmiş ve ona yardım etmemiş. Türkmenoğlu, çok yalvarınca Yağıztay: “En arkadaki karanlık odaya git. Odanın en sağ köşesinde bir taş var. Adı Karataş. O taş çok serttir fakat tek yol o taşı delmektir. Sen içerden, ben dışarıdan delmeye çalışacağız. Delersek çıkarsın. Eğer delemesek kaldın orada.” demiş.

Türkmenoğlu, Yağıztay’ın yardımıyla oradan çıkmış. Yağıztay: “Bundan sonra benim sırtım sana yasak ama yine de kardeşiz. Başın çok sıkışırsa şu iki kılı al, birbirine sürünce ben gelir, sana bir yol gösteririm.” demiş ve uçup gitmiş.

Türkmenoğlu tüm bunlarla uğraşırken vezirin ve lalanın oğlu kızları alıp dönüş yoluna çıkmışlar. Üç kızı da tehdit etmişler: “Türkmenoğlu devlerle savaşırken öldü diyeceksiniz.” diye tembihlemişler. Padişahın ülkesine dönmüşler. Padişaha Türkmenoğlu’nun devlerle savaşırken öldüğünü söylemişler. Zaman hızlıca geçmiş, her şey normale dönmüş. Vezirin oğlunun düğününe başlamışlar. Cirit oyunu oynanırken, Türkmenoğlu kuyudan çıkmış ve devin atını çağırmış. Ata binip padişahın ülkesine gelmiş. Hemen kılık değiştirip olmuş bir keloğlan. Sarayın bostanına sığınmış, işe başlamış.

Bostancı, keloğlanı bostana bırakıp düğüne gitmiş. Keloğlan, devin atını çağırıp cirit oyununa katılmış. Vezirin oğluna öyle bir vurmuş ki oğlan yuvarlanıp düşmüş. Sonra oradan bostana kaçıp padişahın adamlarından kurtulmuş. Vezirin oğlu kırk gün yatmış. Kırk gün sonra kendine gelmiş, geline kavuşmuş.

Aradan bir kırk gün daha geçince lalanın oğlunun düğünü başlamış. Aynı şeyi lalanın oğluna da yapmış. En küçük kız, bu sefer devin atını tanımış, bu yiğidin Türkmenoğlu olduğunu anlamış. Bu yiğit atının dönüp bostana kaçtığını görünce bostana sığındığını tahmin etmiş. Bu arada lalanın oğlu da kırk gün yatmış. Kırk birinci gün iyileşmiş, geline kavuşmuş

Padişah bakmış ki her şey yolunda gidiyor. Küçük kızını karşısına alıp “Benden bir dileğin var mı?” diye sormuş. Küçük kız: “Babacım bana bir saray yaptır. Bostanın karşısında, yeşillik, sessiz bir yer.” demiş. Hemen sarayın yapımına başlanmış. Saray yapılıncı kız saraya yerleşmiş. Türkmenoğlu’nu görmek için dikmiş gözünü bostana. Bostancı, kızın ona âşık olduğunu sanmış, sevinmiş, giyimine kuşamına özen göstermeye başlamış.

Bir gün bostancı, keloğlana bir sepet meyve vermiş: “Keloğlan al, bu sepeti saraya götür. Kapıdan uzat. Sakın içeri girme.” demiş. Küçük kız, keloğlanın geldiğini görünce yardımcılara: “Keloğlanı görür görmez tutup onu odama getirin.” diye emir vermiş. Yardımcıları keloğlanı getirmişler. Kız, Keloğlana: “Sen Türkmenoğlu’sun biliyorum. Benden saklama. Lalanın da vezirinde oğlunu attan alaşağı sen ettin.” demiş fakat keloğlan inkâr etmiş. Geri dönünce bostancı neler olup bittiğini sormuş. Keloğlan: “Ben bir daha oraya gitmem. Kırk kız benimle oynadılar. Kelime bakıp güldüler. Ama meyveleri aldılar padişahın kızının odasını koydular. Padişahın kızı, sepete ellemeyin meyveler benimdir, dedi.” demiş. Bostancı sevinmiş kız artık benimdir diye geçirmiş içinden.

Padişah küçük kızın evlenecek yaşının geldiğini düşünmüş. Dört bir yana haber salmış “Herkes giyinsin kuşansın. Ergen yiğitlerin hepsi sarayın önünden geçsin. Kızım elmayı kime atarsa kızımı ona vereceğim.” diye ferman buyurmuş. Ülkedeki herkes giyinmiş, kuşanmış, gelmiş. Geçit başlamış, herkes geçmiş ama kız kimse elmayı kimseye atmamış. Geçitten geçmeyen sadece bostancı ve keloğlan kalmış. Bostancı, zaten bana atacak deyip kendinden emin duruyormuş. Bostancı önde keloğlan kırk adım

arkasından yürümeye başlamış. Bostancı geçmiş fakat kız ona elmayı atmamış. Keloğlan, başlamış koşmaya, kız elmayı öyle bir atmış ki elma parçalanmış. Keloğlan düşmüş yuvarlanmış.

Kızının elmayı keloğlana attığını gören padişah, sinirlenip kızı evlatlıktan reddetmiş. Keloğlan ve kızı kaz pinine kapatmış. Bir daha adını duymak istemiyormuş. Padişah üzüntüsünden yataklara düşmüş, çok hastalanmış. Tüm doktorlar: “Derdinin tek dermanın aslan postu içinde aslan sütü olduğunu.” söylemiş.

Padişah, vezirin ve lalanın oğlunu çağırıp en iyi atları ve bir bölük asker vermiş. Gidip sütü bulup gelin demiş. Türkmenoğlu da gitmek istemiş. Türkmenoğlu’na da uyuz bir at vermişler. Türkmenoğlu uyuz ata binip uzaklaşmış. Biraz yol aldıktan sonra attan inip Yağıztayın kıllarını birbirine sürmüş ve ondan yardım istemiş. Yağıztay gelmiş ve: “Karadağ denen yerde bir ormanlık vardır. Orada üç çam var. Üçü de bir kökten çıkma, o çamlara arkanı dönüp batıya doğru ilerle. Orada bir orman var. Ormanın ortasında kayalığın dibinde bir aslan yatar. Aslanın memesine diken batmış. O dikenı çıkar. Ama çok dikkatli ol aslana zarar verme. Eğer iyileşirse o sana yardım eder.” demiş.

Türkmenoğlu, hemen devin atına binip aslanın yanına gitmiş. Aslanın memesindeki dikenı çıkarmış. Aslan, iyileştiğini görünce Türkmenoğlu’na sormuş: “Benden ne dilersin insan oğlu?” Türkmenoğlu olayları anlatıp süt istemiş. Aslan ona iki torba süt vermiş. Biri yaralı memeden akan kanlı, irinli süt; diğeri ise temiz sütmüş.

Türkmenoğlu dönmüş, bakmış ki lalanın ve vezirin oğlu bir yerde durmuş eğleniyorlar. Gidip kendini aslan avcısı gibi tanıtmış. Onların kaba etlerine damga basma karşılığında sütü vermiş. Oğlanlar hemen bunu kabul etmiş. Türkmenoğlu, damgayı basıp irinli ve kanlı sütü onlara vermiş. İki damat saraya gidince sütü göstermişler fakat süt pis olduğu için padişah sütü içmemiş.

Türkmenoğlu sütü getirmiş ve karısına vermiş. Sütun ağzını padişahın onu devlerin savaşında verdiği mendille bağlamış. Kız sütü babasına içirmiş. Padişah, hemen iyileşmiş. İyileşir iyileşmez mendili tanımış. Kıza mendilin sahibini sormuş. Kız mendilin sahibinin keloğlan olduğunu söylemiş.

Padişah keloğlanı çağırmış. Keloğlan olan biten her şeyi anlatmış: “Kızları kuyudan çıkaran da benim, düğünde damatlara cirit vuran da benim, onlara irinli sütü satanda... İnanmazsanız çağırın ikisini de kaba etlerine damga bıraktım.” demiş. Padişah

oğlanları çağırmış, bakmış ki gerçekten kaba etlerinde damga var. Padişah hemen onları cezalandırmış.

Türkmenoğlu ve kızının kırk gün kırk gece düğün yapmışlar fakat Türkmenoğlu uyurken araya her zaman kılıç koyuyormuş. Kızla gerdeğe girmemiş. Nedenini sormuşlar. Türkmenoğlu: “Ben bir padişah oğluyum. Yıllardır babamı görmedim. Babam benim evlendiğimi görmedi bu yüzden böyle yaparım.” demiş. Padişah hemen hazırlık götürmüş ve onları yollamış Türkmenoğlu’nun ülkesine.

Türkmenoğlu, Yağıztay’ın kollarını birbirine sürmüş ve yağız tayı çağırmış. Yağıztaydan bir haber vermesini istemiş. Yağıztay: “Baban hasta, can çekiyor. Annen hala Arapla.” demiş. Türkmenoğlu, Yağıztay’a yalvarmış yakarmış: “Ne olur beni sırtına al. Beni babama bir an önce götür” demiş. Yağıztay yeminini padişah için bozmuş. Türkmenoğlu ve karısını sırtına almış ve ülkesine götürmüş. Türkmenoğlu, hemen Arap’ın ve annesinin kellesini uçurmuş, babasını iyileştirmiş. Kırk gün kırk gece düğün yapmışlar. Ertesi gün kızın babası da oğlanın babası da ülkesini Türkmenoğlu’na bırakmış onu padişah etmişler. Türkmenoğlu bundan sonraki hayatında ailesiyle mutlu mesut yaşamış.

2.7.3. Yelatı

Zamanın birinde padişah, lalası ve veziri bir geziye çıkmış. Bu gezide derede çamaşır yıkayan üç kız kardeşle karşılaşmışlar. Üç kız kardeş, sırasıyla padişahla evlenirlerse yapacakları hayallerini anlatmışlar. Padişah üçüyle de evlenmiş. En büyük bacı çok büyük bir yurt öreceğini söylemiş, ortanca bacı çok miktarda yiyecek hazırlayacağını söylemiş, üçüncü bacı ise altın saçlı bir kız ve bir erkek çocuğu dünyaya getireceğini söylemiş ve bunlar sırayla gerçekleşmiş.

Biraz zaman sonra üçüncü kız kardeş, bir altın saçlı kız ve bir erkek çocuğu dünyaya getirmiş. Bunu gören diğer iki kıskanç bacı, gidip padişaha, “Karın iki köpek yavrusu doğurdu.” demiş, yalan söylemişler. Padişah buna inanıp hemen karısını, “yedi yolun çatısına beline kadar gömsünler, üstüne de gelen giden tükürsün yüzüne yazılı bir levha assınlar.” diyerek cezalandırmış. Kıskanç iki bacı, doğan çocukları hemen bir cadı karıya vermiş ve onları yok etmesini istemiş. Cadı kadın, çocukları bir sandığa koyup suya atmış. Çocukları, bir dev bulmuş, onarı evlat edinip büyütmüş. Bir gün çocuklar oyun oynarken sokaktaki arkadaşları onlara gerçekleri anlatmış. Çocuklar gelip deve ve

karısına bunun gerçek olup olmadığını sormuşlar. Dev, gerçekleri anlatmış. Çocuklara kalabileceklerini söylese de çocuklar evi terk etmiş.

Altın saçlı kız ve oğlan birlikte bir değirmencinin yanına sığınmış, orada yaşamaya başlamışlar. Oğlan her gün ava çıkıyormuş. Avda sürekli padişahla karşılaşıyorlarmış. Padişah saraya gelip “Bugün avda çok güzel bir çocuk gördüm.” diye diğer iki karısına anlatmış. Kıskanç iki kadın, padişahın anlattıklarından bu çocuğun bacalarının çocuğu olduğunu anlamış ve cadı kadını çağırmış. Cadı kadın, altın saçlı kızın yanına gidip kızın güvenini kazanmış. Kıza demiş ki: “Bir dağın ardında “yelatı” diye bir at var, kardeşine söyle onu getirsin.” Fakat bu çok tehlikeliymiş. Cadı, oğlanın oraya gidip dönemeyeceğini düşünmüş. Altın saçlı kız, oğlana cadının anlattıklarını söylemiş. Oğlan bu maceraya gitmeden önce dev babasının yanına uğramış, ondan bazı bilgileri alıp gitmiş ve sağ salim dönmüş. Oğlan, ertesi gün atıyla tekrar ava çıkmış, padişah onu yine görmüş ve gelip sarayda karılarına anlatmış. Çocuğun ölmediğini anlayan kötü kalpli teyzeleri, cadı kadına tekrar gidip onun ölmesi için bir plan yapmasını istemişler. Cadı kadın, yine kızın yanına gitmiş ve demiş ki: “Sen evde tek başına sıkılıyorsun abine söyle gitsin dağların ardında gergef yaparken kullanabileceğin bir yağlık var onu getirsin.” Kız, kardeşine bunları anlatmış. Oğlan, giderken tekrar dev babasına uğrayıp bazı bilgileri alıp yağlığı aramaya çıkmış. Bu görevden de başarılı bir şekilde dönmüş. Çocuğun teyzeleri yine duymuş ki çocuk ölmemiş. Cadı kadını tekrar çağırıp yeni bir plan yapmasını istemişler. Cadı kadın, üçüncü kez kızın yanına gidip dağların ardında bir kız olduğunu ve kardeşinin onu getirmesi gerektiğini, söylemiş. Oğlan yine dev babasına uğrayıp gerekli bilgileri alıp dağların ardındaki zor bir macerayla kızı getirmeyi başarmış.

Gelin gelen kız, kocasından gidip padişaha, “Biz artık buraya sığılmıyoruz bizi yanına al” demesini istemiş. Padişah bu isteği kabul etmiş ve padişahın yanına taşınmışlar. Yeni gelin, kocasına, “Git o çatalda gömülmüş olan kadının karnını doyur. Onu temizle.” demiş. Oğlan bunu yapınca, padişaha, “Senin yanına aldığın oğlan kadını yedirip içirdi” diye haber gitmiş. Padişah çıkıp gelmiş oğlandan hesap sormaya. Yeni gelin, padişaha o kadının aslında köpek yavrusu doğurmadığını düzgün bir dille anlatmış. Padişah gerçeği anlayınca hemen diğer iki karısını ve cadı karıyı cezalandırmış. Karısı, iki çocuğu ve gelini ile mutlu mesut yaşamışlar.

2.7.4. Karakaş

Zamanın birinde bir adam, oğlu Karakaş ile balık tutmaya çıkmış. Büyük bir balık tuttuktan sonra babası balığın çok büyük olduğunu ve bunu parçalayarak götürmeleri gerektiğini söylemiş. Karakaş, sen git babası sen git diye tartışmaya tutuşmuş. Tartışma büyümüş ve adam malzemeleri almaya gitmiş. Karakaş, balığa çok üzülmüş ve suya geri bırakmış. Babası geri döndüğünde balığı göremeyince oğluna çok kızmış ve onu reddetmiş.

Böylece Karakaş yollara düşmüş. Yolda Memiş adında biriyle karşılaşmış. İki delikanlı birlikte yolculuğa çıkmışlar. Bunlar kardeş kardeş, konuşa konuşa yolculuk yaparken bir ülkeye varmışlar. İki arkadaş, padişahın kapısını çalıp, “bize küçük bir yer ver ekmek pişirelim” diye istekte bulunmuşlar. Padişah bu isteği kabul etmiş ve onlara bir yer vermiş. Memiş ve Karakaş o kadar başarılı olmuş ki diğer fırıncılar isyan çıkarmış. Padişah diğer fırıncıların isyanlara dayanamamış ve fırını kapattırmış. İki arkadaş, tekrar padişaha gitmiş ve “bir yer ver aşçılık yapalım” demişler. Padişah isteklerini geri çevirmemiş, iş yerini açmışlar ve yine çok başarılı olmuşlar. Diğer aşçılar padişaha şikâyet etmiş. Padişahı aşçıların dinleyip, Karakaş ve Memiş’in iş yerini kapattırmış. İki arkadaş, pes etmemiş. Yeniden padişaha gidip, bu sefer berber dükkânı açmak için istemişler. Yine çok başarılı olmuşlar ve diğer berberlerin şikâyeti üzerine padişah ve lalası, Memiş ve Karakaş’ın neden bu kadar başarılı olduğunu anlayabilmek için berbere gitmişler.

İki arkadaş çok saygılı bir şekilde padişah ve lalayı karşılamış. Padişah bu durumdan çok memnun olduğu için onları sarayına davet etmiş. Memiş ve Karakaş’ı alıp saraya götürmüşler. Memiş, bazen padişahla satranç oynarmış. Bir gün oyuna başlamadan önce padişaha, “Eğer ben yenersem kızınızı Karakaş’a alırım eğer siz yenersiniz ölene dek sizin kapıkulunuz olurum.” demiş. Anlaşmışlar ve Memiş, padişahı üç vuruşta yenmiş. Padişah: “Benim kızım dilsizdir. Konuşturabilerseniz alabilirsiniz” demiş. Memiş bu anlaşmayı Karakaşa anlatmış. Lalayı da alıp kızın yanına gitmişler. Karakaş başlamış anlatmaya:

-Bir dülger, bir hoca ve bir dikişçi birlikte yolculuğa çıkmışlar. Karanlık basınca nöbetleşe olarak geceyi geçirmeyi karar vermişler. Dülger, ilk nöbet tutan kişi olmayı kabul etmiş. Herkes uyurken ağaç kesip ondan bir kız bedeni yapmış. Daha sonra dikişçi

kalkmış, kıza bir elbise dikmiş. En son hoca kalkmış ve Allah’a dua edip bu kız için can istemiş. Kız cana gelmiş. Herkes uyandığında kızını kendine istemiş.

Diyerek sözü bitiren Memiş, dönüp oradakilere sormuş:

-Kız kime düşer? Lala:

-Tabii ki hocaya düşer, demiş. Karakaş:

- Dölgere düşer, derken kavga başlamış. Padişahın kızı dayanamayıp atlamış:

-Yazık senin lalalığına, Memiş senden iyi biliyor, kız dölgere düşer, demiş.

Kızın konuştuğunu duyan lala gidip padişaha anlatmış. Padişah, buna inanmamış, lalayı kandırdınız demiş ve bu sefer veziri yanlarında göndermiş. Karakaş ve Memiş’i yanına alan vezir gitmiş kızın yanına. Karakaş başlamış anlatmaya:

-Ülkenin birinde üç delikanlı varmış. Üçü de aynı kızını severmiş. Kızın babası karar veremeyince, “uzak illere gidip çok yararlı bir kazanç öğrenip gelin bir yılımız var” demiş. Üç kardeş yola düşmüşler. Bir yol ağzına gelmişler ve bir yıl sonra burada tekrar buluşup birlikte dönelim demişler. Üç ayrılmışlar. Her biri bir ülkeye gitmiş ve bir yılın sonunda dönmüşler. Herkes ne yaptığını anlatmaya başlamış. Birinci kardeş: “Benim bir kilimim var üstüne binince kırk günlük yolu bir saniyede uçarsın” demiş. İkinci kardeş: “Benim bir tasım var içine bir damla su koyup dünyanın her yerini görebilirim” demiş. Üçüncü kardeş ise: “Ben öyle bir eğitim aldım ki ölüyü bile kaldırırım” demiş. Bunlar düşünmüş ve üçüncü kardeşten tasa bakıp kızın evlenip evlenmediğini görmesini istemişler. Üçüncü kardeş, bir bakmış ki kız ölmüş, gömülmek üzere. Bunun üzerine uçan kilimi olan kardeşe: “Bizi kızın cenazesine yetiştir” deyip atlamışlar kilime. Gençler cenazeye yetişmiş. Ölüleri diriltebilen delikanlı, kızını dirilmiş. Üç kardeş, tutuşmuşlar kavgaya, kızını hangisi alır sizce? diyerek sözü bitirmiş. Vezir cevap vermiş:

-Kızını ölümden kurtaran kişi almalı, demiş. Memiş:

-Büyülü tasla kızın öldüğünü gören kişi almalı, demiş. Memiş, Karakaş ve vezir bu konuda başlamışlar tartışmaya. Padişahın kızı dayanamamış konuşmuş:

-Kendinden utan vezir, Memiş senden daha iyi biliyor demiş.

Kızın konuştuğunu gören vezir kalkmış ve padişaha gitmiş. Anlatmış olanları. Padişah yine kızının konuştuğuna inanmamış. Bu sefer aşçımı da alıp götürün, demiş. Karakaş yine başlamış bir hikâye anlatmaya:

-Günün birinde çok çalışkan bir adam varmış. Karısı ve ergen kardeşiyle birlikte yaşarmışlar. Karısı: “Ben ailemi görmek istiyorum” demiş. Adam çalışmayı çok sevdiği için “sen kardeşimle git” demiş. Ergen kardeşi ve karısı çıkmışlar yola, gide gide çok yorulmuşlar. Karşılarına bir dere çıkmış, bunlar suya girmişler. Bunu görenler olmuş. Çalışkan adama hemen gidip bu durumu anlatmışlar. Adam çok sinirlenmiş ve hemen bunların yanına gitmiş. İki kardeş, anlayıp dinlemeden birbirine kılıç çekmiş ve birbirlerini boyunlarını uçurmuşlar. O sırada oradan geçen bir kuş buna çok üzülüp kadına seslenmiş: “Şimdi sana kanadından bir tüy vereceğim bu tüyü kocan ve kaynının boynuna sürüp kafalarını yerleştir.” demiş. Kadın kuşun dediklerini yapmış fakat kaynının kafasını kocasına, kocasının kafasını kaynına takmış. Karakaş sormuş:

-Kadın şimdi kimin karısı gövdenin mi? Kafanın mı? Aşçı cevaplamış:

-Kadın, kafanın değil, gövdenin karısıdır, demiş. Bunun üzerine Memiş:

-Kadın, kafanıdır diyerek cevap vermiş. Padişahın kızı yine atılmış:

-Yazık sana aşçıbaşı. Memiş senden daha iyi düşünüyor, demiş. Kızın konuştuğunu gören aşçı olan biteni gidip padişaha anlatmış. Padişah:

-Ben lalama da vezirime de aşçıma da inanırım. Bu işten vazgeçin diye yaptım. Benim kızım kiminle gerdeğe girerse o kişi sağ çıkmaz. Yoksa ben kızımın konuştuğunu biliyorum, demiş.

Her şeye rağmen düğün dernek yapılmış. Düğün sonunda Karakaş gerdek odasında bir köşeye saklanmış. Memiş, kızla gerdeğe girmiş ve uyumuş. O sırada kızın ağzından bir yılan çıkmış. Karakaş atlayıp yılanın başını koparmayı başarmış fakat yılanın kalanı kızın karnına geri kaçmış. Padişah, Memiş’in gerdekten sağ çıktığını öğrenir öğrenmez kırk gün kırk gece daha düğün yapmış.

Karakaş ve Memiş, padişaha gidip kendi memleketlerine geri dönmek istediklerini söylemişler. Padişah izin vermiş ve çeşitli hediyeler armağan etmiş. Bunlar yola düşmüş. İki delikanlı yol ayrımına geldiklerinde paylarına düşen malı ikiye bölmeye karar vermişler. Karakaş kızı da bölmek istediğini söylemiş. Memiş, buna karşı çıksa da

Karakaş: “Hayır kardeş, kızı ikiye böleceğiz” demiş. Israrlar sonunda kızı bağlamışlar, Karakaş kızı tam ikiye bölecekken kızın ağzından yılanlar gelip düşmüş. Memiş, hemen yılanları öldürüp olanları açıklamış. Kızı, Karakaş’a teslim edip iki arkadaş birbirine veda etmiş. Herkes kendi ülkesine dönüp mutlu mesut yaşamış.

2.7.5. Duran Bey

Zamanın birinde bir padişah varmış, bu padişah daha evlenmemiş. Bir gün lalası onu evlenmesi için ikna etmeye çalışırken padişah ona bir ricada bulunmuş.

- Eğer evlenmemi istiyorsan senden bir koç istiyorum. Bu koçun etinden kebab postundan yaygı istiyorum. Koçu da sağ istiyorum. Eğer bunları getirirsen evlenirim kırk gün vaktin var demiş. Lala:
- Bu imkânsız eti kesilmiş koç sağ olmaz. Keseceksen boynumu kes, canım sana kurban olsun demiş.

Padişah kabul etmemiş: “Kırk gün vaktin var, git getir” demiş. Lala eve gidip olanları karısına anlatmış. Karısı da daha kırk günün var ye iç yat demiş fakat lala, dinlememiş. Ülkeleri gezmeye başlamış. Lala, gezerken bir çiftçiye rastlamış, bunlar birlikte düşmüşler yola. Yolda bir dereden geçerken lala çiftçiye demiş ki:

- Çiftçi kardeş sen köprü ol ben geçeyim ya ben köprü olayım sen geç.

Çiftçi bundan bir şey anlamamış bir şekilde suyu geçmişler. Biraz ilerleyince yokuş çıkmış karşılarına. Lala:

- Çiftçi kardeş bu yokuşta ya sen beni sırtla ya ben seni sırtlayayım, demiş.

Çiftçi, içinden acaba bu adam deli mi diye düşünmüş. Bir şekilde yokuşu da çıkmışlar. Karşılarına bir orman çıkmış. Lala:

- Çiftçi kardeş bu ormana iki girip dört çıkalım, demiş.

Çiftçi yine ses etmemiş, yoluna devam etmiş. Eve varmışlar. Çiftçi lalayı misafir etmiş. Akşam yemeğinden sonra odasına geçip olan biteni karısına ve kızına anlatmış. Kız:

- Baba bu dervişin söyledikleri çok kolay. Su çıktığında ikimiz de ayakkabımız çıkarmayalım birimiz birimizi sırtlayalım öyle geçelim demek istemiş. İkincisinde ise yokuş bizi yorar birbirimize bir şeyler anlatalım öyle çıkalım

demek istemiş. Sonuncunda ise biz iki kişiyiz iki tane odun değnek aldık mı dört kişi oluruz demek istemiş.

Babası çok yorgun olduğu için bu söylediklerini anlayamadığını söylemiş. Sabah olunca bunları anladığını lalaya anlatmış. Lala, bunları çiftçinin tek başına anlamadığını anlayıp: “Bunu sana kim anlattı” diye sormuş. Çiftçi dürüst davranarak: “Kızım çözdü tüm bunları” demiş. Lala, kızın bunları bilmesi üzerine padişahın sorduğu soruyu kıza sormuş: “Bunu bir tek sen bilebilirsin yoksa benim boynum gidecek” demiş. Kız hemen bir koç istemiş. Kız koçu kırpmış yönünü eğirip, bir yaygı örmüş. Koçun yumurtalarını çıkarıp kebab yapmış. Lala'ya verip göndermiş. Lala, kırkuncu gün padişahın yanına gidip “istediklerini getirdim” demiş. Padişah, bunu lalanın tek başına yaptığına inanmamış ve bunu kime sorduğunu öğrenmeye çalışmış. Lala, olan biteni anlatmış. Padişah hemen yola düşüp kızı babasından istemiş. Kızı alıp saraya gelmiş. Kırk gün kırk gece düğün yapmışlar.

Düğünden sonra gerdek gecesinde başka bir padişah bir ferman göndermiş: “Eğer ersen kadın koynuna girme. Önce benle savaş. Hazırlan geliyorum” yazıyormuş. Padişah hemen olan biteni karısını anlatmış

- Ben savaşa gidiyorum yalnız senden isteklerim var. Erkek atı binip gidiyorum. Kısarak at ahırda, kısarak attan bir tay isterim, benim götürdüğüm aygırdan olacak. Çekmece kilitli, açacak bende o çekmecede 99 altın var. Altını 100 isterim. Senden bir oğlan isterim. Benden olacak seni de kız isterim, demiş.

Padişah, gidince kız oturup düşünmüş: “Daha gerdeğe bile girmemişler. Nasıl bir oğlan doğuracaktı.” Hemen kendine bir at ayarlamış, erkek kıyafetleri giymiş ve kılık değiştirmiş. Kız, varmış gitmiş padişahın otağının yanına bir otağ kurmuş. Padişah hemen sormuş soruşturmuş. Bu kim diye. Kız: “Ben, Duran Bey. Gezer tozar, eğlenirim. Padişahımız da buyursun gelsin eğlenelim” demiş. Padişah gelmiş bunlar başlamışlar satranç oyununa. Baştan kesim kesmişler kazanan kaybedenin atını alır... Kendine Duran Bey diyen kız, kazanmış. Padişahın atını almış, hemen kendi kısrağının yanına koymuş. Sabah atı geri göndermiş ve padişah akşam tekrar davet etmiş. Bu oyunda da kesim kesmişler, kazanan kaybedenden istediği bir şeyi alacak. Duran Bey, oyunu kazanmış ve padişahın boynundaki anahtarı almış. Hemen çekmeceye bir altın daha ekleyip anahtarı geri göndermiş. Son akşam yine bir oyuna başlamadan önce bir kız üstüne kesim

kesmişler. Duran Bey, yine kazanmış padişaha: “Siz gidin ben kızı yollarım” demiş. Duran Bey, tekrar kadın kılığına geçip, padişahın yanına gitmiş. O gece birlik olmuşlar. Padişah, kızı çok sevince onu bırakmak istememiş ama Duran Bey önceden plan yapıp kızı göndermesi için bir adamıyla haber yollamış.

Yıllar sonra padişah ülkesine geri dönmüş. Yolda ata binen bir çocuk görmüş. Çocuğu çok sevmiş uzaktan ama yanına gidememiş. Sarayına dönen padişah, olanları karısına anlatmış. Karısı, o çocuğun kendi çocuğu olduğunu, o atın kendi aygırından bir tay olduğunu, çekmecedeki altının da 100 olduğunu söylemiş. Padişah çok sinirlenmiş ama kadın, Duran Bey olduğunu açıklamış. Padişah çok sevinmiş, kalan ömrünü mutlulukla yaşamışlar.

2.7.6. Taşçının Kızı

Zamanın birinde Taşçı diye bir adam yaşarmış. Bu adam hep taşla uğraşır, taşı yontarmış. Taşçı, evinde konuk olmadığında asla yemek yemezmiş. Yine hiç konuğun gelmediği günlerin ardından bir gün, derviş kılığında iki atlı gelmiş. Bu iki derviş, Taşçı’nın konağına davet edilmiş. Dervişlerden biri padişah, diğeri ise lalaymış. Padişah, evlenecek iyi bir eş bulmak için derviş kılığında gezip dururmuş.

İki derviş, Taşçı’nın konağına girdiklerinde iki kız görmüşler. Padişah kızlardan birini çok beğenmiş. Hemen Taşçı’dan kızı istemiş, yoksa yemek yemem demiş. Taşçı, kızı vermek zorunda kalmış, yoksa açlıktan ölecekmiş. Ertesi gün kızı da alıp yola çıkan padişah saraya varmış. Kız bakmış ki burası saray, ben bir köylü kızyım. O gün susmaya karar vermiş ve bir daha hiç, çocukları doğduğunda bile konuşmamış. Padişah, karısını çok sevdiği için onu böyle kabul etmiş.

Bir gün Lala’nın oğlu, padişahın oğlunu dövünce çocuk annesine koşarak gelip olan biteni anlatmış. Annesi de dayanamayıp: “Baban benden daha büyük. Git babana söyle” demiş. Padişah karısının konuştuğunu duyunca çok sevinmiş ve karısını öpüp sarılıp neden böyle yıllardır sustuğunu sormuş. Kadın: “Benim de bir ailem var. Yıllardır onları görmedim, tabii susarım” demiş. Padişah, hemen buyurmuş; karısı, bir bölük asker ve vezir birlikte yola çıkmışlar. Akşam olup çadırlar kurulup herkes uyduğunda vezir, kadının yanına çıkagelmiş. Kadın, şaşırıp vezire: “Burası benim çadırım, şaşırdın herhalde” demiş. Vezir: “Benimle bir olacaksın yoksa çocuklarını öldürürüm” demiş. Kadın bunu kabul etmemiş ve vezir üç çocuğunu da öldürmüş. Kadın kurtuluş olmadığını

anlayınca, kabul eder gibi yapıp “Seninle bir olmadan temizlenmek, dereye yıkanmak istiyorum” demiş. Vezir ile dereye gitmişler. Kadın bir yolunu bulup kaçmış. Varmış gitmiş kendi babasının konağına.

Memleketine giderken bir çobana rastlamış ve ondan bir koyun derisi alıp kafasına geçirip kılık değiştirmiş. Böylece babasının yanına gittiğinde babası onu tanımamış. Keloğlan, kılığına giren kız babasının yanında başlamış çalışmaya. Tüm bunlar olurken vezir, padişahın yanına gidip: “Karın sana ihanet etti. Kırk haramilerle bir olup kaçmış, çocukları da öldürmüştü” deyip işten sıyrılmaya çalışmış. Padişah, buna inanmamış ve çıkmış karısını aramaya. Gittiği her yerde karısından bir iz aramış. Birçok ülke gezdikten sonra Taşçı’nın konağına gelmişler. Taşçı, zamanında bunlar derviş kılığında olduğu için gelenleri tanımamış fakat padişah tanımış. Padişah, o akşam orda yine herkesten bir hikâye anlatılmasını istemiş. Herkes birer hikâye anlattıktan sonra Keloğlan’a sıra gelmiş. Keloğlan: “Baştan kesim keselim padişahım. Ben hikâyeyi anlatırken bu odadan kimse çıkmayacak” diye şart koşmuş. Padişah kabul etmiş ve keloğlan başlamış başından geçen olayları anlatmaya. Vezir kaçmaya çalışmış fakat keloğlan izin vermemiş. Kimse inanmayınca başındaki deriyi çıkaran Keloğlan’ın gerçek kimliğini ortaya çıkarmış. Padişah, veziri cezalandırmış. Ülkesine dönüp orada karısıyla yeniden kırk gün kırk gece düğün yapıp evlenmiş.

2.7.7. Kayalı

Zamanın birinde bir padişah ve onun bir lalası varmış. Bu iki arkadaş çok iyi anlaşmış. İkisinin de aynı anda çocukları olmuş. Padişahın bir kızı, Lala’nın ise bir oğlu olmuş. Padişah ve lala, çocuklar doğmadan söz kesmiş. Padişah: “Bir kızım olursa, senin de bir oğlun olursa, bunları birbirine verelim” demiş. Zaman geçmiş lalanın bir oğlu olmuş, adını da koymuşlar Kayalı. Padişahın ise bir kızı olmuş. Bu çocuklar birlikte büyümüşler. Yaşları büyüyünce birbirlerinin nişanlısı olduklarını öğrenmişler, başlamışlar okulda sevimliye. Hocaları onları yakalayıp hemen padişaha anlatmış. Padişah çok sinirlenmiş. Kızı almış okuldan. Gençler çok üzölmüş...

Kız, Kayalı'yla kaçmak için bir plan yapmış ve ona haber yollamış. Fakat haber Kayalı'ya gitmemiş. Kızın bundan haberi yokmuş. Gece olunca buluşma noktasına gelmiş, seslenmiş “Kayalı burada mısın?” diye. Kayalı: “Buradayım” demiş. Fakat bu Kayalı, Lala’nın oğlu kayalı değölmüş. Çobanın oğlu Kayalı’nın ta kendisiymiş. Kayalı ve

kız atlara binip çıkmışlar yola. Epey bir gitmişler ama bu sırada kız korkusundan hiç arkasına bile bakmamış. Sabah olunca attan inmişler. Kız bir bakmış ki bu nişanlısı olan Kayalı değil, çobanın oğlu keloğlan. Kız çok şaşırılmış ama kaderim bu deyip kabullenmiş.

Bir derenin kenarında dinlenmeye durunca yiyip içip, oturmuşlar. Kız dereden su içerken parlak bir mücevher bulmuş. Kız, bu mücevheri keloğlana verip padişaha götürmesini ve “bunun karşılığında bize bir yer ver” demesini istemiş. Keloğlan, padişaha gitmiş, bir yer istemiş. Padişah, onlara sığınacak bir yer vermiş. Keloğlan, sarayda bahşış vermesi gereken kişilere bahşış vermediği için bu kişiler sinirlenmiş ve eve kadar onu takip edip evdeki kızı görmüşler. Gidip padişaha “Keloğlanın yanında çok güzel bir kız var. O ancak sana yaraşır” demişler. Padişahın akli çelinmiş, Keloğlana zor bir görev vermeye karar vermiş. Keloğlandan getirdiği mücevherden 40 tane daha getirmesini istemiş. Eve gelip kıza söyledikten sonra Keloğlan, varmış gitmiş mücevheri bulduğu derenin yanına. Oralarda gezerken akşam olmuş, bakmış ki ormanın derinliklerinden bir ses geliyor. Gecenin karanlığında bir dev, gelip ağacın kovuğundan bir kız çıkarmış. Dev kıza: “benimle bir olacaksın” diye defalarca söylemiş kız hiçbirinde kabul etmemiş. Gün ışıyınca dev gitmiş. Keloğlan hemen kızı çıkarıp kurtarmış. Eve gitmişler, biraz zaman geçince keloğlan ve kız çok üzgün görünmeye başlamış. Devın kızı, ne olup bittiğini öğrenmek istemiş. Kıza padişahın mücevher istediğini anlatmışlar. Kız: “Bu çok kolay o taş benim kanımdır.” demiş. Devın kızı kendinden kan akıtıp 40 tane mücevher vermiş. Keloğlan, hemen bunları götürüp padişaha vermiş. Padişah çok şaşırarak birlikte Keloğlan’a yeni bir görev vermiş: “Denizin üstüne 40 gün içinde bir köprü yaparsın” demiş. Keloğlan gelip evde olan biteni anlatmış. Devın kızı, onlara yardım edebileceğini söylemiş. Keloğlana bir damga uzatıp:

-Al bu damgayı, beni kurtardığın ağacın altına git ve devı bekle. Dev gelince bu damgayı ona tut. Bunu görünce sana dokunamaz. Sana itaat etmek zorunda kalır. Deve de ki beni peri padişahının ülkesine götür. O seni götürür. Orada bacıma da bu boncuğu gösterirsin. Bacım anlar seni ben gönderdim. Ona de ki küçük bacın seni istedi.

Keloğlan ağacın altına gidip kızın dediklerini yapmış. Devın kızının bacısını alıp gelmiş. O sırada padişah köprünün inşaatına başlamadığını görünce seviyormuş. Peri padişahının kızı hemen diğer perilere inşaatı başlamları için görev vermiş fakat köprünün ortasında bir burcun eksik yapılmasını istemiş. Padişah sabah kalkınca

köprünün bir gecede yapıldığını görmüş. Almış tüm saray ahalisi ve ordusunu çıkmış köprüye. Bakmış ki köprünün bir burcu eksik. “Böyle köprü mü olur? Bir burcu eksik. Kayalı'nın boynunu vurun” demeye kalmamış. Peri kızı, köprüyü yıktırmış. Padişah ve tüm ahali boğulup gitmiş. Kayalı olmuş padişah. Hem padişah kızıyla hem de devin kızıyla mutlu mesut yaşamışlar.

2.7.8. Kırklar Kayası

Zamanın birinde bir padişah yaşarmış. Bu padişahın bir oğlu olmazmış. Padişah günün birisinde lalasını da alıp demir çarık, demir değnekle yollara düşmüş. Bir pınarda dinlenmeye durmuşlar. O sırada bir sakallı çıkagelmiş: “Hoş geldin padişahım. Hoş geldin lala” demiş. Padişah, çok şaşırılmış: “Sen bizim kim olduğumuzu nereden biliyorsun?” demiş. Derviş: “Eğer bunu bilmeseydim, dervişliğin ne kıymeti olurdu” demiş. Padişah: “O zaman benim derdimin dermanını da bil” demiş. Derviş, padişaha bir elma vermiş: “Senin derdinin dermanı bu elmadır. Koynuna koy. Karına göstermeden çıkar, yarısını sen ye, yarısını karın yesin. Bir oğlun olacak demiş. Padişah çok mutlu olmuş, tam teşekkür edecekken derviş ortadan kaybolmuş. Hemen sarayına dönmüşler. Karısıyla yatağa çekilmişler. Padişah tam elmayı soyacakken, elma düşmüş yere. Karısı elmayı görünce “bu ne?” diye sormuş. Padişah panikle:

-Sus Hanım sus sen bu elmayı görmeden bizim bunu yememiz gerekiyordu. Bu elmayı derviş kılığındaki hızır verdi, bunu yiyince bir oğlunuz olacak dedi ama sen elmayı gördün. Şimdi iş karıştı. Allah yardımcımız olsun demiş. Elmayı yiyip uymuşlar.

Zaman geçmiş padişahın karısının doğum yaptığı haberi gelmiş. Fakat kadın tuluk gibi bir şey doğurmuş. Buna çok üzülseler de kaderimiz deyip boyun eğmişler. Tuluk, yüksek bir tavandan asmışlar. Odaya padişahın hanımından başka kimse girmezmiş. Birkaç günde bir günde bir gelip, silip süpürürmüş. Aradan yıllar geçmiş. Tuluktan “Ana!” diye bir ses gelmiş. Kadın çok korkup olanları padişaha anlatmış. Padişah: “Sen ne cevap verdin?” diye sormuş. Kadın “Hiçbir şey demedim, çok korktum, hemen kaçtım” demiş. Sonra gidip tekrar tutukla konuşmaya karar vermiş. Kadın içeriye girince tuluk yine “Ana!” diye seslenmiş ve evlenmek istediğini söylemiş. Tuluğa: “İstedğin bir kız var mı?” diye sormuşlar. Tuluk: “Karlık ülkesinin padişahının kızını istiyorum. Ne gerekiyorsa babam yapsın” demiş. Anası gelip padişaha her şeyi anlatmış. Padişah çok şaşırılmış çünkü Karlık ülkesinin padişahı hiç kolay şeyler istemezmiş. Her şeye rağmen

Karlık ülkesine gitmiş ve orada Karlık padişahlarından kızını istemiş. Karlık padişahı, kabul ediyor gibi yapmış fakat sonra yapılması çok zor görevler istemiş. Elçi gelen padişah bunun imkânsız olduğunu söylese de Karlık padişahı, kararından dönmemiş. Padişah, saraya dönünce oğlana haber uçurmuş, çok zor istekler buyurduğunu söylemiş. Tuluktaki çocuk, babasına Sarıkaya denen yere gitmesini orada padişahın istediği her şeyi bulup görevi tamamlayacağını söylemiş. Padişah, oğlunun söylediklerini yapmış ve Karlık ülkesine gitmiş. Kızı alıp gelmiş. Çocuğun olduğu odaya koymuş. Günler aylar geçmiş. Ana baba oğullarının yüzünü hiç görmemiş. Oğlan gece yatakta gündüz tulukta...

Bir gün oğlanın anası kıza oğlanın tuluktan nasıl çıktığını sormuş. Kız: “Gece bir güvercin olup indiğini gündüz ise güvercin olup gittiğini” söylemiş. Oğlunu özleyen ana, bir plan yapıp oğlanın kılıfını bir şekilde yaktırmış. Gündüz olunca oğlan tuluğuna gidememiş, çok sinirlenmiş ve “Beni ararsan Kırklar için ara” deyip uçup gitmiş. Bir daha gelmeyince gelin bir demir değnek, bir çift demir çarık giyip yoldaşını aramaya çıkmış. Gittiği her yerde yemekler verip altın dağıtmış. Herkese Kırklar denen yeri sormuş, her yerde bir iz aramış. Bir gün açları doyurduğunu duyan bir kör; iki oğlunu yanına alıp bu kadının aş dağıttığı yere gitmek istemiş. Karanlığa kalınca bir su kenarında uyumuşlar fakat küçük oğlan uyumamış. Bir de görmüş ki ırmağa gelip su dolduran birileri var. Bunları takip etmiş. Kayaya giren adamlara tutunup o da kayaya girmiş. Orada yiyip içip eğlenen kişiler, al Gülbulak bu lokma senin, bu lokmada karının deyip lokma uzatıyorlarmış. Çocuk, bunlara bakmış, sıkılmış ve suya gidenlere tutunup kayadan tekrar çıkmış. Ertesi gün babasıyla Gülbulak’ın karısının dağıtım yerine gitmiş. Kız yine sormuş: “Kırklar denen yeri bilen var mı?” Çocuk: “Ben biliyorum” demiş ve kadını alıp kayanın başına götürmüştü. Gece olunca kadına: “Bu kayaya gireceğiz. Sakın sağa sola bakma” demiş. Kadın bunu dinlememiş, suculara tutunmuş fakat etrafına baktığı için kayaya girememiş. Çocuk girmiş ve orada “Gülbulak’ın eşinin yerini bilen var mı?” diye sormuşlar. Çocuk orada da bildiğini söylemiş. Hemen çocuğa bir hırka giydirip: “kırklara katılacaksın git kadını bul getir” demişler. Oğlan kayadan çıkınca bir de bakmış ki kadın ortada yok.

Kız kayanın başındayken 40 haramilerin eline düşmüş. Harami başı, kıza âşık olmuş, kızı hiç yanından ayırmamış ama muradına da edememiş. Harami başı bir falcı aramaya çıkmış ve çocukla karşılaşmış, ondan yardım istemiş. Çocuk: “Bize senden bir hafta uzak bir yerde, müsaade et. Bu kızı sana ısındıracağım.” demiş. Bunları koymuşlar

bir çadıra uzaklaşmışlar etrafından. Çocuk hemen kızı alıp Gülbülak'ın yanına gitmiş. Bunlar muradına ermiş. Gürbülak'ın karısı hamile kalınca, Kırklar: “Gülbülak artık sen artık dünyaya ait değilsin. Karını al, atanın yanına git. Senin yerine çocuğu aldık.” demişler. Gürbülak karısını alıp baba evine dönmüş. Gülbülak'ı öyle gören ailesi çok mutlu olmuş. Kırk gün kırk gece düğün yapmış eğlenmişler.

2.7.9. Gençlik, Kocalık

Zamanın birinde karısı ve iki çocuğuyla birlikte çok çalışkan bir adam yaşarmış. Bu adam her gün düzenli olarak işe gider gelirmiş. Bir gün işe giderken derinden bir ses duymuş. Etrafa bakınmış fakat bir şey görememiş. Ses, ona: “Ey insanoğlu senin başına büyük bir fırtına gelecek. Gençlikte mi istersin, kocalıkta mı?” demiş. Adam, bunu duyunca çok korkmuş ve evine dönmüş. O gün işe gitmemiş, uyuyup dinlenmiş. Üç gün üst üste aynı sesi duymuş. Sonunda gelip olanları karısına anlatmış. Karısıyla birlikte gençliği seçmişler. Ses yeniden gelince adam “Gençlikte!” diye cevaplamış.

Aradan birkaç gün geçmiş. Adam işe başlamış fakat bir gün ineklerden biri başka bir gün öküzü ölmüş. Kurtlar koyunlarını kırıp geçirmiş. Dolu yağmış tarlaları zarar görmüş. Başına o kadar çok şey gelmiş ki adamın bütün mal varlığı yok olmuş. Çok zor günler geçirince yaşadığı ülkeyi terk etmek zorunda kalmış. Başka bir padişahın ülkesine sığınmış ve orada padişaha çobanlık yapmaya başlamış. Karısı da çamaşırcılık yapıyormuş.

Bir gün padişahın ülkesine bir bezirgân gelmiş. Çamaşırlarını yıkatmak istemiş. Çobanın karısına götürmüşler. Bezirgân o kadar beğenmiş ki kadının kendisini görmek istemiş. Kadın çok güzelmiş. Bezirgân kadını çok beğenmiş ve onu kaçırmış. Kadının kocası eve gittiğinde karısının kaçırıldığını fark etmiş. Çocuklarını alıp karısını aramaya çıkmış, gitmiş...

Bir dereye ulaşmış, karşıya geçmek istemiş. Büyük çocuğu çayın kıyısında bırakmış. Küçük çocuğu çaydan geçirirken büyük çocuk çılgılık atmış. Dönüp baktığında bir kurdun çocuğu kaçırdığını görmüş. O kadar üzülmüş ki küçük çocuk elinden kayıp gitmiş, suda onu götürmüş. Adam zor kurtulmuş, çok üzülmüş. Adam çok üzgünmüş fakat hayat devam ediyormuş. Varmış gitmiş başka bir ülkeye. Orada padişahın tavlasında atlara bakmaya başlamış.

Adam, yaşaya dursun biz gelelim çocuklara. Suyu düşen çocuğu bir değirmenci bulmuş. Öbürünü ise kurdun ağzından bir çoban almış. Evlat edinip büyötmüşler. Çocukların ikisi de padişahın yanında asker olmuş ama birbirlerini tanımıyorlarmış.

Kadın ise tüm olanlara rağmen hala çok güzelmiş. Bezirgân kadını çok seviyormuş, yanından ayırmıyormuş. Kadın hiçbir zaman bezirgana yüz vermemiş. Bezirgân bir gün padişahın olduğu ülkeye gelmiş. Padişah bunu duyunca bezirganı misafir etmek istemiş. Bezirgân: “Benim çok değerli bir sandığım var. Onu kimseye bırakamam.” demiş. Padişah çok güvendiğı iki askere sandığı emanet etmiş.

İki asker beklemeye başlamış. Beklerken birbirlerine başından geçenleri anlatmaya başlamışlar. Askerlerden biri, babasının çok varlıklı olduğunu, bir bezirganı annesini kaçırdığını, babasının annesini ararken onu kurdun kaptığını, küçük kardeşinin de suya kapıldığını anlatmış. Öbür asker şaşırmış. “İşte suyun götürdüğü kardeş benim. Beni bir değirmenci buldu, büyüttü.” demiş ve kardeşini kucaklamış. O sırada sandıktan bir ses gelmiş: “Oğullarım kırım sandığı açın, ben annenizim.” Askerler, kadını sandıktan çıkarmışlar, sarılmışlar, ağlamışlar, özlem gidermişler. Yorulup uyumuşlar.

Bezirgân padişahın yanından dönmüş, Bir de bakmış ki sandık kırılmış, kadın çıkmış. Hemen gidip padişaha anlatmış. Padişah çok şaşırmış çünkü askerlere çok güveniyormuş ve nedenini öğrenmek istemiş. Üçünü de saraya çağırmış. Padişah onları çağırınca bezirgân kaçmak istemiş fakat padişah izin vermemiş. Üçü gelmişler saraya, padişaha olanı biteni anlatmışlar. Padişah, bezirganı vahşi ata bindirip cezalandırmak için tavladan seyisi çağırmış. O arada olan biteni duyan seyis: “Padişahım o benim karımdır, bu askerlerde benim oğullarım.” deyip ağlamış. Padişah bezirganı cezalandırmış. Ana, baba ve oğulları bir araya getirip onlara bir yuva vermiş. Gençlikte esen fırtına dinmiş hep birlik beraberlik içinde olmuşlar.

2.7.10. Bozkurt

Zamanın birinde bir padişah ve üç oğlu varmış. Bir gün hep birlikte ava çıkmışlar. Dördü de bir yana ayrılıp akşam buluşmayı planlamışlar. Padişah, bir gölün başında dinlenirken bir kuş görmüş. O kadar güzel bir kuşmuş ki kuşa hayran olmuş. Kuşu alayayım derken göle düşmüş ve çamura saplanmış. Akşam olunca üç oğul, eve dönmüşler, bakmışlar ki babaları daha gelmemiş. Hemen aramaya çıkmışlar ve gölde babalarını çamura saplanmış şekilde bulmuşlar. Babaları olan biteni anlatıp kuşu

bulmalarını istemiş. Üç kardeş, hemen kuşu aramaya çıkmışlar. Bir dağın yamacında, kuşu bulanı anlayabilmek için bir kayanın altına üç ok koymuşlar. Dönünce oraya bakıp döneni anlayacaklarmış bu şekilde. Üç kardeş üç yöne ayrılmış.

İki büyük kardeş başka yönden aramaya dursun en küçük kardeş, deli düzde dolaşırken karşına bir bozkurt çıkmış. Bozkurt hemen o an da atını yemiş. Kurt oğlanı yemeye hazırlanırken, oğlan kurda: “Lütfen beni yeme. Bir kuş güzelliğiyle babamı etkileyip, onu yataklara düşürdü. Babamı kurtarayım gene geleyim o zaman ye beni.” demiş. Kurt buna çok üzölmüş. “Baştan söyleseydin, atını da yemezdim, gel sırtıma atla seni kuşa götüreyim” demiş. Oğlan, kurdun sırtına atlamış ve çok uzak bir diyara gitmişler. Kurt: “Şu karşıdaki ev devin evidir. Dev, şimdi uykudadır. Eve bir şekilde girip kuşu hiçbir yere dokundurmadan çıkarmalısın. Sakın ola kuşun evinin güzelliğine kapılıp evi de almayasın.” demiş.

Oğlan kuşu almaya gitmiş. Evin güzelliğine kapılan çocuk düşünürken dev uyanmış ve oğlana: “Sen nerden çıktın?” diye sormuş. Oğlanda babasının hastalandığını ve kuşu götürmek istediğini söylemiş. Dev, üç aylık ötede bir kardeşi olduğunu gidip onun atını getirirse kuşu vereceğini söylemiş. Devin evinden çıkan çocuk, olanları kurda anlatmış. Kurt hemen at olup çocuğu üç ay ötedeki eve götürmüş. “Devin evde olmadığını hemen atın gemini alıp çıkması gerektiğini ve sakın başka takım alma” diyerek oğlanı ahıra yollamış. Oğlan yine takımların güzelliğine kapılınca deve yakalanmış. Bu dev de aynı şekilde çocuğa bir görev vermiş. “Altı ay ileride yaşayan dev kardeşinin yanına gidip oradaki kızı al” demiş. Oğlan, bozkurtla birlikte gidip kızı bir şekilde almış. Gelmişler kızı isteyen devin yanına bozkurt oğlana demiş ki: “Ben kız kılığına gireceğim başıma örtü ört, deve götür. Al kızı, atı bana ver de. Dev, atı sana verince başımdaki örtüyü al ve yoluna dön. Sen uzaklaşınca ben senin yanına geleceğim.”

Çocuk kızı bir yere saklamış. Kız kılığına giren kurdu alıp, devin yanına gitmiş. Dev, bunu görünce sevinçten hem atı hem de takımını vermiş. Sonra atı isteyen devin yanına gidip at kılığına giren kurdu vermiş ve kuşu alıp yola düşmüş. Böylece oğlanın hem atı hem kızı hem de kuşu almış.

Oğlan gelip okları sakladıkları taşın altına bakmış. Oklar orada öylece duruyormuş. Orada kardeşlerini beklemiş. O sırada kurt oğlana iki kıl verip: “Başına bir iş gelirse bunları birbirine sür. Ben seni gelip kurtarırım” demiş. Büyük kardeşler

gelince, küçük kardeşlerinin başarısını görüp çekmemişler: “Bu gece burada kalalım” demişler. Küçük kardeş, uyuyunca onu bir kuyuya atmışlar. Kuşu alıp götürüp babalarını iyileştirmişler. Babalarına küçük oğlan öldü demişler. Ortanca oğlan, devin atını; büyük oğlan, kızı alıp evlilik hazırlıklarına başlamış. Küçük oğlan, kuyuda bozkurdun ona verdiği kolları birbirine sürtmüş. Bozkurt, gelmiş ve onu kurtarmış: “Devin atı, yanına kimseyi almıyor. Gidip ona kendini tanı ve seyis olarak işe başla. Ortanca kardeşin, düğün hazırlıklarında devin kızıyla evlenecek. Atın karnını doyur ve takımları alıp vur. Düğün başlamadan cirit oyunu başlar. Sen devin atına biner ortanca kardeşine öyle bir vurursun ki kırk gün yataktan kalkamaz olsun. Sonra kaçır gelersin. Ben seni büyük abinin düğününe götürürüm. Orada da büyük abine cirit oyununda öyle bir vurursun ki o da kırk gün yatalak olur. Ama sakın onları öldürmeyi düşünme. Kırk gün yatak yeter onlara.” demiş.

Oğlan, bozkurdun dediklerini aynı şekilde yapmış. Herkes onu yakalamaya çalışmış fakat başarısız olmuş. Oğlan her ikisini de yatalak ettikten sonra gelip babasına olan biteni anlatmış. Babası iki oğlunun da ellerini kollarını bağlatıp istediğin şekilde cezalandırabilirsin demiş. Fakat çocuk abilerini cezalandırmak istememiş. Herkes kendi yaptıklarından utansın demiş. Devin kızını kendine almış, abilerine de istediği kızları alıp yaşamlarına mutlu bir şekilde devam etmişler.

2.7.11. Can Alıcı

Zamanın birinde bir çerçi varmış. Atına biner, satacağı eşyalarla şehirleri dolaşmış. Bir gün tepenin ardındaki şehre gitmek için yine yola çıkmış. Yanına karşıdaki dağların ardından işi olduğunu öğrendiği bir atlı yaklaşmış ve birlikte yol almışlar. Çerçi, bakmış ki kendi atı dört nala koşturuyor, yanındaki adamın atı ayakları kocaman sadece adım atıyor. Yol arkadaşı çerçiye: “Ben senin yol arkadaşlığını çok sevdim. Gidelim işimizi görelim dönünce ilk gelen bu çayırdaki beklesin.” demiş. Bunlar sözleşip kendi işlerine gitmişler. Çerçi, işlerini bitirip hızlı hızlı dönmüş ki bir de ne görsün; dağların ardında işi olan yoldaşı gelmiş, at bir harman yeri otlamış bile. Bu şaşkınlıkla yoldaşıyla birlikte tekrar yola çıkmışlar. Yol ayrımına geldiklerinde çerçi dayanamayıp sormuş: “Yolcu kardeş ben senin gittiğin yolun onda birini gittim, işlemi çabucak halledip geldim. Sen o kadar yolu ne ara gidip geldin. Bir de üstüne atın bir harmanlık yere yayıldı.” Yolcu, cevap vermek istememiş fakat çerçi üsteleyince: “Ben

tam yedi köy dolaştım, geldim. Benden korkma ama ben can alıcıyım. O köylerde günü bitenler vardı. Canlarını alıp geldim.” demiş. Çerçi: “Öyleyse söyle bana benim canımı ne zaman alacaksın? Ona göre alacağımı alayım, vereceğimi vereyim” demiş. Can alıcı: “Evlendiğin gerdeğe girdiğin an canını alacağım. Tanrı böyle buyurmuştur.” demiş.

Can alıcı varmış gitmiş kendi işine, çerçi köyüne dönmüş. Düşünceden kahrolmuş. Ailesi bakmış ki bu çok üzgün. “Seni evlendirelim” demişler. Çerçi dayanamamış ve demiş ki: “Öyleyse bana kimsesiz, öksüz, yoksul bir kız bulacaksınız.” Ailesi araştırıp taramışlar. İsteddiği gibi bir kız bulmuşlar ve düğünlerini yapmışlar. Oğlan kıza yaklaşmamış. Kız acaba beni beğenmedi mi diye düşünürken bacadan bir güvercin salınıp inmiş. Can alıcıyı gören çerçi: “Bana hazırlanma fırsatı verdiğin için ve varımı yoğumu bu kıza bırakma fırsatı verdiğin için teşekkür ederim.” demiş. Can alıcı, yiğidin boynuna basmış, canını almak için. O anda tanrıdan bir buyruk gelmiş: “O yiğidin canını bağışladım. Söyle yerine can verecek birini bulsun.” demiş. Yiğit, annesine babasına söylemiş. Önce babası kabul etmiş fakat buna dayanamayıp vazgeçmiş. Annesi: “Benim canımı al” demiş. Fakat kadın da buna dayanamamış. Eşi bakmış ki bunların canı kıymetli “Benim canımı al.” demiş. Tanrı, bir buyruk daha göndermiş: “O yiğitle karısının yerine annesiyle babasının canını al. Onlara kırk yıl ömür bağışladım.” demiş. Annesiyle babasının canını alam can alıcı onları orada bırakıp gitmiş. Kadın ve kocası bundan sonraki kırk yılını mutlu mesut yaşamışlar.

2.7.12. Okçu Beset

Zamanın birinde Okçu Beset adında biri yaşarmış. Beset günlerini avlanarak geçirirmiş. Günün sonunda da yaşadıklarını köy odasında anlatırmış. Günlerden bir gün, yine ava çıkan Beset dinlenmek için bir derenin yanına oturmuş. Bakmış ki iki yılan. Biri kara çirkin mi çirkin, öbürü beyaz ve çok güzel. Kara yılan, ak yılanı öldürmek için sıkıştırıyormuş. Bunu gören Beset, kara yılanı vurmak için ok atmış. Fakat ok, ak yılanı değmiş ve onu yaralamış. Beset, o kadar üzülmüş ki bir daha ok atmamaya yemin etmiş. Okunu ve yayını asmış duvara, köy odasına gitmiş. Orada başlamış anlatmaya...

Ak yılan, Şahmeranın kızıymış. Kızını o şekilde gören Şahmeran: “Gidip Okçu Beset’i öldürün.” diye emir vermiş. İki yılan çıkmışlar yola, tam Okçu Beset’i sokacakken Okçu Beset’in ak yılanı vurduğu için ne kadar üzüldüğünü, anlatırken duymuşlar. İki yılan, tekrar ülkelerine dönüp olan biteni Şahmeran’a anlatmışlar. Şahmeran, Okçu

Beset'in uyurken ülkesine getirilmesini istemiş. Dört yılan bu emri hemen yerine getirmiş. Beset bir uyanmış ki etrafı yılanlarla dolu. Ona, "Korkmaması gerektiğini, Şahmeranın sarayında olduğunu ve onun yanına gitmesi gerektiğini." söylemişler. Buyrukları yerine getiren Beset, yolda ak yılanla rastlamış. Ak yılan: "Babam sana ne istediğini sorduğunda ağzıma tükür demelisin. Bu sana büyük fayda sağlayacak." demiş. Okçu Beset, Şahmeran'ın karşısına çıktığında Şahmeran önce ona teşekkür etmiş. Sonra ondan ne istediğini sormuş. Beset, ak yılanın dediklerini söylemiş. Şahmeran buna mecbur kalıp istenileni yapmış ve onu yer yüzüne göndermiş.

Okçu Beset, yeryüzüne çıktığında etrafındaki tüm varlıkların dilinden anlar olmuş. Böylece şifacı olmuş. Fakat bu yaşadıklarını kimseye anlatmaması gerekiyormuş. Bir gün karısı o kadar ısrar etmiş ki ona anlatmaya karar vermiş. Öncesinde karısına: "Benim için bir mezar kazdır, suyum ılıt, tahtalarımı hazırla. Söyleyince öleceğim." demiş.

Karısı, Beset'in söylediklerini yapmaya başlamış. Beset, koyunları çok severmiş, onları son bir kez suya götürmek istemiş. Suyun başında koyunlar sulanırken dişi koyun, koça naz yapıyormuş. Koç: "Nazını yaparsan yap. Ben Beset miyim bir koyun için canımdan olayım?" demiş. Beset, tüm varlıkların dilinden anladığı gibi bunu da anlamış ve bu çok zoruna gitmiş. Karısı onu heyecanla bekliyormuş. Beset, dönünce karısını öldürmüş ve tüm hazırlıkları onun için kullanmış. Okçu Beset yeni biriyle evlenmiş, bundan sonraki hayatında şifacı olarak mutlu mesut yaşamış.

2.7.13. Aslan Dede

Zamanın birinde bir padişah varmış. Bu padişah arka arkaya üç gece aynı rüyayı görmüş. Rüyasında Keloğlan'ın oğlu büyüyünce gelip padişahı öldürüyormuş. Padişah bu rüyanın fazlasıyla etkisinde kalmış. Saray ahalisini toplayıp rüyasını anlatmış. Ahali, gidip Keloğlandan çocuğu almayı teklif etmişler. Padişah bunu kabul etmiş. Gidip çocuğu bir şekilde almışlar. Padişah, boynunun vurulmasını istemiş fakat vezir buna karşı çıkıp bir sandığa koyup dereye atmış. Su çocuğu alıp götürmüş. Derenin kıyısında bir aslan çocuğu bulmuş. Alıp kendi evine götürmüş. Aslan yavruları, çocuğu kendilerine oyuncak etmişler. Aslan, çocuğu kendi yavrusu gibi yetiştirmiş. Çocuk o kadar güçlenmiş ki bir gün aslan yavrularıyla oynarken yavrunun bacağına çekmiş koparmış. Ana aslan, bu çocuktan çok korkup kendi yavrularını alıp başka ormana kaçmış.

Padişahın adamları ormanda gezerken tuttuğu ağacı koparan bu çocuğu görmüş. Hemen gidip padişaha anlatmışlar. Padişah, onu saraya getirmelerini istemiş. Çocuk, bir gelmiş ki yüzü insana benziyor fakat her yeri kıldanmış, durmadan et yermiş. Çocuk demirden kafesin içindeyken padişahın oğlu çocuğa ekmek vermiş, çocuk da bunu yemiş. Gel zaman git zaman çocukla padişahın oğlu arkadaş olmuşlar.

Bir gün padişahın oğlu babasının odasında bir kız heykeli görmüş ve kıza âşık olmuş. Padişahın oğlu, kızını bulmak istemiş. Padişah, dört bir yana haber salmış: “Kızı kim getirirse ona ağırlığınca altın vereceğim.” Fakat kız devlerin bacısı olduğu için ülkedeki hiç kimse buna yanaşmamış. Aslanların yetiştirdiği çocuk, padişaha el kol hareketi yaparak kızını getireceğini söylemiş. Buna çok sevinen padişah çocuğun adını Aslan Dede koymuş.

Padişahın oğlu ve Aslan Dede çıkmışlar yola, varmışlar devler ülkesine. Aslan Dede’nin elindeki 300 kilogramlık demir değnek devleri korkutmuş. Devler o kadar korkmuş ki kız kardeşlerini padişahın oğluna vermeyi kabul etmişler. Aslan Dede ve devler avlanmaya çıkmışlar. Padişahın oğlu ve kız, devlerin evinde tek başlarına kalmış. Oğlan ve kız devlerin evini gezerken yukarıdan asılı, iple bağlı bir dev görmüşler. Dev: “İnsanoğlu yıllardır burada asılıyım. Lütfen iplerini kes, beni kurtar.” demiş. Kız, oğlanı uyarmaya kalmadan, oğlan devi kurtarmış. Meğer bu dev bir büyücüymüş. Kızı alıp kaçırmış. Kaçarken çıkardığı bulutu gören diğer devler büyücü devin kız kardeşlerini kaçırdığını hemen anlamışlar.

Büyücü dev, kızını kaçırdıktan sonra Aslan Dede onları aramaya çıkmış. Günlerden bir gün bir yol ağzında kavga eden üç kardeşe rastlamış. Nedenini sorunca üç kardeş: “Bizim bir kilimimiz var. Üzerine binen istediği yere gider. Bizim bir şapkamız var. Kafasına takan görünmez olur. Bir de bir kamçımız var. Nereye vurursan vur onu ikiye böler.” demişler. Aslan Dede bir oyun oynamış, hepsini bunların elinden almış. Kilime binmiş, büyücü devin kızını tuttuğu denize gelmiş. Kamçıyı vurmuş denize, deniz ikiye bölünüp bir yol olmuş. Başına takmış şapkayı görünmez olmuş. Dev, kızın yanından uzaklaşınca Aslan Dede başından şapkayı çıkarıp kıza kendini göstermiş. Kıza dev nasıl alt edebileceklerini sormuş. Kız: “Devin canı üstünde değil. Ne yaparsan yap onu öldüremezsin.” demiş. Aslan dede: “Dev geldiğinde canının ne olduğunu bir şekilde öğren.” demiş. Dev gelince kız o kadar ısrar etmiş ki dev dayanamamış: “Benim canım çok uzakta bir dağın ardında

yaşayan bir devin karnındaki kutunun içindeki üç kuştur. Onlar çok uzaktadır. İstesem de sana getiremem. Sıkılıyorsan sana bir arkadaş yapayım şu çalıyı bir kıza çevireyim.” demiş. Aslan Dede hemen binmiş, gitmiş devin canının olduğu yere. Orada 12 başlı bir dev varmış, işte can onun karnındaymış. Devi alt edip tekrar kilime binip geri dönmüş. Üç kuşunda boynunu sıkıp büyücü devi öldürmüş. Kilime binip padişahın oğlunu da alıp evlerine dönmüşler.

Padişah o günden sonra Aslan Dede’nin bu kadar başarılı olmasından korkup onu ortadan kaldırmak için birçok plan kurmuş. Ne yaparsa yapsın Aslan Dedeyi alt edememiş. Padişah, bir gün Aslan Dede’nin odasının kapısının arkasına elinde kılıçla saklanmış. Aslan Dede, o gün çok sinirliymiş kapıyı öyle bir açmış ki padişahın elindeki kılıç padişaha batmış. Böylece padişahın ölümü Keloğlan’ın oğlu olan Aslan Dede’nin elinden olmuş. Aslan Dede ülkeye padişah, padişahın oğlu da vezir olmuş. Bu masalda burada son bulmuş.

2.7.14. Kurbağa Gelin

Zaman birinde bir padişahın üç oğlu varmış. Padişah, babalık görevini yapmak için oğullarını başına toplayıp: “Oğullarım benim son görevim sizi evlendirmek. Bir dağın başına gidip orada ok atacaksınız. Oklarınız hangi yöne düşerse o taraftan bir kız alacağız.” demiş. Dediklerini yapmışlar büyük oğlanın oku bir beyin, küçük oğlunun oku başka bir beyin obasına düşmüş. Küçük oğlanın oku bir gölde bir kurbağaya saplanmış. İki oğlunu evlendiren padişah, küçük oğlunu evlatlıktan reddetmiş.

Küçük oğlan babası onu reddedince gidip bir mağaraya sığınmış. Gündüz ava gidiyormuş, akşam geldiğinde mağarayı çok temiz ve düzenli buluyormuş. Günler böyle geçince bir gün bir yere saklanıp bunu yapan kim diye tespit etmeye karar vermiş. Beklerken bir delikten kurbağanın çıktığını silkinip güzel bir kız olduğunu görmüş. Kız ortalığı temizleyip yemeği pişirip çekilip gidecekken oğlan ortaya çıkmış fakat kız kurbağa olup kaçmış. Günler yine ardı ardına geçmeye başlamış. Bu durumdan sıkılan oğlan bir gün kurbağaya seslenmiş: “Ortaya çık.” demiş, yalvarmış yakarmış, “Burada kal” demiş. Kız dayanamayıp kalmış yemişler içmişler. Kurbağa her zaman böyle yapıyormuş. Oğlan artık dayanamayıp bir büyücüye gitmiş. Bu durumdan nasıl kurtulacağımı sormuş. Büyücü: “Kızın girdiği torbayı alıp ateşe atarsın. Kız bir daha

kurbağa kılığına giremez.” demiş. Çocuk bir yere saklanıp büyücünün dediğini yapmış. Kurbağa tamamen insan olmuş.

Bunlar böyle mutlu mesut yaşarken padişaha haber gitmiş. Padişah, oğlunu ve gelinini yanına çağırmış. Kız o kadar güzelmış ki “Bu kız oğluma değil bana yakışır” diye düşünmüş. Sonra oğluna bir görev vermiş. Oğluna: “Senden öyle bir çadır istiyorum ki bütün saray ahalisi ve ordum girsin. Yine de çadırın yarısı boş kalsın. Üç gün süre veriyorum getirmezsem boynunu vururum” demiş. Oğlan eve dönmüş olan biteni karısını anlatmış. Karısı hemen ona bir çözüm bulmuş: “Gölün başına git. Kaynana diye bağır, o sana “çor!” diyecek sen hiç kızma, “can” de. Bu üç kere devam edecek sonra kaynana küçük kızın küçük çadırı istiyor, de. O sana bir torba atacaklar onu al gel.” demiş.

Oğlan tüm bunları yapıp torbayı almış ve gelmiş. Bir düze çadırı kurmuş. Padişah bakmış ki içine bütün ülke girse bu çadır yine de dolmazmış. Görevi başarıyla geçen oğlunu gören padişah, yeni bir görev vermiş. Padişah, oğluna: “Oğlum bizim altınlarımızın olduğu sandığın anahtarı annendeydi. Annen ölünce anahtarı bulamadık. Öte dünyaya gidip annenden anahtarın yerini öğreneceksin” demiş. Oğlan hemen gidip karısına olan biteni anlatmış. Karısı: “Göle gidip anneme seslen. O sene öte dünyaya götürür.” demiş. Oğlan göle gidip kaynanasına seslenmiş ve ondan öte dünyaya götürmesini istemiş. Oğlanın öte dünyaya gittiğinde bir bakmış ki bir adamın önünde tonla kumaş, ölçüp biçiyor fakat üzerinde doğru düzgün bir şey yok. Biraz ilerleyince iki öküz görmüş. Biri kuru taşlık bir yerde ama etten patlıyormuş, diğeri ot içinde ama açlıktan ölecek kadar zayıf. Buna da bakıp ilerleyen oğlan biraz daha ilerleyince; bir adam bir boyunduruğun iki ucunda ters yönde iki öküz koşturuyor, habire sopayı vuruyor fakat öküzler olduğu yerde dönüp duruyormuş. Çocuk yine ilerlemiş bakmış ki bir sürü adam bir dereден su çekiyorlar dibi delik bir kazana doldurmaya çalışıyorlarmış. Buna da bakıp geçmiş, biraz ilerde bir adam elindeki kürekle düz, dimdik duvara buğdayları tutuşturmaya çalışıyor. Fakat buğdaylar aşağı dökülüyormuş. Oğlan yolda birçok şey görmüş, hepsine de tepki vermiş, doğru şekilde yapmalarını söylemiş. Ama hepsi ona kızarak onu uzaklaştırmış. En son annesine ulaşmış. Bir de görmüş ki annesini memelerinden asmış, kuyuya indiriyorlar. “Yandım!” deyince yukarı çekiyorlar, “Dondum!” deyince aşağı indiriyorlar. Anasını o halde gören çocuk ağlamaya başlamış. Bunu yapanlara yaklaşıp yalvar yakar annesiyle görüşüp babasının isteğini anlatmış ve tüm gördüklerinin nedenini sormuş. Annesi:

-Oğlum, ben babandan gizli bir çocuğu emzirdim. Onun onayını almadığım için cezamı çekiyorum. Diğer insanlarda yaptıkları haksızlıkların cezasını çekiyor. Açacaklar, saraydaki orta direğin altında oradan alırsınız. Baban da kimseyi incitmesin ona söyle, demiş

Tüm bunları dinleyen oğlan annesinin elini ayağını öpüp oradan uzaklaşmış. Kaynanası onu hemen ışık dünyaya götürmüş. Ertesi gün babasına açacakların yerini söylemiş. Babası bakmış ki bu oğlan her işin başından geliyor, hemen yeni bir şey istemiş. “Bana öyle bir adam bulacaksın ki kendi köse, boyu bir karış sakalı, beş karış. Sana üç gün süre, dördüncü gün boynunu vurdururum.” demiş.

Oğlan hemen gidip her şeyi eşine anlatmış. Eşi de yine göle gidip kaynanasına isteğini anlatmasını söylemiş. “Gidip anamdan küçük kardeşimi iste. Bunu söyler söylemez kaç. Sakın arkana bile bakma. Direkt yanıma gel,” demiş. Oğlan eşinin dediği gibi göle gitmiş. Söyleyeceklerini söyledikten sonra hemen kaçıp eşinin yanına dönmüş. Tabii köse de onu takip ediyormuş. Köse gelip sinirle, “neden beni çağırdın?” diye sormuş. Kız: “Aman kardeş, kocamın babası başımıza olmadık işler açıyor. Şimdi de seni istemiş. Gelmeseydin eşim ölecekti...” demiş. Köse hemen oğlanı da yanına alıp padişahın yanına gitmiş. Padişah şaşırılmış. Köse sinirle “beni çağırmışsın, hayırdır?” demiş. Sonra padişaha öyle bir tokat atmış ki padişah tuzla buz olmuş. Vezirler ve bütün saraya ahalisi çok korkmuş. Köse:

-Bundan sonra bu oğlan padişah olacak, bacım da onun karısı. Yoksa hepinizi yok ederim demiş. Herkes “Padişahım!” diyerek oğlanın ayaklarına kapanmış. Köse de çekip gitmiş. Bu hikâyede burada son bulmuş

2.7.15 Yedi Başlı Dev

Zamanın birinde bir padişah varmış. Bu padişah son nefesinde üç oğluna: “Her padişahın bir düşmanı vardır. Benim de düşmanım devdir. Ben ölünce, üç gece boyunca beni ondan koruyun.” demiş. İlk gece en büyük oğlan beklerken yedi başlı bir dev gelmiş. Büyük oğlan deve karşı koymaya başlamış, sabaha kadar boğuşmuşlar. Gün ışıyınca dev kaçmış, oğlanda düştüğü yerde bayılmış. İkinci gece ortanca oğlan aynı şeyleri yaşamış. Üçüncü gece küçük oğlana sıra gelmiş. Dev gelmiş, küçük oğlan kılıcını salladığı gibi devin 7 başını birden almış. Devin kafalarından biri aşağı doğru yuvarlanmaya başlamış ve bir kuyuya düşmüş. Küçük oğlan, bu yere bir işaret koyarak belli etmiş.

Sabah olunca diğerk kardeşler gelmiş, bakmışlar ki küçük kardeşleri ortada yok. Küçük kardeşlerini kuyunun başında bulmuşlar. Sırayla kuyuya inmeyi denemişler fakat büyük kardeş ve ortanca kardeş korkmuşlar. Küçük kardeş kuyuya inmiş. Kuyuyu gezmeye başlayan küçük kardeş, bir kapı bulmuş. Kapıyı açmış ki içerde güzeller güzeli bir kız. Kız korkmuş ama oğlan devi öldürdüğünü ve onu kurtarmaya geldiğini söylemiş. Kızın diğerk iki bacısını da alıp kuyunun başına gelmişler. İki kızı yukarı yollamış. Üçüncü kız: “Önce sen çık. Beni görürlerse en güzel kızı kendini almış deyip sana kötülük ederler.” demiş. Bunlar epey bir tartıştıktan sonra kız bakmış ki oğlan beni dinlemiyor. Oğlana: “Eğer seni burada bırakırlarsa, beni bulduğun odanın arkasında bir oda var. Oraya iki koç gelir: Biri ak, biri kara. Ak koça bin seni yer yüzüne çıkarsın. Eğer kara koça binersen seni yerin yedi kat dibine götürür ve oradan kurtulamazsın.” demiş.

Büyük ve ortanca kardeş, kızı çekip kuyudan çıkarmışlar. Bakmışlar ki bu kız, kızların en güzeli. Kıskanıp oğlanı kuyuda bırakmışlar. Kendileri de saraya dönmüşler. Küçük oğlan, kardeşlerin kötülük yapmasına çok şaşırılmış. Yedi gün sabırla beklemiş. Ak koç ve kara koçun geldiğini duymuş. Ak koça binmek üzereyken koçlar bir anda dönmüş ve oğlan kara koçun sırtında yerin yedi kat dibine gitmiş. Oğlan gittiği yerde gezinirken bir evin kapısını çalmış. Oradaki yaşlı kadını orada kalmak istediğini söylemiş. Kadın misafir etmiş ve ona bir şeyler ikram etmiş. Oğlan su isteyince suyun olmadığını söylemiş. Oğlan nedenini merak etmiş. Yaşlı kadın “Burası karanlık ülkedir. Suyun başında bir dev var. Her gün bir adam yiyip bize biraz su verir. Bugün padişahın kızı sıra. Bakalım ne olacak.” demiş. Oğlan, padişahın kızının yerine gitmek istemiş fakat padişah buna izin vermemiş.

Oğlan yine de yedi başlı devin olduğu yere gitmiş. Dev, iki insan görünce çok sevinmiş. Oğlan devi tek hamlede ikiye bölmüş. Dev ölünce padişahın kızı oğlanın sırtına eliyle iz bırakmış. Ülkedeki herkes çok sevinmiş, bayram etmiş. Kız dönmüş saraya, padişah: “Bunu kim yaptı?” diye sormuş. Herkes ben öldürdüm demiş fakat kız küçük oğlanı gösterip: “Devi öldüren yiğit budur. İşte arkasında bıraktığım iz var.” demiş. Padişah minnetini göstermek için oğlana: “Dile benden ne dilerse” demiş. Oğlan: “Beni ışık dünyaya çıkar.” demiş. Padişah: “Ben ışık dünyayı bilmem fakat kara orman denen yerde yüksek bir ağacın tepesinde yuvası olan bir kuş vardır. Kuşun yavrularını her sene bir yılan yer. Gidip yavruları kurtarırsan o seni ışık dünyaya çıkarır.” demiş. Oğlan, padişahın dediği yere gidip padişahın söylediği şekilde Ana kuşunun yavrularını

kurtarmış. Ana kuş: “Ne dilersen dile benden.” demiş. Oğlan: “Beni ışık dünyaya çıkar.” demiş. Ana kuş: “Yolda benim karnımı doyursan, seni ışık dünyaya çıkarabilirim” demiş. Yiyecekler içim gerekli yardımı padişahıtan aldıktan sonra çıkmışlar yola. Yolda tüm erzakları tükenmiş ve oğlan kendi etinden kesip ana kuşa vermiş. Ana kuş anlamış, eti yememiş. Işık dünyaya varmışlar. Ana kuş: “Neden aksıyorsun?” diye sormuş. Oğlan çeşitli bahaneler uydursa da ana kuş yolda erzaklarının bittiğini kendi etinden kesip verdiğini biliyormuş. Oğlanın kestığı eti oğluna geri yapıştırmış.

Küçük kardeşin başına tüm bunlar gelirken, diğer iki kardeş birbirine düşmüş. Bir yanda düğün bir yanda kavga. İki kardeş savaş halindeymiş. Oğlan bakmış ki bunlar kavga halinde, küçük kardeşe gidip: “Ben pehlivanım, çok güzel güreşirim. Büyük kardeşe söyle kim yenerse o savaşı kazanır.” demiş. Küçük kardeş, dediği gibi güreşte tüm rakiplerini yenmiş. En son büyük kardeş çıkmış meydana. Küçük kardeş, büyük kardeşi alt etmiş. Göğsüne çıkıp kim olduğunu söylemiş. Abileri çok korksa da küçük kardeş abilerini affetmiş kendi seçtiği kızla evlenmiş ve böylece yaşayıp gitmişler.

2.7.16. Cihan Şah

Sen zamanın birinde bir padişah varmış. Bu padişahın Cihanşah adında bir oğlu varmış. Oğlan, yer içer gününü gün edermiş. Bir gün bir arkadaşıyla beraber, ava çıkmışlar. Bir geyik görmüş ve peşine düşmüşler. Geyik bir denizin kıyısına ulaşmış ve yüze yüze bir adaya gitmiş. Cihanşah ve arkadaşı geyiğin peşinden gitmişler. Dönüş yolunda bir fırtına çıkmış ve bir adaya düşmüşler. Bu ada Maymunlar ülkesiymiş. Cihanşah’ı görür görmez: “Sen artık bizim padişahınızın.” demişler. Cihanşah ve arkadaşı bakmışlar kurtuluş yok, bir süre burada yaşamaya göz yummuşlar. Bir gece Cihanşah ve arkadaşı köpeğe binip kaçmaya başlamışlar. Maymunlar ülkesinden çıkıp Karıncalar ülkesine girmişler. Arkadaşının bindiği köpek bir an durmuş ve karıncalar köpeği yemiş. Yaya kalan arkadaşını da yemişler. En son Cihanşah’ın köpeğini de yemişler ki Cihanşah, karıncalar ülkesinden çıkmış.

Cihanşah bir kente varmış. Bu kentte bir adam: “Bir kuşluk işim var. Bir altın kese işim var. Bir gece bir güzele sarılıp yatacak var mı?” diye bağııyormuş. Cihanşah, bunu çok mantıklı bulmuş ve bunu kabul etmiş. Cihanşah o gece yiyip içip kızla buluşmuş. Sabah olunca üç kişi üç ata binmiş, bir de yedek alıp düşmüşler yola. Atın işkembesini boşaltıp Cihanşah’ı atın içine koymuşlar. Kuşlar at ölüsünü alıp bir tepeye çıkarmışlar.

Cihanşah, atın içinden çıkmış, bir de bakmış ki öyle bir dağın tepesinde ki inmesi mümkün değil. Aşağıya bağırarak hemen: “Ben buradan nasıl ineceğim aşağı? Burada kuşlar beni yiyecek.” Aşağıdan seslenmişler: “Az daha yukarı tırman orada yolu göreceksin” demişler. Cihanşah'ın yürüdüğü yerde ayağının altındaki taşlar akıp aşağı gidiyormuş. Kuşçu adamlar da bu taşları toplayıp heybelerini dolduruyormuş. Cihanşah, ince bir yol bulmuş ilerlemiş. Bir de bakmış ki küçük bir ev. Önünde saçlı sakallı bir koca. Koca hemen seslenmiş: “Hoş geldin Cihanşah.” demiş. Cihanşah şaşkınlıkla: “Sen nerden bilirsin benim Cihanşah olduğumu?” demiş. Koca: “Nasıl bilmem. Sultan Süleyman, beni buraya kuşları yemlemem için görevlendirdiğin de yanına sadece bir insan oğlu gelecek, o da Cihanşah'dır, Ona babalık et, onu koru.” dedi. Birkaç gün geçtikten sonra koca, Cihanşah'a: “Yarın kuşların yemleme günü. Gidip onları yemeyeceğim. Bu iş yedi gün sürer. İster benimle gel ister otur burada dinlen.” demiş. Cihanşah dinlenmeyi seçmiş. Yaşlı koca, ona gezebileceği dolaşabildiği yerleri göstermiş fakat odalardan birine girmemesi gerektiğini söylemiş. Cihanşah birkaç gün dinlenmiş sonra etrafı dolaşmaya başlamış. Kocanın adı Temre Şahmış. Cihanşah, bir gün Temre Şah'ın girme dediği odaya girmiş. Oda çok güzelmiş, odanın ortasında bir havuz varmış. Cihanşah, üç kuş görmüş, onları görünce saklanmış. Üç kuş havuzun kenarına konup üç kız olmuş. O kadar güzellermiş ki Cihanşah onların büyüüne kapılıp bayılmış. Yedi gün sonra Temre Şah gelmiş, oğlanı aramış fakat bulamamış. En son yasakladığı odaya bakmış ve orada bulmuş. Cihanşah'ı uyandırmış. Cihanşah, uyanır uyanmaz küçük kıza âşık olduğunu söylemiş. Temre Şah onların peri kızı olduğunu insana yaklaştığını söylemiş fakat ne dese Cihanşah ikna olmamış. Temre Şah: “Periler buraya altı ay sonra tekrar gelecek. Sen yine aynı şekilde saklan ve bekle. Kızlardan hangisinde gözün varsa onun gömleğinin üstüne otur. Sana yalvarıp yakarır, sakın verme. Ben gelene kadar onu oyala.” demiş. Altı ay geçmiş. Temre Şah, kuş yemlemeye gitmiş. Yedi günün sonunda Temre Şah gelmiş. Peri Kızını, Cihanşah'la evlenmeye ikna etmiş. Cihanşah: “Ben babamın ülkesinde evlenmek istiyorum. Oraya gideceğim.” demiş. Temre Şah buna karşı çıkmamış ama onu uyarmış: “Kızın gömleğini üstünden sakın çıkarma. Bunlar peri kızıdır. O gömleği nereye koyarsan koy onu oradan alır.” demiş.

Cihanşah varmış gitmiş babasının yanına. Kırk gün kırk gece düğün başlamış. Aynı zamanda Cihanşah için bir saray yapılmış. Cihanşah, kızın gömleğini sarayın temeline gömmüş. Peri kızının adı Şamşı Banıymış. Şamşı Banı, saraya gelir gelmez

gömleği çıkarıp almış. Cihanşaha: “Ben de evlenmek için babamdan onay almak isterdim. Şimdi ben gidiyorum. Beni ararsan Kalay diyarında ararsın. Babam izin verirse evleniriz.” demiş. Cihanşah olanları kaldıramamış, olduğu yerde bayılmış. Uzun süre haber alamayınca saray ahalisi kapıyı kırıp bakmaya gelmişler. Cihanşah'ı hemen ayıltmışlar.

Cihanşah, Şamşı Banıyı bulabilmek için kuşçu işini yaptığı ülkeye tekrar gelmiş. Kuşçu yine aynı şekilde Cihanşah'ı ata koymuş ve tepeye göndermiş. Cihanşah hemen Temre Şah'ın yanına gitmiş. Temre Şaha olan biteni anlatmış ve Kalay ülkesinin nerede olduğunu sormuş. Temre Şah: “Ben 300 yaşındayım. Böyle bir yere hiç duymadım. Birkaç gün sonra kuşların yemleme zamanı. Kuşlara soralım.” demiş. Birkaç gün sonra yemleme zamanında kuşlara sormuşlar fakat bilen çıkmamış. Temre Şah: “Benden 6 ay uzakta bir kardeşim var. Pelit Şah. Git ona sor bir de. Ona her zaman daha ulu kuşlar gelir. Üstelik benden 100 yaş daha büyüktür. Bakalım bir şey çıkacak mı?” demiş. Cihanşah hemen bir kuşun arkasına atlamış ve Pelit Şah'ın yanına gitmiş olan biteni anlatmış. Fakat Pelit Şah da böyle bir şey duymadığını söylemiş. Kuşların yemleme gününde yine kuşlara sormuşlar kuşlardan da bilen olmamış. Pelit şah: “Benden bir yıllık yol ötede bir kardeşim yaşar, Dövme Şah. Ona git. O benden 100 yaş daha büyük. Üstelik en ulu kuşlar ona gelir. Belki bilen çıkar.” demiş. Cihanşah, Dövme Şah'ın yanına gitmiş. Yine olan biteni anlatmış. Dövme Şah da bilmiyormuş. Yemleme gününde en sona kalan en yaşlı kuşa sormuşlar. Kuş, geçmişte burada yaşadığımız orayı çok iyi bildiğini, oranın bir peri ülkesi olduğunu söylemiş. Dövme Şah, Cihanşah'ı oraya götüreceksin demiş. Kuş belli şartlar dahilinde götürmeyi kabul etmiş. Çok zor yollardan geçip Kalay ülkesine varmışlar.

Peri kızı, babasına öncesinde olan biten her şeyi anlatmış. Cihanşah'ı çok sevdiğini de eklemiş. Peri padişahı, Cihanşah'ın her yerde aranmasını istemiş fakat Cihanşah'ı bulamamışlar. Cihanşah'ın ülkelerine geldiğini duydukların da çok sevinmişler ve hemen düğün yapmışlar. Tüm bu güzel şeylere rağmen Cihanşah çok üzgünmüş. Peri padişahı, neden üzüldüğünü sormuş. Cihanşah, “Ben buraya gelirken düşman babamın ülkesine saldırmak üzereydi. Ne olduğunu bilmiyorum. Bunu düşünür, üzülürüm.” demiş. Peri padişahı, hemen bin kişilik peri ordusu çıkarmış kızını ve Cihanşah'ı babasının ülkesine göndermiş. Cihanşah'ın ülkesine geldiklerinde savaş çoktan büyümüş ve ülke küçücük kalmış. Bunun üzerine peri ordusu hemen düşmanı geri savmış. Düşmanı yenmesiyle ve oğluna kavuşmasıyla padişah çok mutlu olmuş. Bu hikâye de burada son bulmuş.

2.7.17. Çeti ile Meti

Zamanın birinde Çeti ile Meti adında bir karı koca varmış. Bunlar hayatlarındaki en değerli şeyi yani kızlarını bir beyin oğluna verdiler. Aradan biraz zaman geçince, kızlarının yanına gitmeye karar verdiler. Meti, Çeti'ye: "Sen biraz ecel cücel (börtü-böcek) topla. Ben de hamur yoğurayım. Horoz ötümünde kalkıp düşelim yola." dedi. Meti, söz dinlerdi, karısı ne derse onu yapardı. Kalkıp gitti. Bütün börtü böceği topladı. Çeti de hamuru yoğurdu. Yatmadan önce ocağa sacı oturtular. Ay ışığı bacadan ocağı aydınlatınca ocağın tutuştuğunu düşünerek pişileri pişirmeye başladılar. Börtü böceği de yanına koydular, düştüler yola.

Kızlarının yaşadığı yer çok uzaktı. Vardılar o ülkeye. Kıza haber uçurdular: "Anan baban geliyor gözün aydın olsun." Kız, tahmin edebiliyordu annesinin babasının yapacaklarını. Hemen biraz pişi yapıp, onlara temiz kıyafetler ve hediye etmeleri için bir top kumaş aldı. Anası ve babasını çok ötede karşıladı. Pişmemiş hamuru ve böcekleri görünce şaşırdı. Hemen kendi pişirdiği pişileri verdi ellerine, üstlerini değiştirdi ve kumaşı ellerine tutuşturdu. Bey babası görürse çok laf ederdi. Kayınbabası ve kaynanasını görünce damat çok sevindi, güzelce ağırlamak istedi. Kız hemen yıkansınlar diye onları banyoya koydu, yedirdi, içirdi. Aynalı odaya yatırdı. Kızları kapıyı kapatıp gidince Çeti:

-Meti, bu odanın her yeri delik deşik. Gel bu açıklıkları sıvalayalım.

Başladılar her yeri sıvamaya. Tüm aynaları kapattılar. Öyle bir sıva yaptılar ki ahırdan da kötü oldu. İş bitince Çeti:

- Ellerin var olsun Meti. Gördün mü kızımıza bir yardımımız oldu. Her yerin deliği deşiği kapandı. Hadi yatıp uyuyalım.

O gece uyudular. Kız, sabah erkenden gelip annesinin babasının yattığı odayı görünce çok şaşırdı. "Siz beni kocama rezil mi edeceksiniz? Aynalı oda böyle mi olur?" diye söylenerek her tarafı yıkayıp, eski haline getirdi. Ertesi gece annesiyle babasını hurma odasına yatırdı. Çeti, gece uyandı:

- Meti. Gördün mü? Kızımıza iyilik yaramadı. Bu oda da koyun dışkısı dolu. Bu odadaki tüm dışkıları atalım çöpe.

Sabaha kadar bütün hurmaları talan ettiler. Sonra da yatıp uyudular. Kız sabahı zor etti. "Acaba bu gece başıma ne gelecek." diye düşünüp durdu. Sabah geldiğinde

hurmaları görmeyince, hemen yeni hurmalar satın aldı. Odayı yeniden doldurdu hurmayla. Üçüncü gece bal dolu odaya yatırdı anasıyla babasını. Çeti, balı hayvan pisliği sandı yine. Gece uyanıp hepsini döktüler. Kız, ertesi sabahı yine aynı şekilde bal satın alıp odayı balla dolurdu. Baktı ki ana babasına yaranamıyor, o gece kaz pinine yatırdı onları. Kız gidince Çeti yine açıldı:

- Meti!
- Ne var Çeti?
- Kazlara bak çok kirlenmişler. Gel kazları yıkayalım.

Bir kazan su kaynatıp, kaynar suya kazları batırıp çıkarmışlar. Kazlar oracıkta ölmüş. Çeti:

- Gördün mü Meti? Kazlara bak, temizlendi hepsi. Nasıl da güzel uyuyorlar.

O gece de uymuşlar, öylece. Sabah kız gelip kızların öldüğünü görünce ölü kazları gömdürüp hemen yerine yeni kazlar aldirttı. Canına tak edince: “Ana, baba gelin sizi yolcu edeyim artık.” dedi. Anasının ve babasının yoluna çeşitli hediyeler, yiyecekler ve giysiler koydu. Onları yolcu etti...

Çeti ile Meti, yola düştüler. Yolda bir karga gördüler. Karga durmadan ötünce, Çeti:

- Meti!
- Ne var Çeti?
- Bu karga açkımış. Gel kızımızın bize koyduğu tüm yiyecekleri verelim buna.

Tüm yiyecekleri karganın önüne döküp yürümüşler. Az ilerde bir güvercin gördüler. Güvercinin ayakları kırmızıymış. Çeti:

- Şu güvercine bak. Ayakları nasıl kızarmış. Üşümüş galiba, yazık.
- Kızımızın bize verdiği ayakkabıları güvercine verelim de giyinsin, ısınsın.

Verdiler ayakkabıları güvercine, devam ettiler yola. Gele gele bir ağacın altına geldiler. Ağacın dibine oturup sırtlarını yasladılar. Ağacın kabukları soyulmuş, her tarafını oyuklar açılmıştı. Çeti:

- Meti! Şu ağaca baksana, her tarafı yara bere içinde. Kalk yaralarını saralım, iyileşsin.

Meti, hemen kalkıp kızının verdiği kumaşları ağacın gövdesine sardı. Yürümeye devam ettiler. Bir dağın eteğine geldiler, baktılar ki bir çoban önünde sürüsü. Baktılar ki bir kuzu en arkada, hasta. Meti, çobana seslendi:

- Çoban! Gel sana altın vereceğiz.
- Buyur sana bir koç vereyim. Çeti kızdı:
- Ne koçu? Biz en arkadaki kuzuyu istiyoruz.

Çoban sevindi, kuzuyu verdi, sürüyü sürüp gitti. Çeti ile Meti kuzuyu aldılar, düştüler yola. Kuzu yolda öldü. Bir çukur kazdılar. Yoldan bir atlıyı geçerken gördüler. Çeti:

- Meti!
- Ne var Çeti?
- Bu atlı bizim evi soyacak anlamadın mı?
- Hemen söyleyelim bizim evi sormasın. Başladılar bağırmaya:
- Atlı! Atlı! Bizim evin anahtarı kapının üstünde, sakın alıp içeri girme. Evin köşesindeki sandıkta altınlar var. Sakın alma. Külekte yağımız, deride peynirimiz var. Onları da sakın alma.

Atlı kulak verdi. Baktı ki bunlar bana adres verdiler. Gidip ne var ne yoksa aldı. Çeti ile Meti evlerine geldiler ki ne görsünler, atlı girmiş, evi toplayıp götürmüş. Çeti ile Meti girdiler birbirlerine: “Atlıya yolu sen öğrettin, sen öğrettin, yok sen öğrettin.” Derken bir kavga çıktı. Meti, Çeti’yi vurdu öldürdü. Meti’yi de kurt yedi. Bu hikâyede burada bitti.

2.7.18. Uğru

Zamanında birinde çok fakir bir ana, bir oğul yaşarmış. Oğlan bir gün anasına: “Babam sağken bizi nasıl geçirirdi.” diye sormuş. Anası: “Oğul babanın yaptığını sen yapamazsın. Babamın işi uğruluktu. Çalar çırpır bize getirirdi. Bu kötü bir iştir. Yaparsan kellen gider.” demiş. Oğlan: “Ne var ki bunda? Ben de yaparım.” demiş. Anasına kendini ispatlamak için bir tavuk çalıp getirmiş. Anası bunu beğenmemiş. Kadın beğenmeyince

ocuk bir koyun çalıp getirmiş. Anası bunu da beğenmemiş. ocuk arkadaşlarının çoraplarını, arıklarını çalmış. Anası bakmış olacağı yok. Oğluna: “Dayının yanına git. O, Uğrular köyündendir. Sana iş öğretsin.” demiş.

Oğlan dayısının köyüne gitmiş. Dayısının evine ulaşınca bahçede kuruyan pastırmaları görmüş. Bunları almaya karar vermiş. Dayısının karısını takip etmiş, nereye koyduğunu öğrenmiş. Gece olunca pastırmaları çalmış. Kadın bunu fark edip eşine söylemiş. Adam zaten çocuğu bahçenin etrafında dolaşırken görmüş. Hemen kalkıp çocuğun peşinden gitmiş ve onunla tanışıp ona yoldaş olmuş. ocuk, yorulunca pastırmaları almış, o taşımaya başlamış. ocuk tuvalete gidince de pastırmaları alıp evine dönmüş. ocuk tuvaletten dönmüş, yoldaşı sandığı adamı göremeyince dayısının evine bir daha gitmiş.

Dayı eve gelince pastırmaları hemen gömüp saklamış. ocukla dayı birbirlerine hiçbir şey olmamış gibi davranmışlar. ocuk gece pastırmaları tekrar almaya kalkışınca dayısı bu çocuğun iyi bir hırsız olabileceğini anlamış. Onunla iş birliği yapmış, ona bildiği her şeyi öğretmiş.

Dayı ve yeğenin artık tek amaçları padişahın hazinesini almakmış. Her gece azar hazineden değerli eşyaları alıyorlarmış. Padişah, bunu bir süre sonra fark etmiş fakat onları yakalayamamış. Ferman buyurmuş: “Kim bu hırsızları yakalarsa onun dnyalığını karşılayacağım!”

Saray ahalisi toplanıp: “Padişahım, hazinenin altına zift dökelim. Hırsızlar zifte yapışsın öylece yakalayalım.” demişler. Planı devreye koymuşlar. Dayı, zift kuyusuna düşmüş, yapışmış. ocuk ne yaptıysa kurtaramamış. Bakmış ki kurtaramıyorum, burada kalırsa iz bırakacak dayısının başını kesip eve gelmiş. Padişah, sabah hazineyi atırıp bakmış, hırsızın bedeni var, kafası yok. Hiçbir iz yok.

Saray ahalisi tekrar toplanıp yeni bir zm bulmuşlar: “On deve salalım. Her birinin arkasına bir gözcü yerleştirelim. Bu hırsız elbet dayanamayıp birini alar. Bizde yakalarız.” demişler. Develeri salmışlar. Keloğlan devrelerden birini kimseye görünmeden tutup kesmiş, pişirip bir yerde saklamış. Gözlemciler bunu görmemişler. Padişah kseleri çağırmış. Kselerin ingene gibi etrafa dağılıp devenin nerede olduğunu bulmalarını istemiş. Kseler, şehrin her yerine dağılmışlar. Çocuklardan biri keloğlanın evine gitmiş. Anası ocuğa biraz devenin kavuşmasından vermiş. Keloğlan bunu görünce

çocuğu kesip onu da bir yere gömmüş. Bunun üzerine köseler bu işten vazgeçip evlerine dönmüşler.

Bu yöntemle de çözüm bulamayan saray ahalisi tekrar toplanmış. Demişler ki: “Köprünün bir ucundan diğer ucuna altını dizip kaplayacağız. Etrafına yine gözlemciler koyacağız. Altını kim eğilip alırsa onu yakalarız.” dediklerini yapmışlar. Uğru oğlan köprüden geçerken altınları görmüş ama gözlemcileri de fark etmiş. Gözlemcilerin önünde altınları almamak için ayağının altını zift sürüp o şekilde altınları toplamış. Sabah olunca gözlemciler altınların eksik olduğunu anlamış. Fakat çok iyi gözlemlemişler, kimse eğilmemiş, kimse uzanmamış, bu altınlar nasıl çalınmış? diye düşünmüşler.

Padişah tüm bu olayların üstüne hırsızın yakalayamayacağını anlamış. Yeni bir ferman buyurmuş: “Bu işi yapan kimse gelsin yanıma. Dünyalığını vereceğim. Bir daha da ona karışmayacağım.” Bunu duyan uğru oğlan padişahın zarar gelmeyeceğini düşünmüş. Padişaha gidip hırsızın kendi olduğunu söylemiş. Padişah: “Oğlum seni bağışlayacağım fakat senden bir isteğim var. Kantar Köprü padişahı benimle dalga geçiyor. Bir hırsızla başa çıkamadın, diyor. O padişahın öyle bir şeyini çalacaksın ki canı yansın. Eğer bunu yaparsan kızımı sana vereceğim.” demiş. Oğlan bunu kabul etmiş ve padişaha: “Baş üstüne. Bana bir kürk yaptıracaksın. Her tel başını bir zil yaptırıp astıracaksın.” demiş

Padişah denileni yapmış. Uğru, Kantar Köprü padişahının ülkesine gitmiş. Günlerce onun yaşamını izlemiş. Bir gece padişah uyurken zilli kürkü giyip padişahın yattığı odaya girmiş. Her hareketinde ziller çalıyormuş. Padişah neye uğradığını şaşırılmış. “Benden ne istiyorsun?” diye sormuş. Uğru: “Ben can alıcıyım. Canını almaya geldim.” demiş. Padişah açları doyurmak, yoksulları giydirmek karşılığında üç gün süre istemiş. Can alıcı bunu kabul etmiş ve üç gün süre başlamış. Hazinesinin ağzı açılmış, açlar doymuş, çıplaklar giymiş herkes yiyip içip yatmış.

Uğru oğlan, bu üç günde bir marangoz bulup bir sandık yaptırmış. İki de adam bulmuş. Padişah üçüncü gece odasında beklemeye başlamış. Zilli kürkünü giyen oğlan gelmiş. Padişah ondan çok korkmuş ama üç gün süre verdiği için ona teşekkür etmiş. Bunun üzerine can alıcı: “Sen çok iyi bir padişahsın. Yoksulu, kimsesizi gözettin. Seni öldürmeyip diri diri cennete götüreceğim.” demiş. Padişahı alıp sarayın dışındaki sandığa koymuş ve ona: “Sen bir padişahsın ama orada kimsenin kimseden farkı yok. Seni adınla

üç defa çağıracaklar. Sen ilkinde köpek gibi havlayacaksın. İkincide kedi gibi miyavlayacaksın. Üçüncüde ise eşek gibi anıracaksın.” Padişah tüm bunları iyice dinleyip kabul etmiş.

Uğru, Kantar Köprü padişahını da alıp diğer padişahın yanına gitmiş. Bütün saray ahalisini toplamış ve: “Kantar Köprü padişahı!” diye seslenmiş. Padişah havlamış. Uğru: “Yani demek istiyor ki, ben padişahken çok köpeklik yaptım. Benim suçumu bağışlayın.” Oğlan bir daha seslenmiş. Bir miyav sesi gelmiş. “Bu da ben padişahken kedi gibi uğruluk yaptım. Suçumu bağışlayın” demek oluyormuş. Üçüncüyü tekrar seslenmiş. Bu sefer eşek sesi gelmiş. “Bu da ben padişahken çok eşeklik yaptım. Beni bağışlayın demek oluyor.” demiş. Oğlan, sandığı açmış ve padişahı dışarı çıkarmış. Padişah sandıktan çıktığında karşısında Ağababa padişahını görünce çok şaşırılmış ve ona: “Sen de mi öldün?” diye sormuş. Padişah: “Kantar Köprü padişahı bak bakalım buranın cennete benzer bir hali var mı? Sürekli benimle dalga geçerdin. Bir hırsız yakalayamadım diye. Bak hırsız seni bile çaldı. Benim sarayımdasın, uyan!” demiş.

Tüm olan biteni birbirlerine anlatmışlar. Kantar Köprü padişahı ölmediği için yine de çok mutluymuş. On gün sarayda ağırlandı ve ülkesine dönmüş. Uğru da padişahın kızını, biraz da saraydan hazine alıp anasının yanına dönmüş. Bu hikâyede burada son bulmuş.

2.7.19. Kahraman Mıdılık

Zamanın birinde yoksulluk içinde yaşayan bir ana ve oğul varmış. Bir gün oğlanın anası: “Oğlum, böyle olmuyor. Git bir şeyler sat. Bizi geçindir.” demiş. Oğlan düşünmüş, pekmez satmaya karar vermiş. Yanına biraz para alıp düşmüş yola.

Ülkenin birine gitmiş, tam o sırada karanlık bastırmış. Bir kapıyı çalıp misafir olmak istemiş. Adam kabul etmiş ve içeri almış. Adam sormuş: “Nereden gelir, nereye gidersin?” Oğlan: “Pekmez alıp satmak istiyorum.” demiş. Adam: “Bende var. Ben sana satayım.” demiş. Sabah olunca oğlan, bir kâse su istemiş, “pekmezi de getir bakalım” demiş. Pekmez satacak adam önce pekmezi getirmiş, su getirmeye gidince alıcı oğlan pekmezi kafaya dikmiş. Kafaya diktiği pekmez ağzının kenarlarından akmış. Alıcı ağzındaki pekmezi önce eliyle silmiş, sonra üstüne başına sürmüştü. Her tarafını sinek sarmış. Oğlan sinekleri tek tek öldürmüştü. Bir saymış ki sağdan yetmiş soldan altmış sinek

varmış. Ev sahibi, suyu getirmekte geç kaldığı için alıcı: “Almak istemiyorum” deyip gitmiş.

Varmış gitmiş bir kılıç ustasına: “Bana bir kılıç yapacaksın bir adam boyu. Bir vuruş da altmış bir vuruşta yetmiş öldüren, kanlı kinli Kahraman Mıdılık yazacak.” Demiş. Kahraman Mıdılık, kılıcı kuşanıp düşmüş yola. Gittiği her yerde çok büyük bir kahraman olduğu düşünülmüş. Bir gün dinlendiği bir yerde yedi kardeş Mıdılığı misafir etmek istemişler. Kahraman Mıdılık hemen kabul etmiş. Aslında bu yedi kardeşin planı çok farklıymış. Padişahla savaş halinde olan kardeşler, Mıdılığın kahramanlığından faydalanmak istediği için kız kardeşlerini ona vermeye karar vermişler. Mıdılık kalacak yer bulduğu için hemen bunu kabul etmiş. Yedi kardeşin kız kardeşiyle evlenmeyi kabul etmiş.

Yedi kardeş bir gün “Padişahın onları kavgaya çağırdığını ve Mıdılıktan yardım istediklerini” söylemişler. Mıdılık bunu kesinlikle reddetmiş. Onu ikna edemeyen yedi kardeş savaşa tek başlarına gitmişler. Yedi kardeşin bir bacısı bundan çok utanmış ve Mıdılığı da alıp savaşı gitmiş. Kız bir ata, Mıdılık ise bir katıra binmiş. Tepeye vardıklarında kız katıra bir tane vurmuş, katır öyle bir koşmaya başlamış ki Mıdılık kurtulmak için ağaçlara tutunmaya çalışmış. Neye el atıyorsa o kökünden kopuyormuş. Padişahın ordusu bakmış ki bir adam geliyor neye el atsa kökünden koparıyor, çok korkmuşlar ve ordu hemen oradan kaçmış. Mıdılığın ünü her yere yayılmış. Bunun üzerine yedi kardeşin amcası gelip Mıdılıktan suyun başını kesip omlara su vermeyen devi alt etmesi için yardım istemiş. O yine bu isteği kabul etmemiş. Yedi kardeş ve amcaları birlikte gelmişler devin olduğu suyun başına. Kız yine kocasını alıp abilerinin yanına gitmiş. Devin uyuduğunu görünce Mıdılığı devin önüne itmiş, Mıdılık devin kulaklarına yapışmış. Dev bağırması Mıdılık bağırması. İkisi de birbirinden korkuyormuş. Bunu gören yedi kardeş hemen yardım edip devi alt etmişler. Yedi kardeş, Mıdılığa bir miktar para ve çeşitli hediyeler vermişler. Mıdılık, dönmüş köyüne. Ne yoksulluk kalmış ne mutsuzluk. Anası ve karısıyla kalan günlerini varlık içinde geçirmiş.

2.7.20. Eceleceyip

Zamanın birinde bir padişah varmış. O padişahın da sarayda çalıştırdığı Keloğlan adında bir danacısı varmış. Keloğlan, bir gün sarayın çevresindeyken padişahın kızını

görmüş. Anasına yalvarmış yakarmış “Gidip padişahın kızını isteyeceksin bana.” demiş. Anası karşı çıksa da Keloğlan diretmiş ve anasını padişahın yanına yollamış.

Padişahın sarayının önünde iki tane taş varmış. Bunlardan biri dilek, diğeri ise elçi taşıymış. Keloğlanın anası gidip elçi taşına oturmuş. Fakat görevliler kadını zorla dilek taşına oturtmuş. Padişah kadına bir avuç altın verip göndermiş. Heyecanla anasını bekleyen keloğlan, anasının elinde bir avuç altın görünce çok sinirlenmiş. Altınlara vurduğu gibi dağılmış her biri bir yana. Anasını tekrar yollamış. Kadın gidip elçi taşına oturmuş. Aynı olay tekrarlayınca görevliler olanları padişaha anlatmış. Padişah da durumu anlamak için kadını çağırmış. Kadın: “Padişahım sağ olsun. Ben keloğlanın anasıyım. Keloğlan beni öldürecek. Kızınızı istemeye geldim. Elçiye ölüm olmaz.” demiş. Padişah: “Ben kızımı keloğlana veririm ancak keloğlan bana bir Eceleceyip getirsin. Eğer getirirse kızımı verdim keloğlana.” demiş.

Kadın, keloğlanın yanına dönmüş. Padişahın söylediklerini anlatmış. Keloğlan hemen gidip bir pırtıcının yanında çalışmaya başlamış. Üç beş gün çalışmış. Alaca bir top pırtıyı çalıp anasının yanına dönmüş. Anasına verip padişaha götürmesini söylemiş. Anası dediğini yapmış. Padişah bir top kumaşı görünce çok sinirlenmiş, kadını öyle bir dövdürmüş ki kadın neye uğradığını şaşırmış. Kadın ağlaya ağlaya gelmiş keloğlanın yanına. Ona beddualar etmiş.

Keloğlan bu sefer babasının yakasına düşmüş. “Beni bir yere götür çalışayım, Eceleceyip bulayım, getirip padişahın kızını alayım.” demiş. Babasıyla birlikte düşmüşler yola. Bir yerde dinlenirken babası bir “Of!” çekmiş. “Of!” der demez kaya ikiye bölünüp içinden bir köse çıkmış. Kösenin adı Of’muş. Adama “Neden beni çağırdın?” diye kızmış. Adam, ne kadar ben çağırmadım dese de köse bunu anlamamış. Sonra da keloğlanı babasından iki sene eğitim vermek için istemiş. Babası beş altın karşılığında keloğlanın köseye vermiş. Köse biraz toprağı büyüyle altına çevirmiş. Adam eve dönüp toprağı görünce şaşırmış, keloğlanı orada bıraktığı için üzölmüş...

Köse, keloğlanla beraber taşa girmiş. Kızını çağırıp: “Bu oğlanı öyle yetiştireceksin ki beni geçecek.” demiş. Kız oğlanı okutmaya başlamış. Oğlan çok iyi kavırıyormuş. O kadar iyiymiş ki kız oğlana vurulmuş. Bir gün kız keloğlana: “Bak beni iyi dinle. Eğer babam senin bu kadar iyi öğrendiğini görürse seni öldürür. Her öğrenenini öldürdü. Arka odada bir yığın kemik var. Onların düştüğü hataya sen düşme. Babam ne

sorarsa bilmem demelisin, susmalı ya da yanlış söylemelisin. O zaman babam seni tekrar okutmam gerektiğini söyleyecek. Sakın ona bunları söylediğimi belli etme.” demiş. Ve oğlana arka odadaki ölü kemiklerini göstermiş. Oğlan çok korkmuş...

Babası kıza keloğlan nasıl diye her soruşunda kız, keloğlanın kötülemiş. Bu şekilde iki yıl geçmiş. Keloğlanın babası kayaya gelip oğlunu geri istemiş. Köse: “Bu zaten bir işe yaramaz.” diyerek babasına vermiş. Keloğlan ve babası düşmüşler yola. Keloğlan, babasının biraz arkasında kalmış, büyüyle bir tilkiye dönüşmüş. Babasının bacakların arasından geçip gitmiş. Sonra tekrar insan olup babasının yanına gelmiş. Babası tilkiyi yakalayamayınca keloğlana sitem etmiş ve çok üzülmüş. Keloğlan yine arkada kalmış. Bu sefer bir tavşan olmuş. Babası yine onu yakalayamamış. Keloğlan insan olup gelince babası yine sitem etmiş. Keloğlan: “Baba tilki de benim, tavşan da. Bundan sonra bütün hayvanlara dövüşebilirim; at, koyun, koç, tilki... Ben bir hayvan olacağım sen beni götürüp pazarda satacaksın ama başımdaki ipi, yuları ya da gemi vermeyeceksin. Ben şimdi bir koç olacağım. Beni satacaksın ama başımdaki örmeyi vermeyeceksin. Verirsen geri dönemem.” demiş.

Babası buna çok sevinmiş. Artık eskisi kadar fakir olmayacaklarmış. Koç kılığındaki keloğlanı satmaya götürmüş. Öyle bir koçmuş ki pazarda üç istemiş beş vermişler. Baba, koçu satmış, başımdaki örmeyi almış. Koçu alan adam eve gelmiş fakat bir de bakmış ki koç yok olmuş. Aramış taramış fakat koç yokmuş. Keloğlan dönmüş babasının evine gelmiş. Bir iki gün sonra öküz olmuş, öyle satılmış. Birkaç kere bu şekilde satıldıktan sonra köse keloğlanın namını duymuş, dizini dövmüş, kızını dövmüş. Keloğlanın ardına düşmüş. Keloğlan o gün at kılığındaymış. Köse onu görünce hemen tanımış. Keloğlanı da yuları da iki bin altına almış. Köse, yuları da aldığı için keloğlan kurtulamamış, babası çok üzülmüş. Köse atı alıp kayanın dibine gelmiş. Kızından kılıcı istemiş ki keloğlanın boynunu vura. Kız çok yüksekte olduğu için alamamış. Yuları kıza verip içeri girmiş. O sırada kız hemen keloğlanın kulağına: “Babam dışarı çıkar çıkmaz bana bir çift at. Öyle bir vur ki ağzım burnum kırılsın. Yoksa babam beni de öldürecek.” demiş.

Köse dışarı çıktığı gibi keloğlan kızın dediğini yapmış ve hemen kaçmış. Keloğlan at, köse ise bir kırat olmuş fakat köse keloğlanı yakalayamamış. Keloğlan bir tavşan, köse bir tazı; keloğlan kurt, köse bir it. Bunlar bu şekilde kılık değiştirerek keloğlanın yurduna

gelmişler. Keloğlan bir güvercin kılığına girmiş. Köse ise bir çağlayan olunca oğlan hemen bir gül olmuş ve padişahın dizine konmuş. Köse dışarıda kalmış ama hemen elinde saz bir âşık olmuş. Padişah aşığı dinlemek için onu içeri aldırılmış. Aşık, gülü görünce padişaha: “O ne güzel güldür. Bana versene.” demiş. Padişah tam gülü aşığa uzatırken keloğlan bir avuç darı olmuş. Aşık hemen bir tavuk olmuş ve başlamış darıları yemeye. Darılardan biri padişahın ayağının altındaymış. Keloğlanı yediğini zanneden tavuk öylece dururken keloğlan bir tilki olup tavuğun boynunu koparmış. Tilki silkinmiş, keloğlan olmuş.

Keloğlan “İşte padişahım Eceleceyip budur. Şimdi kızını bana verdin mi?” demiş. Padişah kızını vermiş. Keloğlan, kösenin kızını da padişaha getirmiş. Kırk gün kırk gece çiftte düğün yapmışlar ve bu hikâyede burada bitmiş.

2.7.21. Alaca Öküz

Zamanın birinde çok çalışkan bir çiftçi yaşarmış. Her sene ekermiş, biçermiş, çalışırmış fakat buna rağmen karısı her gün aynı yemeği yaparmış. Bir gün canına tak etmiş. Karısına: “Ben herkesten daha çok çalışırım. Her şeyimiz var ama boğazımdan değişik bir lokma geçmez. Neden bir kuru ekmekle her gün karnımı doyuruyorum?” diye sormuş. Karısı kem küm etmiş, yüzünü gözünü dökmüş. Kocası üsteleyince: “Neden olacak? Senin bacın var ya o bizim ardımızdan kötü sözler, beddualar ediyor. Hiçbir şeyde bereket kalmadı. Gidip onu yok et. Gör bak nasıl iki yakamızı bir araya geliyor.” demiş. Adam hemen dolduruşa gelmiş ve bacısını yok etmeyi düşünmüş.

Kadına gün doğmuş. Adamın bacısı, karısının yaptığı her şeyi biliyormuş. Kocası onu ortadan kaldırınca o da oynaşıyla gününü gün edecekmiş. Hemen kocasını azık yapıp onu yolcu etmiş. Hemen yoldaşını içeriye almış. Onlar oynaşırken adam bacısının köyüne gitmiş. Bacısı hemen bir sorun olduğunu kardeşinin yüzünden anlamış. Sormuş: “Hayrola, bu iş gününde kalkıp buraya neden geldin? Ne oldu?” demiş. Adam: “Ne olacak sen burada bizi çekiştirip durduğun için bizim evimizde bereket kalmadı... Seni öldürmeye geldim.” demiş. Kadın ona bir şekilde evin bereketinin kaçmasına nedeninin kendisi olmadığını anlatmış ve yanına da kel oğlanı katıp kardeşini kendi köyüne yollamış.

Keloğlan yolda: “Dayı ben sana karnın gerçek yüzünü göstereceğim ama bana hiç karışmayacaksın. Yengeme de beni tanıtm. Kimsesiz dersin. Çiftlikte bana yardım etsin

diye getirdim. Bir şey verirsen yer, vermezsen kıvrılır şurada yatar dersim.” demiş. Dayı yeğen yol almış, köye dönmüşler. Kadın başta keloğlanı istememiş ama sonunda kabul etmek zorunda kalmış.

Tarla zamanı geldiğinde dayı yeğen tarlaya giderken keloğlan: “Dayı ben evde kayışımı unutmuşum. Sen öküzü sür. Ben arkandan gelir yetişirim.” demiş. Aslında kayışını unutmamış yengesinin oynayışını bulup öğrenecekmış. Keloğlan bir yere saklanmış o sırada kadının oynaşı gelmiş, kadına: “Ben hurma yiyerek gideceğim, birazını da yola dökeceğim sen de onları takip edip toplayarak beni bulursun. Geç kalma.” deyip gitmiş. Kadın azık hazırlarken keloğlan oynayışın peşine düşmüş. Peşinden hurmaları toplayıp kendi tarlalarına giden yola dökmüş. Kadın hurmaları takip edip tarlaya gelmiş. Adam karısını görünce çok şaşırılmış. Yıllardır tarlaya gidermiş fakat kadın bir lokma yemek getirmezmiş. Kadın da çok şaşırılmış, hazırladığı azınlıkları kocasına vermiş. Keloğlan ve dayısı tika basa yemiş. Ertesi gün yine aynı şekilde keloğlan: “Evde çubuğumu unuttum.” deyip eve dönmüş, kadının oynayışını beklemiş. Oynaşı gelip: “Dün açlıktan öldüm. Nasıl gelmezsin?” diye bağırıp çağırıp kadını dövmüş. “Benim öküzüm alıcıdır. Bugün alaca öküzü gördüğün yere doğru gel.” deyip gitmiş. Keloğlan da dayısının yanına dönmüş. Öğlen yemeği zamanı geldiğinde keloğlan ve dayısına kimse azık getirmediği için kendi azıklarını yemeye başlamışlar. Keloğlan: “çok sıcak” deyip gömleği üstünden çıkarmış, öküze sarmış. Kadın düzlüğe bakınca alaca öküzlüğü görüp o tarafa doğru gitmiş. Kocasını görünce yine şaşırılmış ama yine sesini çıkarmamış, azıkları vermiş. Keloğlan ve dayısı tika basa yemişler.

Bu şekilde günlerce aynı şey yaşanmış. Kadın bir gün keloğlana: “Bildiğin bir yatır var mı?” diye sormuş ve hemen yerini öğrenmiş Ertesi gün kadın hemen yatırıma gitmiş ve başlamış dua etmeye: “Ey ulu yatır! Kocama bir ölüm ver. Keloğlana bir ölüm ver. Beni onlardan kurtar.” demiş, yalvarmış. Keloğlan kalın bir sesle: “İyi yürekli kadın! Senin dileğin yerine getirecektir. Gidip çerçiden zehir al. Dönüp evde bir kazan helva yap. İçine de zehir koy. Kocan ve keloğlan geldiğinde önlerine koy, yesinler, ölsünler. Gömer kurtulursun.” demiş. Kadın yatırdan gelen sesi dinlemiş ve hemen çarşıya gitmiş. Keloğlan da başka bir yoldan gidip çeçinin işini emaneten almış. Kadın gelip zehir istemiş. Keloğlan da önceden hazırladığı toz şekeri, zehir diye kadına vermiş. Dayısının yanına dönmüş. Dayısına: “Aman dayı! Akşam ben ne yaparsam sende onu yap. Ben yatarsam sen de yat. Ben kalktıysam sen de kalk. Gözün bende olsun yoksa öte dünyayı

boylarsın.” demiş. Keloğlan dayısını hazırlarken kadında helvayı yapmış. Akşam eve gelince helvayı yemişler. Keloğlan başlamış oyuna: “Oy karnım! Oy sancım! Oy anam!” diye diye sekinin altına yuvarlanmış. Dayısı da peşinden yuvarlanmış. Kadın hemen gidip oynayışını yardım etmesi için çağırmış. Oynaşı gelmiş: “Bir helva yap yiyelim. Karnımız doysun. Sonra götürüp bunları bir yere atarım.” demiş, ocağın başında uzanıp uyuyakalmış. Kadın ocağa yağı koymuş, ambardan un almaya gitmiş. Keloğlan bakmış ki kadın çıktı, adam uyuyor adamın ağzından kızgın yağı dökmüş. Adamın her yeri yanmış. Kadın gelmiş ki tava boş. Hemen yeniden yağ koyup bir helva yapmış. Oynaşını uyandırmaya çalışmış. Bakmış ki adam da ses yok. Öldüğünü fark etmiş. Kocası sekinin altından çıkmış: “Elin adamını öldürdü. Aha! ben gidiyorum, herkese söyleyeceğim.” demiş. Kadın. Keloğlandan yardım istemiş. Keloğlan, adamın ayıp yerlerini kesip saklamış, ölüyü giydirip sırtına almış ve evine götürmüş. Sesini incelterek karısına: “Kapıyı aç! beni kurtar. Yoksa beni kurtlar yiyecek. Aha bacadan içeri düşüyorum ölümüm senin elinden oldu.” demiş adamı bacadan içeri atmış. Eve dönmüş. Sabah olunca duymuşlar ki bir adam ölmüş. Keloğlan yengesine: “Yenge gel başını bağlayalım. Git cenazede ağla yoksa bizden şüphelenirler.” demiş. Yengesinin başını bağlamış, avret yerlerini de eşarbin kenarlarına asmış. Kadın cenaze evine gidip ağlamış, ağıtlar yakmaya başlamış. Keloğlan: “Akan ağlasın! Yakan ağlasın! Benim yengeme bakan ağlasın!” demiş. Ölünün başındakiler, dönüp bakmışlar ki kadının başının kenarlarında bir şeyler asılı. Adamın da oraları yokmuş. Kadını bir dövmüşler bir dövmüşler, ölü birken iki olmuş. İkisini de görmüşler. Keloğlan dayısını evlendirmiş, düzenini kurup anasının yanına dönmüş. Hikâyede burada son bulmuş.

2.7.22. Kızmak Yok

Zamanın birinde bir dağın eteğinde bir ana, iki oğul yaşarmış. Köyün davarını güder, sahiplerinin verdiği bir çuval arpayı öğütür, bir kış yerlermiş. Güz gelince alacakları arpayı almışlar. Anası, büyük oğlana: “Oğul götür bunu değirmene. İlle öyle bir değirmenci ye götür ki adı Musa, kendi köse, boyu kısa olmaya. Sakın arpayı ona verme.” demiş. Büyük oğlan, birkaç değirmenci gezmiş fakat anasını dediği gibi bir değirmenci bulamamış. Yine bir değirmene gitmiş adı Musa’yymış. Büyük oğlan, pes etmiş ve bu değirmenciye tahılı vermiş. Değirmenci: “Ben senden para istemem. Senin tahılından biraz ekmek yapalım. Hem sen ye hem ben yiyeyim.” demiş. Oğlan bunu kabul etmiş. Değirmenci bir su istemiş bir un istemiş. Kocaman bir hamur yapmış ve en son

tahıl bitmiş. Oğlana: “Benimle burada çalış. Ananın yanına eli boş gitme.” demiş. Oğlan bunu kabul etmiş. Fakat değirmencinin verdiği zor görevlere katlanamayıp oradan kaçmış. Oğlan köyüne dönünce anası çok kızmış.

Ertesi gün tarlayı toplamışlar. Bu sefer tahılı küçük oğlu keloğlanın sırtına vermişler. Anası, büyük oğlana da dediği gibi “Musa denen değirmenci ye yanaşma” demiş. Keloğlan anasını hiç dinlemeyip değirmene gitmiş. Abisinin düştüğü tuzağa Keloğlan da düşmüş. Değirmenci Keloğlana: “Gitme benim yanımda burada kal. Tarlam, ahırım, atım var. Onlara bakarsın. Yalnız kesimin şu; guguk kuşu ötesine dek duracaksın ama bana hiç kızmayacaksın. Ben kızarsam sen benim sırtımdan bir çift çarıklık deri yüzeceksin. Sen kızarsam ben senin sırtından bir çift çıraklık deri yüzeceğim demiş. Keloğlan bunu kabul etmiş. O gece yatmışlar. Sabah erkenden kalkmışlar. Değirmenci Keloğlan’ın önüne bozulmamış bir kap yoğurt ve bir sağlam somun getirip koymuş ve demiş ki: “Keloğlan somunu kırma, yoğurdu bozma. Ye iç doy. İşe başla.” Değirmenci, kalkınca Keloğlan somunu kırıp, yoğurdu bozup hemen hepsini yemiş. Gelip değirmenciye: “Ağa, somunu kırdım, yoğurdu bozdum, yedim doydum yoksa kızdın mı?” Değirmenci: “Yok keloğlan niye kızayım sana hiç kızar mıyım?” demiş. Keloğlan’a bir çift öküz katıp tazıyı da yanına salıp tarlaya göndermiş. Yolu gösteren tazıyı takip eden Keloğlan, tarlaya varmış ve başlamış sürmeye. Tarla çok yamaçmış, öküzün biri alçak bir yüksek kalırmış. Tarlayı bir türlü düzgün sürmeyen Keloğlan, öküzlerden birinin bacaklarını dizden aşağı kesmiş. Bakmış ki boyunduruk yine eğri duruyor. Bu sefer diğer öküzün bacaklarını dipten kesmiş, iki öküzü de ölmüş. Tazıyı koşmuş çifte. Tazı da çekmeyince baltayı vurmuş onu da öldürmüş. Dönmüş gelmiş değirmene olan biteni değirmenciye anlatmış. “Yoksa kızdın mı bana?” demiş. Değirmenci: “Yok kızmadım. Hiç kızar mıyım?” demiş.

Ertesi sabah değirmenci, Keloğlana bir sürü koyun vermiş. “Bunları otlatıp doyuracaksın.” demiş. Keloğlan, alıp koyunları sürmüş dağın yamacına. Bakmış ki bir ağaç elma yüklü. Biraz yemiş, biraz da ağaya götüreyim, diye düşünmüş. Koyunlara seslenmiş: “Beni dinleyin koyunlar! Ben elma atacağım. Siz toplayın, ağaya da götürelim.” demiş. O atmış, elmalar yamaçtan aşağı yuvarlanıp gitmiş. Sadece bir koçun boynuzunda bir elma takılı kalmış. Sinirlenip bütün koyunları öldürmüş. Gelince ağaya hepsini anlatmış. Ağa yine “kızmadım” demiş.

Ertesi gün değirmenci tavladaki ata bakmasını, yemlemesini ve tımar etmesini söylemiş. Huysuz atlara bakarken sinirlenen Keloğlan, atları da öldürmüş. Gelip olan biteni değirmenciye anlatmış. Değirmenci bakmış ki Keloğlan neyi var neyi yok silip süpürecek erkenden onu göndermeyi düşünmüş. Anasına demiş: “Sabah bir ağaca çık. Guguk kuşu gibi öt.” Anası dediği gibi yapmış. Köse, Keloğlanı çağırmış: “Keloğlan, guguk kuşu öttü. Artık gidebilirsin.” demiş. Keloğlan: “Kuşun sesini duydum. Bahar gelmeden öten guguk kuşu yaşamaz dedim. Bir taş attım. Nasıl vurduysam öylece düştü ağaçtan öldü” demiş. Değirmenci daha da korkmuş karısını çağırmış: “Kel bizi öldürecek. Sen bir sepet pişi yap. Gece yarısı kalkıp buradan kaçalım.” demiş. Keloğlan konuşulanları duymuş, sepete girip saklanmış. Değirmenci ve karısı çıkmışlar yola. Gitmişler bir dağın yamacına yukarıda bir çoban varmış. Çobanın köpekleri saldırmış. Değirmenci o kadar korkmuş ki: Ah! Keloğlan şimdi burada olacaktı ki sizin karşınıza çıka.” demiş. Keloğlan sepette çıkmış. “Buradayım” deyip köpekleri kovmuş. Değirmenci bakmış ki Keloğlandan kurtuluş yok değirmene dönmeye karar vermiş fakat yolda çok yorulmuşlar. Bir su kıyısında uyumaya karar vermişler. Değirmenci Keloğlanı suya atma planı yapmış fakat gece yarısı keloğlan değirmenciye suya atmış. Keloğlan, değirmencinin karısıyla evlenmiş. Gelip değirmene konmuş. Anasını ve kardeşini de yanına almış, öylece yaşamışlar. Bu hikâyede burada son bulmuş.

2.7.23. Mıdık

Zamanın birinde bir nene varmış. Bu nenenin de bir kel oğlu varmış. Birlikte yaşarmışlar fakat Keloğlan çok tembel olduğu için hiçbir işe yaramazmış. Bir gün köydeki çocuklar ormana giderken nene: Keloğlan da sizle gelsin. Biraz bize de yakacak yük getirsin. Ona göz kulak olun.” demiş. Çocuklar kabul etmiş. Herkes eşeğini almış, Keloğlan da katılmış, düşmüşler yola. Herkes eşğine “Çü!” diyormuş fakat Keloğlan onu bile yapmıyor, herkesin gerisinde kalıyormuş. Bakmışlar ki bu keloğlan çü! bile demiyor. Onun yerine çü! demeye başlamışlar. Varmışlar ormana, herkese eşeğini yüklemiş fakat keloğlan yüklememiş, bir çamın altına oturuyormuş. Arkadaşları: “Kalk! eşeğinin yükünü hazırla.” dese de kel: “ben kalkmam siz yapın.” demiş. Çocuklar, karanlığa kalmamak için keloğlan eşeğini de yüklemişler. Keloğlan sallana sallana gelip vakit kaybettirdiği için karanlığa kalmışlar. Çocuklar buna çok kızınca, Keloğlan: “Korkmayın benim şu aşağıda teyzem var. Her gece yer içer yatarız. Çok iyidir. Gider onda kalırız.” demiş. Gitmişler bir derenin dibinde bir kulübeye varmışlar. Kulübeye girmişler ki kocaman bir

kadın. Keloğlan hemen kadının boynuna atlamış: “teyzecim nasılsın? iyi misin? Seni özledim.” demiş. Kadın aslında bir devmiş. Anlamış, kelin ne yapmaya çalıştığını, açık vermemiş. “Hoş geldiniz, buyurun içeri yorgunluğunuz geçsin. Size bir kurban keseceğim.” deyip alaca ineği kesmiş, pişirmiş. Çocukların hepsi yiyip içip uyumuş.

Keloğlan uyumamış, beklemiş Bakmış. Kel uyumayınca dev başlamış: “El uyur Mıdık uyumaz. El uyur Mıdık uyumaz...” Keloğlan: “Karnım aç, nasıl uyuyayım? Anam olsaydı şimdi koyun keserdi bana. Yerdim karnım doyardı, kalkıp yatardım.” diye söylenmiş. Dev, kalkıp koyunu da kesmiş, pişirip getirmiş ve arkadaşlarıyla keloğlan yemiş. Herkes uyumuş fakat Keloğlan yine uyumamış. Dev yine başlamış: “El uyur. Mıdık uyumaz. El uyur Mıdık uymaz...” Keloğlan: “Nasıl uyuyayım, karnım aç? Senin gibi teyze olmaz olsun. Anam olsa kazları keserdi. Yer doyar, yatardım.” demiş. Dev kalkıp kazları kesmiş, sofraya koymuş. Keloğlan arkadaşlarıyla birlikte hepsini yemiş. Herkes uyumuş keloğlan yine uyumamış. Dev yine aynı şarkıyı söylemiş. Keloğlan: “Alaca ineği yedim, koyunu yedim, kazları yedim. Ee susadım. Anam olsaydı gider eleklerle su getirirdi bana, içerdim de yatardım da.” demiş. Keloğlan böyle söyleyince dev almış eleği gitmiş suyun başına. Eleği doldurmuş çıkarmış su yok. Dev su almaya gidince Keloğlan arkadaşlarına alıp kaçmış.

Keloğlan yürürken bir de bakmış ki namlusu yok. “Ben geri gidip namlumu alacağım.” demiş. Arkadaşları dönmemesi için ne kadar yalvarsa da Keloğlan, gelmiş devin kapısına. Çıkmış dama. Dev keloğlanı gelip bulamayınca üzüntüden düşmüş yatağa. Keloğlan başlamış bacayı delip toprak dökmeye. Baca deliğinden toprak dökülünce dev çok kızmış: “Bak sıçan çek git. Bende Keloğlan’ın acısı var. Sen de neyin acısı var?” demiş. Toprak dökülmesini sıçan sanan dev dayanamayıp kalkıp bacaya çıkmış. Keloğlan da o sırada eve girmiş. Namluyu alıp bir sandığa saklanmış. Girdiği sandıkta cevizler varmış. Başlamış ktır ktır yemeye. Dev yine çok sinirlenmiş. Kıtırtı seslerini duyunca birden kalkmış sandığın kapağını açmış, Keloğlanı görmüş. Hemen Keloğlan’ı bir çuvala koymuş. Ağzını dikip, evde bırakıp ormanda odun aramaya çıkmış. İnce bir çubuk getirip Keloğlan’ı döve döve öldürecekmiş. Keloğlan bıçakla çuvalı kesip çıkmış. Devin davasını getirip çuvala koymuş. Dev gelmiş, çuvala vurdukça dana “Möö” diye bağıryormuş. Dev: “Ya Keloğlan alaca ineği yedin sen, koyunu yedin sen, kazları yedin sen, arkadaşlarını kaçırdın sen şimdi de möö dersin” diye çubukla vuruyormuş. Dana ölünce sesi kesilmiş. Dev çuvalı açıp bakmış ki bir tek danası kalmıştı o da ölmüş.

Bunu gören devin yüreğine inip o da oracıkta ölmüş. Keloğlan arkadaşlarına yetişip onlarla ceviz yiyerek eve dönmüş.

2.7.24. Tilkiyken Nohudu

Zamanın birinde bir tilki varmış. Tilki bir gün bir nohut bulmuş ve bir eve misafir olmuş. Demiş ki:

-Bunu alın pişirin. Siz de yiyin, ben de yiyeyim. Yarısında sabaha saklayın, kahvaltıda yiyelim.

Orada olan bir çocuk, nohudu ağzına atmış, yemiş. Tilki sabah kalkmış, “Benim nohudum bir avuçtu. Nohudumu verin. Yoksa bir sene burada kalırım asla gitmem.” diye söylenmeye başlamış. Tilkiye bir avuç nohut vermişler. Başka bir evde misafir olmuş, bir avuç nohudu vermiş ve yine aynı sözü söylemiş. Sabah olunca, “Benim nohudum bir kiloydu. Eğer verirsiniz giderim, vermezseniz burada bir yıl misafir olurum.” demiş. Buna bir kilo nohudu vermişler. Tilki aynı şekilde başka bir eve gidip nohudu onlara vermiş ve sabah olunca, “Benim nohudun bir koyundu verirsiniz verin, vermezseniz size bir yıl misafir olurum” demiş. Buna kilolarca nohut vermeyi teklif etmişler ama tilki kabul etmemiş. Sonunda koyunu alıp başka bir eve misafir olmuş. Sabah kalkıp. “Benim koyunum bir attı. Verirsiniz giderim vermezseniz bir yıl burada misafir olurum.” demiş.

Koyunu geri vermeyi teklif etmişler ama tilki kabul etmemiş. Mecbur kalıp bir at vermişler. Ata binip yoluna devam etmiş. Bakmış ki bir düğün alayı geliyor. Hemen alaya yaklaşıp gelinin yanına gitmiş. Ne yapmış ne etmiş duvağın altına girmiş. Gelinde çok altın varmış. Geline demiş ki:

-Gelin ya bu altınları bana ver ya da bu kalabalıkta bağıracağım gelin osurdu tilki bastı.

Gelin bakmış ki olacağı yok, boynundaki altınları tilkiye vermiş. Tilki hemen kaçmış, altınları da kuyruğuna asmış. Yolda bir kurt tilkiyi görmüş, “Tilki kardeş bu altınları nereden aldın?” diye sormuş. Tilki: “Valla gidip zemheri ayında kuyruğumu sabah namazına kadar suya saldım. İyice ağırlaştığı zaman aşağıdan biri çek, dedi. Kuyruğumu çektim, gölden altınlar kuyruğuma çıktı. Gidip sen de böyle yap.” demiş.

Kurt, gidip tilkinin dediklerini yapmış fakat buz tutmuş suda kuyruğu öyle bir donmuş ki çekince kopmuş. Tilki bakmış ki kurt beni öldürecek hemen bir çözüm bulmuş

gibi yapmış. Bir tahta kasa almış ve kurda: “Sen becerememişsin, suda çok bırakmışsın. Demek ki sana çok bağlamışlar ki çekince kopmuş. Ama ben sana bir akıl düşündüm. Gel sen şu tahta kasaya gir. Üstünü iki sıra elma düzeyim. Seni götürüp Hapan’da satacağım. Elbet seni biri satın alır, eve götürür. Gece sen de onların altınlarını alıp kuyruğuna takarsın.” demiş.

Dediği gibi kurdu kasaya koyup Hapan’da satmış. Satın alan adam eve getirmiş. Kızına ve gelinine: “Bugün çarşıdan elma aldım. Gidip onu dışardan getirin.” demiş. Gelin ve kız kasaya dokununca kurt hemen kızların üzerine sıçramış. Kızlar çığlık atınca adam bir sorun olduğunu anlayıp baltayla gelmiş. Kurdu kafasına vurduğu gibi kurdu öldürmüş. Bu hikâyede burada son bulmuş.

2.7.25. Tülküyken Gocagari

Zamanın birinde bir nene yaşarmış. Bu nenenin bir de ineği varmış. Her gün ineği sağlar, götürüp avluda kapının arkasına koyarmış. Tilki de onu sakladığı sütü görüp her gün o sütü içermiş. Nene tası her seferinde boş bulurmuş.

Günlerden bir gün nene, baltayı alıp kapının arkasına saklanmış. Sütü yine aynı yere koymuş. Tilki yavaşça gelmiş, sütü içmeye başlamış ki nene baltayı vurduğu gibi tilkinin kuyruğunu koparmış. Tilki, bir daha da gelip sütü içmemiş. Ama kuyruksuz gezen tilki bir gün dayanamamış, gelip neneye:

-Nene sana kurban olayım. N’olur kuyruğunu geri ver. Dikeyim dikiştireyim yoldaşlarıma ulaştırayım. Kuyruksuz gezemiyorum. Bütün yoldaşlarım gitti.

Nene demiş:

-Git sütümü getir. Sana kuyruğunu geri vereyim.

Tilki, ineğe gitmiş.

-İnek kardeş ne olur bana süt ver, sütünü neneye vereyim. Neden kuyruğunu alayım, dikeyim dikiştireyim yoldaşlarıma ulaştırayım.

İnek tilkiden ot istemiş, tilki de çayırdan ot istemiş. Çayır, tilkiyi reddedip su istemiş. Tilki dereye gidip çayıra vermek için su istemiş. Dere tilkiden yağmur istemiş. Yağmur rüzgâr istemiş, rüzgâr da oynayan kızlar istemiş. Kızlar inci boncuk istemiş, tilki dükkâncıya gitmiş Dükkancı yumurta istemiş. Tilki tavuklara gitmiş tavuklar:

-Git bize ev sahibinden arpa getir, arpa yiyelim yumurtlayalım. Sana yumurta verelim. Sen de dükkâncıya ver. Dükkâncıdan inci-boncuk alıp kızlara ver. Kızlar oynasın, rüzgâr essin. Rüzgâr essin, yağmur yağsın. Yağmur yağsın, derenin suyu çoğalsın. Derenin suyunu çayıra ver. Çayından ot al, ineğe ver, inekten sütü al ve neneye ver. Neneden kuyruğunu al. Dik-dikiştir yoldaşlarına ulaştır.

Tilki gidip ev sahibinden arpa istemiş. Ev sahibi: “Burada biraz oynarsan sana arpa veririm.” demiş. Tilki başlamış oynamaya, bir yandan da başına gelenleri anlatmaya başlamış. Ev sahibi tilkiye çok üzülüp ona biraz arpa vermiş. Tilki hemen gidip arpayı tavuklara vermiş, tavuklar yumurtlamış. Tilki, yumurtaları alıp dükkâncıya götürmüş. Dükkâncıdan rengârenk inci boncuk almış. İnci boncuğu kızlara götürmüş. Kızlar boncukları alıp oynamaya başlamış. Rüzgâr bunu görüp esmiş, rüzgâr esince yağmur yağmış. Yağmurdan derenin suyu taşmış. Derenin suyunu çayıra vermiş, çayır otu vermiş. Çayırdan otu alıp ineğe vermiş. İnekten sütü alıp neneye vermiş. Nene de kuyruğunu tilkiye geri vermiş. Tilki sevine sevine o diyarı terk etmiş.

2.7.26. Tuz kadar Sevgi

Zamanın birinde bir padişah varmış. Bu padişahın üç kızı varmış ve bu kızları çok severmiş. Bir gün kızlarının onu ne kadar sevdiğini anlamak için kendisini ne kadar sevdiklerini sormuş. Büyük kız: “Ben babamı bana verdiği taşlar kadar severim.” demiş. Ortanca kız: “Ben babamı aşçımızın yaptığı baklavalara kadar severim.” demiş. En küçükleri ise: “Dünyada en değerli şey tuzdur. Ben babamı tuz kadar severim.” demiş. Padişah, büyük ve ortanca kızının benzetmeleri çok beğenmiş fakat küçük kızının benzetmesine çok kızmış. “Madem senin en çok sevdiğin şey tuz, sana doyamayacağım kadar tuz veriyorum.” deyip kızı bir çuval tuz ile ormana attırmış. Kız ağlaya ağlaya günlerce gezmiş. Eski bir ev görmüş orada yaşlı bir kadın yaşarmış. Oraya sığınmak istemiş. Yaşlı kadın çok sevinmiş, kızı içeri almış. Ev o kadar dağınıkmış ki kız hemen etrafı toparlamış. Bunu gören yaşlı kadın: “Kızım ben yalnız yaşıyorum. Gel benim kızım ol. Birlikte yaşayalım. Hayvanlarına baktığım bir bey var. Senede bir kere gelir, bir ay kalıp kente döner. Kalan tüm zamanı kentte geçirir.” demiş. Kız bu teklifi kabul etmiş. Yaşlı kadın ve padişahın kızı çok güzel günler geçirerek yaşamaya başlamışlar. Bir gün hayvanların sahibi bey gelmiş. Kızı görünce çok şaşırmış ve onu çok beğenmiş. Kızla evlenmek istediğini söylemiş. Kız da kabul etmiş, bunlar evlenmişler.

Diğer yanda padişah kızına yatırdığı için çok pişman olmuş. Her yerde kızı aramış fakat bulamamış. Kızın öldüğüne inanmış. Bir gün üzüntüsünü dağıtmak isteyen padişah ve adamları geziye çıkmış. Kaybolan kızın kocasının ülkesine varmışlar ve beye misafir olmuşlar. Kız, babasını görür görmez tanınmış fakat padişah farkında bile değilmiş. Beyin hanımı misafirlere yemek hazırlamış fakat yemeklerin hiçbirine tuz koymamış. Padişah, yemeklerde tuz olmadığını fark edince kızını hatırlayıp ağlamaya başlamış. Neden ağladığını sorduklarında, cevap olarak: “Kızına yaptıklarını anlatıp yemeklerin çok güzel piştiğini ama tuzsuz olduğu için hiçbir şeye benzemediğini. Kızına haksızlık ettiğini, kızının çok haklı olduğunu.” söylemiş. Kız, dayanamayıp babasına gerçekleri söylemiş. Baba kız uzun uzun kucaklaşmışlar. Padişah, damadını kendi yerine padişah yapmış. Yemişler içmişler günlerini bize başlamışlar.

2.7.27. Şangulum, Şungulum Garaca Dıngılım

Zamanın birinde bir keçi varmış. Bu keçinin Şangulum, Şungulum, Garaca Dıngılım adında üç yavrusu varmış. Anne keçi her gün yavrularını evde bırakıp otlamaya gider, yavrularına süt ve bal getirirmiş. Geldiği zaman da yavrularına: “Şangulum, Şungulum, Garaca Dıngılım açın kapıyı ben geldim. Bir mememde süt, bir mememde bal getirdim.” dermiş.

Her gün böyle günler geçermiş. Bir gün bir kurt bunu görüp aynı şekilde yavrulara seslenmiş. Yavrulardan en akıllısı Şangulummuş. Şangulum, demiş ki: “Sen bizim anamız değilsin. Bizim annemizin sesi incedir.”

Kurt gidip yumurta içip gelmiş ve aynı şekilde seslenmiş. Şangulum: “Bizim anamızın ayakları beyazdır. Seninkiler siyah.” demiş. Kurt gidip ayaklarını unun içine sokmuş, her tarafı bembeyaz olmuş. Tekrar eve dönüp aynı tekerlemeyi söylemiş. Şangulum, “Bu bizim anamız değil!” dese de diğer keçiler buna ikna olmamışlar ve kapıyı açmışlar. Şangulum bir dolapta saklanmış. Kurt diğer iki keçiyi yemiş. Akşama doğru anne keçi gelmiş, aynı maniyi söylemiş. Şangulum, anne keçiyi tanıyıp hemen kapıyı açmış ve olanları anlatmış. Anne keçi, çok üzülmüş. Sonra kurda güzel bir ziyafet hazırlamış ve onu davet etmiş.

Kurt gelmiş, yemekler yenmiş. Anne keçi: “Kurt kardeş, seninle bir aşık atacağım. Bakalım kim yenecek.” demiş. Kurt bunu kabul etmiş ve başlamışlar oynamaya. Kurt gelmeden önce anne keçi, aşık oynayacakları yerin karşısındaki tandırı iyice yakmış.

Keçi, aşıklardan birini bilerek tandırın içine atmış. Kurda: “Kurt kardeş, benim kıllarım çok uzun. Ben aşığı almak istersem hep yanarım. En iyisi sen al.” demiş. Kurt, keçinin ne düşündüğünü bilmeden tandıra eğilmiş. Keçi buna arkadan tekme atmış ve kurt tandırın içini boylamış. Kurt keçiye ne kadar “beni kurtar” dese de keçi kurtarmamış ve demiş ki: “Şangulumu, Şungulumu yemeseydin, vay taşaklarım demeseydin.”

2.7.28. Bir Padişahın Gazabı

Zamanın birinde bir padişah yaşarmış. Bu padişah çok adaletli olmakla birlikte çok da zalim bir padişahmış. Padişah, bir gün halkın onu dinleyip dinlemediğini anlayabilmek için: “Bu gece hiçbir evde çıra yanmayacak, hiçbir evin ışığı yanmayacak. Herkes karanlık çöktüğünde yemeğini yiyip çirasını söndürüp yatacak” diye emir vermiş. Padişahın korkusundan akşam yemeğini yiyen herkes yatıp uyumuş. Padişah, bu emri verdiği gece veziriyle birlikte şehirde dolaşmaya başlamış. Herkes yatıyormuş fakat bir evden ışık geliyormuş. Pencere epey yüksekmiş padişah vezire tutunarak cama çıkmış. Bir de bakmış ki bir delikanlıyla genç bir gelin oynuyorlar. Genç kadın, o kadar güzelmiş ki padişah da vezirde onu çok beğenmiş. Vezir: “Padişahım bu kız ancak sana yaraşır. Sen bir padişahsın istersen bu delikanlının elinden bu gelini alırsın” demiş. Padişah: “Nasıl alabilirim ki?” diye sormuş. Vezir: “Saraya gittiğimizde bir nene buldur. Araya adam sok. O bir şey yapıp sana gelini getirir.” demiş. Ertesi gün padişah bir nene bulunmasını emretmiş. Nene gelmiş. Padişah: “Nene, verdiğim adreste bir kız var. Yalnız bu kız evlidir. Ne yap ne et kızı ikna et, benim karım olsun.” demiş. Nene bu işi kabul etmiş.

Varmış gelmiş kızın evine. Kız evde tekmiş. Kız neneyi evde misafir etmiş. Nene kıza: “Ben niye geldim biliyor musun? Dün gece herkes ışığını söndürmüş fakat sizin ışığınız yanıyormuş. Padişah gece gelip seni görmüş. Seni çok beğenmiş. O gelin benim olsun deyip beni buraya seni ikna etmem için gönderdi.” demiş. Gelin başta kabul etmemiş. “Benim kocam var” demiş. Nene: “Seni padişah gibi bir adam istiyor. Sen o adamla ne yapacaksın. Var git padişahın ol.” demiş. Ona çıkartıp bir hançer vermiş. Gece kocasını öldürmesini söylemiş. Gelin, gece yarısı nenenin söylediklerini yapmış. Aradan birkaç gün geçtikten sonra padişah haber yollamış: “Hazırlığını yap gelip seni alacağım” demiş. Gelin, saraya geldiğinde padişah düşünmüş ki “Bu kadın kocasını

çok seviyordu ama benim için kocasını kesti yarın öbür gün benim de başımı keser kadınlara güven olmaz.”

Gelin saraya geldiğinde padişah, cellatlara “gelini öldürün” emrini vermiş. Hem gelin hem nenenin boyunu vurdurmuş. Sonra tekrar düşünmüş: “Kadınlar çok itibarsız varlıklar. Ben bütün kadınların başını kestireceğim. Emir vermiş: “Bütün kadınlar öldürülecek.” Saray ahalisi “Bütün kadınlar aynı değil” deseler de padişah dinlememiş.

Padişahın babasının vezirine haber yollamışlar. Onu ikna edersen sen ikna edersin demişler. Yaşlı vezir, korka korka gelmiş, el etek öpmüş ve padişaha:

-Emrini duydum. Sana söyleyeceğim birkaç laf var. Beni dinle sonra yine öldürecekse öldür kadınları. Zamanın birinde ben çok güçlü bir pehlivandım. Bir gece sabaha karşı kapım çalındı. Kapıya bakmadan elbisemi giyindim; silahımı, kalkanımı, her şeyi alıp kapıyı açtım. Kapıya çıktım, bir de baktım ki bir pehlivan. Bana dedi ki: “Pehlivan benimle bir yere geleceksin. Atına bin peşime düş.” Bindim ata, düştüm delikanlının peşine ama delikanlı o kadar tıfıldı ki üzerinde tek bir tüy yoktu. “Bu adam beni nereye götürüyor, bana bir zarar verecek” diye düşündüm. Onu öldürmeye çalıştım fakat delikanlı bunu fark etti. “Benimle uğraşma. Benim sana bir düşmanlığım yok.” dedi. Epey bir yol aldık. Bir düzlük de bir kulübenin önüne geldik. Kulübenin ne kapısı ne de penceresi vardı. Atlardan indik. Delikanlı silahlarını kuşandı, zırhını giydi. Bana: “Bu kulübenin kapısı başındadır. Ben bir merdiven yapıp çıkacağım. Bir nara atarsam bil ki sağlamım. İkinci naranda yine sağlamım. Üçüncü narada çıktımsa çıktım. Çıkmadıysam kaç kendini kurtar.” Delikanlı çıktı kulenin başına, aşağı inince içerde büyük bir savaş yaptılar. Üçüncü naradan sonra delikanlı geldi. Biz tekrar atlara bindik az gittik uz gittik. Bir düzlükte bir tane mezar vardı. Onun yanında durduk. Delikanlı: “Pehlivan biliyor musun bu mezarda yatan benim kocamdır. Düşmanlar benim kocamı öldürdü. Ben de az önce onlardan intikamımı aldım. Şimdi bu mezarı açıp beni onun yanına gömeceksin. Seni getirmemin nedeni budur. Ben çok pehlivan kapısını çaldım, hepsi çıplak çıktı dışarıya. Hiçbiri senin gibi silahını alıp, giyim kuşamını giymedi. Ben hiçbirine güvenip arkadaşlık yapmadım.” der demez hançeri çıkarıp kendini öldürmeye kalktı. İzin vermesem de kendini öldürdü. İşte padişahım sen kadınlara kızılıyorsun kadınların iyisi de var kötüsü de. Birisi kocasını öldürdü diye kadınların hepsi öyle değil. Benim anlatacaklarım bu kadar. Bundan sonra istediğini yap, demiş.

Vezirin ak sakalını hürmet eden padişah. Onu haklı bulmuş ve emri durdurmuş. Bu hikâye burada bitmiş. Dinleyende sağ olsun söyleyende...

2.7.29. Tülkü, Canavar, Ayı

Zamanın birinde tilki, canavar ve ayı bir araya gelip birlikte yaşama kararı almışlar. “Bugün burada beraber gezelim, sabah olunca herkes bir işe gitsin. Kazandığını, topladığını getirsin.” demişler. Sabah olunca hepsi iş çıkmış. Akşama doğru tilki, bir tavuk; ayı, biraz bal; canavar ise kete getirmiş. Akşam olunca hepsi getirdiğini ortaya koymuş. Biraz yiyip kalanında sabah kahvaltıda yeriz diye saklamışlar. Tilki gece kalkıp keteyi ve tavuğu yemiş. Ondan şüphelenmesinler diye ayının ağzına balı sürmüş ve ketenin kırıntılarını dökmüş. Sabah olunca ne keteyi ne balı ne de tavuğu bulamamışlar. “Kim yedi?” diye sorgulayınca tilki: “Bak canavar kardeş, ayı yemiş. Ağzında kırıntılar kalmış.” demiş. Bunun üzerine canavar, ayıyı dövmeye başlamış ve burada arkadaşlıklarını bitirmişler. Tilki arkalarından bağırarak:

-Tilki yedi keteyi. Ayı yedi köteği...

2.7.30. Demirci ile Süpürgecinin Hikayesi

Zamanın birinde çok kurnaz bir demirci ve saf bir süpürgeci olan iki kardeş varmış. Süpürgeci bir gün çarşığı süpürürken bir kuş tüyü bulmuş. Bu tüy çok ağırılmış. Götürüp demirci kardeşine göstermiş. Demirci hemen bunun altın olduğunu anlamış. Kardeşine: “Aman kardeş bu kuş her derde dermandır. O kuşun nerede olduğunu biliyorsan bana getirir misin?” demiş. Süpürgecinin iki oğlu varmış: Hasan ve Hüseyin. Ama Demircinin çocuğu olmuyormuş. Kardeşi belki çocuğu olur diye kuşu bulmaya çıkmış.

Kuşu kim yerse her sabah başının altında bir altın bulurmuş. Süpürgeci getirip kuşu bulmuş, getirip demirciye vermiş. “Al kardeş belki senin de çocuğun olur. Derdine derman olsun.” demiş. Demirci kuşu getirip karısına vermiş. Karısı kuşu pişirmiş. Hasan ve Hüseyin o sırada amcalarının evine gelmişler, eti görünce hemen yemişler. Demircinin karısı bunu fark edince hemen iki güvercin kesip onları pişirmiş. Ama sabah kalkıp altınları bulamayınca demirci tüm gerçekleri anlamış. Çok sinirlenen demirci kardeşine gidip: “Senin çocukların şeytana uymuş. Sen bu çocuklara cezalandır.” demiş, kardeşini kandırmış.

Süpürgeci, çocukları alıp bir ormana gitmiş. “Siz burada beni bekleyin ben geliyorum.” demiş. Bir ağacın dalına bir teneke bağlamış. Ses çıkıp ağaca vurdukça çocuklar babalarının geleceğini düşünmüş. Adam eve dönmüş karısı çocuklar nerede diye sorunca: “Çocukları kurt yedi. İkisini de kurtaramadım.” demiş. O yörenin avcılarında biri çocukları bulmuş. Babalarını aramış fakat bulamamış. Çocukları alıp kendi evine götürmüş. Zaten çocukları olmadığı için karısı da çok sevinmiş. Çocukları kendilerine evlat yapmışlar. Besleyip büyütmüşler.

Avcı, çocuklara av yapmayı öğretmiş. Çocuklar zamanla ondan daha iyi birer avcı olmuşlar. Bir gün çocuklar, artık köyde yaşamaktan sıkıldıklarını ve şehre gitmek istediklerini söylemiş. Avcı onlara gerçekleri anlatmayı düşünmüş ve: “Siz benim öz oğullarım değilsiniz. Ben sizi ormanda buldum, getirdim. Sizi evlat ettim kendime. İşte gerçekleri öğrendiniz. İster kalın ister gidin.” demiş. Çocuklar gitmeye karar vermişler. Avcı, onlara bir kılıç vermiş ve “Eğer yolunuz ayrı düşerse bu kılıcı toprağa gömün. Arada bir gidip yoklayın. Eğer kılıç paslanmışsa bilin ki birinizden biri dardadır. Eğer kılıç parlak duruyorsa birbirinizden korkunuz olmasın” demiş. Ertesi gün çocuklar babalarının elini öpüp ayrılmışlar. Yolda giderken Hasan bir tavşan görmüş. Tam tavşanı vuracakken tavşan dile gelmiş: “Beni vurmayın size birer yavru tavşan getireyim” demiş. Hasan vazgeçmiş. Tavşan yavruları getirmiş. Biraz ilerleyince bir tilki görmüşler. Tilki de aynı şekilde yavruları getirmiş. Sonra bir kurt, bir ayı ve bir aslan... Bunlar 12 kardeş olmuşlar. Epey bir yol aldıktan sonra Hasan ve Hüseyin burada ayrılmaya karar vermişler. Birbirleriyle görüşüp kılıcı yol ayırmasına gömmüşler. Birbirlerine söz vermişler: “Hangimizin yolu buraya düşerse gelip kılıca baksın. Birimizden birinin başı dertte ise yardıma koşsun.” biri bir tarafa diğeri başka tarafa yol almış.

Hüseyin, yolda çok acıkmış ve tilkiye demiş ki: “Git bak tepelerin ardında bir şehir var mı?” Tilki gidip bakmış ve bir şehir görmüş. Tilkinin peşinden şehre gitmişler. Hüseyin bakmış ki herkes simsiyah giyinmiş. Bir kahveye girip herkesin neden siyah giydiğini sormuş. Kahveci: “Bizim burada bir tane 7 başlı ejderha var. Senede bir kişinin kızını yer ve bize su verir. Şimdi sıra padişahın kızı. Padişah emretti herkes siyah giyinecek diye.” Hüseyin suyun nerede olduğunu öğrenmiş. Suyun başında sihirli bir kılıç bulmuş, onu almış ve beklemiş dev. Dev gelmiş. Hüseyin: “Neden kanunsuzluk yapıyorsun? Senede bir kız yiyorsun. Şimdi seni bitireceğim” demiş. Hüseyin, bir vurmuş devin 7 başı birden düşmüş. Kız hemen Hüseyin’in sırtına devin kanıyla bir iz yapmış.

Hüseyin de devin 7 dilini kesip mendile bağlamış ve cebine koymuş. Devin yatağına uzanıp, aslan: “Ben burada uyuyacağım siz nöbet tutun” demiş. Aslan ayıya, ayı kurda, kurt tilkiye, tilki tavşana söylemiş ve hepsi uyumuş.

Tavşan bir uyanmış ki kız yok, Hüseyin’i de kesmişler. Diğer hayvanları uyandırmış. Tilki: “Bunun bir çaresi var boynuna kek otu sürersek iyileşir” demiş. Gidip dağların arasında otu bulup getirmiş. Otu sürmüşler. Hüseyin dirilmiş. Fakat kafasını ters yerleştirmişler. Hüseyin’e neler olduğunu anlatmışlar: “Kusura bakma kafamı ters yerleştirmişiz.” demişler. Hüseyin, kafasını tekrar kesip tekrar otu sürmelerini istemiş.

Hüseyin kalkmış ve tekrar kahveye gitmişler. Kahveciden yemek istemişler. Kahveci: “Devin öldürülmesi kutlanıyor. Padişah açları doyuruyor. Gidip orada yiye.” demiş. Bunu duyan Hüseyin tilkiyi hemen saraya göndermiş. Tilki saraya gidip kızı bulmuş. Kız iki gün sonra nişanının olduğunu, onu başkasına verdiklerini, nişanlısının padişahı ben öldürdüm diyerek kandırdığını söylemiş. Bir bohça ekmek sarıp göndermiş. Tilki dönüp olan biteni Hüseyin’e anlatmış. Nişan günü Hüseyin kahveciyle birlikte saraya gitmiş. Kız, nişan sırasında babasına olanları anlatmış ve ispat olarak Hüseyin’in arkasındaki kan izini göstermiş. Padişah yalancı oğlanı hemen cezalandırmış. Hüseyin ve kızını evlendirmiş.

Padişah, Hüseyin’le muhabbet ederken yakınlarda gidenin geri gelmediği bir yer olduğunu öğrenmiş. Hüseyin, oraya gitmeye karar vermiş. Herkes gitmemesi için ikna etmeye çalışmış fakat Hüseyin dinlemeyip, gitmiş. Gittiği yerde fırtınalar kopmuş, yağmur yağmış soğuktan donmaya başlamışlar. Bir ateş yakmışlar karşıdan bir nene gelmiş. “Ben de ısınabilir miyim?” demiş. Elindeki sopayı değdirdiği gibi hepsi taş kesilmiş. Padişah birkaç gün beklemiş Hüseyin gelmeyince umudu kesmiş.

Hüseyin’in kardeşi Hasan, bir gün yol ayrımındaki kılıca bakmaya gitmiş. Kılıcın her yeri pas içindeymiş. Hemen Hüseyin’in zor durumda olduğunu anlamış. Hüseyin’in gittiği yoldan gidip padişahın ülkesine ulaşmış. Padişaha haber ulaştırmışlar: “Damadın geldi.” Padişah çok sevinmiş. Hasan, aslında Hüseyin olmadığını hiç fark ettirmemiş. Padişah’tan Hüseyin’in en son nereye gittiğini öğrenmiş. Hasan, çok yorgunmuş. Hüseyin’in odasına çıkmış. Kardeşinin karısıyla uyuyacağı için arasına bir kılıç koymuş. Kadın bu durumu hiç sorgulamamış. Yorgun olduğunu düşünmüş ve o gece uyumuşlar.

Sabah olunca Hasan, kardeşinin gittiği yere gitmiş ve aynı şekilde bir ateş yakmış. Yaşlı nene yine gelmiş. Hasan, hemen anlamış bu nenenin kardeşini öldürdüğünü. Onun ne yaptığını öğrenince, nenenin elinden odunu alıp onun taş yaptığı herkesi kaldırmış ve en son neneyi taşa çevirmiş. Kardeşler birbirini görünce çok sevinmişler, sarılıp özlem gidermişler. Hasan: “Kusura bakma kardeş, bir gece karınla uyumak zorunda kaldım.” demiş. Hüseyin buna çok sinirlenmiş ve kavgaya tutuşmuşlar fakat yanlarındaki hayvanlar buna izin vermemişler.

İki kardeş, düşmüşler dönüş yoluna. Şehre biri doğudan diğeri batıdan girmeye karar vermiş. Padişaha haber gitmiş, biri doğudan diğeri batıdan gelen haber olduğu için padişah çok şaşırılmış. Saraya gelince her şeyi padişaha anlatmışlar. Padişah küçük kızını Hasan’a vermiş. İki kardeş de oranın padişahı olmuş. Muratlarına ermişler.

2.7.31. Eğri Gardaşnan Düz Gardaş

Zamanın birinde eğri kardeş ve düz kardeş yaşarmış. Eğri kardeş, hırsızlıkla geçinirmiş, düz kardeş ise Allah ne verdiyse yeşermiş. Bu iki kardeş bir gün birbirleriyle kavga etmişler düz kardeş, eğri kardeşe:

-Kardeş gel sen hırsızlıktan vazgeç. Allah yoluna gir. Yoksa böyle halin ne olacak?

-Benim zanaatım bu.

-Öyleyse ikimiz bir seyahate çıkalım. Ben doğru yoldan, sen eğri yoldan git. Bakalım hangimizin işi rast gidecek.

Eğri kardeşin, bir eşeği varmış. Bu eşekle yola çıkmış, o eğri yolda gitmekte olsun. Düz kardeş Allah’a dua ederek düşmüş yola. Bir dağın başında küçük bir kulübe görmüş, içeriye girmiş. İçeride bir kazan pilav yanında da biraz ekmek varmış. Düz kardeşin karnı çok açmış ama beklemiş. Biraz zaman geçince bir tilki, bir şeytan bir de cin gelmiş. Herkes kendi minderine oturup yemek yemeye başlamış, bir yandan da sohbet ediyorlarmış. Tilki:

-Benim bir çömlek altınım var. Bahçedeki selvi ağacının altına gömdüm. Siz gidince onları çıkarıp onlarla oynuyorum. Günlerimi böyle geçiriyorum. Eğer bir insanoğlu görürse derdimden deli olurum. Sende ne var ne yok cin kardeş? Cin:

-Ben bir padişahın kızını deli ettim. Hangi doktor gelse derdine çare bulamadı. Biri benim minderimin bir parçasını götürüp kızın üstüne dikerse ben ona yakın gidemem. Derdimden deli olurum. Şeytan söze girmiş:

-Bir yerde şah köprü yaptırıyor. Gündüz çalışıyorlar ben de gece gidip mancınkla orayı uçuruyorum. Bu yüzden çok fazla usta öldü ama imkânını bulamadılar. Eğer yedi katırın tırnağını eş edip köprünün dibine gömerseler ben oraya bir daha yaklaşamam. Derdimden deli olurum.

Hepsi yemeklerini yiyip kendi işlerine dönmüşler. Her şeyi dinleyen düz kardeş kalmış evde. Hemen cinin minderinden bir parça yırtmış ve cebine koymuş. Selvi ağacının altındaki altınları çıkarıp omzuna atmış ve yola düşmüş. Şeytanın bahsettiği köprünün başına gelmiş ve oradaki ustalardan köprünün hikayesini öğrenmiş. Ustalara: “Ben bu sorunun çözümünü biliyorum. Eğer padişah bana yüklü miktarda altın verirse köprüyü yaparım. Eğer yapamazsam padişah boynuma vursun.” demiş. Padişaha hemen haber uçurmuşlar. Düz kardeş padişaha isteklerini söylemiş ve yedi katırın tırnaklarını almış. Şeytanın dediği gibi köprünün altına gömmüş ve o gece köprü uçmamış. Padişahтан hemen hediyelerini alıp yola düşmüş tekrar.

Düz kardeş, padişahın kızının deli olduğu şehre gitmiş. Padişah: “Kızımı kim iyileştirir ise onunla evlendireceğim.” diye her yere duyurmuş. Düz kardeş, hemen padişaha gidip onun şifasını bulduğunu, söylemiş. Kızla düz kardeşi aynı odaya koymuşlar, hemen minderden kopardığı parçayı kızın üzerine dikmiş. Ve kızın hiçbir şeyi kalmamış. Padişah sözünde durmuş kızını ve düz kardeşi evlendirmiş, tahtı da ona devretmiş.

Düz kardeş günlerini böyle geçirirken karşıdan eğri kardeşin geldiğini görmüş. Eğri kardeş büyük bir şaşkınlıkla: “Sen tahta nasıl çıktın? Bana bir çare öğret.” demiş. Düz kardeş: “Ben sana düz yoldan git dedim ama sen kabul etmedin. Şimdi buradan dön, düz yola gir. Allah nasip ederse eder. Etmezse de benim yapacak bir şeyim yok. Emir onundur.” demiş.

Eğri kardeş hemen eşeğine binip doğru yola girmiş. Bir kulübe görmüş, kulübenin önünde eşeğini bağlamış. Kulübeye girince bir kazan pilavı ve ekmekleri görmüş. Zaten hırsız olduğu için hemen pilavı yemeye başlamış ve karnını doyurmuş. Kapının arkasına

saklanmış. Tilki, cin ve şeytan gelmiş. Yemeklerin hepsinin yendiğini görmüşler. Birbirlerinin suratına bakmışlar ve tilkiyi söze girmiş:

-Ben şimdi ne söyleyeyim? Geçen gün de beni konuşturduğunuz burada bir insanoğlu varmış, her şeyi duyup benim altımı çalmış. Derdimden deli oluyorum. Sen söyle şeytan kardeş.

-E ben ne söyleyeyim? Geçen gün de konuştum. Burada insanoğlu varmış. Gidip köprü'nün ayağına yedi katırın tırnağını gömmüş. Şimdi köprüye yaklaşamıyorum. Derdimden deli oluyorum. Cin kardeş sen söyle.

-Ben şimdi ne söyleyeyim? Geçen gün de konuştum burada bir insanoğlu varmış. Benim minderimden bir parça koparıp padişahın kızının üstüne dikmiş. Kızın yanına artık gidemiyorum. Derdimden deli oluyorum.

Bu şekilde üçü de birbirlerine dert yanmışlar ve adamı aramaya başlamışlar. Tilki koklayarak kapının arkasına saklanan eğri kardeşi bulmuş. Cin ve şeytan da hemen bunu duyup gelmişler. Birlikte adamı öldürmüşler. Eğrinin hali böyle, düzgünün hali de öyle...

2.7.32. Ayağına Diken Batan Horoz

Zamanın birinde bir horoz varmış. Bir gün horozun ayağına diken batmış. Ekmek pişiren bir neneye:

-Nene ayağımdaki dikenî çıkarır mısın?

Nene ayağındaki dikenî çıkarmış, tandıra atmış. Horoz gidip dışarda gezip gelmiş:

-Nene dikenim nerede?

-Tandıra attım yaktım. Horoz:

-Ya dikenî verirsin ya ekmeği, demiş.

Nene dikenî yakmış, ekmeği de vermemiş. Horoz ekmeği alıp kaçmış. Yolda bir çoban rastlamış.

-Çoban kardeş ekmek benden, süt senden. Biraz süt sağıp getir de yiyelim.

Çoban gidip koyunu sağmış sütü getirmiş. O sırada koyun dağılmış. Çoban horozdan koyunları geri çevirmesini istemiş. Horoz çevirmeye gittiğinde çoban tek başına sütü içmiş, ekmeği yemiş. Horoz gelip çobana:

-Ekmeğim nerede? Ya kara koyunu bana vereceksin ya ekmeğimi geri vereceksin demiş.

Çoban ekmeği yemiş elinde bir şey yokmuş. Horoz kara koyunu alıp kaçmış. Epey bir ilerlemiş. Bir bahçeden düğün sesi geliyormuş. Düğüne gitmiş, kara koyunu vermiş. Koyunu kesmiş yemişler. Koyun bittikten sonra horoz koyunu geri istemiş ama çoktan koyun kesilip yenmiş. Horoz:

-Ya koyunu verin ya gelini demiş.

Olmaz demişler ama horoz gelini alıp kaçmış. Kendi kendine:

-Diken verdim ekmeği aldım, ekmeği verdim koyunu aldım, koyunu verdim gelini aldım demiş. Gelini yaşlı bir dedeye verip oradan uzaklaşmış.

2.7.33. Şah Oğlu Şah Abbas

Vakti zamanında Şah oğlu Şah Abbas adında bir padişah varmış. Bu padişah bir gün avlanmaya çıkmış. Dağda çok güzel bir geyiğe rastlamışlar. Etrafını sarmışlar fakat geyik kaçmayı başarmış. Şah Abbas, tek başına geyiği aramaya çıkmış. Akşam olunca bir köye varmış. Orada bir eve misafir olmuş. Bu aile, misafire hürmet izzet gösterse de kızlarının bu adamdan saklamışlar. Ev sahipleri yemek yapmaya gittiğinde Abbas, kızın saklandığı yere bakmış, kız çok güzelmiş. Kıza orda âşık olan Abbas, kızı istemeye karar vermiş.

Abbas, sofraya kurulduğunda hiçbir şey yememiş ev sahibinin ısrarları karşısında “Eğer o kızı bana verirseniz ben o zaman yemek yerim” demiş. Kızın annesiyle babası düşünmüşler, çaresiz kalarak kızı vermişler. Orada hemen nikahlarını kıymışlar. Abbas, kızla bir hafta geçirmiş. Kızın adı Heyrense Hanımmış. Abbas, kıza: “Hanım ben bir padişahım. Askerim beni dağın başında bekler, benim muhakkak gitmem lazım.” demiş. Heyrense Hanım: “Sen gidersen benim halim ne olacak ya bir daha gelmezsen.” demiş. Şah Abbas ona bir bezbender vermiş ve “Eğer oğlum olursa gelip beni bulsun, onu padişah yapacağım. Eğer kız olursa bu bezbender size bir ömür yeter.” demiş. Şah Abbas, civarda laf söz olmasın diye Heyrense Hanımı “Lele” denen bir büyüğünün yanına bırakmış. Hanım orada yaşamaya başlamış. Dokuz ay sonra bir oğlu olmuş adını Hüseyin koymuş.

Hüseyin büyümüş, mahallede arkadaşlarıyla oynarken arkadaşları onun babasının olmadığını söylemiş. Gelip annesine babasının kim olduğunu sormuş. Annesi, oğluna başından geçenleri anlatıp “Senin baban Şahoğlu Şah Abbas isminde bir padişaktır. Bu bezbenderi bana verdi. Eğer senden bir oğlum olursa gelip beni bulsun onu tahta çıkaracağım.” demiş. Hüseyin bezbenderi alıp İsfahan şehrine gitmiş. İsfahan şehrine geldiğinde padişahın nerede olduğunu bilmiyormuş. Bir helvacı dükkanına gidip ordu çalışmaya başlamış. Helvacı adam Hüseyin’i oğlu kabul etmiş. Hüseyin, gelince helva satışları artmış. O kadar sermaye toplamış ki kumaş satmaya başlamış. Saray kadınlarının da bundan haberi olmuş. Aralarından topal bir cariyeyi kumaş almak için dükkâna yollamışlar. Hüseyin’in dükkânı o kadar kalabalıkmış ki topal cariyeye çok geç kalmış. Hüseyin, sattığı kumaşları yüklenip cariyeye yardım etmiş. Sarayın önünde lalanın kızı Hüseyin’i görmüş. Hüseyin o kadar güzel bir oğlanmış ki hemen ona kim olduğunu sormuş. Helvacının oğlu olduğunu öğrenmiş. Hemen bir lağımcı bulundurup saraydan helvacı dükkânına uzanan bir tünel kazandırmış.

Hüseyin bodrumdan gelen sesleri duyunca lağımcıyı yakalayıp ne olup ne bittiğini sormuş. Lağımcı her şeyi anlatmış. Lalanın kızı bir gün tünelden dükkâna gelmiş. Hüseyin’e: “Ben seninle evleneceğim. Seni seviyorum. Eğer sen de beni sevmezsen dükkânı kapatıp boynunu vurdu duracağım.” demiş.

Lala, bir gün kızını ziyarete gitmiş. Tedbirli kıyafetle gittiği için kız babasını tanımamış ve kapıdan kovmuş. Lala, padişaha gidip, helvacı Mehmet’in oğlunu darağacına asmak için izin istemiş. Jandarmalar Hüseyin’i yakalayıp soyundurmuşlar. Bakmışlar ki padişahın yedi il urum haracıyla yapılan bezbenderi bunun kolunda. Hemen padişaha haber vermişler. Şah Abbas hemen onun oğlu olduğunu anlamış. Gidip lalaya yalvarmış: “Sana verdiğim emirden lütfen vazgeç. O benim öz oğlumdur. Lala padişaha olan saygısından bu işten vazgeçmiş, kızını ise Hüseyin’e vermiş. Gidip Hüseyin’in annesini alıp getirmişler. Hüseyin’i tahta çıkarmışlar. Ve hikâye burada son bulmuş.

2.7.34. Nuşirevan Padişahının Hekati

Zamanın birinde Nuşirevan adında çok zalim bir padişah varmış. Bu padişah konuşanın da gülenin de başını vurdurmuş. Bir gün geziye çıktıklarında lalası güldü diye başını kesmek istemiş. Lala: “Benim daha ömrüm var mühlet verirsen. Herkesin başını vurdurdun, kanını döktün. Şimdi şu kuşlara bak. Onlar ne derse ona göre benim

boynumu vur.” demiş. Kuş dilini anlayan tek kişi lala imiş: “Padişahım sağ olsun. Şu kara baykuş oğlu için diğer kuştan kız istiyor. Kızın babası da başlık parası istiyor. Oğlanın babası ne kadar istiyorsun Nuşirevan’ın zulmü kadar mı istiyorsun? diye soruyor.” demiş. Lala bunları anlatınca padişah: “Lala, ben zalim bir adam mıyım?” demiş. Lala: “Daha ne zulüm yapacaksın? Dünyada adam kalmadı. Herkesin boynunu vurdun.” demiş.

Padişah, saraya geri dönmüş. Lalanın söylediklerini düşünmüş ve adaletli bir padişah olmaya karar vermiş. Bir gün padişah, başka bir lala ile geziye çıkmış. Çok güzel bir yer görmüş ve hemen bir plan çizdirmiş. Padişah bunlarla: “Biz burada bir bahçe yetiştireceğiz. Bu bahçenin meyvesinden yemeden kimse buradan gitmeyecek.” demiş. Bir tarafa padişahın diğer tarafa vezirin binaları yapılmış. Bir yandan da bahçe düzenlemeleri yapıyorlmuş. Bahçe duvarları yapılırken Ahmet adında bir işçi, yer altında bir mahzen bulmuş. Padişahın çok zalim bir adam olduğunu bildiği için vezire gidip bir mahzen bulduğunu, bu mahzende yedi sandık altın olduğunu söylemiş. Vezir, Ahmet’e: “Sen git. Ben seni evinden alacağım” demiş. Ahmet daha yeni evliymiş, karısının hamile olduğunu biliyormuş. Evden çıkarken karısına: “Hanım ben gidiyorum. Ya gelirim ya gelmem. Eğer gelmezsem kızın adını Dad, erkek olursa adını Bidad koy.” demiş. Karısıyla vedalaşmış ve vezirle mahzene gitmişler. Vezir ve Ahmet, yedi eşeğe sandıkları yüklemişler. Vezir düşünmüş: “Yedi sandık var dört tane versem bana az kalır, üç tane versem kabul etmez. En iyisi çekip vurmak.” Ahmet’i orada öldürmüş. Karısı beklemiş fakat Ahmet gelmemiş. Dokuz ay dolmuş ikiz çocuğu doğmuş. Kadın bunlara isimleriyle hiç seslenmemiş. Aradan yedi yıl geçmiş konu komşu toplanmış, çocuklara isim vermeye gitmiş. Kadın çocukların zaten bir ismi olduğunu babalarının gitmeden koyduğunu fakat eşini çok özlediği için isimleriyle hitap etmeye kıyamadığını söylemiş.

Yedi yıl geçince padişahın yaptırdığı bahçeler meyve vermiş. Perşembe günleri padişahın bahçesinin hayır günüymüş. Dad ve Bidad, annelerine haber vermeden bahçeye meyve toplamaya gitmişler. Bahçeye giden tüm çocuklar geri dönmüş fakat ikizler dönmemiş. Çocuklarını aramaya giden anne bir dedenin yardımıyla orada çocukları bulmuş. Anneleri bahçeye gidip bağırıp ağlayınca çocuklar hemen yanına koşmuş. Padişah da duymuş ve o da gitmiş. Padişah, orada kocasının önceden çalışan bir işçi olduğunu, işe geldiğini fakat geri dönmediğini öğrenmiş. Kadın: “Bir adam geldi. Ahmet! Ahmet! diye seslendi. Kim olduğunu görmedim. O adam kocamı alıp gitti. Kocam bir daha da geri dönmedi.” demiş. Padişah, kadına: “Ben ülkedeki herkesi Ahmet diye

seslendireceğim. Sen sesinden tanımaya çalışacaksın.” demiş. Ertesi gün ülkedeki tüm erkekler “Ahmet!” diye seslenmiş. Kadın, vezirin sesini tanımış. Vezire ne olduğunu soran padişah, doğruları öğrenmiş. Veziri hemen cezalandırmış. Bahçeyi de çocuklara bırakmış. Padişahın yaşadığı şehrin bir adı yokmuş. O şehrin adı “Bağdat” olmuş. Bağdat şehrinin adı buradan gelir.

2.7.35. Nohut

Zamanın birinde bir adam ve karısı varmış. Bunların çocukları olmuyormuş. Adam bir gün çayın kenarına gitmiş. Allah’a dua ederken bir ses duymuş: “Beni kurtar amca, beni kurtar. Ben burada boğuluyorum.” Adam etrafına bakmış fakat kimseyi görememiş. Suyun içine bakmış ki bir nohut. Sesin nohuttan geldiğini anlamış. Nohudu alıp eve gelmiş, rafa koymuş. Yemek vermek istemişler fakat nohut yemek yemeyi bilmiyormuş.

Adam karısına: “Sabah kalkıp tarlaya gideceğim.” demiş. Kadın: “Sen tarlaya gidince sana kim ekmek getirecek?” demiş. Nohut: “Ben götürürüm. Beni atın kulağına koyun. Ben atı götürüp getiririm.” demiş. Nohut sabah olunca gerçekten adama yiyecek götürmüş. Dönerken bir deveciye rastlamış. Deveciye seslenmiş: “Kaç kurtar kendini, kayanın altında kalacaksın.” Adam deveyi bırakıp oradan hemen kaçmış. Nohut, deveyi alıp eve gitmiş. Ertesi gün aynı şekilde bir çobandan koyunu alıp eve getirmiş. Bir sonraki gün iki adamın demiri yere koyup açıl sofram açıl dediklerinde ne isterlerse yediklerini görmüş. Uzaklardan bir demir bulup bu adamları bir şekilde kandırıp demirleri değiştirmiş. Kandırılan adamlar bir yerde karşılaşmış ve nohutun onları kandırdığını anlamışlar. Gidip nohudun sahibini bulmuşlar. Adama her şeyi anlatmışlar. Adam onları bir gece misafir etmiş, “sabah olunca hepsini geri vereceğini” söylemiş. Nohut herkes uyurken hayvanların altına pislik bırakmış. Adamlar bunu görünce o evden hemen korkup kaçmışlar. Nohut olanları sabah adama anlatmış. Hikâye de burada son bulmuş.

2.7.36. Padişahın Üç Oğlu ve Derviş

Zamanın birinde bir padişahın üç oğlu varmış. Bu padişah çok zenginmiş fakat ömrünün sonuna geldiğini düşünüyormuş. Bir gün oğullarını çağırmış: “Oğullarım, benim altınım, malım ve binalarım var. Üçü de birbirine eşittir. Hanginiz ne isterseniz alın. Eğer anlaşılamazsanız bir mağarada bir derviş vardır. O size eşit bir şekilde böler.” demiş. Zaman geçmiş, padişah ölmüş. Cenaze töreni yapıldıktan sonra üç kardeş malları

aralarında bölüşmüşler. Fakat altınlar ortada yokmuş. Aralarında anlaşılmayınca dervişe gitmeye karar vermişler.

Yolculuğa çıkınca padişahın büyük oğlu:

-Buradan bir deve geçmiş ama kaçkın bir deveymiş, sahibinin elinden kaçmış.

Ortanca kardeş:

-Devenin kuyruğu yokmuş, dipten kopmuş. Küçük kardeş ise:

-Devenin sağ gözü körmüş, demiş.

Biraz yol aldıktan sonra devenin sahibi bunlara ulaşmış ve deveyi sormuş. Üç kardeş. Tahminlerini deveciye söyleyince deveci devesini istemiş. Üç kardeş: “Biz deveni görmedik” deyince, deveci: “Görmediyseniz tüm bunları nereden biliyorsunuz?” diye sormuş. Buna cevap verseler de büyük bir münakaşayla dervişe gitmişler. Deveci, üç kardeşi yolda olanları anlatmış ve onları dervişe şikâyet etmiş. Üç kardeş, yemin etmiş ve: “Biz deveyi görmedik ama nişanını gördük” demişler Büyük kardeş:

-Ben bir padişah oğluyum. Bizim de devamız parladığı zaman kaçır. Bu deve de sahibinden kaçmış. Bir orada bir burada otlamış. Ben bundan anladım ki bu deve kaçkındır.

Ortanca kardeş:

-Dışkıladığı zaman kuyruğu olsaydı kuyruğunu vurup dışkıları dağıtırdı. Ama olmadığı için dışkıları top top yığmış ben oradan bildim. Küçük kardeş:

-Devenin yolu ne kadar geniş olursa olsun yolun iki tarafına da ağız atar. Sağa sola atlayarak gider. Bu deve hep sol taraftan yemiş. Sağ tarafı görmemiş demek. İşte gözünün kör olduğunu buradan bildim.

Derviş dinlemiş, bunların deveden haberi olmadığını ve padişah oğlu oldukları için deveyi çalmayacaklarını düşünmüş. Üç kardeş, o akşam dervişe misafir olmuşlar. Akşam yemeği gelmiş kardeşler bir masaya, derviş bir masaya oturmuş. Büyük oğlan:

-Ne güzel et yapmışlar ama köpek sütüyle hasıl olmuş.

Ortanca oğlan:

-Yemek gerçekten çok güzel ama gebe kadın pişirmiş.

Küçük oğlan:

-Yemekler güzel, güzel olmasına da bu evin sahibi dervişin babası belli değildir, demiş.

Derviş bunlara çok içermiş ama misafir oldukları için bir şey söylememiş. Gidip hemen çobana sormuş: “Çoban sen bugün hangi koyunu kestir? Bu koyunun anası var mıydı?” demiş. Çoban: “Ben bugün bir koyun kesmedim. Ben bugün bir kuzu kestir. Kuzunun anası ölmüştü. Onu bir köpeğe emzirdim. Köpek yavrularıyla birlikte büyüdü.” demiş.

Derviş hemen gidip annesine: “Bizim aşçı kadın gebe mi?” diye sormuş. Annesi: “Gebedir oğlum. Sabahta hastaydı.” demiş. Derviş: “Anne sana bir şey soracağım. Evet beni büyütün ama bana doğru söyle. Benim babam kim? Kim olduğu belli mi?” Annesi:

-Senin baban bizim evde çalışan bir Arap hizmetçidir. Derviş tüm bu duyduklarını soğukkanlılıkla karşılamış. Misafirlerin yanına gelip tüm bunları nereden bildiklerini sormuş. Büyük kardeş:

-Etin köpek sütüyle hasıl olduğunu şöyle anladım. Temiz hayvanın yağı etin üstünde, mundar hayvanın yağı sümüğün üstünde olur.

Ortanca kardeş:

-Yemeklerin gebe kadın tarafından yapıldığını şöyle anladım: Bir aşçının fazla kusuru olmaz ama yemeklerin tadı tuzu yoktu. Demek ki yemeği yapanın da tadı tuzu yoktu.

Küçük kardeş:

-Kimse kimseden üstün değildir. Biz padişah çocuğuyuz, sen bir derviş. Ama sen orda kendini büyük görüp tek başına yemek yiyorsun. Biz burada sana misafiriz üç kardeş yalnız yiyoruz. Kendini böyle üstün gören kişinin babası belli değildir, demiş.

Büyük kardeş, dervişe neden geldiklerini, babalarının miras bıraktığı altının nasıl kaybolduğunu anlatmış. Derviş:

-Böyle şeyler çok olur. Bizim köyde birbirinden kuvvetli üç ağa vardı. İkisinin oğlu birinin kızı vardı. İki ağanın oğlu da bir kızı istedi. Kız komşusunun oğluna aşıkta. Birbirleriyle sözleşmişler. Birbirimize vedalaşmadan başkasının eli elimize değmeyecek.

Bu oğlanlardan biriyle evlenen kız, düğün gecesi oğluna yaklaşmış. Oğlan nedenini sorduğunda, kız olan biteni anlatmış. Oğlan da kızı kapıya koymuş. Kız diğer oğlana giderken dışarıda iki tane hırsız kıza rastlamış. Kız önceden anlaştığı oğlanın yanına götürmüşler. Oğlan da kızı bekliyormuş. Kızı görünce elini öpüp “Sen benim dünya ahret bacımsın.” demiş. Gençler böyle vedalaştıktan sonra hırsızlar kızı kocasının yanına götürmüşler. Acaba burada marifet kimdeymiş? Diye sormuş derviş. Büyük oğlan:

-O delikanlının gözü kör olsun. Karısını başka adamın yanına yollamış. Bu asla akla mantığa uymayan bir şeydir.

Ortanca oğlan:

-O yolladığı çocuğun gözü kör olsun. Hazır yanına gelin gitmiş. Niye onu geri gönderdi.

Küçük oğlan:

-Kadın her yerde bulunur. Kadının üstünde milyonluk altın, inci şu bu vardır. Hırsızlar bunu niye soymamış, götürüp çırlıçıplak oğlanın yanına koymamış?

Derviş:

-Büyük oğlan, sana çok teşekkür ederim. Senin yanına biri gelse ona hiçbir şey olmaz. Ortanca oğlan, senin olduğun kapıya lanet yağar. Küçük oğlan, altınlar sendedir nereye saklamışsan yerini söyle, demiş. Küçük, altınları vermiş. Binaları ortanca, malı da büyüğü almış. Bu hikâyede burada son bulmuş.

2.7.37. Amanatçının Hekayası

Zamanın birinde fukaranın biri gurbete gidip çalışmaya başlamış. Biraz para biriktirince “Ben bunu kaybederim bir emanetçi iyi vereyim.” diye düşünmüş. Parasını bir emanetçiye bırakmış. Günün birinde geri dönüp almak isteyince emanetçi parasını inkâr etmiş. Dışarıya çıkmış, ağlamaya başlamış. Bir kadın gelmiş yanına: “Oğlum neden ağlıyorsun?” diye sormuş. Fukara: “Emanetçiye paramı verdim. Şimdi paramı geri vermiyor, inkâr ediyor.” demiş. Kadın: “Şimdi ben içeriye gireceğim, Kocam hacca gitti. Bu sandığın içinde altın, emanet elbiselerim, takılarım her şeyim bunun içinde. Kocam gelene kadar bunu buraya bırakacağım, diyeceğim. Sen de o sırada gel. Emanetçiden paramı iste.” demiş. Adam bunu kabul etmiş kadın dükkâna girmiş, tam bunları söylerken fukara gelip parasını istemiş. Emanetçi parayı vermiş. O sırada kadının oğlu: “Anne,

babam harçtan geldi.” demiş. Kadın, “Hamal gitme. Al şu sandığı taşı.” demiş. Emanetçi bakmış ki kadın oynuyor. Kadın oynayınca parayı geri alan adam da oynuyor, çocuk da oynuyor. Emanetçi sormuş: “Neden oynuyorsunuz?” Kadın: “Fukara senden parasını aldı oynuyor. Benim kocam gelmiş oynuyorum. Çocuk babasını görecek sevincinden oynuyor. Peki sen neden oynuyorsun?” diye cevaplamış. Adam: “Ben de senin gibi bir kadının şerrine düştüm, oynarım.” demiş.

2.7.38. Molla Muhtar Öğretmen

Zamanın birinde birbirini çok seven bir adam ve karısı varmış. Kadın o kadar güzelmiş ki köydeki herkes ona hayranmış. Köyün mollası, öğretmeni ve muhtarı, kadının peşini bırakmıyormuş. Kadın, adamlardan kurtulamayınca kocasına her şeyi anlatmış. Kocasını bir plan yapmış. Karısına: “Evdeki sekinin altına bir kuyu kazacağız. İçini su ile dolduracağız. Sen gidip adamları ayartıp yarım saat arayla söz vereceksin. Birini saat dokuzda, birini dokuz buçukta, diğerini ise onda çağıracaksın. Saat on buçukta da ben geleceğim. Kapı her çaldığında içerdeki adamı sekinin altına sakla. Böylece suya düşüp boğulacaklar.” demiş.

Ertesi gün kadın yolda mollayı görmüş. Ona “Akşam kocam evde olmayacak. Saat dokuzda gel.” demiş. Sırasıyla öğretmen ve muhtara da aynı şeyi saatleri farklı olacak şekilde söylemiş. Akşam olunca önce molla gelmiş. Kadının yanına çağırır da kadın yemek yapıyor gibi görünmüş. Amacı aradaki yarım saati doldurmakmış. Yarım saat sonra kapı çalınmış molla ne yapacağını şaşırmış. Kadın: “Kocam geldi galiba sekinin altına gir. O gidince ben seni çağırırım.” demiş. Molla, sekinin altına girdiği gibi suya düşüp boğulmuş. Sırasıyla muhtar ve öğretmen de aynı kaderi yaşamış. Kadın ve kocası adamları sudan çıkarmışlar. Ne yapacaklarını düşünmüşler. Kirveleri Hasan’ı çağırmaya karar vermişler. Bir cenazeyi koymuşlar. Hasan, gelip evde cenazeyi görünce o da ne yapacağını şaşırmış. Bu olayın nasıl olduğunu sormuş. Ev sahibi bize gelip yemek yedi, zehirlendi. Cenaze bizim evden çıkarsa bizi sabah öldürürler ne yapacağız? Bize yardım et, Hasan kardeş.” demiş. Hasan, cenazeyi almış, götürüp bir dereye atmış. Geri gelmiş bir de bakmış ki cenazeyi yine evde, sormuş: “Ben az önce bu cenazeyi attım. Nasıl oldu da geri geldi?” demiş. Ev sahibi: “Nereye attıysan senden önce geldi buraya uzandı.” demiş. Hasan şaşırmış, cenazeyi yine sırtlayıp bu sefer bir yardan atmış. Fakat eve döndüğünde aynı cenaze yine evdeymiş. Cenazeyi tekrar alıp bu sefer köprüden aşağı

atmış. O sırada bir ihtiyar sabah namazı için uyanmış. Hasan'ı dönerken görmüş ve çok korkup koşmaya başlamış. Hasan, kaçan adamı görünce: “Ola seni ben nerden attım sen yine kaçtın, deliğe soktum kaçtın, gene mi kaçırıyorsun?” demiş. İhtiyarı tuttuğu gibi köprüden atmış.

Eve dönünce kirvesinin evinde yeni bir cenaze ile karşılaşmamış ve demiş ki: Kirve hiç sorma. Cenazeyi götürdüm köprüden attım. Bir de baktım kalkmış yine kaçıyor. Ben de tuttum köprüden suya attım. Bir daha da çıkıp gelemedi. Şükür yakamız kurtuldu bundan.” demiş. Ev sahibi adam karısına dönüp sessizce: “Hanım, senin ocağın batsın. Birinin evini daha yıktın ölü oldu dört. Bu hikâye de burada bitti.

2.7.39. Kuru Kafanın Hekati

Zamanın birinde bir peygamber yaşanmış. Peygamber arkadaşlarıyla gezintiye çıktığında ayağına bir boş insan kafası takılmış. Peygamber: “Bu kuru kafa kırkın yapmış, kırk kan daha yapacak.” demiş. Yanındaki arkadaş: “Bu bir kuru kafa. Ne kan yapabilir ki? Ben gidip şuna bir bakayım.” demiş. Kuru kafayı almış gelmiş, baltayla küçültüp un haline getirmiş. Bu adamın bir kızı varmış çok hastaymış ve yanına kimse uğramazmış.

Kuru kafadan yaptığı unu kızının odasına götürüp asmayı düşünmüş. Eğer kız bunu yerse artık canından olacağını düşünmüş ve kızına: “Kızım sakın bunu yeme bu zehirdir.” demiş.

Kız kendi kendine düşünmüş: “Annem ve babam benimle ilgilenmiyor. Kimse yanıma uğramıyor. En iyisi ben bu zehri yiyip canıma kıyayım.” Kız zehir sandıkları unu yemeye başlamış, yedikçe iyileşmiş. Bir gün eve misafir gelmiş. Kapıyı adamın kızı açmış. Adam endişelenmiş. “Benim kızım çok hastaydı, yaraları pis kokuyordu, bizi rezil edecek” diye düşünmüş. Ama bir de bakmış ki kızının hiçbir şeyi kalmamış. Kızına sorunca, kız: “Senin getirdiğin zehirden yedim. O beni iyileştirdi.” demiş. Babası: “Demek ki peygamberin dediği doğru çıkacak” diye düşünmüş. Zaman geçince kız yediği tozdan hamile kalmış ve bir oğlan çocuğu doğurmuş. Adam, “bizden uzak olsun” diyerek bu çocuğu bir sandığa yerleştirip denize atmış. Sandığı bir balıkçı bulmuş. Balıkçının hiç çocuğu olmuyormuş. Çocuğu görünce onu evlatlık etmiş.

Çocuğa daha iyi bakabilmek için balıkçı her gün ava gidermiş. Bir gün altından bir balık tutmuş. Bunu padişaha götürmüş. Padişah balıkları çok beğenmiş. “Bunu hanıma da götür o da sana hediye verir.” demiş. Balıkçı, sultanın yanına gidince sultan sormuş:

“Bu nedir?” Balıkçı cevaplamış: “Biri dişi, biri erkek balık.” demiş. Sultan çok sinirlenmiş: “Erkek balık mahremdir, neden bana getirdin?” demiş. Balıklar buna çok gülmüş. Sultan balıkların gülmesine daha da sinirlenmiş ve adamın boynunu vurdurmaya karar vermiş. Balıkçı yalvar yakar kırk gün izin almış. “Kırk gün içinde balıkların neden güldüğünü öğreneceğim” demiş.

Adam eve geldiğinde morali çok bozukmuş. Oğlu hemen anlamış, sormuş çocuğa anlatmışlar. Çocuk, “ben cevabını biliyorum” demiş. Babası kızmış: “Ben 70 yaşındayım bilmiyorum sen nerden bileceksin.” demiş. Çocuk küsmüş, oyuna gitmiş. 40 gün geçmiş adamı gelip almışlar. Çocuk da babasıyla birlikte gitmiş. Padişahın karısı anlat demiş. Çocuk: “Cevabı ben biliyorum ama sen bana inanmazsın. Padişah, lala ve bir heyet gelecek buraya onların yanında anlatacağım. Onlar karar verecek benim anlattıklarım doğru mu, değil mi?” demiş. Padişahın karısı kabul etmiş. Heyet gelmiş, toplanmış. Çocuk başlamış anlatmaya:

- Balıkların gülmesinin nedeninden önce bir hikâye anlatacağım. Vakti zamanında bir padişah varmış. Padişahın çocuğu yokmuş fakat onun yerine bol bol vakit geçirdiği bir Dudu Kuşu varmış. Padişah kuşunu çok severmiş. Bütün zamanını onu harcar, onunla eğlenirmiş. Bir gün bir bahar ayında kuşunu camdan dışarıyı izlerken görmüş. “Ben bu kuşa izin vereyim. Gitsin anasını babasını görsün.” diye düşünmüş. Kuşu bırakmış ve yolunu gözlemeye başlamış. Kuş izni dolunca geri dönmüş. Padişah çok sevinmiş. Kuş gittiği yerden 3 tane çığit getirmiş. Padişah bu çığitlerin hemen ekilmesini istemiş. Yaklaşık 20 gün sonra bu çığitlerden mevsimsiz bir meyve bitmiş.

Yaşlı bahçıvan, bu meyveyi alıp padişaha götürürken yolda vezir ve lala ile karşılaşmış. Sormuşlar “Bu nedir?” diye. Bahçıvan, olup biteni anlatmış. Vezir ve lala: “Sana bir altın verelim, önce bizim hatunlar görsün.” demişler. Bahçıvan, bunu kabul etmiş. Hatunlar meyveyi görünce ve olup biteni duyunca kuşu iyice kıskanmışlar ve ilgi alakayı üstlerine çekmek için meyveye zehir doldurmuşlar. Meyveyi gördükten sonra bahçıvan padişaha götürmüştü. Padişah, hemen yemeye koyulunca, vezir: “Sen bu kuşa çok güveniyorsun. Bu meyve ya zehirli bir meyveyse” deyip, izin vermemiş. Padişah hemen meyveyi birine denetmeye karar vermiş. Meyveyi yiyen kişi ölmüş. Padişah, sinirden

kuşun kafasını kopartıp atmış. Bundan sonra lala ve vezir ile daha fazla ilgilenmeye başlamış.

Bahçıvan bir gün bahçede gezerken kendi kendine: “Padişah kuşunu çok severdi buna rağmen onu öldürdü. Bahçeye gelip bir eksik bulursa beni de öldürür. En iyisi o gelmeden kuşun getirdiği meyvelerden birini yiyip kendimi öldüreyim.” diye düşünmüş.

Meyveyi yer yemez gençleşme başlamış. 15 yaşında bir delikanlı olmuş. Bahçıvan, hemen koşup padişaha meyveyi denetlemiş ve olan biteni anlatmış. Padişah meyveyi yiyince gençleşmeye başlamış. Bahçıvanın bu yaptığına karşılık; bahçıvanı kendine vezir yapmış, diğer vezir ve lalayı cezalandırmış. Şimdi bu padişah pişman olmuş mu, olmamış mı? Diye sormuş çocuk.

Padişahın karısı: “Elbette pişman olmuş.” diye, cevap vermiş. Çocuk: “Gel söyletme, sen de pişman olacaksın.” demiş. Fakat kadın balıkların neden güldüğünü söylemesi için ısrar etmiş. Çocuk önce padişahın karısına perdeyi açtırmış, sonra kadını oturduğu yerden kaldırmış, altındaki minderi kaldırınca bir bodrum kapısı çıkmış. Kapıyı açmışlar, içerde 40 tane harami varmış. Bu kadın her gece biriyle beraber olurmuş. Çocuk: “Sen her gece bir harami ile beraber oluyorsun da bir balık mı sana namahremdir? İşte balıkların gülmesinin sebebi budur.” demiş. Padişahın dağda tekme vurduğu kuru kafanın oğlu, bu 40 haramiyi öldürmüş. Böylece “kırk kan daha yapmış.” Bu hikâyede burada son bulmuş.

2.7.40. Zengin'in Hikayesi

Zamanın birinde çok zengin bir adam yaşarmış. Bu adamın 40 yerde dükkânı varmış. Bir de oğlu varmış ki tam bir serseriymiş. Adam oğlunun bu haline bakıp düşünmüş, bu çocuk böyle devam ederse ona bu servet kalmayacak.

40 dükkândan en dipteki dükkâna altından bir ambar yaptırmış. Kapısını kilitleyip ucuna bir kendir bağlatmış. Karısına, “Hanım oğlumuz bu servetin hepsini yiyecek. Sonra gidip dükkânda ağlayacak. Gelip sana ben ne yapacağım diye sorarsa ona de ki: Baban kırkıncı dükkâna bir kendir asmış. Git kendini oradan as.” demiş

Adam iyice yaşlanıp ölmüş. Cenaze işleri her şey hallolduktan sonra oğlan, arkadaşlarıyla her şeyi yiyip içip tüketmiş. Annesinde de bir şey kalmamış. Oğlan fakir düşmüş. Bir gün arkadaşları: “Gel bize aşçılık yap. Biz yiyip içelim, sen de

garsonluğumuzu yap. Kalan artıkları da sen yersin.” demişler. Delikanlı söylenenleri yapmış fakat tavuklardan birini tilki çalmış. Tavukları eksik gören kırk arkadaş, bu çocuğu güzel bir dövmüşler. Zaten tüm olanlar zoruna giden çocuk, annesine gitmiş. Annesi, babasının önceden tembih ettiklerini oğlana söylemiş. Oğlan gidip kendini asmaya karar vermiş. Başını ipe koyar koymaz başından aşağı altınlar dökülmüş.

Delikanlı, sabah kalkıp kırk dükkânın kırkında malla doldurmuş. Kırk tane de çalışan almış yanına. Her gün bir tane altını ezip toz haline getiriyormuş, sonra da bu tozu üfleyip yok ediyormuş. Arkadaşları, delikanlının tekrardan zengin olduğunu görünce onu yanaşmışlar. Delikanlı: “Kırkınız da bu akşam bana misafirsiniz.” demiş. Kırk çalışanın da her biri bir yandan gelip, “Ağa! sıçan çelik kâseyi delmiş, altınlardan çıkaralım mı?” diye sormaya başlamışlar. Delikanlının arkadaşları, “sıçan çelik kâseyi deler mi?” diye yanıtlamışlar. Delikanlı: “Deler niye delmesin ki. Sıçan çelik kâsedelebiliyorsa tilki de pişmiş tavuğu götüremez mi?” demiş. Sonra kırk çalışanınla kırk arkadaşını dövmüş ve onları dışarı atmışlar.

Kavganın üzerine dayanamayıp arkadaşlarımdan biri: “Her gün bir altını ezip toz ediyorsun. Sen altınlarından vaz mı geçtin?” diye sormuş. Delikanlı: “Bu zamanında babamın benim için harcadığı paradır. Onun kazandığı parayı ben boşa harcadım. Şimdi böyle yapıyorum ki onu anlayabileyim. Bu otuz dokuzuncu altın, kırk olunca borcum bitmiş olacak.” demiş. Bu hikâyeye de burada son bulmuş.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli

Ardahan yöresinde derlenmiş 40 masalı, 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programında yer alan on kök değer açısından incelemeyi amaçlayan bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır.

3.2. Evren ve Örneklem

Bu çalışmanın evreni Ardahan bölgesinde derlenen halk masallarıdır. Örneklemi ise Ümit Kaftancıoğlu'nun (1973) “Tek Atlı Tekin Olmaz” kitabında yer alan 24 masaldan 23 tanesi ve Doç. Dr. Ahmet Ali Aslan'ın (2017) “Ardahan-Çıldır- Göle Masalları” adlı kitabında yer alan 30 masaldan 17 tanesi alınarak toplam 40 masaldan oluşmaktadır. İki kitapta birbiriyle içerik olarak aynı olan masallar değerlendirilmeye alınmamıştır. Ayrıca Ahmet Ali Aslan'ın sahadan ağız özellikleri ile derlediği masallarda bulunan çok fazla ağız yapısından ötürü bu özelliği gösteren bazı masallar araştırma dışı tutulmuştur.

Tablo 3. 1: “Tek Atlı Tekin” Kitabında Yer Alan Masallar

	MASAL ADI	Sayfa Aralığı	Sayfa sayısı
1.	Tek Atlı Tekin Olmaz	11-23	13
2.	Türkmenoğlu	24-47	24
3.	Yelatı	48-62	15
4.	Karakaş	63-73	11
5.	Duran Bey	74-81	8
6.	Taşçının Kızı	82-89	8
7.	Kayalı	90-97	8
8.	Kırklar Kayası	98-107	10
9.	Gençlik, Kocalık	108-113	6
10.	Bozkurt	121-127	7
11.	Can alıcı	128-131	5
12.	Okçu Beset	132-136	5
13.	Aslan Dede	137-142	6
14.	Kurbağa Gelin	143-151	9
15.	Yedi Başlı Dev	152-159	8
16.	Cihanşah	160-172	13
17.	Çeti ile Meti	173-178	6
18.	Uğru	179-187	9
19.	Kahraman Mıdılık	188-194	7
20.	Eceleyip	195-202	7
21.	Alaca Öküz	203-212	10
22.	Kızmak Yok	213-220	8
23.	Mıdık	221-226	6

Tablo 3. 2: “Ardahan-Çıldır- Göle Masalları” Adlı Kitaptan Alınan Masallar

	Masal Adı	Sayfa Aralığı	Sayfa Sayısı
1.	Tilkiyenen Nohudu	16-19	4
2.	Tülküyenen Gocagari	20-23	4
3.	Tuz kadar Sevgi	24-26	3
4.	Şangulum, Şungulum Garaca Dıngılım	27-28	2
5.	Şah oğlu şah Abbas	36-40	5
6.	Bir Padişahın Gazabı	41-46	6
7.	Tülkü, Canavar, Ayı	47	1
8.	Demirci ile Süpürgecinin Hikayesi	48-56	9
9.	Eğri Gardaşnan Düz Gardaş	57-62	6
10.	Molla Muhtar Öğretmen	67-71	5
11.	Ayağına Diken Batan Horoz	89-90	2
12.	Nohut	93-94	2
13.	Kuru Kafanın Hekatı	95-102	8
14.	Nuşirevan Padişahının Hekatı	109-113	5
15.	Padişahın Üç Oğlu ve Derviş	114-117	4
16.	Amanatçının hekayası	126-127	2
17.	Zenginin Hikayesi	132-134	3

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada veri toplama araçları olarak; “Doç. Dr. Ahmet Ali Aslan, Ardahan-Çıldır- Göle Masalları” adlı kitapta bulunan 17 adet masal ve “Ümit Kaftancıoğlu, Tek Atlı Tekin Olmaz” adlı kitapta bulunan 23 adet masal, on kök değer konusunda yazılmış tezler, makaleler, kitaplar ve bildiriler; değerler eğitimi hususuna değinen tezler, makaleler, kitaplar ve bildiriler; halk masallarının eğitsel boyutu ile ilgili tezler, makaleler, kitaplar ve bildiriler; Talim ve Tebriye Kurulu Başkanlığı - Müfredatta Yenileme ve Değişiklik Çalışmalarımız Üzerine... (2017) adlı ek kitapçık, 2019 Türkçe

Dersi Öğretim Programı (İlk Okullar ve Ortaokullar 1,2,3,4,5,6,7 ve 8. Sınıflar.) ve 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı 5,6,7 ve 8. Sınıflar (Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli) kullanılmıştır.

Araştırma 2019 ve 2024 Türkçe Dersi Öğretim Programları esas alınarak yapılsa da 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı kapsamında değerler adına daha net bir çerçeve oluşturulmuş, tutum ve davranışların bulunduğu bir tablo oluşturulmuştur. Bu nedenle araştırma 2019 programı kullanılarak yapılmıştır.

3.4. Verilerin Analizi

Doküman analizi yapılarak Ardahan ilinde derlenen masallar kök değerler açısından değerlendirilerek betimsel analiz yapılmıştır. Betimsel analizin amacı bilgi almak isteyen kişiye seçilen ve kodlanan bilginin yorumlanarak sistematik şekilde sunulmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2016 s.239). Bu yöntemle adı geçen kitaplar tedarik edildikten sonra bu kitaplar öncesinde okunarak değerlerle ilgili kelime ve değerlerle ilgili davranışların var olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Daha sonra Tablo 3.3'teki tutum ve davranışların varlığı izlenmiştir. Tutum ve davranışın tespit edildiği cümleler doğrudan alıntı yapılarak neden var olduğu açıklanmıştır. Tüm bu tespitlerin ardından sıklık tablosu oluşturulmuştur. Ardından “Yoğunluk Analizi” yapılmıştır. $\{Yoğunluk\} = \{Toplam\ Değer\ Sayısı\} / \{Masalın\ Sayfa\ Sayısı\}$ formülü kullanılarak sayfa başına düşen değer ortalaması bulunmuş, tabloya bu değerler eklenmiş ve araştırma tamamlanmıştır.

Tablo 3. 3: Değerlere İlişkin Bazı Tutum ve Davranışlar

Değerler	Değerlere İlişkin Bazı Tutum ve Davranışlar
Adalet	Adil olma, eşit davranma, paylaşma...
Dostluk	Diğerkâmlık, güven duyma, anlayışlı olma, dayanışma, sadık olma, vefalı olma, yardımlaşma...
Dürüstlük	Açık ve anlaşılır olma, doğru sözlü olma, düzgün ve istikrarlı olma, güvenilir olma, sözünde durma...
Özdenetim	Davranışlarını kontrol etme, davranışlarının sorumluluğunu üstlenme, öz güven sahibi olma, gerektiğinde özür dileme...
Sabır	Azimli olma, tahammül etme, beklemeyi bilme, dirençli ve dayanıklı olma, sebatkâr olma...
Saygı	Alçak gönüllü olma, başkalarına kendine davranılmasını istediği şekilde davranma, diğer insanların kişiliklerine değer verme; muhatabının konumunu, özelliklerini ve durumunu gözetme...
Sevgi	Uygun şekilde sevgisini ifade etme, fedakârlık yapma, güven duyma, merhametli olma, aile birliğine önem verme, diğerkâm olma, vefalı olma...
Sorumluluk	Kendisine, çevresine, ailesine, vatanına karşı sorumlu olma; sözünde durma, tutarlı ve güvenilir olma, davranışlarının sonuçlarını üstlenme...
Vatanseverlik	Çalışkan ve üretken olma, dayanışma, kurallara ve kanunlara uyma, sadık olma, tarihsel ve doğal mirasa duyarlı olma, toplumu önemseme, katılımcı olma... yardımseverlik cömert olma, iş birliği yapma, merhametli olma, misafirperver olma, paylaşma, dayanışma içinde bulunma, destek sunma...
Yardımseverlik	Cömert olma, iş birliği yapma, merhametli olma, misafirperver olma, paylaşma, dayanışma içinde bulunma, destek sunma...

Kaynak: TTKB, 2017, s.22.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

4.1. Ardahan Yöresinde Derlenen Masallarda Değerlere İlişkin Bulgular

Tablo 4. 1: Ardahan Yöresinde Derlenen Masallarda Tespit Edilen Değerlerin Sıklığı

MASAL ADI	Adalet	Dostluk	Dürüstlük	Özdenetim	Sabır	Saygı	Sevgi	Sorumluluk	Vatan severlik	Yardım severlik	Frekans (f)	Yoğunluk analizi
Tek Atlı Tekin Olmaz	1		1	5		1				1	9	0,69
Türkmenoğlu	1	3	3	3	2	3	9	1	1	9	35	1,45
Yelatu	1			1		3	3	1	1	5	15	1
Karakaş	2	1		1	1	2	1			3	11	1
Duran Bey		1	1	1			3		1	1	8	1
Taşçının Kızı	1		1	1	1		2			2	8	1
Kayalı	1	1	1	2		2	1			3	11	1,37
Kırklar Kayası		1			1	1	1		1	4	9	0,9
Gençlik, Kocalık	2						3	1		1	7	1,16
Bozkurt			2	1			1			2	6	0,85
Can alıcı	1	1	2	1				1		1	7	1,4
Okçu Beset	1		1				1	1		1	5	1
Aslan Dede	2	2					1			1	6	1
Kurbağa Gelin	1					1	3	2		1	8	0,88
Yedi Başlı Dev				3		1	2	1	2	6	15	1,87
Cihanşah		1			1	3	5	1	2	6	19	1,46

Tablo 4. 2: Ardahan Yöresinde Derlenen Masallarda Tespit Edilen Değerlerin Sıklığı(Devamı)

MASAL ADI	Adalet	Dostluk	Dürüstlük	Özdenetim	Sabır	Saygı	Sevgi	Sorumluluk	Vatan severlik	Yardım severlik	Frekans (f)	Yoğunluk analizi
Çeti ile Meti					1	3	1				4	0,66
Uğru											0	0
Kahraman Mıdık	1			3		1	1		1	2	9	1,28
Eceleyip	1		2		1		2	1			7	1
Alaca Öküz				1							1	0,1
Kızmak yok			1			1		1		3	6	0,75
Mıdık		2								1	3	0,5
Tilkiyken Nohudu								1			1	0,25
Tülküyken Gocagari										1	1	0,25
Tuz kadar Sevgi							3			1	4	1,33
Şangulum, Şungulum Garaca Dıngılım							1			1	2	1
Bir Padişahın Gazabı		1			1	1	1		1		5	1
Tülkü, Canavar, Ayı		1						1			2	2
Demirci ile Süpürgesinin Hikayesi	3		2	3		2	3	2	1	4	20	2,22
Eğri Gardeşan Düz Gardeş	2			1				3		1	7	1,16
Ayağına Diken Batan Horoz										2	2	1
Şah oğlu şah Abbas	1		1			1	2			3	8	1,6
Nuşirevan Padişahının Hekati	2		1				1		1	3	8	1,6
Nohut										2	2	1
Padişahın Üç Oğlu ve Derviş	4		2	1		1					8	2
Amanatçının Hekayası										1	1	1
Molla Muhtar Öğretmen		1	1	1							3	0,6
Guru Gafanın Hekati	2		2				6				10	1,25
Zengin hikayesi	1							1			2	0,66
Toplam	31	16	24	29	9	27	57	19	12	72	296	
Yoğunluk Analizi	0,11	0,05	0,08	0,10	0,03	0,09	0,20	0,06	0,04	0,25		

4.1. Adalet Değeri

Arapça kökene sahip olan “adalet” kavramı Türkçe Sözlüğe göre: “Hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetme; Yasalarla sahip olunan hakların herkes tarafından kullanılmasının sağlanması” şeklinde tanımlanır (Türkçe Sözlük, 2011, s.24). Yapılan başka bir tanımlamaya göre: “Genel anlamda adalet, bireylerin hak ve özgürlüklerinin korunması, toplumda eşitlik ve hakkaniyetin sağlanmasıdır. Adalet, sadece hukuki bir kavram değil, aynı zamanda etik ve ahlaki bir değerdir. Toplumlarda huzur ve refahı, adaletin etkin bir şekilde uygulanmasına bağlıdır.” (Altınkan, 2025). Araştırmacılara göre “adalet” kavramı tam olarak tanımlanabilen bir sözcük değildir. Anlaşılması zor ve karmaşıktır. Tüm bu karmaşanın yanında adalet olmazsa sosyal hayatın işleyişi bozulur ve düzensizlik oluşur. TTKB’ye (2017, s.22) göre adalet, hak ve özgürlüklerin korunması bağlamında hukuksal bir terim olarak değerlendirilse de ahlaki ve etik ilkeleri içinde barındırır. İnsanları iyiye yöneltir, doğru yolu bulmak için rehberlik yapar, haklı olanı arar ve insanlar arasında eşitliği sağlarken tarafsız davranmaya zorlar. Maddi- manevi ilişkilerin ve sosyal yaşamın düzeninin oluşmasında adalet kavramı toplumun temel yapıtaşlarından biridir. On kök değer arasında seçilen adalet kavramı toplumsal yaşamı bu derece kapsadığı için öğrencilere kazandırılması açısından oldukça önemlidir.

Ardahan yöresinde derlenen ve incelenmesi yapılan 40 masalda f = (31) oranıyla adalet değerine rastlanmaktadır. Adalet değeri genel olarak haksızlık yapan kahramanlara ilahi adaletin tecelli etmesiyle cezalandırılması şeklinde ve bir paylaşım yapıldığında eşit şekilde bölüşme şeklinde görülmektedir. Adalet değeri ile ilgili incelenen bulgular aşağıda verilmiştir.

Tek Atlı Tekin Olmaz Masalı’nda

“Padişah, kuyumcunun da, oğlanın da getirdiği tasları aldı. Karşılaştırdı ki, kuyumcununki uydurma. Padişah, kuyumcuyu yalan söylediği için gün görmedik katırın kuyruğuna bağlattı, saldı... Oğlanın da tasını verdi. Haramileri bıraktı” (Kaftancıoğlu, 1973, s.22-23).

Oğlan dönülmez gözeden bulduğu kâseyi arkadaşlarıyla bölüşmek ister. Bunun için kuyumcuya giderler fakat kuyumcu padişaha gidip kâsenin kendisinin olduğunu ve haramilerin ondan çaldığını söyler. Padişah herkesi dinler ve olayı anlamaya çalışır.

Padişahın en baştan beri kuyumcu ve oğlanı anlamaya çalışması, her ikisine de kendilerini ispatlamaları için zaman tanınması ve zaman dolduğunda yalan söyleyeni tespit edip cezalandırması adil bir yöneticinin sergileyeceği davranışlardır. Bir yöneticinin toplumda bireylerin hak ve özgürlüklerini koruması, hukuka uygun davranması gerekmektedir. Verilen masalın bu bölümünde, padişahın tutumu Adalet değerini yansıtmaktadır.

Türkmenoğlu Masalı'nda

“Lalanın oğluyla vezirin oğlunu çağırttı padişah. Baktılar ki doğru. İki kızını da çağırttı padişah. Dördünü dört katırın kuyruğuna bağlattı. Gün görmemiş katırlar bunları sürüttü, öyle parçaladı ki, dolanıp gelince en büyük parçaları kulaklarının ardında kalmıştı” (Kaftancıoğlu, 1973, s.46).

Türkmenoğlu masal boyunca çeşitli kahramanlıklar yapar. Bu sırada lalanın ve padişahın oğulları çeşitli oyunlar oynar. Padişahın, lala ve vezirin oğlunu yalan söyledikleri ve çeşitli oyunlar oynadıklarını bir kurul karşısında öğrenmiş ve yaptıkları davranışlardan ötürü cezalandırması toplumdaki diğer bireylerin hakkını gözetmesi adalet değerini yansıtmaktadır.

Yelatı Masalı'nda

“Bir yandan da, «Tez, gün görmemiş üç katır hazırlansın!» dedi. Cadı karıyla, iki bacıyı da yakalatıp getirdiler. Üçünü üç katırın kuyruğuna bağlayıp salıverdiler. Katırlar dönüp geldiler ki, en büyük parçaları kulaklarının dibinde kalmış” (Kaftancıoğlu, 1973, s.62).

Padişahın, masal boyunca ona oyun oynayan gerçekte suçlu olan diğer iki karısını ve onlara yardım eden cadı kadını cezalandırması adalet değerini yansıtmaktadır. Diğer karısının suçsuz olduğunu öğrendikten sonra asıl suçlu olan diğer iki kadını cezalandıran padişahın haklı olanın mükafatlandırılıp haksız olanın cezalandırması aslında adaleti içinde barındıran bir hukuk toplumu oluşturduğu görülmektedir.

Karakaş Masalı'nda

“Karakaş:

- Eee, gel kardeş, şimdi kazandıklarımızı bölelim, ayrılıp ikimiz de evlerimize, yolumuza gidelim, diyor (...)” (Kaftancıoğlu, 1973, s.62).

“Develerin onu senin, onu benim. Bunu bölüştük. Herkes payını biliyor.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.63).

Memiş ve Karakaş’ın her şeyi eşit bir şekilde paylaşmaları adalet değerini yansıtmaktadır. Karakaş ve Memiş isimli iki masal kahramanı masal boyunca birbirini koruyup kollayan, her işi birlikte yürüten birer arkadaşır. Masal sonunda ayrılık vakti geldiğinde yanlarına aldıkları her şeyi eşit bir şekilde paylaşmaları TTKB’ye (2017, s.22) göre de adalet değerinin tutum ve davranışları içinde yer alır.

Taşçının Kızı Masalı’nda

“Kesin bu vezirin burnunu, kulağını diyor padişah, kesiyorlar. Kesin bunun kolunu, bacağını! diyor, kesiyorlar. Kesin bunun orasını, burasını!» diyor, kesiyorlar... Padişah, veziri parça parça ettiriyor. Kötülüğünün karşılığını görüyor böylece vezir” (Kaftancıoğlu, 1973, s.89).

Padişahın karısı ailesini ziyaret etmek ister. Padişah en güvendiği adamı olan veziri karısı ve çocuklarının yanında gönderir. Fakat vezir o gece padişahın karısına ahlaksız teklifte bulunur. Vezir çocukları öldürse de kadın teklifi kabul etmez ve kaçmayı başarır. Padişah, her şeyi öğrendikten sonra çocuklarını öldüren ve karısını taciz eden veziri cezalandırır. Toplumda bireylerin hak ve özgürlüklerini gözetmeden hareket eden bireylerin cezalandırılması masal dünyasına göre haklı bir cezalandırma yöntemi ve hukuksal bir davranıştır denebilir. Bu tutum ve davranış adalet değerini yansıtmaktadır.

Kayalı Masalı’nda

“Kerpiççiler, çekin kerpicinizi!» der demez, köprü yıkıldı. Padişah bütün varlığıyla, ordusuyla, canlısıyla denize gömüldü, boğuldu gitti” (Kaftancıoğlu, 1973, s.97).

Peri kızının kardeşinin, diğer perilere emir vererek kötü padişahı cezalandırması adalet değerini yansıtmaktadır. Masal boyunca Kayalı adındaki kahramana çeşitli görevler vererek ona zorluk çıkaran padişahın, toplumun işleyişini bozması nedeniyle masal sonunda cezalandırılması ve Kayalı'nın hak ettiği yere gelmesi adil işleyen bir süreçtir.

Gençlik Kocalık Masalı'nda

Bezirgân oklanmış gibi geri dönmüş. Padişaha gelip durumu anlatmış. Padişah bu askerlerine çok güvenirmiş. O yüz den inanamamış. Kalkmış yürümüş. Gelip durumu görmüş. İlle padişah, öyle hemen asan-kesen biri değilmiş. Ölçen-biçen biriymiş.

Bunda bir iş vardır. Uyandırın üçünü de gidelim saraya, demiş.

Bezirgân tutuşmuş:

-Başınızı ağrıtmayalım. Her neyse, olan oldu. Ben gideyim, diyerek kaçmayı tasarlamış. Bırakmamış padişah. Gelmişler saraya. Sorguya çekilmiş askerler. Bir bir anlatmışlar. Biz kardeşiz. Bu da anamızdır. Anamızı kaçıran bu bezirgândan öcümüzün alınmasını dileriz,» demişler (Kaftancıoğlu, 1973, s.112).

“Padişah, bezirgânı astırmış, ana-baba-oğulları bir araya getirmiş. Bunlara yer, yurt, yuva vermiş..””. (Kaftancıoğlu, 1973, s.113).

Gizemli sesin hayatlarına zarar vermeye başlamasıyla başlarına çeşitli olaylar gelen ailenin annesi, bezirgân tarafından kaçırlır. Bezirgân kadına âşık olur ve kadını bir sandıkta taşımaya başlar. Yıllar sonra aynı ülkeyi tekrar ziyaret eden bezirgân sandığı iki askere emanet eder. Sandık başında sohbet etmeye başlayan askerler kardeş olduklarını ve sandığın içindekinin de anneleri olduğunu fark eder ve sandığı kırarlar. Bezirganın, sandığı kırıldıktan sonra gelip padişaha şikâyet etmesi ve padişahın bu olayın ardına düşerek gerçekleri ortaya çıkarması, bezirganı cezalandırdıktan sonra aileye iyi bir hayat sağlamış olması onun adil bir yönetici olduğunu göstermektedir. Süreci hukuk çerçevesinde, tarafsız ve hakkaniyetli bir şekilde yöneten padişahın bu tutum ve davranışları adalet değerini yansıtmaktadır.

Can Alıcı Masalı'nda

“Canalıcı hemen oğlanın anasının babasının canını alıp da onları bırakıp ucuıyor.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.130).

Çerçinin anne ve babasının, oğulları yerine can vermeyi kabul etmemeleri üzerine tanrının onları cezalandırması adalet değerini yansıtmaktadır Masalda anlatılan olayda tanrının verdiği bir ceza olduğu için “ilahi adalet” kavramı öne çıkmaktadır. İlahi adalet, iyilerin mükafatlandırıldığı, kötülerin cezalandırıldığı; pozitif olan her şeyin iyi insanları bulması gerektiği ve negatif durumların ise kötü insanları bulması gerektiği düşünülen bir inanç sistemidir (Işık, 2022, s.25). Bu durumdan yola çıkarak oğulları için can vermeyen anne ve babanın iyi olmayan bir davranış sergilediği, bu nedenle cezalandırıldığı sonucuna varılabilir.

Aslan Dede Masalı'nda

“Dev yalvarmışsa da aldırmamış, bakmamış devin gözünün yaşına. Dev orada can vermiş. Kızı alıp binmişler kilime, gelmişler öbür devlerin, padişahın oğlunun bulunduğu yere...” (Kaftancıoğlu, 1973, s.141).

Padişahın oğlu, devlerin kız kardeşine âşık olur. Aslan Dede, padişahın oğlu için gidip kızı ister. Devler, Aslan Dede'den korkarak kız kardeşleri ve oğlanı nişanlarlar. Fakat büyücü dev kızı kaçıırır. Aslan Dede, büyücü dev bularak onu cezalandırır. Kızı kaçıran büyücü devin, kişisel hak ve özgürlüklere saygı duymaması nedeniyle cezalandırılması adalet değerini.

Aslan Dede o akşam öfkeliymiş, kızgınmış. Kapıyı açmak için bir tekme vurunca kapı, hızla, arkadaki, padişahın kılıcına değmiş, kılıç padişahın karnına batmış, öldürmüştü. Padişahın ölümü, böylece gene Keloğlan'ın oğlunun elinden olmuş. Aslan Dede'nin suçu yokmuş. Padişahın yerine, Aslan Dede, padişahın oğlunu tahta geçirmiş, kendisi de vezir olmuş... (Kaftancıoğlu, 1973, s.142).

Aslan Dedeye zarar vermek isteyen padişahın, Aslan Dede doğduğundan beri ona haksızlık yapması kötülüklerin bir sonucu olarak ilahi adaletle cezalandırılması adalet değerini yansıtmaktadır.

Kurbağa Gelin Masalı’nda

Birkaç adım attı geri döndü, yoldaki gördüklerini anasına sormayı düşündü. Anasına geldi. Yolda gördüklerini bir bir anlattı. Anası dedi ki:

-Bak oğul, sırayla anlatayım sana. Kumaşçıyı gördün ilkin. Bir yakası kıl, bir yakası çuldu. O adam sağ-lığında kumaşçılık yaparmış. Ölçer biçer satarmış. Her ölçümde, her süvemde bir iki parmak eksik satarmış. Onun suçu bu; önünde yığın yığın kumaş, kendi çıplak kalacak. Gelelim şimdi otluk içindeki sıska, ölümcül öküz-le, kuru taşların içindeki tavlı öküze... Kuru, taşlık için-deki, yoksulun, biçeneklere, çayırlara bırakılmayan tek öküzü. Sıska olup bel boyu otta yüzen de varlıklının, zortlunun, zorbanın, ağanın, beyin öküzü. O öküzlerin başındakiler de sahipleri. Varlıklı, zortlu kuru taşlıkta, kuru yerde, çarak içinde yoksulun öküzünü güdüyor, görü-yor, yanlışını anlıyor. Yoksul da, varlıklının ot içinde yüzen öküzünün sıska durumunu gözetiyor. Bunlarınki de böyleee... (Kaftancıoğlu, 1973, s.149).

Oğlan, padişahın verdiği görevle öteki dünyaya gider. Yolda çeşitli insanlar görür ve olanlara bir anlam veremez. Annesine olanları anlatır. Annesi herkesin gerçek dünyada yaptığı kötülükleri anlatır ve hepsinin cezasını çektiğini söyler. Masalın bu kısmında hiçbir kötülüğün cezasız kalmayacağını, ilahi adaletin er ya da geç tecelli edeceği vurgulanır. Bu adalet değerini yansıtmaktadır.

Kahraman Mıdılık Masalı’nda

“Varlıklarından, paralarından böldü böldü verdiler de vurdular yolaaa...” (Kaftancıoğlu, 1973, s.194).

Yedi kardeşin mal varlıklarını eşit bir şekilde bölüp kız kardeşleriyle evlenen Mıdılık’a payına düşen miktarı vermeleri TTKB’ye (2017, s.22) göre de eşit bir şekilde paylaşım yaptıkları için adalet değerini yansıtmaktadır.

Eceleceyip Masalı’nda

“O darı, bir tilki oldu da çekti tavuğun boynunu kopardı. Nasıl ki tavuğun boynu koptu, öyle büyük bir salaca çıktı ki ortaya, ortalığı tuttu!” (Kaftancıoğlu, 1973, s.202).

Birbirine düşman olan büyücü ve Keloğlan'ın çeşitli hayvanlara dönüşmesi sonucunda kötü kalpli büyücünün ölmesi, kötü karakterin tanrı tarafından cezalandırılması, ilahi adalet olarak değerlendirilebilir. Bu tutum adalet değerini yansıtmaktadır.

Demirçiynen Süpürgeçinin Nağlı'nda

"Olan" dedi "Ne ganunsuzluk yapersen? Senede bir gız yeyif su vērersen. Ya Allah Ya Pisimillah" dedi, buna gılincı nēce vurdusa, yēddi başının yēddisi de gētdi" (Aslan, 2017, s.44).

Hüseyin'in "Neden kanunsuzluk yapıyorsun?" diyerek adaletsiz davranışı görüp bunu dile getirmesi, toplumun düzenini bozup hak ve özgürlükleri gözetmeyen devî cezalandırması, adalet değerini yansıtmaktadır.

"Ele mi oğul?" "Evet" dēyir. Hemen o sahda çocuğa, tavladan ēle bir deli gātır çıhartdılar kı, heş gün görmemiş. Bunu gātırın guyruğuna bağılyılar. Ele parça-tike olor" (Aslan, 2017, s.53).

"Bir gün bēle oturuf gonuşarken, Patşah "Oğlum" diyir "Bunnan bile Paştahlıh mana yahışmaz, ancak sana yahışar."(...) "Men min yaşadım, min daha mı yaşıyacam oğlum? Ayağımın biri çuhurda zatan. Hēç olmazsa, Patşahlığı indiden eline al. Hem öyrenersen, hem buranın hüdudunu bilersen. Hem sinorunu, hem her bir âdetini öyrenersen" diyēr. O da gābul ēdēr. Tabi, Patşah olēr. (Aslan, 2017, s.54).

Padişahın kendisine yalan söyleyen genci cezalandırması tarafsız ve hukuksal bir süreçken, dürüst ve cesur olan Hüseyin'i ise kendinden daha iyi bir padişah olacağını; toplumun düzenini, güvenini ve huzurunu daha iyi sağlayacağını düşünerek yerine padişah olarak ataması adalet değerini yansıtmaktadır.

Eğri Gardaşnan Düz Gardaş Masalı'nda

"Savahnan mījde gētdi kin Şaha:

-Şahım gızın ēylendi, gelen adam seniñ gızını gurtardı.

Şah hemen emir vērdi kin:

-Olan y  r  r yar  ls  n,   azannar   r  ls  n toylar   al  ns  n. O adama art  h   z  m   v  rerem, hah nikah edejjem, d            al  ns  n.

Taviar çalındı, ajlar doydu,           geyindi.   z   verdi düz gardaşa. Düz garda  s  n gendisini de tahd  gaha   ihartd  . Tac   ba  s  n  n   ihartd   düz garda  s  n ba  s  na goydu. D  di:

-Oğlum bunnan sora   ni  dem sense  . Tahd   gah  m da sa  na amanat, ye i   k  fine bah” (Aslan, 2017, s.61).

Düz karde  sin, verdiği sözü tutarak   ah  n kızını iyileştirmesi ve buna kar  s  lık olarak padişahın da söz verdiği gibi onu kızıyla evlendirip d    n yapması sorumluluk değerini; daha sonra da Düz karde  sin bunu hak ettiğini ve ülkeyi daha iyi yöneteceğini düşünerek, halkın iyi yönetileceğini g  z önüne alarak tahtını ona bırakması adalet değerini yansıtmaktadır.

“Geldi bahd  lar ne bahs  nnar, tülkü   arda   bir adam yahalay  f. Bunnan adamı param-parça   tdiler. Eğrinin hal     le oldu, d  z  n de   le” (Aslan, 2017, s.62).

Eğri karde  sin masalın sonunda cezalandırılması adalet değerini yansıtmaktadır. Masalda iyi yolu seçen Düz karde  sin iyi bir sonla m  kafatlandırılması, kötü yolu seçerek yanlış şeyler yapan Eğri karde  sin ise kötü bir sonla cezalandırılması ilahi adalet olarak yorumlanabilir.

  aho  lu   ah Abbas Masalı’nda

“Lele gider Pat  saha diy  r ki; "Pat  sah  m, men senii ne  e zamannan yanında ma  na on de    eliyine Pat  sah  l     aletini v  erejjehse  ." "Olar" deyir. Lale, on degge içinde Pat  sah  lık   aletini alar almaz, darağacı gurdur  r. Halva   Mehemedin oğlunu darağacına asajjah” (Aslan, 2017, s.40).

Halk   cezalandırmak gibi bir görevi olmayan lalanın, padişahtan kendisine padi  ah  lık yetkisini kısa bir süreliğine isteyip kızının yanında gördüğü oğlanın cezalandırmak istemesi adalet değerini yansıtmaktadır. Masalda hiyerar  sik olarak en üstte olan ve tüm gücü elinde bulunduran padişahın cezalandırma yetkisi varken, lalanın böyle bir yetkisi yoktur. Bunu düşünerek daha adil davranmak adına padişahtan yetki olarak

suçlu olduğunu düşündüğü oğlanı cezalandırmak isteyen lalanın tutumu kişisel bir çıkar için gerçekleşse de adil bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir.

Nuşirevan Patşahının Hekati'nda

Dëdi ki, "Gızım, élese gët bu gece rahat et Savağınan gün çalmadan gelecahsın, men bu yahın köyleri hep tofluyacam. Ehmed gel diye üçer defe bağırtıdıracam. Ama bah, günahı vebalı seniñ boynuan. Hağ bi şe varsa, yahasınnan yapışaram. Hag bi şe olmadıhdan sora beni günaha sohma." (Aslan, 2017, s.112).

Nuşirevan padişahın, yıllar önce kaybolan işçisinin akıbetini öğrenmek için işçinin karısına sunduğu teklif ve hikâyenin devamında bunu öğrenmek için verdiği çaba adalet değerini yansıtmaktadır. Masalda toplum düzenini ve refahı sağlamak padişahın görevidir. Bunun için üzerinden yıllarda geçse kişisel hak ve özgürlükleri göz ardı edilen işçinin canına kıyan kişiyi bulup cezalandırması hukuksal bir davranıştır.

“Çıhardi Ehmed'i Patşah gendi bahçasına basırdı. Vezirin de boynunu vurdurdu. Gendi bahçasına basdırdı. Ğendi bahçalarını, içindeki damlarını oğlana verdi” (Aslan, 2017, s.112).

Padişahın kayıp işçiyi bulduktan sonra naaşını defnettirmesi, veziri cezalandırması ve işçinin çocuklarına bahçeyi vermesi, süreci adil bir biçimde yönetmesi adalet değerini yansıtmaktadır.

Padişahın Üç Oğlu Masalı'nda

Patşah tüşündü ki, bu ecel yasdığına baş goyanda, ahırı noylacah? Çağırdı oğullarını, vesiyet éledi ki, "Oğlum, benim param, malım ve binalarım. Üçü de birbirine eşitdir. Heç birbirinnen eysih değıl. Hangiz parayı, hangiz malı, hangiz de binaları ğaldırırsa ğaldırsın. Bële ayrılın (Aslan, 2017, s.114).

“Kiçiğinin boynuna goydular bunu orda. Binaları ortancası aldı, Malı da vërdiler böyüğüne” (Aslan, 2017, s.117).

Padişahın mal varlığını ölmeden önce üç oğlu arasında eşit bir şekilde bölmesi, adil bir davranıştır. TTKB'ye (2017, s.22) göre de evlatlar arasına ayırım gözetmeden eşit

paylaşım yapmak; masalın sonunda babalarının dediği gibi ve dervişin yönlendirmesiyle, üç kardeşin kalan mirası eşit bir şekilde bölmeleri adalet değerini yansıtmaktadır.

“Yahudu, Dervişe bunarı şikâyet etti. Bunnar yemin etti ki; "Biz deveyi görmedih. Ama nişannarını gördüh. " Dēdi, "Nasıl gördüz?" ...” (Aslan, 2017, s.114).

“Derviş de emin oldu ki, bunarın deveden heveri yohdu. Bir Patşah oğlu, bir deviye tenezzül etmez. Yahudıyı yola vurdular, getdi” (Aslan, 2017, s.115).

Dervişin, Yahudi'den gelen şikâyet üzerine her iki tarafı da objektif bir şekilde dinledikten sonra, her iki tarafında hak ve özgürlüklerini göz önünde bulundurarak, toplumda düzensizliğe neden olamayacak ve adil bir şekilde karar alması adalet değerini yansıtmaktadır.

Guru Gafanın Hekati

““Elese, harum ben bēle söylemem balıhların gülmesinin sebebini." "Ya?." "Padişah geleceh, Lala geleceh. Burda bir heyet gurulacah. Belke men doğru söylemedim de, sen dēdiñ yalandı. Onnar ğarar vëreceh benim doğruma da yalanıma da." "Pekëy" diyër” (Aslan, 2017, s.112).

Çocuğun, balıkların neden güldüğünü anlatacağı sırada bir heyetin kurulup onların onayını almak istemesi, adalet değerini yansıtmaktadır.

“O Lalëynen Vezirin başını vurdurër. O bağbani ğendisine Vezir yapër” (Aslan, 2017, s.101).

Padişahın sevdiği kuşun çeşitli oyunlarla ölmesine neden olan lala ve vezirin hukuksal çerçevede cezalandırılması ve padişahın işlerini çok iyi bir şekilde yönetip hep yanında destekçisi olan bahçıvanın iyi bir yönetim elemanı olur düşüncesi ile hak ettiği bir konuma getirmesi adalet değerini yansıtmaktadır.

Zenginin Hikayesi

“Bu haramıların ğırhını da şil-küt edër atëller eşiĝe. Eşîĝe atëller, "Di ğedin" diyër” (Aslan, 2017, s.133).

Zenginken oğlanın variyetinden faydalanan kırk arkadaşın, fakir düştüğünde arkadaşlarına ihanet etmeleri üzerine oğlanın durumunu tekrar topladıktan sonra arkadaşlarına ders vermesi, iyilerin ödüllendirilip kötülerin cezalandırılması ilahi adalet olarak değerlendirilebilir. Bu adalet değerini yansıtmaktadır.

4.2. Dostluk Değeri

Dostluk kavramı, eski Yunanlılar da “Philia” sözcüğü bir varlığa verilen sevgi veya insanlar arasında kurulan dostluk bağı olarak tanımlanırdı. Antik Yunanda bu kavram toplum içinde adaletle birlikte değerlendirilirdi ve sosyal hayatta oldukça önem verilen bir kelimeydi. “Philia” toplumdaki bireyleri bir araya toplayıp, her birini birbirine bağlayan ve adaleti sağlayan bir davranış biçimi olarak değerlendirilirdi (Kar, 2024, s.83). Günümüzde ise dost kavramı Türkçe Sözlükte (2021, s.706) “Sevilen, güvenilen, gönüldeş, iyi anlaşılan kimse; yâr, düşmanın karşıtı: İyi geçinen, aralarında iyi ilişki bulunan,” diye tanımlanmaktadır. Dost, sıradan bir arkadaşlık dışında sevilen ve güvenilen ve daha büyük bir bağ kurulan ilişkidir. Dostluk, bu bağ kurabilen kişiler anlamına gelir. Dostluk değerinin temelinde karşılıklı güven, sadakat, vefa ve anlayış vardır. Ancak bu tutum ve davranışlar sağlanırsa bu bağ sürdürülebilir. Toplum içinde yaşayan insanlar, birçok arkadaş edinebilir fakat yüzeysel arkadaşlıklar dışında, karşıdaki bireyin tüm görüş ve amaçlarına tamamen saygı duyabildiği, gönülden sevebildiği, sırdaşlık edebildiği, duygularını paylaşabildiği, menfaatsiz, samimi bir ilişki kurabildiği ve daha nicesini yapmak istediği güçlü bağlarla bir ilişki kurmak ister. Bunu da dostluk olarak adlandırır (Çelik, 2008, s.35). Eğitime ailede başlayan birey, çocukluk döneminde arkadaşlık ilişkileri kurmaya başlar. Ailede iyi yetiştirilen çocuklar daha sonra okulda sistemli bir şekilde verilen değerler eğitimiyle, doğru yola götürecek iyi dostlar kazanabilir. Tüm bunların sonucunda birey, yaşam boyu kullanabileceği dostluk bilincine sahip olur.

Ardahan yöresinde derlenen ve incelemesi yapılan 40 masalda f= (16) oranıyla dostluk değerine rastlanmaktadır. Masallarda genel olarak yolda karşılaşma yoluyla arkadaşlık kurma ve birbiri için fedakârlık yapma yoluyla arkadaşlık kurma şeklinde dostluk değerine rastlanır. Dostluk değeri ile ilgili incelenen bulgular aşağıda verilmiştir.

Türkmenoğlu Masalı'nda

“Padişah hazırlık gördü. Demir çarık, demir değnek aldı. Lalasıyla çıktılar yola. İkisi de derviş kılığına büründüler. Bunlar gele gele geldiler bir deli-düze...” (Kaftancıoğlu, 1973, s.25).

Çocuğu olmadığı için bir çare aramak adına yola düşen padişah, yanına yol arkadaşı olarak lalayı seçmiştir. Masallarda yola çıkarken demir çarık giyip demir değnek almak yolun güçlüklerle dolu olduğu anlamına gelmektedir. Lalanın, padişah ile bu zor yolculuğa çıkması bu zorluklara katlanacak kadar padişaha değer verdiğini, aralarında güven bağı olduğunu ve iyi bir arkadaş olduğunu gösterir. Tüm bunlar dostluk değerini yansıtmaktadır

“Oğlan başladı gene okuluna. Gidip geliyordu. Yağıztay'ı da çok seviyordu. Kardeş olduklarını söylemişti padişah oğluna. Okula gidiş gelişinde tayın yanına uğrar, gözlerinden öper, okşar, severdi...” (Kaftancıoğlu, 1973, s.26).

“Yağıztay'a uğradı. Baktı ki Yağıztay ağlıyor, iki gözü iki göze... Aman kardeşim, aman Yağıztay, sana ne oldu?»” (Kaftancıoğlu, 1973, s.27).

Aynı elma sayesinde dünyana gelen Yağıztay ve Türkmenoğlu'nun aralarındaki derin arkadaşlık bağı, birbirlerini kardeş gibi görmeleri, birbirleri için üzülp-sevinmeleri ve her fırsatta birbirlerine yardım edip dayanışma içinde olmaları sevgi değeri ve dostluk değerini yansıtmaktadır.

Karakaş Masalı'nda

“İki arkadaş sarılıp öpüşüyorlar.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.73).

Yolda tanışıp yol arkadaşlığı yapan iki arkadaş masal boyunca birlikte hareket edip ortak işler yapmıştır ve her zorluğun üstesinden birlikte gelmişlerdir. Karakaş masalının temeli dostluk üzerine kurulmuş bir temayı anlatmaktadır. Birbirleri için birçok fedakârlık yaptıktan sonra masalın sonunda bu iki arkadaşın bu şekilde görüşüp ayrılmaları, masalın da başlıca konusu olan dostluk değerini yansıtmaktadır.

Duran Bey Masalı'nda

Günlerden bir gün lala, bir akşam karanlığında tarla sürmekte olan bir çiftçinin yanına vardı. Çiftçi de eve dönmek üzereymiş. Birlikte düştüler yola. (Kaftancıoğlu, 1973, s.75).

Padişahın sorduğu soruları cevaplamak üzere lala yola düşmüştür. Yolda bir çiftçiye rastlamış ve onunla sohbet edip çeşitli paylaşımlar yaparak yolculuk yapmış, akşam çiftçiye konuk olmuştur. Lala ve çiftçinin yol arkadaşlığı yapmaları dostluk değerini yansıtmaktadır.

Kayalı Masalı'nda

“Bir padişahla bir lalası vardı. Bunların ikisinin içtiği su ayrı gitmezdi. Hiç bir tasaları, hiç bir eksikleri yoktu.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.90).

Padişah ve lalanın çok yakın arkadaş olmaları, her şeyi paylaşmaları birbirlerine verdikleri kıymeti göstermektedir. Masalda devam eden bölümde padişah kızını, lalanın oğluna vermiştir. Lalayla arasında kurduğu güven bağı o kadar büyüktür ki kendinden bir parça olan kızını ona emanet etmek istemiştir. Tüm bunlara bakarak padişah ve lala arasında kurulan bağ dostluk değerini yansıtmaktadır.

Kırklar kayası Masalı'nda

“Lala:

Padişahım, canım yoluna kurban olsun, çıkıp gezelim, dünyayı dolaşalım. Senin için ölüm dağlarda kalsın, dedi.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.98).

Çocuğu olmadığı için çare aramak için yolculuğa çıkma motifi ve demir çarık-demir değnek motifi bu masalda da karşımıza çıkmaktadır. Lalanın bu meşakkatli yola çıkarken bu kadar hevesli görünmesi, ölümü bile göze alarak bu davranışı sergilemesi padişaha verdiği değer ne kadar fazla olduğunu göstermektedir. Lala ve padişahın bu tutumları aralarındaki arkadaşlığı yani dostluk değerini yansıtmaktadır.

Can Alıcı Masalı'nda

Senin arkadaşlığını, yoldaşlığını çok sevdim. Şimdi yol ayrımına geliyoruz. Ayrılacağız. Yalnız, kim önce dönerse, atını iplesin şurda, gene birlikte dönelim. Söz mü? (Kaftancıoğlu, 1973, s.128).

İş için başka köye giderken çerçinin yolda can alıcı ile karşılaşması üzerine aralarında geçen muhabbet sonrası dönüşte buluşmak üzere ayrılmaları ve sözlerinde durmaları ayrıca birbirlerine karşı dürüstlükleri TTKB'ye (2017, s.22) göre yayımlanan dostluk değerine ilişkin tutum ve davranışlara uygundur. Can alıcı ve çerçinin yol arkadaşlığı yaparken birbirlerine güven duymaları ve sıralanan diğer tutumlar dostluk değerini yansıtmaktadır.

Aslan Dede Masalı'nda

“Aslan, açmış sandığı; bir çocuk!.. Parçalamamış. Getirmiş yavrularına vermiş; «Alın size arkadaş olsun, oynayın, demiş. Çocuk aslan yavrularıyla, çiğ et yiyerek, aslan sütü içerek büyümüş.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.137).

Sandıkla suya atılan bebeği bir anne aslan bulup yavrularının yanına getirmiştir. Çocuğun, aslan yavrularıyla arkadaşlık kurup oyun oynaması, ortak bir payda buluşup paylaşım yapmaları dostluk değerini yansıtmaktadır.

“Gün gün padişahın oğlu bu yarattığı, bu yaratık da padişahın oğlunu çok sevmiş. Arkadaş olmuşlar. Serpilip büyümüşler.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.138).

Anne aslanın bulup yavrularıyla birlikte, aslan gibi yetiştirdiği çocuk, padişah tarafından ormanda bulunup saraya getirilmiştir. Saraya gelince padişahın oğluyla çok iyi anlaşmış, onunla büyüyerek masalın devamında ona çeşitli yardımlar etmiş ve padişahın oğlunu kendinden çok düşünerek diğerkamlık etmiştir. TTKB'ye (2017, s.22) göre bu tutum ve davranışlar dostluk değerini yansıtmaktadır. İki arkadaş arasında kurulan bağ dostluk değerini yansıtmaktadır.

Cihan Şah Masalı'nda

“Kayık parçalandı, her biri bir yerde kaldı, boğuldu, padişahın oğluyla bir arkadaşı bir tahtaya sarıldılar da bin bir güçlkle bir kayanın dibine yanaştılar” (Kaftancıoğlu, 1973, s.160).

Cihanşah arkadaşlarıyla iyi geçinen ve onlarla sosyal etkinlikler yapan bir şehzadedir. Masal da arkadaşlarıyla av peşinde koşarken bir fırtınaya yakalanmış ve orada bir arkadaş dışında tüm arkadaşlarını kaybetmiştir. Kalan arkadaşıyla Cihanşah’ın aynı tahta parçasını kullanarak kurtulması, birbirleri ile yardımlaşmaları ve dayanışmayla oradan kurtulmaları gibi tutum ve davranışlar dostluk değerini yansıtmaktadır.

Mıdık Masalı’nda

“Arkadaşları;

Keloğlan etme! Senin kör namlıdan ne olur? Al beğendiğın bıçak senin olsun. Hangimizin bıçağın beğenirsen onu al!” (Kaftancıoğlu, 1973, s.224).

Keloğlan’ın bıçağın kaybetmesiyle geri dönme isteğı üzerine arkadaşlarının onu koruma çabası ile vazgeçirmeye çalışmaları, arkadaşlarının zarar görmesini engellemeye çalışmaları ve aralarında kurulan bağ dostluk değerini yansıtmaktadır.

Keloğlan arkadaşlarına yetişti. Koynundan ceviz çıkarıp verdi! Yol boyu yiyerek evlerine vardılar. (Kaftancıoğlu, 1973, s.226).

Keloğlan’ın arkadaşlarıyla yolculuk yaparken paylaşımda bulunması dostluk değerini yansıtmaktadır.

Bir Padişahın Gazabı Masalı’nda

“Senin kimin çoh pehlivanın gapısını çaldım. Hepsi, çılpah çıhdı dışarı. Senin kimi silahlı çıhmadı. Onun için heş birine güveniş arhadaşlıh yafmadım. Seni hepisinnen ürehli gördüyüm üçün seni arhadaş yafdım.” (Aslan, 2017, s.46).

Eşinin intikamını almak üzere yola çıkan kadın, kapısını çaldığı herkesi denemiştir fakat kimse onun istediğı koşulları yerine getirememiştir. Son çaldığı kapı eskiden pehlivan, şu an lala olan kişi, tam istediğı gibi kapıyı açtığı için ona güvenip onu

yol arkadaşı olarak seçmiştir. Yol boyunca birbirleri ile yaptıkları muhabbetler, yardımlaşmalar, diğerkamlık ve samimiyet dostluk değerini yansıtmaktadır.

Tülkü, Canavar. Ayı Masalı'nda

"Bir gün tülkü, canavar, ayı bir arıya gelëller. Diyëller ki, "Biz baravar çalışah "Tamam" diyëller. "Böyünnüh burda baravar gezeh, savah herkes bir yere bir işe gëtsin, gazandığını tafdığını getisin."" (Aslan, 2017, s.47).

Tilki, canavar ve aynın bir araya gelip ev arkadaşlığı yapmak istemişler. TTKB'ye (2017, s.22) göre de üç arkadaşın birbirlerine verdikleri sözleri tutarak sorumluluklarını yerine getirmeleri, birbirlerine güvenerek aynı evi paylaşmak istemeleri, aralarında sadık kalma isteği olması gibi tutum ve davranışlar dostluk değerini yansıtmaktadır.

Molla Muhdar Öğretmen

...İndi ğarı, men gidëm. Haso kirvamız var, Haso kirviye diyëm, bu işi Haso kirve temizliyer. Başğa kimse pehlemez. Haso kirve gelsin bunu éle yërde sahlasin ki, hëş kimse duymasın. Bu adam ğahër gidër Haso kirvasının ğapısını vuror.

Haso kirvası ëşiĝe çihër bahër ki, kirvası.

-Ola kirva hoş geldiñ, nedi bu zaman neye geldiñ?

-Vallah, Haso kirva hele gel. Başıma bir vukayet keşdi, hele gel. (...)

(Aslan, 2017, s.69).

Masalda yardıma ihtiyacı olan Adamın o an aklına gelen yakın arkadaşı Haso kirvenin sorgulamadan yardım etmesi, cenazeleri taşıyıp saklaması, zor anında arkadaşının yanında olması, arkadaşını bu konuda teskin etmesi arlarındaki arkadaşlık bağının ne kadar kuvvetli olduğunu göstermektedir. Bu tutumlar dostluk değerini yansıtmaktadır.

4.3. Dürüstlük Değeri

Dürüstlük kavramı, Türkçe Sözlükte “doğruluk” kavramının eş anlamlısı olarak geçmektedir (Türkçe Sözlük, 1988, s.657). Doğruluk kavramı ise “Doğru ve dürüst olma durumu, doğru olana yakışır davranış; dürüstlük; Düşüncenin gerçekle uyuşması, yargı ve önermelerin gerçeğe uygun olması.” (Türkçe Sözlük, 1988, s.612) şeklinde tanımlanır. Yani doğru ve dürüst olma eylemi birlikte ele alınır. Dürüst kavramı, doğrudan vazgeçmeyen ve kurallara her zaman sorunsuz bir şekilde uyan kimseler için kullanılır. Verdiği sözleri tutan, açık- anlaşılır ve istikrarlı davranan kişiler dürüst bireyler olarak tanımlanır (TTKB, 2017, s.22). Dürüst insanlar toplum tarafından doğru ve güvenilir olarak görülür. Bu insanlar ne düşünürse onu söyler yani doğru konuşur ve davranır. Doğru olma evrensel olarak önemli görülen bir değerdir. Her milletin vatandaşlarından beklentisi, dürüst olmak ve doğru davranmaktır. Bu nedenle yetiştirilen her birey dürüstlük değerine sahip olmalıdır.

Ardahan yöresinde derlenen ve incelemesi yapılan 40 masalda f= (24) oranıyla dürüstlük değerine rastlanmaktadır. Masallarda genel olarak padişaha doğruları anlatma şeklinde dürüstlük değerine rastlanır. Dürüstlük değeri ile ilgili incelenen bulgular aşağıda verilmiştir.

Tek Atlı Tekin Olmaz Masalı’nda

“<<Bu tas kuyumcununmuş. Tası vereceksiniz bu adama!>>

Oğlan atıldı:

«Yok padişahım, bu tas benimdir, dedi.» (Kaftancıoğlu, 1973, s.15).

Paylaşılacak üzere ortaya konan kâseyi kuyumcuya götürülmesiyle kuyumcunun padişaha gidip bu altın kâse benim demiştir. Padişahın ne olduğunu anlamaya çalışarak herkesi toplayıp soruşturması, oğlanın doğruyu söyleyip ispatlama çabası dürüstlük değerini yansıtmaktadır.

Türkmenoğlu Masalı’nda

“Yağıztay:

«Git içeri de ananı gör!» deyince, Türkmenoğlu yürüdü. Geldi ki ne gele!.. Anası bir Arapla... Al gülüm-ver gülüm...” (Kaftancıoğlu, 1973, s.26).

“Ne olacak, anan olacak oynak, Arapla gününü gün etmek için seni ortadan kaldırmayı tasarlıyor. Beni iyi dinle; Okuldan her gelişinde bana uğra...” (Kaftancıoğlu, 1973, s.27).

Türkmenoğlu’nun annesi babasını aldatmaktadır. Yağıztay her şeyi görmüş ve durumdan haberdardır. Yağıztay’ın her şeyi dürüstçe Türkmenoğlu’na anlatıp onu doğrulardan haberdar etmesi, Türkmenoğlu için güvenilir liman olması ve ona yapılacak kötülüklerden koruması dürüstlük değerini yansıtmaktadır.

“Olanı biteni bir bir anlattı.

«... Kızları çıkaran da benim, düğünde cirit vuran da benim, onlara irinli sütü satan da... İnanmazsanız çağırın ikisinin de kaba etlerinde at nalından damgam vardır, dedi.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.46).

Türkmenoğlu’nun masal boyunca yaptığı her şeyi ispatlayacak şekilde yapması ve padişaha tüm yaşananları tek tek olduğu gibi açık ve anlaşılır şekilde anlatması ve bunları ispatlarıyla sunması, güvenilir biri olduğunu göstermektedir. Türkmenoğlu’nun bu tutum ve davranışları dürüstlük değerini yansıtmaktadır.

Duran bey Masalı’nda

“Kimdi bu çocuk, kimin çocuğu ola?

-Kimin olacak, senin çocuğun!.. Deyince kadın...” (Kaftancıoğlu, 1973, s.81).

Evlendikleri gün savaş çıkması üzerine karısını bırakarak savaşa giden padişah, gitmeden önce karısından çeşitli şeyler istemiştir. Karısı padişah savaştayken oraya gidip Duran Bey lakabını alarak kocasının tüm isteklerini yerine getirmiştir. TTKB’ye (2017, s.22) göre kadının kendine verilen görevi düzgün ve stabilite bir şekilde yerine getirmesi, padişah geldiğinde ona doğruyu söylemesi ve güvenilir bir eş olması gibi tutum ve davranışlar dürüstlük değerini yansıtmaktadır.

Taşçının Kızı Masalı’nda

“Keloğlan atılıyor:

-Yalan mı? Yalansa iyi bak bana, bak ben kimim? deyip, b rk n  k rk n  çıkarıyor, çıkıyor ortaya. «Eğer buna da inanmazsanız çağırın babamın  obanım. Giygim,  st m-ba ım ondadır, diyor...” (Kaftancıoğlu, 1973, s.89).

Padişahın karısı ve çocukları, kadının ailesini ziyaret etmek için yola çıktığında kadın vezirin ahlaksız teklifine karşı çıkmış ve çocuklarını kaybetmiştir. Babasının evine gidip Keloğlan kılığına girmiş ve padişah geldiğinde her şeyi anlatmıştır. TTKB’ye (2017, s.22) göre kadının kocasına karşı sadık ve güvenilir bir eş olması, her şeyi doğru bir şekilde anlatması ve tüm bunları ispatlaması gibi tutum ve davranışlar dürüstlük değerini yansıtmaktadır.

Kayalı Masalı’nda

“Bunları; okutan hoca gördü, yakaladı ikisini ağız ağıza. Korktu. (...) Hemen gitti, çıktı padişahın katına, el-etek öptü. Dedi ki: «Padişahım, böyle böyle...»” (Kaftancıoğlu, 1973, s.91).

Padişah ve lalanın çocukları olmadan önce yaptıkları anlaşmaya göre çocuklar büyüyünce evlendirecekleridir. Bunu duyan iki  ocuk, küçük yaşta sevgili olup yanlış hareketler yapmıştır. TTKB’ye (2017, s.22) göre bu yanlış fark eden hocanın padişaha doğruca gidip bu durumu anlatması, i ini doğru yapmak için verdiği çaba dürüstlük değerini yansıtmaktadır.

Bozkurt Masalı’nda

“Oğlan da anlatıyor. Böyle böyle... Babamın derdine derman bu kuş, ben kuşa geldim.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.123).

“«Senin atını götürüp kardeşine vereceğim, kuşu alacağım. Kuşu g t rmezsem babam ölecek...»” (Kaftancıoğlu, 1973, s.123).

Masaldaki kahramanın babasını kurtarması için çeşitli görevler yapması gerekmektedir. Bu görevleri yaparken devlerin evinden bir şeyler alması gerekir fakat her seferinde devlere yakalanmış ve onlara doğruları anlatmıştır. Oğlan babasını kurtarma

görevini üstlenmiş ve bunun için kararlı davranmıştır. Oğlanın bu tutum ve davranışları dürüstlük değerini yansıtmaktadır.

Can Alıcı Masalı'nda

“Öyleyse iyi dinle beni. Benim o köyde işim vardı. Onu gördüm, çıktım ordan gittim bir başkasına, ordan bir başkasına... Tam yedi köy dolaştım. İrkilme, korkma, ben canalıcıyım!” (Kaftancıoğlu, 1973, s.129).

“Canalıcı: Hiç yalvarma, söyleyim, evlendiğin, gerdeğe girdiğin canını alacağım. Senin alın yazın böyle, Tanrı böyle buyurmuştur...” (Kaftancıoğlu, 1973, s.129).

Çerçi ve Can alıcının yol arkadaşlığı sırasında çerçinin, Can alıcıya “nasıl bu kadar hızlı olduğunu” sormuştur. Can alıcı, “can alıcı olduğunu” söylemiştir. Masalın devamında doğruyu öğrenen çerçinin can alıcıya, “ne zaman öleceğini” sorması ve can alıcıdan tekrar doğru cevabı alması, ayrıca her ikisinin de işini hakkıyla yapması gibi tutum ve davranışlar dürüstlük değerini yansıtmaktadır.

Okçu Beset Masalı'nda

“Okçu Beset, olanı biteni anlatıyordu. Yılanlar da dinliyorlardı. Okçu Beset, «Keşke ellerim yanıma düşseydi de ok atmasaydım, bundan böyle elime ok almayacağım!..»” (Kaftancıoğlu, 1973, s.133).

Kara yılan, ak yılanı öldürmek için sıkıştırdığında Okçu Beset'in yanlışlıkla ak yılanı vurması üzerine kendi suçunu kabullenerek açıkça anlatması, bu durumdan pişmanlık duyması gibi tutum ve davranışlar dürüstlük değerini yansıtmaktadır.

Eceleveyip Masalı'nda

“Kadın açıkça söyledi:

-Padişahım sağ olsun, ben Keloğlan'ın anasıyım, Keloğlan beni öldürecek, elçiye ölüm yok, ben de kızınızı istemeye geldim”. (Kaftancıoğlu, 1973, s.196).

Padişahın kızına âşık olan keloğlan annesini elçi olarak padişaha yollamıştır. TTKB'ye (2017, s.22) göre Keloğlanın annesinin, padişaha açıkça ne istediğini doğru bir ifadeyle, açık ve anlaşılır şekilde dile getirmesi dürüstlük değerini yansıtmaktadır.

“-Baba, dedi Keloğlan, o tilki de tavşan da bendim Bundan sonra ben her çeşit hayvan olurum.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.200).

Büyücünün yanında uzun süre eğitim aldıktan sonra babasıyla birlikte yola çıkan Keloğlan çeşitli hayvanlara dönüşerek babasında görünmüştür. Keloğlanın büyücüden öğrendiği büyüleri hayvana dönüşerek babasına gösterdikten sonra babasına her şeyi doğrudan, açık ve anlaşılır bir dille anlatması TTKB'ye (2017, s.22) göre dürüstlük değerini yansıtmaktadır.

Kızmak Yok Masalı'nda

“Oğlan baktı ki ortada götüreceği hiç bir şey kalmadı. Anladı ki anası doğru demiş. Anasına, kardeşine dönecek yüzü kalmadı.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.214).

Oğlan, annesini dinlemeyerek yaptığı hatadan sonra annesinin haklı olduğunu anlamış. TTKB'ye (2017, s.22) göre annesinin her şeyi önceden ve doğru bir şekilde söylemesi onun dürüst bir insan olduğunu göstermektedir. Bu tutum dürüstlük değerini yansıtmaktadır.

Demirçiynen Süpürkeçinin Nağılı adlı masalda

"Men de bilirem osandığınızı. Gedin. Ama men size bi şey söylüyecem. Siz benim oğlum deyilsiniz. "Niye?" "Yanlış anlamıyın, men sizi govmuram. Filan tarihde, filan yërde, filan ormanın içerisinde men sizi üş yaşında olduğunuzda tafdım." "Ey, o zaman sen bizi niye sahlıyorsan?" "Ne yapem sahlamıym? Men sizi getirdim bu zamana geder sizi yetirdim... (Aslan, 2017, s.50).

Ormanda kaybolan iki çocuğa yıllarca ebeveynlik yapan avcının, iki çocuğa doğruları anlatması, onlara güven verip iyi bakması gibi tutum ve davranışlar dürüstlük değerini yansıtmaktadır.

Harı dēvi öldürmüş ya, başhası ğalıb üzüyü tahanda ğız barmağını aşıağı eyër. Orda Patşah bozolor. "Ĝızım, sen ne yapırsan? Ne var ğızım?" "Dēvi öldüren deliĝannı bilirseñ mi kimdi?" "Hēyir. Bilmirem." "O köşwede duran deliĝannı var ha, onu sesde burya." Millet hayret galer bële. Ĝız hemen getirër Patşahın huzuruna. Çekēdini galdýrër. "Bah gana" diyer. "Dēvi öldürende hēş bir nişana vurmaz mı baba?" deyir. Ĝız goymuşdu. Dēvin dillerini yaylıĝa baĝlıyif onun cevine. "Al baba, dēvin dillerini. Öldüren deliĝannı budu" dēdi. (Aslan, 2017, s.53).

Hüseyin adındaki kahraman padişahın kızını devin elinden kurtarmıştır, devî öldürmüştür. Kız, bu sırada Hüseyin'in sırtına devin kanından bir iz bırakmıştır. Fakat devle savaşıdan sonra uyuya kalan Hüseyin öldürülmüş ve yerine başkası geçmiştir. Bir şekilde hayata dönen Hüseyin, padişahın kızı ve yerine geçen gencin nişanına yetişmiş ve padişahın kızı Hüseyin'i görünce kendisini devden kurtaran kişinin aslında Hüseyin olduğunu doğru bir şekilde ve ispatlayarak söylemiştir. TTKB'ye (2017, s.22) göre kızın doğru sözlü olması dürüstlük değerini yansıtmaktadır.

Şahoĝlu Şah Abbas Masalı'nda

Dedi, "Senin bavan, İsfahan şehrinde Şahoĝlu Şah Abbas isminde birisidi, Patşahdı. Seni men onan almışam. Ahan, bu da Patşahın bezbendderi. Maña bële dēdi. Dedi ki; Sennen olan benim oĝlum olar sa, bu golunda geler meni taparsa, men seni Pēri Hanımnan yuhan, Sultan éliyif tahda çıhardacam." (Aslan, 2017, s.38).

Şah Abbas'ın oĝlu Hüseyin mahallede dalga geçilmesi üzerine gelip annesine babasının kim olduğunu sormuştur. Annesi ona her şeyi olduĝu gibi anlatmıştır. Annesinin bu tutumu dürüstlük değerini yansıtmaktadır.

Nuşirevan Patşahın Hekatı adlı masalda

"Lale dēdi ki; "Padişahım saĝ ossun. Bah görerseñ mi, o Gara Bayĝuş var ya, o burisinnen Allahın emriynen ğızını isdiyér oĝluna. O ğız sahabı da diyér ki, sen nēçe boş haraba bene başıh vërecahsın ki, ğızımı sene vë rēm?" Oĝlan sahabı dēdi ki, "Nuşirevan'ın bu zulmkarlıĝına göre, dilin dolandıĝı heter isde.

Sen heç gorhma. Isdedigin heter sene haraba vërecem. Paşah dedi ki, "Lale, ben zulmkar adam mıyım?". Lale dëdi ki; "Yoh, bunun zulmkarlığı var mı? Dünyada daha adam galmadı. Söylüyenin de boynunu vurduñ, gülenin de, dodağı oynuyarın da. Adam galdı mı ki dünyada?" (Aslan, 2017, s.109).

Çok zalim olan padişah bir gün lalasıyla bir geziye çıkar. Lalanın bir şeye gülmesinin ardından onun boynunu vurdurmak ister. Lala da bu yaptığının yanlış olduğunu uygun bir dille anlatır. TTKB'ye (2017, s.22) göre lalanın padişaha saygılı ve doğru bir biçimde onun halka zarar verdiğini uyarıcı bir dille anlatmaya çalışması, lalalık görevini hakkıyla yapması gibi davranışlar dürüstlük değerini yansıtmaktadır.

Padişahın Üç Oğlu ve Derviş Masalı'nda

Yahudu, Dervişe bunarı şikâyet ëtdi. Bunnar yëmin ëtdi ki; "Biz deveyi görmedih. Ama nişannarını gördüh. " Dëdi, "Nasıl gördüz?" Dëdi, "İşde, ben de bir patşah oğluyam, bizim de devamiz var. Esirdiğı za-manda kaçardı." Bu sahavının elinnen açılmış. Burdan gëtmış bin otdamış, ordan birez gëtmış bir otdamış. Bunnan bildim ki bu deve bir kaçğındır. (Aslan, 2017, s.115).

Devesi kaçan Yahudi, üç kardeşten şüphelenmesi üzerine dervişe danışmıştır. Dervişin kardeşlere “Nasıl bildiniz?” sorusu üzerine üç kardeşinde gördükleri izlerden yorumlarının doğru tespitler olduğunu dervişe anlatmıştır. Yahudi'nin şüphelerine rağmen dervişe hiç çekinmeden gitmeleri ve doğru konuşmaları dürüstlük değerini yansıtmaktadır.

"Çovan, bugün sen hansı goyunu kesdiñ?" Dëdi ki, "Ağa men goyun kesmedim. Bir yëtim ğuzu varıydı onu kesdim." Dëdi ki; "Ĝuzunun anası ne zaman ölmüşdü?" Dëdi ki; "Doğdu da öl-dü. Ĝuzuyu o alaca ğancığa emizdirdim. Tulalarnan baravar böyüdü. (...) "Dëdi; "Bunnar tamam. Ama sennen bi şey soruşacam, benim elim ossun senin yahañ. Bugün sen meni böyüdüñseñ. Ama babamnandı, yohsa başğasınnandı. Günahı, babalı seniñ boynuna. Doğru söyle, men bavamın oğluyam, yohsa picem?"

Anası dëdi ki; "Oğlum, iş ki burya geldi, babarın hağğı da mendedir. Ama babanın bir yanlış yohudu yavrum. Nasıl oldusa, bizim bu Arap hizmetçi varıydı, men yatahdaydım, ehmeğ getirdi. Allahın emrinde ëleymiş. Arabı "aldım yanıma", sen o Arap hizmetçisinnenseñ... (Aslan, 2017, s.115)

TTKB'ye (2017, s.22) göre üç kardeşin yorumları üzerine önce gidip çobana sonra gidip annesine sorduğu sorudan açık, net ve doğru bir şekilde cevap alması dervişin karşısındaki kişilerin ona karşı dürüstçe bir tavır sergilediğini göstermektedir. Bu tutum ve davranışlar dürüstlük değerini yansıtmaktadır.

Molla, Muhder, Öğretmen Masalı'nda

“Çarasız galër gocasına söyler. Diyër kin:

-Herif, maña köyün mollasının da, muhderinin de, öğretmenin de gözü tüşüf. Yaha gurtarammërem bunnardan, ne diyërsen? Nas ëdeh, bunnara ne pilan tøkørsëñ? ”
(Aslan, 2017, s.67).

TTKB'ye (2017, s.22) göre de çok güzel olması üzerine köydeki hoca, öğretmen ve muhtarın kadını çok beğenerek rahatsız etmelerinden bunalan kadının kocasına olanları doğru bir şekilde anlatıp eşine sadık kalması gibi davranışlar dürüstlük değerini yansıtmaktadır.

Guru Gafanın Hekati adlı masalda

Diyër men senin bağbanıñam." (...) Deyir, "Padişahım dur annadım." Padişah dëyir "Annat" Diyer; "Hal madde-madde bële oldu. Seniñ ğuşun getirdiği çiğitden olan mëyvadan yëdim. Ahan bu veziyyeti aldım." "Valla, ben bu ilk mëyveyi getirende, Laleynen Vezir gelërdiler. Maña rastladılar. Maña soruşdular; "Bu mevsimde bu mëyva nedi?" Men de onara dëdim ki, "Padişahın ğuşunun getirdiği üş dene çiğidi ehdim, bunar bitti..." (Aslan, 2017, s.101).

TTKB'ye (2017, s.22) göre de bahçıvanın gençleştiren meyve yedikten sonra gidip padişaha bunu göstermesi, lalayla vezirin yaptıklarını olduğu gibi anlatması, işini düzgünce yapması ve padişaha duyduğu vefa gibi tutum ve davranışlar dürüstlük değerinin yansımasıdır.

"İşde Harım" diyer "Balıhların ğülmesinin sebebi budur. Sen her gece bunarın biriynen yatırsañ. Bunnar saña namehrem olmur da, bir Allahın heyvanı balıh mi saña namehrem olur? İşde, balıhlar ona ğülërdi"(Aslan, 2017, s.102).

Kuru kafanın tozundan doğan ve onu bularak büyüten babasını kurtarmaya giden çocuğun gerçekleri ortaya çıkarması ve her şeyi olduğu gibi anlatması gibi davranışları dürüstlük değerini yansıtmaktadır.

4.4. Öz Denetim Değeri

Öz denetim kavramı iki kelimeden oluşur. İlk kelimesi olan “öz” kavramı “kendi” anlamında kullanılmaktadır (Türkçe Sözlük, 1988, s.1743). Denetim kelimesi ise “kontrol” anlamına gelmektedir (Türkçe Sözlük, 1988, s.553). Bu iki kelime bir araya geldiğinde kendini kontrol etme şeklinde tanımlanabilir. Öz denetime sahip insanlar, davranışlarını kontrol altına alabilen ve bunun sorumluluğunu farkında olan bireylerdir. Bu değere sahip bireylerin otokontrol sahibi olduğu, karar verirken diğer insanları düşünüp buna göre bir karar aldıkları fakat bunu yaparken özgür oldukları söylenir (Fidan Karaata, 2023, s.30). Öz denetime sahip bireyler aynı zamanda sorumluluk sahibidir. Sorumluluk kavramı ve öz denetim birbirine oldukça benzemektedir. Sorumluluk: Bireyin karar alırken, düşünceleri ve yaptığı davranışlarından sadece kendisini sorumlu tutan, bunu yaparken öz farkındalığı gelişmiş kimsedir. Yani sorumluluğun içinde öz denetim vardır. Kararları sağlam ve tutarlıdır.

Yapılan bazı araştırmaların sonuçlarına göre öz denetim değeri gelişmiş olan bireyler, zararlı madde alışkanlıklarının ve bazı bağımlılıkların daha az görüldüğü belirtilmiştir. Bu da sorumluluk ve öz denetim istenen davranışların, sağlıklı yönde etkileyebileceğinin kanıtı niteliğindedir (Gökalp, vd., 2021, s.716). Bireylerin öz denetim sahibi olması için erken çocukluk döneminde çocuklara kendi kararlarını almaları için destek verilmelidir. Fakat bunu yaparken yanlış karar verseler bile bunun onun kararı olduğunu ve problemi kendisinin çözmesi gerektiği belirtilmelidir (Fidan Karaata, 2023, s.30). Böylece çocuklar kendi problemlerini çözme konusunda yüreklendirilir ve topluma daha saygılı, öz denetime sahip bireyler yetiştirilmiş olur. TTKB’ye (2017, s.22) göre özdenetimi yansıtan davranışlar vardır. Yaptığı davranışın sorumluluğunu alan eğer bu kötü bir davranış ise veya hatalı ise özür dileyebilen, kendine güvenen ve kendi egosunu kontrol altına alabilen bireyler özdenetim sahibidir.

Ardahan yöresinde derlenen ve incelemesi yapılan 40 masalda f = (29) oranıyla özdenetim değerine rastlanmaktadır. Masallarda genel olarak verilen sorumluluğu yerine

getirme, davranışları kontrol edebilme, özür dileme şeklinde özdenetim değerine rastlanır. Özdenetim değeri ile ilgili incelenen bulgular aşağıda verilmiştir.

Tek Atlı Tekin Olmaz Masalı’nda

“Bir yerde, yaşlı, yoksul bir adam vardı. (...) Oğlu ergenlik çağına girince, eli iş tutunca: «Baba, böyle aç-susuz, cır-cıbil yaşamak bana zor geliyor. Beni götür, varlıklı birinin yanına ver, çalışayım, üç-beş kuruş getireyim, kazanayım, dedi.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.11).

Yaşamını yoksulluk içinde geçiren ailenin tek oğlu vardır. Oğlan büyüyünce ailesine bakma sorumluluğunu fark edip çalışmaya gitmek istemiştir. TTKB’ye (2017, s.22) göre Oğlanın bu sorumluluğu üstlenmesi özdenetim değerini yansıtmaktadır.

“Girerler mağaraya ki, ne gireler? Bir sofraya, bir yemek... Kuş sütünden başka eksikliği yoktu. Baba baktı ki bu sofraya tekin değil. «Oğul, gel dokunma ne olur ne olmaz...» dedi...” (Kaftancıoğlu, 1973, s.11).

Uzun bir yolculuktan gelip çok aç olmalarına rağmen babanın kurulmuş sofradan yemek yememiş ve yemeğe dokunmaması konusunda oğlunu uyarmıştır. Babanın aç olmasına rağmen yemek yememesi davranışlarını kontrol edebildiğini göstermektedir. Bu davranış özdenetim değerini yansıtmaktadır.

“«Baba gelsene bu gece senin yerine ben bekleyeyim.>>

«Olmaz!.. Padişah yarın benim kellemini keser. Hem töremizde konuğu ölüme sürmek yoktur.>>” (Kaftancıoğlu, 1973, s.17).

Padişahın aldığı kâseye eş bulmak üzere yola düşen oğlanın konuk olduğu yaşlı adama yardım etmek istemesi, yaşlı adamın bunu kabul etmeyip konuğunu koruma çabası özdenetim değerini yansıtmaktadır. TTKB’ye (2017, s.22) göre oğlanın kendisine zarar gelme olasılığına rağmen yaşlı adamın yerine gitmek istemesi özgüven sahibi olduğunu gösterir. Yaşlı adamın ise zarar göreceğini bilmesine rağmen konuğunu korumaya çalışması, korkusunu kontrol edebildiğini göstermektedir. Bu tutum ve davranışlar özdenetim sahibi bireylerde bulunmaktadır.

“Dile benden ne dilersin oğlum?...» dediye de oğlan hiç bir şey istemedi, atına bindi, çekip gitti.”. (Kaftancıoğlu, 1973, s.18).

Yaşlı adamın yerine giderek o gece ülkenin sorununu çözen oğlanın yaptığı iyiliğin karşılığında padişahın teklifi ve ısrarına rağmen bunu kabul etmemesi özdenetim değerini yansıtmaktadır. TTKB’ye (2017, s.22) göre oğlanın başarı göstermesi özgüven sahibi olduğunu, bunun yanında kendisine sunulan teklifi kabul etmemesi zengin olma iç güdüsünü kontrol edebildiği ve amacından sapmadan hedefine ilerlemekte sadık olması gibi davranışları özdenetim sahibi bireylerde bulunmaktadır.

“Padişah:

«Dile benden ne dilersen?»

Oğlan:

«Sağlığını isterim padişahım.»

Padişah direttiye de, oğlan: «Hiç bir şey istemem. İlle bir şey vermek istiyorsanız, benim yaşlı anama bol bol un verin, dedi. Padişah da, nineye ölenecek bitiremeyeceği un verdi..”. (Kaftancıoğlu, 1973, s.20).

Oğlanın yaptığı ikinci iyiliğin de karşılığında padişahın teklifi ve ısrarına rağmen kendi için hiçbir şeyi kabul etmemesi, sadece misafir olduğu yaşlı kadın için un istemesi özdenetim değerini yansıtmaktadır.

Türkmenoğlu Masalı’nda

“Oğlum, devlerin elinden o kızları kimse kurtaramaz. Senin gibi bir yiğidin başını yiyemem. İstemem. Bu üzüntüm de benimle toprağa gömülsün!..» dedi.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.31).

Türkmenoğlu’nun kızları kurtarma teklifi üzerine, kızların kurtulma ihtimaline rağmen gence bir zarar gelir korkusu ile padişahın bunu kabul etmemesi duygularını kontrol edebilme özelliğine sahip olduğunu gösterir bu tutum özdenetim değerini yansıtmaktadır.

Karanlık basınca kızları aldılar bir çadıra. Üçünün de boğazına dayadılar kılıcı:

«Birinizin ağzından değişik söz çıkmayacak. Padişah sorunca diyeceksiniz ki; "Devlerle savaşmayı bilmezmiş, uzaktan ok atarmış, devler onu parçaladı, yediler." (...) Küçük kız:

«Sizin nişanlılarınız söyler, ben söylemem. Bilesiniz,» dedi.
(Kaftancıoğlu, 1973, s.35).

Türkmenoğlu, üç kızı kurtardıktan sonra lala ve vezirin oğlu onu kuyuda bırakmış ve kızları yolda padişaha yalan söylemleri için tehdit etmiştir. Üç kız kardeşin özellikle en küçük kızın kendinden çok emin bir şekilde kendilerini kurtaran oğlanın devlerle savaşırken öldüğüne dair yalan söyleyecekleri konusunda lalanın ve vezirin oğluna söz verip bunu tutması, çok üzülmelerine rağmen içlerine bu acıyı gömmeleri özdenetim değerini yansıtmaktadır.

“Aslan sıçradı kalktı:

«-Dile benden insanoğlu,» dedi.

«-Benim dileğim senin sağlığın.»

«Benim sağlığımdan sana ne? Sen dile dilediğini,» dedi aslan.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.43).

TTKB’ye (2017, s.22) göre doğası gereği vahşi bir hayvan olan aslanın, insanoğlunun iyiliğine karşı içgüdülerini kontrol altına alarak mütevazı bir şekilde davranması özdenetim değerini yansıtmaktadır.

Yelati Masalı’nda

“Elmaları da ağaçtan kopardı, hamañçasına koydu. Doğru geldi devin yanına. Dev elmaları istedi. Aldı. ...” (Kaftancıoğlu, 1973, s.57).

İki kardeş kendi hayatlarını kurar ama dev babalarını unutmazlar. Oğlan yolculuğa çıkmadan mutlaka babasına uğrar. Dev ondan gittiği yerden elma getirmesini ister. Oğlan babasının isteğini yerine getirir. TTKB’ye (2017, s.22) göre Türkmenoğlu’nun, dev babasının isteğini kendine görev bilmesi ve bu görevi tamamlaması özdenetim ve sorumluluk değerini yansıtmaktadır.

Karakaş Masalı'nda

“... Ben sizi yenersem, kızınızı Memiş'e vereceksiniz. Oldu mu padişahım? Bunlar söz kestiler, bir ettiler. Başladılar... Karakaş, padişahı iki üç çıkışta yendi.

-Padişah, kızınızı isteriz, dedi.

-Benim kızım dilsizdir. Konuşturursanız sizin olsun. Karakaş, «Peki,» dedi.”
(Kaftancıoğlu, 1973, s.66).

Padişahın satranç oynamadan önce Karakaş'a kızını verme karşılığında söz verir. TTKB'ye (2017, s.22) göre satranç oyununda yenilen padişahın, rütbesine rağmen duygularına yenik düşmemeden yenilgiyi kabul edip sözünde durmuştur. Fakat “benim kızım dilsizdir” diyerek kızıyla evlenen herkesin öldüğünü bildiği için Memiş'i korumak istemiştir. Sarayına alarak sevip saydığı gençleri koruma isteği vardır. Padişahın bu tutum ve davranışları özdenetim değerini yansıtmaktadır.

Duran Bey Masalı'nda

Padişahın atı çadırın kapısında idi. Duran Bey de atını getirtti. Başladılar oynamaya. Duran Bey birkaç çıkışta padişahı mat etti. Padişah yenildiğini anlayınca, atını bırakıp gitti.

Başladılar. Duran Bey birkaç çıkışta padişahı mat etti. Padişahın üstünü aradı, koynundaki çekmece açacağını buldu. Gülerek:

-Padişahım, sizden armağan olarak saklamak istiyorum. Bu açacak benim olsun, dedi. Padişah kalkıp gitti. (Kaftancıoğlu, 1973, s.79).

Duran Bey kılığına giren fakat aslında padişahın karısı olan kişi ve padişahın oyuna başlamadan önce birbirlerine kazanma karşılığında çeşitli sözler vermişlerdir. TTKB'ye (2017, s.22) göre padişahın oyunda yenilgiyi rütbesine rağmen buna yenik düşmeden Duran Bey'in isteklerini yapması duygularına yenik düşmediği anlamına gelir. Birbirlerine verdikleri sözü tutan iki arkadaşın özdenetim sahibi olduklarını göstermektedir. Bu da özdenetim değerini yansıtmaktadır.

Taşçının Kızı Masalı'nda

*Gece yarılanmış, el ayak çekilmiş, vezir damlamış kadının çadırına.
Kadın uyanıkmiş.*

Yanlış geldin vezir. Bu çadır benimdir. Padişahın çadırı, demiş.

«Yanlış geldiğim yok. Bu gece benimle bir olacaksın!»

*Ben padişahın döşeğine kimseyi alamam. Bu yollardan, bu kötülüklerden
uzak dur, vezir!» demiş kadın... (Kaftancıoğlu, 1973, s.84).*

Padişah, karısını çok güvendiği vezirle yolculuğa gönderir. Vezir, padişaha ihanet eder. TTKB'ye (2017, s.22) göre padişahın karısının, vezirin ahlaksız teklifini oğullarını kaybetmesi dahil her şeye rağmen reddetmesi, edebini koruması, kaybetme korkusuna rağmen duygularına yenik düşmemesi gibi davranışları özdenetim değerini yansıtmaktadır.

Kayalı Masalı'nda

“Hemen o kadını getirelim sana! derler. Padişah:

«Ben bir padişahım. Kolumun altına sığınanlara kötülük etmem. Üstelik o adam bana çok değerli bir armağan getirmiştir. Bunu yapamam! der.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.93).

TTKB'ye (2017, s.22) göre padişahın nefesine yenik düşmemesi, edepli davranması, kızın çok güzel olmasına rağmen ve kendisine çok güzel hediyeler getirdiği için vefa duygusuyla hareket etmesi gibi davranışları özdenetim değerini yansıtmaktadır.

“«Benimle bir olacaksın, benimle bir olacaksın, benimle bir olacaksın... dedi. Kız, «Olmam, olmam, olmam!» dedi.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.94).

TTKB'ye (2017, s.22) göre peri kızının, devin tüm zorlamalarına ve tutsak olmasına rağmen istemediği bir şeyi kabul etmemesi ve edebinden vazgeçmemesi özdenetim değerini yansıtmaktadır.

Bozkurt Masalı'nda

“İkisinin kellesi de senin kılıcının altında. İstediyini yap, diyor. Küçük oğlan:

Bir emcikten süt emdik. Bir karında yattık. Kardeşlerime kıyamam. Kendileri utansın yaptıkları kötülükten, deyip ikisini de bağışlıyor.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.127).

TTKB’ye (2017, s.22) göre küçük oğlanın kardeşlerini yaptıkları kötülöklere rağmen cezalandırmaması, onlara karşı merhametli davranması ve sağ duyulu yaklaşımı gibi davranışlar özdenetim değeriini yansıtmaktadır.

Can Alıcı Masalı’nda

“Can-uçlarından topluyor canını, getiriyor boğazına dayıyor: Alayım mı canını? diyor.

«Al.»

Canalıcı biraz daha sıkıştırıyor:

Alayım mı canını?

Al diyor.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.131).

TTKB’ye (2017, s.22) göre çerçinin karısının, kocası için ölmeyi göze alması ve canı çıkmak üzere olmasına rağmen duygularına ve can korkusuna yenik düşmeden kararından vazgeçmemesi, büyük bir tevazu ile bu durumu kabullenmesi gibi davranışlar özdenetim değeriini yansıtmaktadır.

Yedi Başlı Dev Masalı’nda

“Küçük oğlan ipi beline bağladı, dedi ki:

-Ben yandım dedikçe, siz ipi salacaksınız, ben yandım dedikçe siz ipi salacaksınız.”. (Kaftancıoğlu, 1973, s.153).

Babaları ölünce onun mezarı önünde üç kardeşle nöbet tutarak verdikleri sözü yerine getirmişlerdir. TTKB’ye (2017, s.22) göre nöbet sırası en küçük kardeşe geldiğinde onun devi öldürmesi üzerine bir de devlerin kökünü kurutma isteğı ile tehlikeye rağmen duruşundan vazgeçmeden kuyuya inip orayı kolaçan etmesi, görevini her şeye rağmen yerine getirme isteğı gibi tutum ve davranışlar özdenetim değeriini yansıtmaktadır.

“Bir ulaştıralım padişaha, bakalım ne der, diyerek padişaha gitti. Padişah:

-Herkes sırasını savacak, ben sizden ayrı biri değilim, dedi.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.156).

Karanlık ülkede devin insanlara su vermediğini duyan konuk oğlan, padişahın kızının yerine gitmek istemiş. Padişaha bu dilek iletilmiş fakat padişah bunu kabul etmemiş. Padişah, kendini halktan biri olarak görmüş, rütbesine rağmen bunu kullanmamış. lkesine gelen bir misafirin zarar görmesini istemeyerek teklifi reddetmiştir. TTKB’ye (2017, s.22) göre bir padişahın halka karşı sorumluluklarını gözetmesi, alçak gönüllü davranması gibi davranışlar özdenetim değerini yansıtmaktadır.

“Korkma, ben seni ldrmeyeceğim. Senin sütüne düşen o, benim stme düşen bu! Kalk haydi, yerine yurduna ekil, dedi. Bunlar kalktılar. Barıştılar.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.159).

Abilerinin kuyuda bırakarak ihanet ettikleri küçük oğlanın, kendisine kötülük etmelerine rağmen kardeşlerini affedip merhamet göstermesi özdenetim değerini yansıtmaktadır.

Kahraman Mıdılık Masalı’nda

“Kız dedi ki: «yleyse birlikte gidelim.» Mıdılık, «Peki», dedi. İki de kuşandılar...” (Kaftancıoğlu, 1973, s.192).

“Mıdılık. "Olmaz" diyor da başka bir şey demiyor.

-Birlikte gidelim bari, dedi kız, elbet bişey yaparız.

-Olur! Birlikte gidersek, dedi Mıdılık da.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.194).

Mıdılık, kendisini evine davet ederek misafir eden yedi kardeşin tek kız kardeşiyle evlenmiştir. Mıdılık’ın kılıcında yazan sözü gören kardeşler onu savaşa çağrıldığında başta gitmek istememiş fakat bunu gören eşi her iki olayda da birlikte gitme teklifi etmiştir. TTKB’ye (2017, s.22) göre Mıdılık’ın eşinin abilerine mahcup olmama isteği, kendine bu durumları görev addetmesi ve sahip olduğu özgüveni özdenetim değerini yansıtmaktadır.

“Oooo, Mıdılık, var ol, sağ ol... Bizi kurtardın! Sen gelmiyordun, böyle demediydin, ne oldu, nasıl oldu da?” (Kaftancıoğlu, 1973, s.192).

TTKB’ye (2017, s.22) göre yedi kardeşin, savaşmalarına yardım eden Mıdılık’a minnettarlık duyması ve ona teşekkür etmeleri özdenetim değerini yansıtmaktadır.

Alaca Öküz Masalı’nda

“Bir çiftçi vardı. Eker biçer, çalışır, çabalar, İsten elini çekmez, çalışmaktan yılmaz, usanmaz biriydi.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.203).

TTKB’ye (2017, s.22) göre işini her zaman düzenli, istikrarlı yaparak başarılı ve özverili olan çiftçinin bu tutumları özdenetim değerini yansıtmaktadır.

Demirçiynen Süpürkeçinin Nağılı adlı masalda

Tülkü getdi bir dağın tepesinnen o otu getimehde ossun, otu getirdiler. "Ya Allah Ya Pisimillah" dēye otu çehdiler Hüsöynün boğazına. Hüsöyn dirildi. Dirildi ama ne dirilsin; süfet terefi arhada gālif, arhası öne gelif. Ters bağılyıflar. Hüsöyn yerinnen gahdı, tülkü bunu annatdı. Dēdi "Bēley-ken, bēle. Seni kesmişdiler. Bir ot getdih. Kusura bahma, başını ters toymuşuh." Hüsöy, "Oku bunun ilacı var, bir de kesin, ne yapēm. "Bunu bir daha keseller. Başını yerine getirēller. Otu gene sürēller. (Aslan, 2017, s.52).

Hüseyin uyumayıp nöbet tutun demesine rağmen uyuya kalan hayvanların uyandığında Hüseyin’e zarar geldiğini görüp onu kurtarmaları, hatalarını düzeltmeye çalışmaları, Hüseyin uyandığında ondan özür dilemeleri ve Hüseyin’i tamamen iyileştirmeleri gibi tutum ve davranışlar özdenetim değerini yansıtmaktadır.

Gine, gendi aralarında gonaşarken, bir yer varmis ormanlihda, orya geden gelebilmirmiş. Hüsöyn deyir ki, "Patsalum deyir "Bu nası yēr ki, geden gelebilmez? Olmaz bēle şey. Ahan, men Nerve gedirsen" "Yoh, men gedecem." "Oğlum getme. Senin kimi gedim de, gele bilmivim." "Oğlum, imkânı yoh, orya geden gelebilmez nēceleri getdi, gelebilmedi." Ne geder yağdısa, bu, Patşahu dinemedi Bu, yanındaki hayvannarı da aldı, doğru o tarif etdiyi yēre. (Aslan, 2017, s.54).

Hüseyin'in padişahın tüm uyarılar ve tehlikelere rağmen, yeni padişah olarak ülkesini gözetip dönülmez denin yere gidip bakması, orayı kontrol etmek istemesi, bunu kendine görev ve ona ait bir sorumluluk gibi bilmesi davranışları özdenetim değerini yansıtmaktadır.

“Ağabey, bugün garınan yatdın Kusura bahma, iş icabı. Burinar gavga yafmasınar mı?” (Aslan, 2017, s.55).

TTKB'ye (2017, s.22) göre Hasan'ın, Hüseyin'in karısı ile uyumak zorunda olduğunu açıkça abisine söyleyip bu durumu açıklaması ve bunun için özür dilemesi özdenetim değerini yansıtmaktadır.

Eğri Gardeşnan Düz Gardeş Masalı'nda

Gazanın içinde puloy var, dolu puloy. Üsdünde de bir sini var. Sininin üsdünde de beş-on kete var. Gendisinin de garnı çoh acıhıf.

-Olan men bunu yiyém, nası yiyém, yémıyém acınman ölörem Yësem bunun sahavı olar, dëdi. Bu adamcağız sebrëledi, yëmelilerden hëş yëmedi. Getdi gapının arhasında gizdendi. (Aslan, 2017, s.57).

Eğri kardeş ve Düz kardeşin çıktıkları yolculukta, düz kardeşin bulduğu kulübede karnının aç olmasına rağmen yemeklere dokunmadan beklemesi otokontrol duygusunun geliştiğini, göstermektedir bu durum özdenetim değerini yansıtmaktadır.

Padişahın Üç Oğlu ve Derviş Masalı'nda

Gız ki gapıdan içeri girdi, deligannı da gahdı karyoladan gëtdi odanın artasına garşılaşdılar. "Gel bacım, gel"dëdi. Elinnen tutdu. O, deligannının elinnen öfdü. Dëdi ki; "Sen benim dünya ahiret bacımsan." O da dëdi ki; "Sen de benim gardëşimsin" Bunnar bële bacı-gardeş vedalaşdılar. (Aslan, 2017, s.116).

Masalın içinde anlatılan hikâyede, evlilik töreninin ardından eski sevgilisiyle vedalaşmak isteyen gelin, kocası tarafından onun yanına gönderilmiş. Eski sevgilisi, onu iyi niyetle karşılayıp ona kardeşçe veda etmiş ve ahlak dışı bir harekette bulunmayıp edepli davranmıştır. Bu tutum ve davranışlar özdenetim değerini yansıtmaktadır.

Molla, Muhder, Öğretmen Masalı'nda

"Yoh, daha. Allah sennen irazı ossun. Ne yahşı yafdıñ kı, gelmedi." dēdi. (Aslan, 2017, s.71).

Zor duruma düşüp Haso kirveden yardım isteyen adamın, Haso Kirveye yaptıkları iyilikler için teşekkür etmesi gerektiğinin bilincinde olması özdenetim değerini yansıtmaktadır.

4.5. Sabır Değeri

Sabır kavramı, Arapçadan dilimize geçmiş, manası “üzücü durumlar karşısında ses çıkarmadan onların geçmesini beklemek” olan sözcüktür (Türkçe Sözlük, 1988, s.1875). Güçlü kişiliğe sahip insanların özelliklerinden biri de sabırdır. Çünkü sabır, bir nevi kötü durumlarla karşı karşıya kalınca bu zorluklara karşı edilen dayanma gücü ve direnç demektir (Doğan, 2017, s.135). Turan’a (2018, s.217-218) göre sabır, “Agave sisalana” denilen oldukça elyaflı ve dokuma işlerinde kullanılabilen bir bitkiye benzetmektedir. Bu bitki; soğuk, sert rüzgârlı ama fazla güneşli ve verimli olmayan topraklarda mücadele ederek büyümektedir. Bu bitki tekstil işlerinde kullanılmaya uygun olduğu için daha elverişli bir alanda özel olarak ekilmiş fakat yaprağındaki lif oranı düştüğü için istenilen verim alınamamıştır. Bitkinin öncesinde lif oranının fazla olmasının nedeni yaşadığı verimsiz ortam olduğu anlaşılmıştır. Yani insanların da zorluklara katlandıkça ve mücadelelerine güçlü şekilde bağlandıklarında başarılı olabildiklerini düşünmektedir. Sabır, insanların mutluluğu ararken motivasyon kaynağı ile hüznü yaşadığı an ile sonraki zamanlarda aynı olmayacağı bilincidir. Kısaca sabır kötü olaylara karşı bekleme gücü, tahammül düzeyi, dayanıklılık ve azimdir (TTKB, 2017, s.22). Tüm bunlara sahip olabilen bireyler toplum içinde soğukkanlı insanlar olarak nitelendirilir ve saygı görür. Çocukların bu değere sahip olması demek okul duvarları içinde var olan kuralları özümseyebilmesi demektir. Örneğin; ders içinde sorulan soruların cevabını bilen öğrenciler hemen söylemek için can atar fakat sabrı öğrenmiş bir çocuk söz hakkı verilmesini sükunetle bekleyebilir. Bu tür örnekler elbette çoğaltılabilir ama hepsi aynı sonuca işaret eder. Bu nedenle dini değerlerin de desteklediği sabır değeri, çocukların akademik ve toplumsal hayatta gelişebilmeleri için büyük öneme sahiptir.

Ardahan yöresinde derlenen ve incelenmesi yapılan 40 masalda f = (9) oranında sabır değerine rastlanmaktadır. Masallarda genel olarak bir amaç uğruna yılmadan çabalamak ve geçmesi beklenen bir sürenin dolması şeklinde sabır değerine rastlanır. Sabır değeri ile ilgili incelenen bulgular aşağıda verilmiştir.

Türkmenoğlu Masalı'nda

“Oğlan, babasının yakasını tuttu. Babası, dervişle arasında geçen olayı anlattı. Bir süre daha beklediler. Oğlan sıkıştırıyor, padişah derviş bekliyor. Derviş gelmez oldu. Padişah dayanamadı...” (Kaftancıoğlu, 1973, s.26).

Padişaha elma vererek çocuğu olmasını sağlayan derviş, “çocuk doğduğunda adını ben koyacağım” demiş. Padişah yıllarca çocuğuna bir isim vermemiş, dervişin gelmesini beklemiştir. TTKB'ye (2017, s.22) göre isimsiz dolaşan çocuğun ve padişahın, derviş beklemesi, çocuğun çevresindeki insanların dalga geçmesine tahammül etmesi sabır değerini yansıtmaktadır.

“Oğlan etmedi, diretti, dayandı... Bir bölük asker, vezirin, lalanın oğlu, Türkmenoğlu bindiler atlara.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.31).

Padişahın kızlarının, devler tarafından kaçırıldığını duyan Türkmenoğlu'nun, TTKB'ye (2017, s.22) göre padişaha kızları kurtarma konusunda ısrar etmesi ve zorluklarla dayanarak dediğini yapma çabası sabır değeri olarak değerlendirilebilir

Karakaş Masalı'nda

“Karakaş yollardan, yokuşlardan, zorlardan yılar mı?” (Kaftancıoğlu, 1973, s.72).

Padişahla bir anlaşma yapan karakaş, padişahın kızını Memiş için almak istemiştir. Fakat padişah bu konuda Karakaş'a bir şart koymuştur. Bu şarta göre dilsiz olan kızın konuşturulması gerekiyordur. Padişahın tüm işi zora koşma hamlelerine rağmen Karakaş, üç defa, üç farklı şahitle kıza hikayeler anlatarak konuşturmayı denemiş ve bunu başarmıştır. TTKB'ye (2017, s.22) göre Karakaş'ın yılmadan padişahın kızını

konuşturmak için çabalaması ve sebat göstermesi gibi davranışlar sabır değerini yansıtmaktadır.

Taşının Kızı Masalı'nda

“Padişah çok zlmş bu duruma. Aldığında, getirdiğinde böyle değilmş. Hep ummuş, beklemiş ki konuşsun. Kız konuşmamış. Padişah da usanmamış, bıkmamış, karısını çok sevdiği için de bırakmamış, başlamış bunu gütmeye...” (Kaftancıoğlu, 1973, s.83).

Uzak diyarlardan getirdiği karısı aniden susmuş fakat padişah buna çok zlse de hiç sorun etmemiş. TTKB'ye (2017, s.22) göre padişahın, karısının konuşmasını usanmadan beklemesi ve bu sürece tahammül etmesi gibi davranışlar Sabır değerini yansıtmaktadır.

Kırklar Kayası Masalı'nda

“Kızın eline değnek, ayaklarına demir çarık verdiler, Yolcu ettiler. Kız düştü yola. O dağ senin, bu dere benim, o tepe senin, bu ova benim. Dz dünyayı dolaştı.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.104).

Tuluk içinde doğan ocuk büyüyünce evlenmek istemiş. Babası da bu isteğini yerine getirmiş fakat bir süre sonra oğlunu çok merak edip onun sığındığı kılıfı yakınca oğlan kırklara karışmış. Böylelikle eşi de onu aramaya çıkmış. Masalarda demir çarık ve demir değnek motifi sabırlı ve azimli olmayı sembol eder. Hem bu motif hem de eşi kararlılıkla ve tüm zorluklara rağmen arayan kadının davranışları sabır değerini yansıtmaktadır.

Cihanşah Masalı'nda

“-Peki oğlum, onlar altı ay sonra gene gelecekler, bakalım.

Cihanşah günleri, ayları saymaya başladı. Altı ay Cihansah'a uzun geldi ya, gün dediğin ne, geldi geçti. Kuşların yem günü oldu.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.165).

Cihan Şah, kandırılarak ücra bir tepede mahsur kalır. Orada Temre Şah'ın yanına sığınır ve onunla yaşamaya başlar. Temre Şah, göreve giderken onu bir odaya girmeme konusunda uyarır fakat Cihanşah onu dinlemez. Girdiği odada bir peri kızına âşık olur. Peri kızının bir daha gelmesi için 6 ay beklemesi gerekir. TTKB'ye (2017, s.22) göre Cihanşah'ın altı ay boyunca âşık olduğu peri kızını beklemesi ve bu sürece tahammül etmesi sabır değerini yansıtmaktadır.

Çeti ile Meti Masalı'nda

“Anasının babasının açtığı gedikleri kapatıyordu kız gitsinler artık. dedi. Davarcıklarına bir batman altın, birer çift postal, giygiler, yiyecek, içecek koydu. Yolcu etti...”

Çeti ve Meti adındaki kahramanların bir kızı vardır. Bu kız uzaklarda yaşayan bir beyle evlenmiştir. İkili kızlarını ziyarete gitmiş ve beyin evine birçok zarar vermişler. TTKB'ye (2017, s.22) göre kızları ise anne ve babasının eksiklerini durmadan kapatmış, yaptıkları davranışlara karşı sağ duyu ile yaklaşmış ve onları kırmadan, hediyeler ile uğurlamış, onlara büyük bir tahammül göstermiştir. Kızın bu davranış ve tutumları sabır değerini yansıtmaktadır.

Eceleceyip Masalı'nda

“Keloğlan, anasının durumunu görünce anladı ki Eceleceyip bu değil, Caymadı. Kel dediğin keçidir, cayar mı?” (Kaftancıoğlu, 1973, s.197).

Padişahın kızına âşık olan Keloğlan, annesini padişaha elçi göndermiş ve padişah da ondan kızını verme karşılığında “eceleceyip” istemiş fakat Keloğlan bunun ne olduğunu bilmiyormuş. Padişaha eceleceyip diye bir top kumaş göndermiş, padişah ise bu duruma çok kızmış. Keloğlan bunun padişahın istediği şey olmadığını anlayarak bu işten vazgeçmemeye karar vermiştir. TTKB'ye (2017, s.22) göre padişahın verdiği görevi tamamlamak için Keloğlanın çabalaması ve pes etmemesi sabır değerini yansıtmaktadır.

Bir Padişahın Gazabı Masalı'nda

“Seni getimeyimin gayesi budu. Senin kimin çoh pehlivanın ğapısını çaldım. Hepsi, çılpah çıldı dışarı. Senin kimi silahlı çıhmadı. Onun için heş birine güvenif arhadaşlıh yafmadım.” (Aslan, 2017, s.46).

TTKB’ye (2017, s.22) göre kocasının intikamını almak için kendine yol arkadaşı arayan kadının yılmadan arayışına devam etmesi, bunun için birçok kez uğraşması sabır değerini yansıtmaktadır.

4.6. Saygı Değeri

Saygı kavramı Türkçe sözlükte, “Değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu; hürmet, ihtiram” (Türkçe Sözlük, 1988, s.1922) diye tanımlanmaktadır. Yani saygı hak edilmiş bir değerdir. Kutsal sayılabilecek bir değeri atfettiğimiz herkes ya da her şey saygıyı hak etmektedir. Saygı, insanlar arasında sınırları koruma yöntemidir. Toplum içinde yaşayan insanlar, bu topluluk küçük ya da büyük olabilir, insanların dini, dili, ırkı veya cinsiyeti fark etmeksizin bunu kabul edip, bu sınırlara duyarlı olmalı ve saygı duymalıdır. Bu insanların bir arada kalabilmesi için bilinmeden yapılmış bir anlaşma gibidir ve karşılıklı iyi niyet taşır.

Saygının birçok boyutu vardır. Örneğin işlediği bir suçtan ötürü ceza almış bir insan saygıyı hak edip etmediği tartışılabilir. Nitekim bir kişi sadece insan olduğu için de saygı görmeyi hak eder ve bu yüzden saygı konusu bu yönlerinden dolayı tartışmaya açıktır. Sadece insanlara değil hayvanlara, dinlere, görüşlere, geleneklere de saygı duyulur. Hatta insan kendine bile saygı duymalıdır. Kendini farkında olan insan diğer insanların sınırlarına da dikkat eder (Kıral, 2018, s.5-8).

Kültürümüz de saygı birçok yönden değerlendirilir. Örneğin büyüklere saygı duymak Türk kültüründe oldukça önemlidir. El öpme geleneği, bayram ziyaretleri, büyüklere yol verme, selam verme vb. gelenekler içerisinde saygı ve onun en büyük yoldaşı olan sevgi değerini bulundurulur. Türk kültüründe vefat etmiş insanlara da büyük saygı duyulur. Cenaze işlemleri hemen halledilir ve ardından kötü eleştiriler yapılmasına asla izin verilmez. Bu durumlar kültürden kültüre farklı olabilir fakat bilinmeli ki kendi toplumunda yaşayan herkes toplumsallaşmış bu kuralları bilip buna göre yaşamalıdır.

Yani buna saygı duymalıdır (Kıral, 2018, s.5-8). Toplumu bu derece ayakta tutan, içinde bolca hoşgörü içeren bu değer elbette çok önemli ve kazanılması gereken bir değerdir.

Ardahan yöresinde derlenen ve incelenmesi yapılan 40 masalda f = (27) oranında saygı değerine rastlanmaktadır. Masallarda genel olarak ülkenin yöneticisi olan padişaha ve büyüklere gösterilen hürmet şeklinde saygı değerine rastlanır. Saygı değeri ile ilgili incelenen bulgular aşağıda verilmiştir.

Tek Atlı Tekin Olmaz Masalı'nda

«Nine, gidersin padişaha. Dersin ki: Padişahım sağ olsun, benim bir oğlum vardı, döndü geldi. Gemilerle yiyecek almaya gitmek diler. Bir isteği var, gemilere baş olmak. Buyurursanız gitsin...» (Kaftancıoğlu, 1973, s.19).

Oğlan, gittiği ülkede hiç yiyecek kalmadığını, yiyeceklerin karşı kıyıdan geldiğini fakat denizin ortasına geldiklerinde gemilerin battığını öğrenir. Bunun üzerine nineyi padişahın izin alması için gönderir. TTKB'ye (2017, s.22) göre ninenin, padişaha giderek “padişahım sağ olsun” şeklinde hitap etmesi ve oğlunun gemilerle yiyecek almaya gidebilmesi için izin isteme nezaketi göstermesi, padişahın konumuna özen göstermesi gibi davranışlar saygı değerini yansıtmaktadır.

Türkmenoğlu Masalı'nda

“Yaşlı, ılık yüzlü, ak sakallı bir koca çıkageldi:

«Padişahım hoş geldin, dedi.

Padişah, derviş kılığındaydı, şaşırdı:

<<Hoş bulduk derviş baba. Sen benim padişah olduğumu bildin, derdime de dermanı bilirsin?>> dedi, dervişin ayaklarına kapandı.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.25).

Padişah, çocuğu olmadığı için derviş kılığına girerek yola düşer ve yolda gerçek bir dervişle karşılaşır. TTKB'ye (2017, s.22) göre padişah ve dervişin birbirlerine hitap şekilleri ve padişahın dervişe karşı davranışı, dervişin büyüklüğüne ve ululuğuna verdiği değeri gösterir. Bu tutum ve davranışlar saygı değerini yansıtmaktadır.

“Sonra tek bir adam yollayıp, «Padişahımız sizi isterler. Töre budur ki, gelesiniz», dedirtti. Keloğlan kalktı. Geldi.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.46).

Masal boyunca Keloğlan olarak bilinen ve küçümsenen Türkmenoğlu’na yaptığı kahramanlıktan sonra özel bir elçinin, büyük bir saygıyla gelip isteklerini mütevazı bir dille söylemesi artık ona saygı duyulduğunu gösterir. Padişahın özel elçi göndermesi ve elçinin saygıyla yaklaşımı saygı değerini yansıtmaktadır.

“Padişah, Türkmenoğlu’nu çağırdı, sordu. Türkmenoğlu:

«Padişahım sağolsun, ben de bir padişah oğluyum.

Şunca yıldır babamı görmedim. Babam olmadan gerdeğe girmek benim için yere girmektir. Önce gidip babamı görmem gerektir... dedi.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.46-47).

Masalın sonunda tüm gerçekler ortaya çıktıktan sonra Türkmenoğlu’nun moralsizliği göze çarpar ve nedeni sorgulanır. Türkmenoğlu’nun padişahın konumuna hürmet eden hitap şekli ve doğrularla cevap vermesi “saygı” değerini; ailesine karşı duyduğu özlem ve vefa duygusu “sevgi” değerini yansıtmaktadır.

Yelatı Masalı’nda

“Devlerin elini öptüler, dev bu oğlana dedi ki: İki elim yakanda olsun oğul. Emeğimi bağışlamam, sözümü tutmazsan! Nereye gidecek olursan yanıma uğrayacaksın!

- Peki dev baba, dedi yürüdüler.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.50).

“Oğlan da devin elini öptü de düştü yolaaa...” (Kaftancıoğlu, 1973, s.53).

“Ben gidip o yağlığı getireceğim. Ver elini öpeyim.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.56).

Padişah üç kız kardeşle evlenir. Padişahın iki karısı, çocuk doğuran kardeşlerini kıskanır ve padişaha çeşitli oyunlar oynayarak yeni doğan bebekleri bir sandıkta suya atarlar. Çocuklar bir dev tarafından bulunur ve belli bir yaşa gelene kadar büyütülür. Sokaktaki çocuklardan gerçekleri öğrenen iki çocuk, devden de hakikati öğrenip gerçek anne ve babalarını aramaya gitmek isterler. Dev, çocukların bu isteğine saygı duyar ve güzelce vedalaşırlar. TTKB’ye (2017, s.22) göre masaldaki iki çocuğun kendilerini büyüten devlerin ellerini öpmeleri ve büyük sözü dinlemeleri, oğlanın devi her yolculuğa

çıkmadan önce ziyaret etmesi ve elini öpmesi saygı değerini yansıtmaktadır. El öpme geleneği Türk kültürü açısından oldukça önemli bir saygı gösterme yöntemidir.

Karakaş Masalı'nda

Padişahla lala derviş kılığına girdiler, daldılar Karakaşların işyerine... Karakaş, Memiş bunları kapıda karşıladılar. Önlerinde eğildiler. «Hoş geldiniz, beş geldiniz. Buyurunuz! Başımız üstünde yeriniz var derviş babalar... Oturunuz şöyle...

Kul-kurban oldular. Her geleni böyle karşıladılar. Sıra padişahın saç-sakal yapımına geldi, oturttular... İşini bitirdiler. Lalanın da işi bitti.

<Borcumuz?> dedi padişah.

İki derviş babayla pazarlık mı edeceğiz? Ne verirsiniz veriniz, dedi Karakaş. (Kaftancıoğlu, 1973, s.65).

Karakaş ve Memiş girdikleri her işte başarılı olunca halktan gelen şikayetler üzerine dükkanları defalarca kapatılır. Son işte de başarılı olunca padişah ve lala derviş kılığında, iki arkadaşın iş yerine ziyarete giderler. Karakaş ve Memiş, iş yerinde gelen her müşterilerin kim olursa olsun ayırım yapmadan her biriyle özel ilgilenip özenle ağırlarlar. İkisinin herkese hürmet edip makam mevki ayırmaksızın saygıyla davranmaları saygı değerini yansıtmaktadır.

“Aradan aylar, yıllar geçiyor. Karakaş'la Memiş padişaha diyorlar ki: «Bizim de anamız, babamız var. Taş dibinde bitmedik ya. Gidip görelim, elini eteğini öpelim...>” (Kaftancıoğlu, 1973, s.72).

Yıllarca padişahın yanında kalan gençlerin ailelerini ziyaret etmek istemeleri, iki gencin vefa duygusu ve ailelerine karşı vefa borcu olduğunu düşünmeleri sevgi değeriyle birlikte “gidip elini eteğini öpelim” ifadesi saygı değerini de yansıtmaktadır.

Kayalı Masalı'nda

“Padişahım sağolsun, sen buyurduktan sonra, istedikten sonra benim ağzıma söz düşer mi?” (Kaftancıoğlu, 1973, s.90).

Padişaha, “padişahım sağ olsun” şeklinde hitap edilmesi ve padişahın sözünün dinlenip yerine getirilmesi, padişahın makamına gösterilen özenli davranış saygı değerini yansıtmaktadır.

“Bunları; okutan hoca gördü, yakaladı ikisini ağız ağıza. Korktu. «Padişah duyarsa boynumu vurur, niye bana duyurmadın?» der. Hemen gitti, çıktı padişahın katına, el-etek öptü. Dedi ki: «Padişahım, böyle böyle...»” (Kaftancıoğlu, 1973, s.91).

Padişahın kızının ve lalanın oğlunun yanlış davranışlarını fark eden hoca, bunu hemen gidip padişaha söyler. TTKB’ye (2017, s.22) göre hocanın padişahın karşısında sergilediği davranışı (el-etek öpme) ve gerçekleri dürüstçe anlatması padişahın konumuna dikkat ederek hareket ettiğini gösterir. Hocanın, bu tutum ve davranışları saygı değerini yansıtmaktadır.

Kurbağa Gelin Masalı’nda

“Oğlan hemen kalktı, erken erken gölün başına gitti. Kaynanaaa!», «Cor,», «Caaan,», «Cooooor,” sonunda çadırı istedi, atılan torbayı aldı.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.145).

Padişahın oğlu, kurbağaya evlenir. Kurbağa çok güzel bir kadındır aslında. Bunu duyan padişah kızı çok beğenir, kızı kendine eş etmek ister ve oğluna zor görevler vererek onu yok etmeye çalışır. Oğlan görevleri yapmaya çalışırken hepsinde kurbağa gelinin annesinden yardım ister. TTKB’ye (2017, s.22) göre oğlan anne kurbağaya gittiğinde anne kurbağanın kötü davranmasına rağmen oğlan terbiyesini hiç bozmaz. Ve ona hürmetle davranır. Oğlanın kaynanasına karşı tutum ve davranışları saygı değerini yansıtmaktadır.

Yedi Başlı Dev Masalı’nda

“Bunu dedi de gözünü yumdu, öldü gitti. Törenler, şölenler, padişahı götürdü gömdüler.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.152).

Padişaha cenaze töreni yapılması ölen kişinin naaşına saygı duyulduğunu gösterir. Bu tutum saygı değerini yansıtmaktadır. Türk kültüründe sağ insanlara saygı duyulduğu

gibi cenazeye de saygı gösterip ardından cenaze töreni yapmak ve cenazeye saygı duymak önemli bir gelenektir (Kıral, 2018, s.8).

Cihanşah Masalı'nda

“Gitti küçük bir ev. Kapısında saçlı sakallı bir koca. Baba, ben bir yolcu, sen bir hancı. Sen hoş geldin demeden ben hoş bulduk diyeyim, olsun bitsin...” (Kaftancıoğlu, 1973, s.163).

Bir avın peşine düştükten sonra başına birçok iş gelen Cihanşah, en son dolandırılarak çıkışı olmayan bir tepeye düşer. Orada dolaşırken bir ev görür. Cihanşah, evin önünde oturan ihtiyara “baba!” diye seslenip selam verir ve büyüklerine karşı davranışlarına dikkat ederek onlarla adabında konuşur. “Selam verme” Türk kültüründe saygı değerini yansıtan geleneklerden biridir. Cihanşah’ın bu tutum ve davranışları saygı değerini yansıtmaktadır.

“Oğlan bu öğütleri dinledi. Temre Şah'ın elini öptüler.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.166).

“Ordan yürüdü doğru Temre Şah'a vardı. Elinden ayağından öptü.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.168).

Cihanşah kendisini misafirperver bir şekilde ağırlayan, ona babalık eden büyüğünün elini öpmesi, onunla hürmetli bir şekilde vedalaşması ve yanına tekrar gittiğinde de elini öpmesi saygı değerini yansıtmaktadır. El öpme geleneği Türk kültüründe büyüklere saygı duyulduğunu gösteren önemli geleneklerden biridir.

Çeti ve Meti Masalı'nda

“Çabuk gelmişler. Bişiler bile soğumamış. Kaynanamla kaynatama iyi bak. Yorgundurlar, yıkansınlar, yesin içsinler, konağımda iyi ağırlansınlar isterim, dedi.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.174).

Çeti ve Meti'nin kızlarının kocasının, karısının ailesine bu şekilde misafirperver davranması, büyüklerine karşı hürmetli davranışı ve bey olmasına rağmen alçak gönüllü olması saygı değerini yansıtmaktadır.

“Çıktı da taaa uzakta bunları karşıladı. Sarılıp öpüştüler.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.174).

Çeti ve Meti’nin kızlarının, anne ve babasını önden karşılaması, büyüklerine saygı duyduğunu gösterir. Kızın bu tutum ve davranışları saygı değerini yansıtmaktadır.

“Ana bu ne?

Ne olacak kızım, beyin oğluna elimiz boş mu gelelim? Bişi pişirdik.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.174).

TTKB’ye (2017, s.22) göre Çeti ve Meti’nin, kızlarının yeni ailesine hediyeler getirmeleri kızlarının eşine saygı duyduklarını gösterir. Bu tutum ve davranışları saygı değerini yansıtmaktadır.

Kahraman Mıdılık Masalı’nda

“Yedi kardeşin büyüğü:

Hoş geldin aramıza kahraman Mıdılık.

Hoş bulduk ağam!..” (Kaftancıoğlu, 1973, s.189).

Para kazanmak için yola düşen Mıdılık, gittiği ülkede yaptırdığı kılıç sayesinde ilgiyle karşılaşır. Padişahla savaş halinde olan yedi kardeş, Mıdılık’ın kılıcına güvenerek onunla dost olmak ister ve evlerine davet ederler. Mıdılık, kendisine adım atan yedi kardeşe saygıyla yaklaşır. Mıdılık ve yedi kardeşin karşılıklı tutumları – davranışları ve birbirleriyle konuşma şekilleri saygı değerini yansıtmaktadır.

Kızmak Yok Masalı’nda

“Geldi bir değirmene. Kapıya yanaştı, bir değirmenci çıktı karşısına: Hoş geldin, beş geldin... Gel kardeş, değirmenim senindir. Tahılı öğütelim.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.213).

TTKB’ye (2017, s.22) göre değirmencinin, müşterisine nezaketli bir tutumda yaklaşması müşteriye duyduğu saygıdan dolayıdır. Bu tutum saygı değerini yansıtmaktadır.

Bir Padişahın Gazabı Masalı'nda

Vezire hever verdiler, vezir geldi dizi titiriye titiriye. Patşaha, "Hele möhlet vër. Emrini durdur, bu milleti kesdirmeye. Menim saña gonusacağım bir gaş kelime var. Sözümu bitirëm, onan soyra emir senindi. Gene, isdiyërseñ kes, isdiyërseñ as "Pekëy" dedi. "Vezirim söyle" dëdi.

Vezirin ağ sağğalına, dedesinin veziri olduğu için, Patşah hörmət ëdër. Diyër ki; "O ku bële şeyleri görüf, maydem kisöyledi, daha bağışdıyram. Bunnan soyra artıh hamı gendi işine dağılsın gëtsin. (Aslan, 2017, s.44).

Padişah, ülkedeki tüm kadınların öldürölmesini emreder. Kimse ona karşı çıkamadığı için dedesinin veziri çağrılır ve vezir padişahla konuşur. Vezir, çok yaşlı olmasına rağmen padişahın karşısına büyük bir hürmetle çıkar ve ona doğru bir şekilde hitap eder. Bunun karşılığında padişahın da vezirin yaşına hürmet edip onu dinler. Her ikisinin de tutum ve davranışları saygı değerini yansıtmaktadır

Demirçiynen Süpürkeçinin Nağılı adlı masalda

"Bu günnüh bize yëter bu. Gerisi sana ananın südü kimi halal olsun." Orda görüşdüler. Bavaları bildihleri adamın ellerinnen öfdüler, "Gedin oğul. Allah işinizi irasd getirsin." (Aslan, 2017, s.50).

Süpürgeci, kardeşinin dediklerine inanıp çocukları ormana bırakır. Bölgedeki avcılardan biri çocukları bulur ve evlat edinir. Çocuklar büyüdüklerinde gerçekleri öğrenir ve kendi hayatlarını kurmak isterler. Çocuklar, kendilerini evlat edinen babalarına sahip oldukları altınları bırakır. Babalarına büyük bir hürmetle veda edip ellerini öperler. Çocukların bu tutum ve davranışları saygı değerini yansıtmaktadır. El öpme geleneği Türk kültüründe büyüklere saygı göstermek adına önemli bir davranıştır.

Neyse, o gece yatër. "Men yorğunam, meni odama çıhardın" diyer. Odasına bunu gözelce phardëller. O gëce ğılincını çeker, arıya goyeër. Gardaşının ğarısı ile yatacah ya. Gendisini tanıtdırmır. Patşahın ğızı da deyir "Olar ya, bekle de böyün bi şeye ğızıfđı. Bu gün de bële yatsın. Neyniyeh?" (Aslan, 2017, s.55).

Hasan ve Hüseyin, yollarını ayırırken bir kılıç gömerek birbirlerine zarar gelirse anlayabilecekleri bir yöntem geliştirir. Hasan yıllar sonra kılıcı kontrol ettiğinde Hüseyin'in başının dertte olduğunu anlar ve onun gittiği tarafa gidip onun yaşadığı yeri bulur. Ülkeye ulaştığında kimseye gerçek kimliğini söylemez ve o gece Hüseyin'in eşiyle uymak zorunda kalır. Hasan'ın, Hüseyin'in yerine geçtiği gün, Hüseyin'in karısıyla uymak zorunda kalması üzerine araya kılıç koyması ve kadının da bu konuda kocası olduğunu düşünmesine rağmen bir tepki vermeyip kararını olgunlukla karşılaması saygı değerini yansıtmaktadır.

Şah Oğlu Şah Abbas Masalı'nda

"Gêdêr, oğluna sarılêr. "Lele seniñ öyün yıkılsın. Menim de öyümü yihajjiydın. Senin de guzañ buna gurban ossun, benim de. Men saña" dedi "O maralin dalına tüşende bir mesele söylemişdim ya, ahan işde odu. Menim öz oğlumdu."" (Aslan, 2017, s.40).

Şah Abbas'ın oğlu olan Hüseyin, lalanın kızıyla gizlice evlenir ve lala bunu öğrenir. Fakat kimse Hüseyin'in, Şah Abbas'ın oğlu olduğunu bilmiyordur. Lala çok sinirlenip oğlana ceza verebilmek için padişahın yetkilerini ister. Padişahın lalaya kendi yetkisini verir. Hüseyin, babasına ait olan bir kumaş parçası taşımaktadır. Bunu görünce Şah Abbas onun oğlu olduğunu anlar. Lalanın kendi oğlunu cezalandıracağını öğrenmesi üzerine gidip o an padişahlık görevi yapan lalaya yalvarıp ondan oğlunu cezalandırmamasını ister. Padişahın bu davranışı kendi görevine ve lalaya duyduğu saygıyı göstermektedir. Bu tutum saygı değerini yansıtmaktadır.

Padişahın Üç Oğlu ve Derviş Masalı'nda

"Zaman geldi, Patşah ömrünü size bağışdadı. Gırhını, heyradını yafdıhdan soyra, éh, "Gardaş, biz ayrılajıyyıh."" (Aslan, 2017, s.114).

Padişahın cenaze töreninin ve ardından anma törenlerinin yapılması cenazeye duyulan saygı göstergesidir. Bu tutum ve davranışlar saygı değerini yansıtmaktadır. Türk kültüründe ölen kişiye saygı gösterip ardından cenaze töreni ve yapılan çeşitli dini ritüeller önemli bir gelenektir (Kıral, 2018, s.8).

4.7. Sevgi Değeri

Adına yüzlerce hikâye anlatılan ve şiir yazılan fakat yine de tam anlamıyla tanımı yapılamayan sevgi kavramı, Türkçe Sözlükte “İnsanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yöneltten duygu; muhabbet.” (Türkçe Sözlük, 1988 s.1954) olarak tanımlanmaktadır. Sevginin aslında biyokimyasal ve fizyolojik bir durum olduğu da bilinmektedir. Nörolojik mekanizmalar çalışır ve vücutta bazı hormonlar salgılanır (Aslan, 2020, s.64). İnsan vücudunu bu denli etkileyen bu duygu aynı zamanda psikolojik bir ihtiyaçtır. Benliğin gelişmesinde en temel ihtiyaçlardan biri sevgidir. Karşılıklı sevgi, güven, saygı ve destekle aile içinde sistemli bir denge kurulur. Bireylerin sağlıklı bir psikolojide yaşam sürdürebilmesi için aile içinde bu denge iyi kurulmalıdır (Usta, 2019, s.2). Hem fizyolojik hem psikolojik hem de sosyal olarak bu derece önemli olan sevgi duygusu, bireylerin hayatının her noktasında bulunur. Sevginin eyleme dönüşmesi diğer önemli değerlerin de iyi kavranmasını sağlar. Bireyler arasında kurulan en güçlü bağ olarak bilinen sevgi, kötü alışkanlıklardan da korur. Sevgi hem insanlar arasında hem de değerler arasında en temel kabul edilen değerdir ve mutluluğu getirir. Aile içinde olduğu gibi arkadaşlık ilişkilerinin temelinde de sevgi bulunur. İkili ilişkilerde görülen güçlü sevgi bağına ise aşk denir. Sevgiyi iyi anlamış bir birey sevgisini söylemekten kaçınmaz, çevresine güven duyup fedakârlık yapar. Aile yapısına önem verir ve çevresindekilere karşı vefalı olur (TTKB, 2017, s.22). İnsanlara büyük ölçüde güç katan bu değer, kazanılmalı ve kazandırılmalıdır.

Ardahan yöresinde derlenen ve incelemesi yapılan 40 masalda f = (57) oranında sevgi değerine rastlanmaktadır. Masallarda genel olarak âşık olma, evlenme yolu ile aile bütünlüğü kurma, evlat-ebeveyn veya arkadaşlık şeklinde sevgi değerine rastlanır. Sevgi değeri ile ilgili incelenen bulgular aşağıda verilmiştir.

Türkmenoğlu Masalı’nda

“Salmışlar çocuğu ortaya, ana öpüyor babaya doğru fırlatıyor, baba öpüyor anaya doğru fırlatıyor. Küçük çıplak oğlan ara bir öbür kardeşlerinin kucağına kaçıp saklanıyor... Bir gülüşme, bir eğlence, bir düğün ki... Sanki bu ülkenin padişahı, veziri, varlıklısı bunlar...” (Kaftancıoğlu, 1973, s.24).

Çocuğu olmayan padişah bir gün bir denetim yapmaya karar verir. Ülkedeki herkesin ışıkları kapatmasını ister. Bu sırada veziriyle gezerken bir evin camından içeri bakar ve çocuklarıyla oynayan bir aile görür. TTKB'ye (2017, s.22) göre mutlu bir şekilde yaşamını sürdüren ailenin aralarındaki evlat-ebeveyn bağı ve aile birliği sevgi değerini yansıtmaktadır.

Oğlan başladı gene okuluna. Gidip geliyordu. Yağıztay'ı da çok seviyordu. Kardeş olduklarını söylemişti padişah oğluna. Okula gidiş gelişinde tayın yanına uğrar, gözlerinden öper, okşar, severdi... (Kaftancıoğlu, 1973, s.26).

Yağıztay'a uğradı. Baktı ki Yağıztay ağlıyor, iki gözü iki göze... Aman kardeşim, aman Yağıztay, sana ne oldu?» (Kaftancıoğlu, 1973, s.27).

Çocuğu olmayan padişah bir derman bulmak üzere yolculuğa çıkar. Yolda bir dervişle karşılaşır. Derviş padişaha bir elma verir. Dervişin verdiği elmadan Türkmenoğlu, kabuklarından Yağıztay doğar. Türkmenoğlu ve Yağıztay kardeş gibi büyür ve aralarında derin arkadaşlık bağı kurulur. TTKB'ye (2017, s.22) göre birbirlerini kardeş gibi görmeleri, birbirlerine olan güvenleri, birbirleri için üzülp-sevinmeleri ve her fırsatta birbirlerine yardım etmeleri sevgi ve dostluk değerini yansıtmaktadır.

Padişah ağladı:

Aman hanım, o çatır çatır duyulan sesler nedir?»

Ne olacak padişahım? Kemiklerim kırılıyor...» dedi kadın. Padişah bu sözleri duyunca buyurdu ki: «Kolumun altındaki bütün bakıcılar toplansın, hanımın derdine derman arasınlar!...» (Kaftancıoğlu, 1973, s.29).

Padişahın, karısı için çok üzülp ağlaması ve onun için ülkedeki tüm şifacıları çağırması, karısına verdiği değeri ve aile içinde kurulan derin bağları göstermektedir. Bu tutum ve davranışlar sevgi değerini yansıtmaktadır.

“Padişah, Türkmenoğlu'nu çağırdı, sordu. Türkmenoğlu:

«Padişahım sağolsun, ben de bir padişah oğluyum.

Şunca yıldır babamı görmedim. Babam olmadan gerdeğe girmek benim için yere girmektir. Önce gidip babamı görmem gerektir... dedi.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.46-47).

TTKB'ye (2017, s.22) göre Türkmenoğlu'nun padişaha hitap şekli ve doğrularla cevap vermesi saygı değerini, ailesine karşı duyduğu özlem ve vefa duygusu sevgi değerini yansıtmaktadır.

“Günler, aylar derken vezirin oğlunun düğünü başladı. Kırk gün, kırk gece...” (Kaftancıoğlu, 1973, s.35).

“Aradan bir kırk gün daha geçti, lalanın oğlunun düğünü başladı.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.37).

“Küçük kızının düğünü başladı. Kırk gün kırk gece sürdü.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.46).

“Babası iyileşti. Kırk gün kırk gece düğün yapıldı.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.47).

TTKB'ye (2017, s.22) göre birbirlerini seven gençlerin aile birliğine önem vererek evlilik bağı kurması sevgi değerini yansıtmaktadır. Evlilik kurumu, sevgi değerini yansıtan önemli bir üründür. Evliliğin sebebi ve en temelinde yer alan duygu sevgi duygusudur.

Yelatı Masalı'nda

“Açtılar ne görsünler, iki çocuk! Devle karısının da çocukları olmazdı.

Herif, körün aradığı iki göz, biri eğri biri düz, dedi karısı. Aldılar bu çocukları başladılar büyötmeye...” (Kaftancıoğlu, 1973, s.49).

Padişah, üç kız kardeşle evlenir. Kardeşlerden biri, iki çocuk doğurunca diğer kardeşler bu durumu çok kıskanır ve çocukları bir sandığa koyarak suya atarlar. Çocukları bir dev bulur. TTKB'ye (2017, s.22) göre anne-baba olamayan devlerin, padişahın iki çocuğunu bulunca çok sevinmeleri, onları büyötmeleri, evlat- ebeveyn ilişkisi kurmaları ve aile bütönlüğüyle ilişkilerini güçlendirmeleri gibi tutum ve davranışları sevgi değerini yansıtmaktadır.

“Geldi bacısına yağlığı verdi. Bacısı boynuna sarıldı, öptü.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.57).

Bütün gün evde yalnız kaldığı için canı sıkılan kız, kardeşinden nakış işlerken kullanabilmek için bir alet ister. Kardeşi de bunu tüm zorluklara rağmen bulur ve kız

kardeşine verir. Kız bunun için çok mutlu olur ve erkek kardeşine sarılır. TTKB’ye (2017, s.22) göre oğlanın bütün güçlüklerle rağmen kız kardeşinin isteğini yapması fedakârlık göstergesidir. Ayrıca sarılma eylemi sevgi değerini yansıtır. İki kardeşin birbirlerine olan bağı sevgi değerini yansıtmaktadır.

Padişahın kanı daha ilk görüşte kaynamıştı. Kız da böyle deyince, hemen kalktı padişah, altın saçlı oğlanla, altın saçlı kıza sarıldı, bağrına bastı...

Gömdürdüğü karısını da çıkarttı. Baba, oğul, kız, ana sarmaş-dolaş oldular. Oğluna kırk gün, kırk gece düğün yaptırdı. Oğlanı padişah etti, yerine geçirdi, onlar yiyip-içip yere geçtiler, kalan günlerini de bize bağışladılar. (Kaftancıoğlu, 1973, s.62).

Masalın sonunda padişah bu iki kardeşin kendi çocukları olduğunu ve karısının suçsuz olduğunu öğrenir. Padişahın, çocukların kendi çocuğu olduğunu bilmemesine rağmen ilk gördüğü günden beri kanının kaynaması ve gerçekleri öğrendikten sonra onları bağrına basması evlat sevgisidir. Bununla beraber karısını affedip ona geri dönmesi de Sevgi değerini yansıtmaktadır.

Karakaş Masalında

“Aradan aylar, yıllar geçiyor. Karakaş’la Memiş padişaha diyorlar ki: «Bizim de anamız, babamız var. Taş dibinde bitmedik ya. Gidip görelim, elini eteğini öpelim...»” (Kaftancıoğlu, 1973, s.72).

TTKB’ye (2017, s.22) göre ailesini ziyaret etmek isteyen gençlerin vefa duygusu sevgi değerini “gidip elini eteğini öpelim” ifadesi saygı değerini yansıtmaktadır. Sevgi değerinin içinde saygı; saygı değerinin içinde çoğu zaman sevgi değeri bulunur. Çünkü sevdiğin insana saygı duyarsın ve saygı duyduğun insanı da seversin. Bu masalda bunun çok net bir şekilde örneği bulunmaktadır. Ailelerini seven iki arkadaş aynı zamanda onlara saygı duymaktadır.

Duran Bey Masalı’nda

“Padişah hemen atına bindi. Aldı lalayı yanına. Gidip kızı çiftçiden istedi. Aldım-verdim... Düğün dernek kuruldu. Kırk gün kırk gece toy-düğün...” (Kaftancıoğlu, 1973, s.77).

TTKB’ye (2017, s.22) göre padişahın çiftçinin kızıyla evlenmesi, aile birliği kurmak istemesi sevgi değerini yansıtmaktadır.

“Yol boyu, gelirken padişah kendi aygırına çok benzeyen atı gördü. Üstündeki çocuğu da çok sevdi, kanı kaynadı...”

Karıstyle başbaşa kalınca hemen o çocuktan söz açtı:

-Savaştan dönerken beni karşılayanlar arasında bir çocuk vardı, çok sevdim, istedim ki kucağıma alayım.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.80).

Uzun yıllar savaşta olan padişahın, bir oğlu olduğundan haberi yoktur. Savaştan döndüğünde karşılama esnasında bir çocuk görür ve ona kanı kaynar. Padişahın oğlu olduğunu bilmediği halde çocuğa kanının kaynaması evlat sevgisi olarak değerlendirilebilir. Bir babanın durumdan haberdar olmadan bu duyguya kapılması babalık iç güdülerinin çok güçlü olduğunu göstermektedir. Daha bilmeden sevgi bağı kurulmuştur. Bu da sevgi değerini yansıtmaktadır.

“Padişah baktı ki karısı çok yüksek bir düşünceye, yetiye sahip. Kucakladı karısını, çocuğunu...” (Kaftancıoğlu, 1973, s.81).

Uzun yıllar sonra savaştan dönen padişahın ailesinin ve ülkesinin güvenliğini sağlamak için yaptığı fedakârlık, karısının ona karşı vefası ve özlemi, kurulan aile birliği sevgi değerini yansıtmaktadır. Padişahın ailesiyle kucaklaşması Sevgi değerini yansıtan en temel davranışlardan biridir.

Taşçının Kızı Masalı’nda

“Elbette dilsiz olurum. Ben taş kovuğundan çıkmadım. Köylü de olsa, çoban da olsa, benim de anam-atam var. Hiç dedin mi bunu yollayam, gitsin görsün. Yedi yıldır ben sılamı görmedim... demiş.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.84).

Padişahla evlenen kadın köyden geldiği için utanır ve susar. Yıllarca hiç konuşmadığı için Herkes onun dilsiz olduğunu düşünür. Bir gün konuşmak zorunda

kalıca padişah neden sustuğunu sorar ve kadın ailesini çok özlediğini söyler. TTKB'ye (2017, s.22) göre padişahın karısının ailesine karşı özlem duyması ve vefa duygusunu beslemesi Sevgi değerini yansıtmaktadır.

“Padişah, karısını alıyor, geliyor ülkesine. Yeniden kırk gün kırk gece düğün yaptırıyor. Çocuklarının yerine yeni çocukları oluyor. Mutlu günlerine kavuşuyorlar.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.89).

Padişahın karısı vezirin ahlaksız teklifi ve çocuklarını öldürmesiyle her şeyi geride bırakıp kaçır. Kadın padişaha karşı sadakatini korurken padişah da olanları öğrenince çok üzölür ve karısını aramaya çıkar. TTKB'ye (2017, s.22) göre padişahın karısının kötü davranışlar yapmayacağına olan inancı ona olan güvenini gösterir. Padişahın karısını her yerde araması ve karısıyla tekrar evlenmesi gibi yapılan karşılıklı tutum ve davranışlar sevgi değerini yansıtmaktadır.

Kayalı Masalı'nda

“«Siz, birbirinize nişanlısınız, beşik kertmesi oldunuz,» dediler. Kızla oğlan bunu ki öğrendiler, başladılar okulda sevişmeye, eğlenmeye”. (Kaftancıoğlu, 1973, s.90).

Beşik kertmesi olan padişahın kızı ve Kayalı'nın birbirlerine bu şekilde bir duygu beslemeleri, birbirleri ile bu şekilde zaman geçirmeleri sevgi değerini yansıtan en önemli davranışlardır. Bu sevgi değerini yansıtmaktadır.

Kırklar Kayası Masalı'nda

Yüz altmış altı damarlarına kan yürüdü, cana geldiler. Sağaldılar. Kalktılar, oğullarını gelinlerini öptüler, kocdular. Özlemler bitti, yedi gün yedi gece şölenler tutuldu. (Kaftancıoğlu, 1973, s.107).

Önce perdeli doğan Gülbulak, daha sonra kaybolur ve ailesi onu daha önce hiç göremediği için hasta düşerler. Karısı Gülbulak'ı geri getirir ve ailesi iyileşir. Gülbulak'ı gören anne ve babasının iyileşmesi, özlemlerini gidermesi evlat sevgisini göstermektedir. Ayrıca şölenler düzenlemeleri evlatlarını gördükleri için yaşadıkları mutluluğu

gösterirken aynı zamanda sevgi duygusunu ifade etme yöntemidir. Bu tutum ve davranışlar sevgi değerini yansıtmaktadır.

Gençlik Kocalık Masalı'nda

“Köyün birinde bir adam vardı. Kimsenin etlisine sütlüsüne karışmaz, evini ev bilirdi. Durumu çok iyiydi. Yediği elinde, yemediği belindeydi.

Çok sevdiği bir karısı, iki de oğlu vardı.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.108).

TTKB'ye (2017, s.22) göre ailesiyle derin bağlar kuran adamın tutumu, aile birliğine verdiği önem, onlar için çalışıp fedakârlık göstermesi gibi davranışlar sevgi değerini yansıtmaktadır.

Öbür asker hemen sıçramış:

(...) diyerek kardeşini kucaklamış...

O sırada sandıktan bir ses gelmiş: Oğullarım, kırın sandığı, açın! Ben de ananızım, diye.

Hemen iki asker analarını çıkarmışlar. Sarmaş-dolay olmuşlar. Konuşa, dertleşe, özlem gidere gidere hemen oracıkta sandığın başında uyuyakalmışlar. (Kaftancıoğlu, 1973, s.112).

Padişahım, o benim karım, o askerler de oğullarım, deyip ağlamış... (Kaftancıoğlu, 1973, s.113).

Başlarına çeşitli olaylar gelen aile bireylerinin her biri bir yere dağılır. Hepsi kendi hayatlarını emek vererek devam ettirirken kimse kimseyi unutmaz. Masalın sonunda birbirlerini bulurlar ve kucaklaşarak özlem giderirler. Kucaklaşma sevgi değerini yansıtan en önemli davranışlardan biridir. Birbirlerine kavuşan aile bireylerinin kavuşma anı gösterdikleri tutum ve davranışlar sevgi değerini yansıtmaktadır.

Bozkurt Masalı'nda

“Oğlan kurttan iniyor gözlerinden öpüyor, bırakıyor.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.127).

Masalın başında oğlanın atını yiyerek ona karşı hata yapan bozkurt, masal boyunca oğlana yardım eder ve kendini affettirmeye çalışır. Bozkurt ve oğlan arasında güzel bir dostluk kurulur. TTKB'ye (2017, s.22) göre oğlanın kurdu öpüp onunla vedalaşması aralarında kurulan sevgi bağından ötürüdür. Bu hayvan sevgisini gösterir ve bu tutum sevgi değerini yansıtmaktadır.

Okçu Beset Masalı'nda

“En çok da koyunları severdi. Kendisi suya götürür, sular, getirirdi.”
(Kaftancıoğlu, 1973, s.136).

TTKB'ye (2017, s.22) göre Beset'in hayvanları, bitkileri ve diğer tüm varlıkları sevmesi, özellikle hayvanlar için verdiği çabalar; onların yaşamını sürdürebilmesi için beslemesi veya suya götürüp emek vermesi gibi tutum ve davranışları sevgi değerini yansıtmaktadır.

Aslan Dede Masalı'nda

Bir gün padişahın oğlu, babasının odasında topraktan yapılmış güzel bir kız başı görmüş. Görür görmez de vurulmuş bayılıp düşmüş. Oğlanı ayıltmışlar.

«Ne oldu oğlum?» demiş padişah.

Ne olacak baba, senin odadaki kız başına tutuldum, yüreğimden vurdu beni. Ya bu kızı bulmalıyım, ya da ölmeliyim,>> demiş. (Kaftancıoğlu, 1973, s.139).

Masalda padişahın oğlu, ergen yaşa geldiğinde babasının odasında bir heykel kafası görür ve ona âşık olur. Devlerin kız kardeşi olduğu için bu aslında bir imkânsız aşktır fakat Aslan Dede'nin yardımıyla kızla oğlan kavuşur. TTKB'ye (2017, s.22) göre padişahın oğlunun gördüğü heykele bu şekilde bağlanıp ona âşık olması sevgi değerini yansıtmaktadır.

Kurbağa Gelin Masalı'nda

Oğlan ağladı. Yaklaştı, yalvardı:

-Bu benim anamdır, bırakın da, hiç değil iki söz edelim, dedi. Bıraktılar. Oğlanla anası baş başa kaldılar. Oğlan gözyaşları içinde:

Ana bu ne? Niye sana bu ezgiyi verirler böyleee?.. (Kaftancıoğlu, 1973, s.148-149).

Oğlan anasının elini ayağını öptü, ayrıldı. (Kaftancıoğlu, 1973, s.149).

Oğlan gene anasının elini, ayağını öptü de düştü yola. (Kaftancıoğlu, 1973, s.150).

Oğlan padişahın verdiği görevle öteki dünyaya annesini bulmaya gider. Orada annesinin cezalandırıldığını görünce çok üzülür ve ağlamaya başlar. Annesine sarılır; ayrılırken ellerinden öper. TTKB’ye (2017, s.22) göre oğlan ve annesinin arasındaki evlat-ebeveyn ilişkisi, birbirlerine olan özlemleri, sarılarak ve öperek gösterdikleri sevgi bağı gibi tutum ve davranışları sevgi değerini yansıtmaktadır.

Yedi Başlı Dev Masalı’nda

“Küçük oğlan, üçüncü kapıyı açtı, bir kız gergef işliyor ki, ayın on dördü. Görenin beli kırılır. İçtiği su boğazından görünüyor, aya doğma ben doğayım, güne çalma ben çalayım, diyor.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.154).

Padişahın ölümü ardından devlerin kuyusun keşfeden oğlan, kuyuda tutsak olan üç kızı tek tek kurtarır. Fakat son bulduğu kızı çok beğenir ve ona karşı farklı duygular besler. Bu duygu aşktır. Aşk duygusunun temelinde sevgi ve bağlılık bulunur. Küçük oğlanın üçüncü kızı görüp ona farklı duygularla yaklaşması ve onu kendi nişanlısı ilan etmesi sevgi değerini yansıtmaktadır.

“Küçük kıza ulaştı ki, Gözün aydın, nişanlın geldi. Kız hemen ağulu hançeri attı... Kırk kat davul zurna, kırk gün kırk gece toy düğün ettiler...” (Kaftancıoğlu, 1973, s.159).

Kuyuda karşılaşan kız ve küçük oğlan birbirlerini gördükleri ilk anda âşık olur. Fakat abileri oğlana oyun oynayarak onu kuyudan çıkarmayınca kızla oğlan ayrı düşerler. Büyük kardeş, küçük kardeşin nişanlısıyla evlenmek için düğün yapar fakat küçük kardeş bunu engeller. Ve masalın sonunda kız ve küçük kardeş kavuşur. Kız kendi nişanlısıyla evlenmek istediği için büyük kardeş yanına geldiğinde kendini öldürmek için bir zehirli hançerle beklemektedir. Kızın bu hareketi nişanlısına ne kadar sadık olduğunu

göstermektedir. Kuyudaki kız ve oğlanın kavuşup mutlu olmaları ve evlenmeleri sevgi değerini yansıtmaktadır.

Cihanşah Masalı'nda

“Cihanşah bunlara baktı baktı, kendinden geçti, bayıldı kaldı. (...) Baba aman benim derdime derman. Ben o kızı almazsam ölürüm, küçük kız benim olacak. (...) “Yoo, ben küçük kızı isterim.”” (Kaftancıoğlu, 1973, s.164).

Cihanşah, Temre Şah'ın giderken sakın buradaki odaya girme dediği yere girer. Üç peri kızı gelerek buradaki havuzda zaman geçirirler. Cihanşah, peri kızlarından Şamşı Banı isimli periye âşık olur ve bayılır. Cihanşah'ın üç perinin güzelliğini görünce onlardan birine âşık olması, onu görmeden yaşayamayacak kadar bağlanması ve kızla ne olursa olsun evlenmek istemesi gibi tutum ve davranışları sevgi değerini yansıtmaktadır.

“Bir iki gün sonra Temre Sah da geldi. Kızı sevdi, okşadı, öğütledi. Yazıdır çizidir, siz birbiriniz için yaratılmışsınız.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.165).

Cihan Şah, âşık olduğu peri kızını 6 ay sonra yakalar ve onun gitmesini engeller. Temre Şah, görevinden döndüğünde kızın kalması için onu güzel bir dille ikna etmeye çalışır. TTKB'ye (2017, s.22) göre Temre Şah'ın, peri kızını ikna etmek için güzel bir dil kullanması ve merhametle yaklaşması sevgi değerini yansıtmaktadır.

“Ben babamın bir tek oğluyum. Ben şimdi onun burnunun ucunda tütüyorum. Gidip düğünümü orda yapmak isterim.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.166).

Peri kızı kalmaya ikna olunca Cihanşah onunla evlilik hazırlıklarına başlar ama düğünü kendi ülkesinde yapmak ister. TTKB'ye (2017, s.22) göre Cihanşah'ın düğününü kendi memleketinde, ailesi ile yapmak istemesi ve ailesine karşı vefa duygusu içinde olması Sevgi değerini yansıtmaktadır.

(...) Cihanşah, sen padişah oğlusun, babanın kolunun altındaki bütün güzelleri sarayın önünden geçiririz, beğendiğini alırsın...

-Yooook, dedi, ben Şamşı Banı'dan başkasını almam!..

Padişah dinlemedi. Bütün kızları giyindirdi, sarayın önünden geçirdi. Cihanşah'ın beğenmesi şurda dursun, hiçbirini görmedi bile... Günden güne sararıp solmaya başladı. (Kaftancıoğlu, 1973, s.167).

Peri kızı, Cihanşah için hazırlanan saraya geldiğinde kaçmanın bir yolunu bulur ve saraydan gider. Ona çok âşık olan Cihanşah günden güne kötüleşir. Babası ona ülkedeki tüm kızları gösterse de Cihanşah hiçbirini istemez. TTKB'ye (2017, s.22) göre Cihanşah'ın karısına bu derece bağlı olması, gözünün başka kimseyi görmemesi, sadakat duygusu sevgi değerini yansıtmaktadır.

“Kız, oğlan için, günden güne yanıp tutuşuyordu. Ölüm ediyordu ucuna oğlanın. Günden güne eriyordu. Kızın babası anası da kızlarıyla eridi.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.171).

Cihanşah, onu zorla alıkoyduğu için sinirlenip onu terk eden Şamşı Banı aslında Cihanşahı çok sevyordu ve onu beklerken hasta düşmüştü. TTKB'ye (2017, s.22) göre Şamşı Banı'nın, Cihanşah'a çok yoğun bir şekilde hissettiği aşk duygusu, onu sabırla beklerken gösterdiği sadakat, sevgi değerini yansıtmaktadır.

Çeti'yle Meti Masalı'nda

“Çeti'yle Meti adında bir karı koca vardı. Bunların bir tek kızları vardı, gözlerinin akı-karası!.. Bunların kızını bir bey, oğluna istedi. Bunlar da «Bey oğluna, kızımızı ister de biz niye verme yelim? Kurban olsun!” dediler, kızı verdiler.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.173).

Çeti ve Meti adında bir çift ve onların bir kız evlatları vardır. Masalda Çeti ve Meti'nin kızlarına olan sevgisini “gözlerinin akı karası” şeklinde tanımlamıştır. Göz, görme yetisini sağlayan ve önemi büyük organlardan biridir. Bu nedenle kızlarına olan sevgiyi tanımlarken gözleri kadar seviyorlar şeklinde betimleme yapılmıştır. TTKB'ye (2017, s.22) göre Çeti ve Meti'nin kızlarına duydukları evlat sevgisi ve kızlarının en iyisini hak ettiği düşüncesi ile beyin oğluyla kızlarını evlendirmeleri sevgi değerini yansıtmaktadır.

Kahraman Mıdılık Masalı'nda

“Mıdılık'a adına sanına uygun bir düğün yaptılar, yedi gün yedi gece!..” (Kaftancıoğlu, 1973, s.194).

Yedi kardeşin evine misafir olan Mıdılık, evin tek kızıyla evlenir ve tüm kahramanlıklarına yakışır bir düğün yapar. TTKB'ye (2017, s.22) göre Kahraman Mıdılık ve kızın evlenip aile bütünlüğü kurmaları sevgi değerini yansıtmaktadır.

Eceleceyip Masalı'nda

“Saraya bakarken saçaklıkta padişahın kızını gördü. Nasıl ki gördü, öyle de danayı orda bıraktı, anasına geldi:

-Ana, dedi, bana gidip padişahın kızını isteyeceksin, alacaksın!” (Kaftancıoğlu, 1973, s.195).

Annesiyle birlikte sarayın çobanlığını yapan Keloğlan, padişahın kızına görür görmez âşık olur. TTKB'ye (2017, s.22) göre Keloğlan'ın sarayın bahçesinde çalışırken padişahın kızını görmesiyle âşık olması, hemen annesini elçi olarak gönderip kızla evlenerek aile bütünlüğü kurmak istemesi ve kız için her türlü fedakarlığı yapıp sonunda kavuşabilmesi sevgi değerini yansıtmaktadır.

“Kız bunca adam yetiştirmiş, okutmuştu, böylesini görmemişti. Oğlana vurulmuştu. Öyle ki, ucuna ölüyordu.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.198).

Keloğlan bir büyücünün yanında büyü eğitimi almaya başlar. Bu eğitimi büyücünün kız vermektedir. TTKB'ye (2017, s.22) göre büyücünün kızının, Keloğlana ders verirken onun zekasına hayran kalıp ondan etkilenecek âşık olması sevgi değerini yansıtmaktadır.

Tuz Kadar Sevgi Masalı'nda

Padişah kızlarını çok severmiş. Bir gün kızlarının sevgisini sınamak için her birine kendisi ne kadar sevdihlerini sormuş.

En büyük gızı:

-Ben babamı bene verdiği daşlar geder severim, demiş.

Ortancıl gızı:

-Ben babamı aşçımızın yaptığı pahlavalar geder severim, demiş.

En küçüklere de:

-Dünyada en değerli şey duzdur, ben babamı duz geder severim, demiş.

(Aslan, 2017, s.24).

Masalın adında karşımıza çıkan ve masalın konusu olan Sevgi değeri bu masalda insan sevgisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Masalda padişahın kızlarına “Beni ne kadar seviyorsunuz?” sorusu üzerine aldığı cevaplar ve aralarında kurulan evlat- ebeveyn ilişkisi sevgi değerini yansıtmaktadır. Sevgi miktarı ölçülemeyen bir duygu olsa da padişah ne kadar sevildiğini duymak istemiş ve kızlar kendilerince sevgilerinin miktarını ifade etmiştir.

O sırada kız süriyi getürmüş gıza çiharmağa hazırlanmış. Bey, birde bahmiş ki, dünya güzeli bir kız, neneye sormiş: demiş,

-Nene kim bu güzel kız?

-Kim olacah, benim gızımdır, demiş.

-Senin gızın yohdi nene nedreden çıhdi?

-Ne yapah oğul, Tanrı bu yaşıdan sonra yalnızlığıma acıdı bir tene gız verdi, demiş. Bey fazla sormamış:

-Nene gızını çoh beğendim, bene verir misin? Demiş,

Nene düşünmüş daşınmış, bundan eyisine vereceh değilim ya gendisine bir sorarım. Bey ahşam dönüşde gızı görerah düşüncesini aşmış, gız peki demiş. Ancah neneyi de yanına alarah evlenmişler. Düğün dernek tutilmiş. (Aslan, 2017, s.25).

Padişah, “Beni ne kadar seviyorsunuz?” sorusunu sormasının ardından kızlarından birinin cevabını beğenmeyerek kızını saraydan atar. Kız bir ninenin evine sığınır. Nine bir beyin hayvanlarına bakar. Bu bey kızı çok beğenir ve evlenmek ister. TTKB’ye (2017, s.22) göre adamın kızı çok beğenerek evlenmek istemesi ve birlikte bir yuva kurarak aile bütünlüğünü sağlamaları Sevgi değerini yansıtmaktadır.

“O sırada gız dayanamamış:

-Baba, beni tanıdın mı?, demiş.

Babasının boynuna sarılmış. Baba gız birbirleriyle uzun uzun gucahlaşmışlar.” (Aslan, 2017, s.26).

Beyle evlenen kızın babası yıllar sonra kızın yaşadığı kente gelir ve kızın evine misafir olur. Kız babasına kendini tanıtır, büyük bir sevinçle yeniden kavuşurlar. TTKB'ye (2017, s.22) göre yıllar sonra kız ve babasının büyük bir özlemle karşılayıp birbirleri ile kucaklaşmaları, evlat-ebeveyn ilişkisi ve aralarındaki sarsılmaz bağ Sevgi değerini yansıtmaktadır. Sarılma eylemi sevgi duygusunu yansıtan en önemli davranışlardan biridir.

Şangulum, Şungulum, Garaca Dingilim Masalı'nda

“Geçi hergün galhar, otlamağa gider yavrularına süd getirirmiş, bal getirirmiş, geldiği zaman yavrularına "Şangulum, Şungulum, Garaca Dingilim, açın gayıyı ben geldim, bir mememde süd getirdim, bir me pemde bal getirdim" dermiş.” (Aslan, 2017, s.27).

Üç yavru koyun ve bir anne koyun birlikte yaşarlar. Anne koyun her gün yavruları için süt ve mal getirerek ailesine bakar. TTKB'ye (2017 s.22) göre üç koyuna iyi bir anne olan ve onlar için düzenli olarak yemek getirmeye çabalayan koyunun sistematikleşen bu davranışı, evlatları ile aralarındaki güven bağı, adaletli paylaşım ve birbirlerini koruma iç güdüsü sevgi değerini yansıtmaktadır.

Bir Padişahın Gazabı Masalı'nda

“Vezir ellerini duvara vèrdi; patşah da Vezirin çiyine çıhdı. Bahdı ki; ne bahsın. Bir genç deligannıynan bir genç gelin, ağız-ağıza, dil-dile vèrifler, sarmaş dolaş oluflar; göyerçin balası kimi emişèrler. Patşah bunu görünceh, ahlı başınnan gètdi.” (Aslan, 2017, s.41).

Padişah, şehre bir emir verir ve herkesin o gece ışıklarını söndürmesini ister. Padişah ve veziri şehri denetlerken kurala uymayan bir evi görür. Evden içeri baktıklarında birbirlerini çok seven, sarmaş dolaş bir çift görürler. Bu çiftin birbirine karşı davranışları ve tutumu sevgi değerini yansıtmaktadır.

Demirçiynen Süpürkeçinin Nağılı adlı masalda

O yörenin de bi tene avcısı varıymış. Daima evini avcılıhnan keçindirermiş. Ava çıharken, yolu ormannığa tüşër. Ola, bahër ki; iki tene çocuk, nur topu kimi. Öyle yatëller ki, olsa o geder. Bunnarı oyandırër. Tabi yêhden. Çocuklar babasına ağılër sızdërse de fayda vërmër. Heresini bir gucağına alër götürër evine. Evine götürër, ğarısı diyër "Heyir ola, bu nedi?" "Menim bu günkü avım, bu çocuklardı. Allah bize belden vër-medi, êlden verdi. Ne yapalım? Nası olsa çocuğumuz yoh. Kendimize evlat yapalım." Ğarı da sevinër, avçı da sevinër, Bunnarı gömlehlerinnen kəcirër ğendilerine evlat yapëller. (Aslan, 2017, s.49).

Babaları tarafından ormanda terk edilen iki çocuk, bir avcı tarafından bulunur ve evlatlık edinilirler. TTKB'ye (2017, s.22) göre avcının ormanda bulduğu çocuklara içinin ısınıp onlarla oyunlar oynaması, onları eve götürünce karsının da aynı duygulara kapılması ve iki çocuğu evlat edinip evlat-ebeveyn ilişkisi kurmaları sevgi değerini yansıtmaktadır.

"Geliller, iki yol ayrıcına. Ayrılıh demi ğelif çatdı. Ağabeyisi Hüseyin'e deyir ki, "Aynlah. Birimiz bu terefe gedeh, birimiz bu terefe" "Pekey" devir. Orda halallaşëller. Birbirinin gözderinnen öpüller." (Aslan, 2017, s.51).

Avcının bulduğu iki çocuk kendi hayatlarını kurmak üzere yola çıkarlar. Ve yolda vedalaşarak ayrılırlar. TTKB'ye (2017, s.22) göre iki kardeşin birbirleriyle vedalaşmaları, ayrılırken bile birbirlerine karşı duydukları derin bağ, samimiyetle helalleşerek ayrılmaları ve birbirlerini öpmeleri sevgi değerini yansıtmaktadır.

"Garh ğün ğurh ğeçe davıl zurna çaldı. Patşah onu da evlen dirdi. İki ğardaşın ikisi de oldu oranın Patşahı. Muradlarına bëlelikle ermiş oldular." (Aslan, 2017, s.56).

Hüseyin'in zaten evlenerek mutlu olduğu yerde kardeşi Hasan'ın da gelip padişahın diğeri kızıyla evlenerek aile bütünlüğü kurmaları ve mutlu olmaları sevgi değerini yansıtmaktadır.

Şahoğlu Şah Abbas Masalı'nda

Bunnar eppeh hazırriğini görende, bu ğerdeğin ğulağını ğaldırır bahanda, baha ki; bir êle ğız oturor ki, ğızın öyü yihılsın. Ğız, dëyesen ki, gara buludun içerisinde bir aydı ğörünen. Bir ğonuldan bir ğonula, vuruluf. Ğirifdar

olufdu. Şahoğlu Şah Abbas diyər ki; "Aya men bunu isdiyecem. Belkə maña vərər." Vərmese de, bunnan ğılış zoruna alajjam." (Aslan, 2017, s.36).

Şah Abbas, bir gün ava çıkar ve avda fark etmeden çok zaman geçirir. Akşam olunca bir eve sığınır. Şah Abbas'ın misafir olduğu evde, evin kızını görüp çok beğenmesi, ona âşık olması ve ona karşı derin bir bağ hissederek onunla evlenmesi sevgi değerini yansıtmaktadır.

"Bir gün Lele deyir ki, "Aya, men ğızımı tüşümde éle galavalıh görürem ki. Hele gedim görüm bu ğızın başında ne iş var." (Aslan, 2017, s.40).

Lalanın kızı ayrı bir sarayda yaşamaktadır. Lala kızından uzun zaman haber alamayınca onun sarayına gider. TTKB'ye (2017, s.22) göre lalanın kızını merak ederek onu ziyarete gitmesi evlat sevgisini göstermektedir. Bu da sevgi değerini yansıtmaktadır.

Nuşirevan Patşahın Hekati adlı masalda

Bir ailesi varıydı. Ailesini de teze getimişiydi, bēş-altı aylıh evliydi. Vezir geldi, bunar ehmeḥ yiyēller. Ehmeḥ yēdıhları zamanda, Vezir bunarın ğapısını döydü; "Ahmed gel, Ahmed gel, Ahmed gel, "dēye üş defe sesdendi, Ahmed ğahdı. Ğarısına söyledi ki, "Hanım, ben giderim. Ya gelem, ya gelmiyem. Eger ki ben gelmesem, ğızın olsa adını Dad goyarsın, oğlum olursa adını Bidad goyarsın." Ahmed getdi. (...) Vezir düşündü "Ola buna yeddi gazan vērsem bene az ğalır. Üçünü vērsem razı olmaz. Ėyisi nedir, çekif vurmah. " Çehdi ğamayı, vurdu Ahmed'in döşüne, ğoydu ğazanın içine. Korladı, çıhdı getdi. Onnar orda ğalmada ossun, gel sene heberi hardan vërim; Ğadınnan. Behledi, behledi, behledi... Bugün gelmedi. Ehmed yarın da gelmedi. Gelmedi... Gelmedi... Gelmedi. Vahıd gün tamam oldu. Ğadın hesde oldu, bir oğlu oldu, bir de bir ğızı oldu. (Aslan, 2017, s.110).

İnşaatta çalışan Ahmet mahzende yedi küp altın bulur ve vezire giderek durumu anlatır. Vezir, Ahmet'i evden alır, mahzene giderler ve onu mahzende öldürür. Ahmet bir daha eve geri dönmez fakat karısı onu yıllarca bekler. TTKB'ye (2017, s.22) göre Ahmet'in ailesi için çalışması, gitmeden önce karısına veda etmesi, karısının onu sabırla beklemesi birbirlerine olan derin aile bağlarını göstermektedir. Bu tutum ve davranışlar sevgi değerini yansıtmaktadır.

Guru Gafanın Hekati adlı masalda

Bu balıkçının da dünya üzünde heş çocuğu yohumuş. O zaman diyər ki; "Çocuğum yohuydu. Dēmeh ki, Allah bunu maña bir nasib gönderdi. Ben bu çocuğu götürrem, kendimize çocuk ęderem. Böyüyer, çocukdu. Ğarıyı anamdı, meni de babamdı biler. Bizi behler."

Bu çocuğu alěr ğucağına sevine-sevine doğru ğarıya. Garısına diyər ki; "Bah, Allah bize bēlden vērmedi, ēlden verdi. İrelde bize bahar." Bunnar çocuğu alěr. Hergün balıh tutěr. Satěr, çocuğa öte-beri alěr. Bēle davam eder. (Aslan, 2017, s.96).

Her zaman bunu görende babası severmiş. Omuzuna alarmış. Ohşarmış, omzuna alar eve götürürmüş. (Aslan, 2017, s.97).

Adam, balık tutarken bulduğu sandıĝın içinden çıkan çocuğu Allah'ın bir emaneti gibi görür. Adamın ona sahip çıkıp yıllarca ebeveynlik yapması, onun için çalışıp uğraşması sevgi değeri ni yansıtmaktadır.

"Sevine-sevine doğru Padişaha götürěr. Padişah buni alěr, bahěr. Çıharder buna bir avuç altun vērěr. "Buni" dfiyer "Bizim hanıma götür bahsın. O da sene bir hediye verir. "(Aslan, 2017, s.97).

Adamın bulduğu altın balıkları padişaha götürmesi üzerine padişahın eşine de göstermesini söylemesi, bunu onunla paylaşmak istemesi padişahın eşine verdiği değeri göstermektedir. Bu tutum sevgi değeri ni yansıtmaktadır.

"Diyər ki; "Babanı geldi götürdüler." Bu ēle, ayağını, elbisesini geymeden babasının arhasınca ğaçěr. Babası geri döněr ki, oğlan gelěr. Geri döněr, yalvarěr; "Oğlum sen gelme, bu zalım bir ğarıdır. Seni de öldürer." "Yoh" deyir "Men de gelecem." (Aslan, 2017, s.98).

Babasını cezalandırmak için götüreren jandarmaların peşinden koşan çocuğun babası için gösterdiği vefa, babasının ise oğluna bir şey olmasından korkarak onu korumaya çalışması sevgi değeri ni yansıtmaktadır.

Bunu bir Dudu Ğuşu varımış. Bu ğuşunu çoh severmiş. Ne şikâyet e baharmış, ne kismenin işine baharmış. O ğuşunan eylenirmiş..."

Ėuşum navoldi diye űzilŕmiş. Bir ġűn bahŕ ġuş geldi. Pŕncerenib űgine gonmiş duriyŕ. Haman pŕncereyi aııyŕ, ġuşı iıeri aliyŕ. Sevinci bir ise, bin olŕ. Diyŕ, ey dine Hanım. Bu ġuşı ıoh sevr. Ėuşı severken, ġuş dilinin altından űş dene ıııit ıııhardŕ. (Aslan, 2017, s.99).

İşde Padişahım, senin ġuşun getirdiġi ııġitden bu mŕyva bitdi. Bu bŕle diyende Padişah ġuşı ġoynuna alŕ, sevr, ohşer. (Aslan, 2017, s.100).

TTKB'ye (2017, s.22) gŕre padişahın kuşuna duyduġu derin baġlılık ve şefkat gŕstermesi; kuşunu űzleyip yollarını gŕzlemesi ardından kuş dŕnűnce ıok sevinmesi, kuşun da vefa bilip padişaha hediye getirmesi sevgi deġerini yansıtmaktadır.

4.8. Sorumluluk Deġeri

Tŕrkıe Sŕzlŕġe gŕre sorumluluk, “Kişinin kendi işlerini bilip, bunların farkında olup, kimseden bir uyarı almadan, hűr iradesiyle işlerini bitiren ve sonucunu ne olursa olsun bu seıimleri űstlenme yetisi, mesuliyet” (Tŕrkıe Sŕzlűk, 1988, s.2013) şeklinde tanımlanır. Araştırmalara gŕre kűıűklűkten beri sorumluluk verilen ıocuklar kendini idare etmeyi de űġrenir. Bu deġer űnce aile iıinde verilen eġitim ile başılar. Her yaşıın kendine gŕre bir sorumluluk biıımı vardır. Kűıűk yaşıta kendi yemeġini kendi yiyen, odasındaki oyuncakları kendi toplayan ıocuklar sorumluluk bilincine sahip olur (Yener, 2015 s.21). Kűıűk yaşılarda yaşına uygun olarak verilen sorumluluklar, bireylerin ilerleyen yaşılarda sorumluluklarını űstlenmesini saġlar. Bu da okul başıarılarını, karakter űzelliklerini ve hayata hazırlanma sűrecini oldukıa etkiler.

Sorumluluk kavramı farklı aıılardan ele alındıġında doġal olarak farklı sınıflandırmalar yapılmıştır. Genel ıerıevede bunlar “ulusal, kişisel, ortak ve sosyal sorumluluk” olarak sınıflandırılır. Fakat bu daraltılırsa sosyal ve bireysel sorumluluklar olarak iki başılık altında deġerlendirilebilir. Bireysel sorumluluklara sahip olan kişinin sosyal sorumluluklara da sahip olması beklenir (Gŕkalp, vd., 2021, s.716). űzen (2015, s.9)'e gŕre bireysel sorumluluk: Kişinin kendini gűıılı kılmak adına ıevresindekilere saygı duyarak, sınırları ihlal etmeden, doġru bir iletişımlle kendi kararlarının ve davranışlarının sonuılarını kabul etmesidir. Sosyal sorumluluk ise bireyin ıevreye olan sorumluluklarını aııklayan bir terimdir. Birey vatanın ve insanların iyiliġi ve huzuru iıin

doğru davranış sergiler. Davranışları tutarlı, yardımlaşma içinde, iş birliği ve güvenli bir paylaşım sergileyen tutumlardır.

Ardahan yöresinde derlenen ve incelenmesi yapılan 40 masalda f = (19) oranında sorumluluk değerine rastlanmaktadır. Masallarda genel olarak verilen görevleri kendi iradesiyle tamamlama şeklinde sorumluluk değerine rastlanır. Sorumluluk değeri ile ilgili incelenen bulgular aşağıda verilmiştir.

Türkmenoğlu Masalı'nda

“«Padişaha söz veren sendin. Sen ineceksin!» deyince Türkmenoğlu hazırlandı. Aslında sinadı onları, Yoksa biliyordu ki bunların ağzının aşı değil. Sözü uzatmayalım, Türkmenoğlu beline kırk kulaç ip bağlattı, salladılar kuyuya..”. (Kaftancıoğlu, 1973, s.32).

Devlere karşı yapılan savaşta padişahın kazanması için yardım eden Türkmenoğlu, padişahın kızlarının devler tarafından kaçırılıp bir kuyuda tutulduğunu öğrenir. Bunu duyunca kızları kurtarmak ister ve yanına lalanın ve vezirin oğlunu alarak kuyuya gider. TTKB'ye (2017, s.22) göre Türkmenoğlu'nun, kızları kurtaracağına dair padişaha verdiği sözü tutarak kızları kurtarmak için kuyuya inmesi ve tehlikeye rağmen hiç gocunmaması padişaha karşı kendini sorumlu hissetmesinde ötürüdür. Türkmenoğlu'nun bu tutum ve davranışları sorumluluk değerini yansıtmaktadır.

Yelatı Masalı'nda

“Elmaları da ağaçtan kopardı, hamañçasına koydu. Doğru geldi devin yanına. Dev elmaları istedi. Aldı. ...” (Kaftancıoğlu, 1973, s.57).

İki kardeş, tek başına yaşamaya başlamış olsa da oğlan, dev babasını her yolculuğa çıkmadan önce ziyaret eder. Bir yolculuktan önce dev, oğlandan gittiği yerden elma getirmesini ister. TTKB'ye (2017, s.22) göre oğlanın, dev babasının isteğini kendisine görev bilmesi ve verdiği sözü tutması sorumluluk değerini yansıtmaktadır.

Gençlik Kocalık Masalı'nda

“Bir de gördü ki karısı gitmiş, kaçırılmış. «Buralarda da fırtına başımda. Karım ki yok, çocuklarımın ki anası yok, ne durayım,» diyerek iki çocuğunu da aldı yanına, tuttu ellerinden, düştü bitmez yollara, yöneldi bilinmedik illere.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.110).

Masal kahramanı, nerden geldiğini bilmediği bir ses duyar. Bu ses “Senin başına çeşitli işler getireceğim. Gençlikte mi, kocalıkta mı olsun istersin?” der. Adam, gizemli sese: “Ne gelecekse başıma gençlikte gelsin.” der ve ailenin başına türlü felaketler gelmeye başlar. Başına birçok felaket gelen adam ne yaparsa yapsın başındaki felaketten kurtulamaz. Karısı kaçırılan adam çocuklarına tek başına bakmaya çalışır. TTKB’ye (2017, s.22) göre masal kahramanın seçtiği kararın sonuçlarını üstlenmesi, tek başına çocuklara ebeveynlik etmesi ve ailesine karşı sorumluluklarını yerine getirmeye çalışması gibi davranışları sorumluluk değerini yansıtmaktadır.

Can Alıcı Masalı’nda

“Yol arkadaşı, çerçiye diyor ki:

...Söz mü?

«Söz», diyor çerçi de.

Bunlar ayrılıp gidiyorlar... Çerçi yakın köydeki işini görüyor, bitiriyor, geç kalmamak için hemen dönüyor.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.128).

Çerçi diğer köylere malzeme satmak için yola çıkar. Yolda bir atlıyla karşılaşır ve yol arkadaşı olurlar işleri bittikten sonra tekrar aynı yerde buluşmak üzere sözleşirler ve dönüşte her ikisi de sözlerinde dururlar. TTKB’ye (2017, s.22) göre çerçinin ve arkadaşının verdiği sözü tutması sorumluluk değerini yansıtmaktadır.

Okçu Beset Masalı’nda

“Kimseye söylemedi Beset başından geçenleri. Çünkü, Şahmaran demişti ki: «Bütün varlıkların, canlı cansız her şeyin dilinden anlayacaksın. Eğer bunları kimseye anlattırsan öleceksin.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.134).

Okçu Beset, ak yılanı yardım ettiği için ödüllendirilmek üzere yılanlar ülkesine götürülür. Orada Şahmeran ona bir özellik verir ve kimseye söylememesi konusunda onu

uyarır. TTKB’ye (2017, s.22) göre Okçu Beset’in Şahmeran’a verdiği sözü tutması ve bu konuda tutarlı davranması sorumluluk değerini yansıtmaktadır.

Kurbağa Gelin Masalı’nda

“Babalık görevini yerine getirdi. Bir gün oğullarını başına topladı, dedi ki:

Oğullarım, benim son görevim sizi evermek olacak. Düğününüzü yapayım, yuvanızı kurayım da sağ gözle üstümde bir borç kalmasın.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.143).

Masaldaki baba karakteri yaşlandığı için oğullarını evlendirmek ister. TTKB’ye (2017, s.22) göre masaldaki babanın kendine oğullarını evlendirme konusunu görev bilmesi ve bunu son görevi olarak görüp kendine borç olarak değerlendirmesi, çocuklarını evlendirmek için çaba göstermesi ve bunu gerçekleştirmesi sorumluluk değerini yansıtmaktadır.

“Beklerken baktı ki, bir kurbağa ortaya çıktı bir delikten, silkinip dünya güzeli bir kız oldu. Ortalığı sildi, süpürdü. Yiyecek hazırladı. Gördü gözetti dört köşeyi, işini bitirdi. Çekilip gidecekken oğlan açığa çıktı. El attı ki kızı tuta, kız bir kurbağa olup deliğe girdi. Gene ava-kuşa gitmeye başladı. Bir gün, üç gün, beş gün...” (Kaftancıoğlu, 1973, s.143-144).

Babasının evlendirmek istemesi üzerine attığı ok bir göle düşen oğlan bir kurbağa ile evlenir. Bunun üzerine babası onu evlatlıktan reddeder. Oğlan bir mağarada yaşamaya başlar. Gündüz ava gider. Akşam geri döndüğünde mağarayı temiz, düzenli ve yemekleri hazır şekilde bulur. TTKB’ye (2017, s.22) göre kurbağa gelinin bunu kendine görev bilip iyi bir eş olmaya çalışması sorumluluk değerini yansıtmaktadır.

Yedi Başlı Dev Masalı’nda

İlk gece büyük oğlan aldı sırayı. Okunu yayını, kılıcını kalkanını kuşandı, gitti saklandı bir yere. Titreye titreye beklemeye başladı.

İkinci gece oldu, ortanca kuşandı gitti. Gene öyle. Dev gece yarısında geldi, biraz boğuşular, ortanca da bayıldı.

Üçüncü gece küçük oğlan kuşandı, geldi babasının başında beklemeye başladı. (Kaftancıoğlu, 1973, s.152).

Bir padişah devlerle savaş halindedir. Ölümünün yaklaştığını fark eder ve üç oğlunu yanına çağırarak onlara, öldüğünde üç gece mezarı başında beklemeleri konusunda görev verir. Üç kardeş de babaları vefat ettiğinde babalarının verdiği görevi yerine getirirler. TTKB'ye (2017, s.22) göre üç kardeşin de babalarının ölmeden önce bıraktığı vasiyeti onun istediği şekilde yerine getirmeleri, bu konu da hassasiyet göstererek kendilerine verilen sorumluluğu yerine getirmeleri gibi tutum ve davranışları sorumluluk değerini yansıtmaktadır.

Cihanşah Masalı'nda

“...ben, Sultan Süleyman'ın yerine bakarım. Beni o kuşlara baş olarak bıraktı. Burada oturur, altı ayda bir kuşlara yem veririm. Benim işim bu, gücüm bu...” (Kaftancıoğlu, 1973, s.163).

Temre Şah adındaki bilge adama, Sultan Süleyman kuşları besleme görevi verir. Temre Şah bu görevi her altı ayda bir hiç usanmadan yıllarca yerine getirir. TTKB'ye (2017, s.22) göre Temre Şah'ın, Sultan Süleyman'ın verdiği görevi ilk günden beri hiç aksatmadan yapması sorumluluk değerini yansıtmaktadır.

Eceleceyip Masalı'nda

“İşte padişahım, Eceleceyip budur, şimdi kızını bana verdin mi? deyince, padişah da, «Verdim, dedi. Keloğlan kızını aldı.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.202).

Keloğlan padişahın kızına âşık olur. Padişaha kızını istediğini söyler ve padişah ona bir görev verir. Bu görevi tamamladığında kızını Keloğlan'a verecektir. TTKB'ye (2017, s.22) göre Keloğlan'ın, padişahın verdiği görevi yerine getirmesi ve padişahın da buna karşılık verdiği sözü tutması sorumluluk değerini yansıtmaktadır.

Kızmak Yok Masalı'nda

“Ben sende tahıl öğütmem, dedi oğlan yürüdü, daha aşağıda bir değirmene. Karşısına bir değirmenci çıktı, buyur etti bu oğlanı. Oğlan baktı ki boyu kısa, kendi köse...” (Kaftancıoğlu, 1973, s.213).

Yoksul bir ailede yaşayan oğlan yıl sonunda tahıl öğütmek için yola çıkar. Annesi yola çıkmadan önce bir değirmenci tarif eder ve asla ona tahılı vermemesi gerektiğini söyler. Oğlan gittiği her yerde annesinin tarif ettiği gibi bir değirmenciye rastlar ve onlara tahılı vermez. TTKB'ye (2017, s.22) göre annesinin verdiği öğütte tarif ettiği gibi olan değirmencilere tahıl öğütmeyen oğlanın, annesine verdiği sözü tutması ve bu konuda istisna göstermemesi sorumluluk değerini yansıtmaktadır.

Tilkiyken Nohudu Masalı'nda

Buni bundan aler. Aler götürer evine goyer. Bu adamın da gelini varimiş, gızı varimiş, bir de bir garısı varimiş. Gece gelinnen gıza diyer ki:

-O almayı getirin dışardan, aralıhdan. Ben böyün alma aldım.

Gıznan gelin gedende, gurt haman sıççırer, bunun üzüne yapışer. Yüzüne yapışıncah bunnar feryad eder. Töküleller, gurt bunnari görüncek şaşırer galer. Şaşırdığı kimin bu adam yetişer nasi baltaynan vurerse gafasını darmadağın eder. (Aslan, 2017, s.19).

Masalın sonunda tilki bir kasaya kurdu yerleştirir ve üstünü elmalarla kaplar. Bunu çarşıda bir adama satar. TTKB'ye (2017, s.22) göre evdekiler için elma alan babanın hem ailenin beslenmesini düşünerek yiyecek alması hem de kurt saldırıya geçtiğinde kızını, kurdu öldürerek koruması, babanın aile içindeki görevleri yerine getirdiğini gösterir. Bu tutum ve davranışlar sorumluluk değerini yansıtmaktadır.

Tülkü, Canavar, Ayı Masalı'nda

“Savah olér, tülkü gider bir toyuh bulér, toyuğu elbehen yahalıyif getirér, ayı bal getirér, canavar da kete getirér.” (Aslan, 2017, s.47).

Tilki, canavar (kurt) ve ayı aynı evde yaşamaya karar verir. Bunun için çeşitli kurallar belirlerler. Herkes bulduğu yiyeceği akşam eve getirir, bunu öğünlere bölerek yemeye karar verirler. TTKB'ye (2017, s.22) göre tilki, kurt ve ayının sabah olunca yaptıkları anlaşmaya göre herkesin kendi görevini yapması verdikleri sözde durmaları ve bu konuda tutarlı davranışları gibi tutum ve davranışları sorumluluk değerini yansıtmaktadır.

Demirçiynen Süpürkeçinin Nağılı adlı masalda

Geliller, iki yol ayrıcına. Ayrılıh demi gelif çatdı. Ağabeyisi Hüseyin'e deyir ki, "Aynlah. Birimiz bu terefe gedeh, birimiz bu terefe" "Pekey" devir. Orda halallaşëller. Bir birinin gözderinnen öpüller. Gücü da orda yol ayırımına basırëller. (Aslan, 2017, s.51).

Biz gelem, Husöynün öteki gardaşı Hasan'a. Yolu ordan uğrordu, dëdi; "Hele bahım bu gılınç nasıdı?" Bahdı kı, ğılınç ële pasdanışdı kı. Yanı bir tene parlah yër ğalmamış. "Eyvah, benim gardaşım çoh dardadı. Herhal ölmüş veya dar haldadı." (Aslan, 2017, s.54).

Babaları tarafından terk edilen iki kardeş, avcı tarafından bulunup büyütüldükten sonra kendi hayatlarını kurmaya karar verir ve ayrılırlar. Üvey babaları onlara gitmeden bir kılıç verir ve onu bir yere gömmelerini ister. Onlara bir şey olma durumunda kılıcın paslanacağını söyler. Babalarının verdiği kılıcı, iki kardeş ayrılmadan önce yol ayırımına gömerek verdikleri sözü tutarlar. Hasan, kılıcı kontrol ettiği bir gün kılıcın paslandığını fark eder. TTKB'ye (2017, s.22) göre Hasan'ın kardeşinin zor durumda olduğunu anlayıp yardıma koşması ve babalarına verdikleri sözü unutmaması ve bu konuda tutarlı davranmaları gibi tutum ve davranışlar sorumluluk değerini yansıtmaktadır.

Eğri Gardaşnan Düz Gardaş Masalı'nda

"Dëdi kin düz gardaş eğri gardaşa:

-Olan gardaş, sen bu oğurruhdan hırhızdıhdan vaz keç. Allah'ın doğru yoluynan ğët ginen. Seniñ belelihnen halıñ noylajjah?" (Aslan, 2017, s.57).

Düz kardeş, hırsızlıkla geçinen Eğri kardeşe doğru yola geçmesi hakkında uyarıda bulunur. TTKB'ye (2017, s.22) göre Düz kardeşin kardeşlik görevini yapmaya çalışması, aile içinde dengeyi sağlama çabası sorumluluk değerini yansıtmaktadır.

-Şahım, müjdemo ver, körpü tamam, körpü heş uşmadı.

Şah hemen o düz gardaşı çağırdı yanına, emir verdi:

-Buna hazineyi açın, bunun hemen ağırtın verin.

Hezineyi aşdırdı, bunun ağırı altını vėrdirdi, dűz ġardaş ordan "Allah ısmarladıh" ėledi gene yola davam. (Aslan, 2017, s.60).

Bir űlkede yapılmakta olan kűprű her akşam biraz daha yıkılır ve inşaatı bir tűrlű bitmez. Dűz kardeş kűprűnűn tamamlanması için ŗeytandan duyduėu bilgileri kullanır, o gece kűprű yıkılmaz. TTKB'ye (2017, s.22) gűre Dűz kardeşin, verdiėi sűzű tutarak kűprűyű tamir etmesi ve buna karşılık olarak padişahın da sűz verdiėi gibi onu űdűllendirmesi sorumluluk deėerini yansıtmaktadır.

Savahnan műjde ġėtdi kin Şaha:

-Şahım ġızın ėylendi, gelen adam seniñ ġızını ġurtardı.

Şah hemen emir vėrdi kin:

-Olan yėrrer yarılısın, ġazannar ġurulsun toylar alınsın. O ada-ma artıñ ġızını vėrerem, hah nikah edejjem, dűėűnner alınsın.

Taviar çalındı, ajlar doydu, ılıpahlar geyindi. ġızı verdi dűz ġardaşa. Dűz ġardaşın gendisini de tahdıgaha ıhartdı. Tacı başınınan ıhartdı dűz ġardaşın başına goydu. Dėdi:

-Oğlum bunnan sora ėnişdem senseñ. Tahdı ġahım da saña amanat, ye i kėfine bah (Aslan, 2017, s.61).

Dűz kardeş kűprűyű tamir ettikten sonra başka bir űlkeye geçer. Orada padişahın kızı hastadır, hiçbir doktor derdine çare bulamaz. Dűz kardeş cinden duyduėu bilgileri kullanarak kızı iyileştirir. TTKB'ye (2017, s.22) gűre Dűz kardeşin, sűz verdiėi gibi şahın kızını iyileştirmesi ve buna karşılık olarak padişahın da sűzűnde durarak onu kızıyla evlendirip dűėűn yapması sorumluluk deėerini yansıtmaktadır.

Zenginin Hikayesi'nde

Zamanın birinde bir zengin adam varđı. Bubub ġirh verde tukanu vandı. Zaman oldu ku, bu hesab etdi ki benim oğlum puşdu. Bu og lana ġalmıyacah bu devlet.

Getdi, bunun içerde ġirh tene odası varđı, en divdeki oduya altınnan ġűzel bir ambar yatdırdı. Ağzına da hepeng yağdı, nir de bir kendir atdı. Dėdi ki "ġarı oğlum bu devleti yeyeceh, Tűkenende ağlıyacah, deyeceh "nen ne yapėm,

onda ona de ki; "Get felan yerde baban bir kendir asif, özünü as. (Aslan, 2017, s.132).

Yaşlandığı için öleceğini hisseden adam, oğlunun sorumsuz bir çocuk olduğunu bilir. Bunun için bir plan yapar. Bütün kazancı tükendiğinde oğlunun kendini asması için bir yer hazırlar ve asacağı yerin üstünü altınlarla doldurur. Çocuk kendini astığında yukardaki plaka açılır ve altınlar ortaya çıkar. Genç adam bundan büyük bir ders çıkarır, bundan sonra kendine düzenli bir hayat kurar. TTKB'ye (2017, s.22) göre babasının ön görülü davranarak oğlu için hazırladığı ibret alıcı ders, oğluna kazandırmaya çalıştığı sorumluluk bilinci, iyi bir ebeveyn olma çabası ve ailesine karşı hissettiği sorumluluk gibi tutum ve davranışlar sorumluluk değerini yansıtmaktadır.

4.9. Vatanseverlik Değeri

Vatanseverliğin bir diğer adı yurttaşlıktır (Türkçe Sözlük, 1988, s.2335) İnsanların ortak paylaşımlar yaptığı, sınırları belli olan kara parçaları vatan olarak adlandırılır. Sevgi ise iki varlık arasında kurulan bağ olarak tanımlanır (Türkçe Sözlük, 1988, s.1954). Bu iki kelimenin birleşmesiyle anlam bağlantısı kurulur ve vatan sevgisi insanların yaşadıkları topraklara sahip çıkıp onu yüceltmesi olarak tanımlanabilir. Başka tanımlarda ise bir milletin yaşadığı yeri büyük ölçüde sevmesi ve yurdu uğruna her zorlukla başa çıkıp onun uğruna savaşa bile gidebilmesi şeklinde özetlenebilir (Karasu Avcı vd., 2017, s.1559). Vatanseverlikle ilgili araştırmaların tanımlamalarına bakılınca genel olarak milli kimlik, milli gurur, vatan sevgisi, millet sevgisi, sıra özlemi ve toprak bütünlüğü kelimeleriyle bağlantı kurulduğu görülmektedir. Fakat vatanseverlik kavramı yalnızca vatan bütünlüğünü korumak değil aynı zamanda vatan için çalışmak, görevini iyiye kullanmak olarak da tanımlanabilir (Mazak, 2023, s.19). Vatanseverlik denince akla Atatürk'ün "Vatanını en çok seven görevini en iyi yapandır." sözü gelir. Bu sözden anlaşılacağı üzere kişilerin görevlerini hakkıyla ve dikkatli bir şekilde yapması vatanseverliğin en büyük amacı olarak yorumlanabilir.

Türkçe Eğitim Programında da geçen vatanseverlik değeri: "Çalışkan ve üretken olma, dayanışma, kurallara ve kanunlara uyma, sadık olma, tarihsel ve doğal mirasa duyarlı olma, toplumu önemseme, katılımcı olma..." şeklinde değerlendirilmiştir (TTKB,

2017, s.22). Bu değer milli bir değer olarak görünse de toplumda doğru ve dürüst olma konusunda destekleyicidir. Bu da toplumsal dayanışmayı sürekli hale getirir.

Belirli günler ve haftalarda (Milli ve Dini Bayramlar, Yerli Malı Haftası, Gaziler Günü, Atatürk Haftası, Orman Haftası vb.) yapılan etkinlikler bu milli bilincin kazanılmasına fayda sağlar. Bunu öğrenen bireyler vatanına sadık, vatani için daha çok çalışan, yaşadığı toplumu yücelten; tarihi, kültürel ve doğal güzellikleri daha çok önemseyen vatandaşlar haline gelir (Arslan, 2025, s.491).

Ardahan yöresinde derlenen ve incelenmesi yapılan 40 masalda f = (12) oranında vatanseverlik değerine rastlanmaktadır. Masallarda genel olarak devleti iyi bir şekilde yönetme haliyle vatanseverlik değerine rastlanır. Vatanseverlik değeri ile ilgili incelenen bulgular aşağıda verilmiştir.

Türkmenoğlu Masalı'nda

“Yerlerden bir yerde bir padişah vardı. Varlıklıydı, güçlüydü. Tuttuğunu koparan bir padişahı. Dünyada hiç bir eksiği yoktu.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.24).

TTKB'ye (2017, s.22) göre vatanını iyi bir şekilde yöneten vatani için çeşitli kanunlar ve kurallar geliştiren, toplumun faydasını düşünen padişahın tutumu vatanseverlik değerini yansıtmaktadır.

Yelatı Masalı'nda

“O sıra bir yerin padişahı da çekmiş ordusunu bu padişahın üzerine gelmekte. Bu padişah da çekti askerini, yedi günlük yol gitti.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.49).

TTKB'ye (2017, s.22) göre Yelatı adlı masalın bu kısmında padişahın kendisine savaş açmakta olan düşman devletle savaşıp ülkesini korumaya çalışması, toplumun faydasını düşünerek kendinden ödün vermesi gibi tutum ve davranışlar Vatanseverlik değerini yansıtmaktadır.

Duran Bey Masalı'nda

...düğünden sonra gerdeğe gireceği sıra bir ba ülkenin padişahından bir elçi çıkageldi: «Er olan, padişah olan karı koynuna girmez, önce savaşı, hazırlan geliyorum!..» diye.

Bu yandaki de koskoca bir padişah. Gerdek merdek gözüne mi görünür? Ordusunu hazırladı. Ayrılacağı sırada da karısını karşısına aldı. Dedi ki: «Ben savaşa gidiyorum. Kaç yıl, kaç ay sürer bilinmez. (Kaftancıoğlu, 1973, s.77).

TTKB'ye (2017, s.22) göre padişahın yeni evlendiği karısı da dahil olmak üzere her şeyi geride bırakarak savaşa gidip ülkesini savunması ve koruması, ülkesi için iyi bir gelecek tayin etmeye çalışması, memleketinin faydasını düşünmesi gibi tutum ve davranışları vatanseverlik değerini yansıtmaktadır.

Kırklar Kayası Masalı'nda

“Ülkenin birinde varlıklı, iyiliksever, adı-sanı dört bir yanda duyulmuş, dört bir yana yayılmış bir padişah vardı.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.98).

TTKB'ye (2017, s.22) göre ülkesini iyi bir şekilde yöneten, halkının faydasını düşünen ve halka alçakgönüllü bir şekilde davranan padişahın bu tutum ve davranışları vatanseverlik değerini yansıtmaktadır.

Yedi Başlı Dev Masalı'nda

“Ülkenin birinde bir padişah vardı. Güçlü, zorlu biriydi. Düşmanına düşman, dostuna dosttu. Bileğini kimse bükememişti.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.152).

TTKB'ye (2017, s.22) göre padişahın ülkesi için iyi bir yönetici olması, herkese adaletli ve hak ettiği şekilde davranması vatanseverlik değerini yansıtmaktadır.

“Oğlan savuşturdu. Kılıcını salladı, öyle de devi ikiye biçti. Su almak için gelenler kanlı çamurlu suyu doldurdu doldurdu taşımaya başladılar.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.156).

TTKB'ye (2017, s.22) göre oğlanın ülkeye su vermeyen devi öldürerek halkın rahatlıkla su içebilmesini sağlaması ve ülkenin faydasını düşünmesi vatanseverlik değerini yansıtmaktadır.

Cihanşah Masalı’nda

“Ülkenin birinde bir padişah vardı. Sözü geçer, eli kılıç tutan, iyi bir padişahtı.”
(Kaftancıoğlu, 1973, s.160).

TTKB’ye (2017, s.22) göre ülkesini iyi yöneten, ülkesi için savaşa hazır olup ülkesini koruyan padişahın tutumu vatanseverlik değerini yansıtmaktadır.

“Yok babacığım, hepsi iyi, hepsi hoş, gelgelelim ben kız arkasında koşarken düşman, babamın üstüne baş kaldırmış, kavgaya tutuşmuşlardı. Aradan şunca süre geçti, bir bilgim yok ki, ya yendi, ya yenildi, ya yıktı, ya yıkıldı? Bunu düşündüm de ağladım.”
(Kaftancıoğlu, 1973, s.171).

Cihanşah, her şeyi geride bırakarak çok sevdiği eşini aramaya çıkar. Onu bulduğunda, karısının ülkesinde evlenirler, orada yaşamaya başlarlar. Fakat Cihanşah, karısını aramaya çıktığında ülkesinde bir savaş vardır. Karısıyla kavuşup mutlu bir hayat yaşasa da ülkesi için endişelidir. TTKB’ye (2017, s.22) göre Cihanşah’ın geride bırakıp geldiği ülkesi için endişelenmesi, vatanını önemsemesi ve artık kendini değil memleketini düşünür hale gelmesi gibi tutum ve davranışları vatanseverlik değerini yansıtmaktadır.

Kahraman Mıdılık Masalı’nda

“- Ne duruyorsunuz, Mıdılık canavarın boynuna sarıldı, yetişin, siz de yardım edin!..

Yedi kardeş saldırdılar canavarın boynunu kestilerde, ordan da yüz akıyla dönüp geldiler gene kendi konaklarınaaaa...” (Kaftancıoğlu, 1973, s.194).

Mıdılık, gittiği şehirde bir kadınla evlenir ve ülkeye su vermeyen bir canavarın olduğunu öğrenir. Karısının zorlamaları ile hep birlikte gidip canavarı alt ederler. Ülke suyuna kavuşur. TTKB’ye (2017, s.22) göre Mıdılık, karısı ve beraberlerindeki her birlikteliğin ülkelere su vermeyen canavarı yok etmeleri, toplumun faydasına yönelik bir davranıştır. Bu vatanseverlik değerini yansıtmaktadır.

Bir Padişahın Gazabı Masalı’nda

“Bir varımış, bir yohum bir zaman içinde bir şehirde bir tene Patşah varıymış. Patşah çoh edaletli olduğu kimi, çoh da zalım bir Patşahımış. Yani, bir acı soğan için, bir tene adamın başını vursa "of" dememiş.” (Aslan, 2017, s.41).

Ülkenin yöneticisi olan padişahın ülkesini çok keskin kanunlarla halkını koruyacak şekilde adaletli bir şekilde yönetmesi vatanseverlik değerini yansıtmaktadır.

Demirçiynen Süpürkeçinin Nağlı adlı masalda

Seniñ kimi necelerinin ğanıı işdim. Var ğet işine." Hüsöyn gazaba geldi; "Hara gedirem eye senin başını kesmeden." (...) Ya Allah Ya Pisimillah" dedi, buna ğılınıc nece vurdusa, yēddi başının yēddisi de ğetti. (Aslan, 2017, s.52).

Kendi hayatını kurmak için yola çıkan Hüseyin bir ülkeye gider, orada bir devin ülkeye su vermediğini ancak her sene bir insan karşılığında suyu açtığını öğrenir. O sene padişahın kızına sıra gelmiştir ve padişahın kızı deve verilir. Hüseyin devin mağarasına giderek devi öldürür, kızı kurtarır ve ülkeyi suya kavuşturur. TTKB’ye (2017, s.22) göre Hüseyin’in her sene bir insan yiyerek ülkeye zarar veren devi öldürmesi, padişahın kızını ve ülkeyi bu durumdan kurtarması toplumun yararını düşünerek yaptığı bir davranıştır. Bu davranış vatanseverlik değerini yansıtmaktadır.

Nuşirevan Patşahın Hekatı adlı masalda

Patşah emir verdi esgere, esger geri döndü. Geldi tahda çudı. Ele bir edalet işdetdi ki, daha Nuşirevan her terefde söylendi. (Aslan, 2017, s.109).

Çok zalım bir padişah olan Nuşirevan, bir gün lalasıyla geziye çıkar. Orada kuşlar padişahın zalimliğinden bahsederken lala bunları duyar ve padişaha aktarır. Padişah bundan büyük bir ders alır ve ülkesini daha iyi yönetmeye başlar. TTKB’ye (2017, s.22) göre geçmişte halka çok zulüm eden padişahın lalayla arasında geçen diyalogdan sonra ülkesini daha iyi ve adaletli bir şekilde yöneten bir padişah olması vatanseverlik değerini yansıtmaktadır.

4.10. Yardımseverlik Değeri

On kök değer arasında yer alan son değer, yardımseverlik değeridir. Yardımseverlik kavramı Türkçe Sözlükte “Yardıma muhtaç olanlara iyilik ve yardım etmesini seven; hayırsever.” olarak tanımlanır (Türkçe Sözlük, 1988, s.2397). Sosyal bir varlık olan insanoğlu her değere sahip olduğu gibi bu değere de sahip olmalıdır. Çünkü sosyalleşmenin temelinde dayanışma içinde olma ve yardım etme davranışları vardır. Yardımseverlik; maddi ya da manevi olarak zor günlerden geçen insanların yanında olup onlara yardım etmek, kurum ve kuruluşlarda gönüllü olup bağışta bulunmak vb. davranışları içerir. Yardım, toplum içindeki boşlukları dolduran, eksikleri kapatan, bağları kuvvetlendiren bir davranıştır. Örneğin; Anadolu’da köy halkının bir araya gelerek el birliğiyle bir işi yapması ve sırayla diğer işlere geçilmesine, “imece usulü” adı verilir. Bu, Anadolu halkının birbirine karşı içtenlikle yürüttüğü yardımseverlik uygulamalarının bir örneğidir. Aynı zamanda ülkemizde kurulan birçok yardım ve dayanışma kuruluşu bulunmaktadır (Aktepe, 2010, s.66). Bu da halk olarak yardımsever bir millet olduğumuzu gösterir. Yardımseverlik değeri,” Cömert olma, iş birliği yapma, merhametli olma, misafirperver olma, paylaşma ve dayanışma içinde bulunma, destek sunma...” tutum ve davranışlarını sergileyen insanlarda bulunmaktadır şeklinde açıklanmıştır (TTKB, 2017, s.22). Toplumun birlik ve beraberliğini bu derece kapsayan bu değer, çocukluğun ilk yıllarında ailede başlayarak okulda sistemli bir şekilde devam ettirilip öğretilmelidir. Böylece toplum her türlü zorlukta yardımlaşarak bir arada kalabilir.

Ardahan yöresinde derlenen ve incelenmesi yapılan 40 masalda f= (72) oranında yardımseverlik değerine rastlanmaktadır. Masallarda genel olarak konukseverlik şeklinde yardımseverlik değerine rastlanır. Yardımseverlik değeri ile ilgili incelenen bulgular aşağıda verilmiştir.

Tek Atlı Tekin Olmaz Masalı’nda

“Bana yardım!» deyince, kızlar bunu sırtladılar, oldular birer kuş, uçtular babalarının ülkesine:

-İşte baba, bizi alt eden yiğit budur. Biz ancak bununla evleniriz, dediler. Babaları, Peri Padişahıydı. «Peki,» dedi. Padişah buyurdu, kırk tas getirdiler.» (Kaftancıoğlu, 1973, s.22).

Kâse aramaya çıkan oğlan sonunda kâseyi aldığı peri kızını bulur ve durumu anlatır. Peri kızları hemen oğlanı babasının yanına götürür. Peri kızlarının babası olan padişah oğlana 40 kâse verir ve oğlanın 40 haramiyi kurtarmasına yardım eder. Peri padişahı ve kızların oğlanı düştüğü durumdan kurtarmak için verdiği çabalar yardımseverlik değerini yansıtmaktadır.

Türkmen oğlu Masalı'nda

“Derviş el attı, padişahı kaldırdı. Uzun-kısa söylemedi:

«Senin çocuğun olmuyor, al bu elmayı, soy kabuklarını atına ver, onun da kulunu olmuyor, elmanın da yarısını sen ye, yarısını karına yedir... » (Kaftancıoğlu, 1973, s.25).

Çocuğu olmayan padişah uzun bir yolculuğa çıkar, yolda bir dervişle karşılaşır. Derviş padişahın sorununa çare olacak elmayı verir ve ortadan kaybolur. TTKB'ye (2017, s.22) göre dervişin, padişaha çocuğu olmadığı için ona bir elma verip yol göstermesi, bu konuda padişaha destek olması yardımseverlik değerini yansıtmaktadır.

“Bak Türkmenoğlu, sen kuyu da kalacaksın. Bunu bil şu odaları tanı. Sağı-solu öğren. Su iki çift kılı al. Bunlar başını kestiğin devin atlarıdır. Bu kılırları çalarsan sana yardımcı olur. Belki çıkarsın bu kuyudan, seni... » (Kaftancıoğlu, 1973, s.34).

Türkmenoğlu padişahın kızlarını kuyudan çıkarmak için yardıma gider. Lalanın ve vezirin oğullarının nişanlılarını yukarı gönderir. En sona kalan kız Türkmenoğlu'na, önce sen çık, der fakat o, kızı dinlemez. Kız, diğer oğlanların, Türkmenoğlu'nu kuyuda bırakacağını tahmin eder ve ona kuyudan çıkması için çeşitli bilgiler verir. Türkmenoğlu'nun kızları kuyudan çıkarması ve kızın Türkmenoğlu'na verdiği kuyudan çıkış bilgileri yardımseverlik değerini yansıtmaktadır.

Yağıztay:

«Türkmenoğlu, bundan böyle benim sırtım sana yasak. Ölüme gitsen sırtıma almam. Gene de kardeşiz, başın çok sıkıntıda kalırsa, şu iki kılımlı al,

birbirine sürtersen, hiç değil bir yol gösteririm, dedi de uçtu gitti... (Kaftancıoğlu, 1973, s.34-35).

Türkmenoğlu yalvardı, Yağıztay diretti, o yalvardı, o direttiii. Ne de olsa kardeş, ikisi bir elmanın yarısı. Yağıztay dayanamadı:

-Beni iyi dinle... Şimdi kalkar gidersin en arkadaki karanlık odaya. Odanın en sağ köşesinde bir taş vardır. Karataş. O taşın sert olduğunu bilirsin. Tek yol, o taşı delmektir. Sen içerden ben dışardan. Deldik deldik, delemedikse, kaldın ki kaldın... dedi. 11(Kaftancıoğlu, 1973, s.34).

Bana sıkıntılı günümde yardım et. Böyle böyle, aslan postu içinde aslan sütü gerekli. Ya beni sırtına al ya da yardım et, dedi.

-Yeminim yemindir, seni sırtıma almam. Yardıma gelince... Kulağını aç, dinle beni. Gidersin, Karadağ derler onun eteğine... (Kaftancıoğlu, 1973, s.43).

Yağıztay'ın kollarını sürttü. Yağıztay geldi.

«Aman Yağıztay, anamdan, babamdan bana bir bilgi...»

«Hiç sorma. Baban can çekiyor, anan Arapla al gülüm-ver gülüm...» deyince Türkmenoğlu yalvardı:

«Aman Yağıztay, beni babama sen ulaştırırsın. Beni sırtına al, dedi.

Yağıztay:

«Senin için değil ya, baban için andımı bozdum, atla, dedi. (Kaftancıoğlu, 1973, s.47).

Türkmenoğlu ve Yağıztay aynı elmanın gücüyle dünyaya gelir ve kardeş gibi büyürler. Türkmenoğlu'nun bir hatası Yağıztayı çok üzer ve araları bozulur. Yağıztay bu kırgınlığa rağmen daima Türkmenoğlu'na yardım edip her konuda bilgiler verir. TTKB'ye (2017, s.22) göre Yağıztay'ın tüm kırgınlıklarına rağmen Türkmenoğlu'na yardım edebileceğini söylemesi, yardım ederek kuyudan çıkmasını sağlaması, aslan sütü bulması için yol göstermesi, onu eve götürmek için en sonda sırtına almayı kabul etmesi yardımseverlik değerini yansıtmaktadır.

Bostan, Taşdemir adında birinindi...Geldi bu adama, «Beni yanına al ağam, bostana bakayım. Anlarım bu isten. Sen gez, eğlen, bostanı benden iste. Hiç bir şey de istemiyorum. Bostanın köşesindeki şu pinde yatarım. Ben bir Keloğlan... Kapına sığınayım, koltuğunun altına duldala beni, dedi.

Taşdemir de, «Eğer bu kel işime yararsa yaşadım, alayım şunu bir deneyeyim, sinayayım,» dedi. Keloğlan kapılandı. (Kaftancıoğlu, 1973, s.36).

Türkmenoğlu, kuyudan çıkar. Keloğlan kılığına girerek sarayın yakınındaki bir bostana gidip orada çalışmak istediğini söyler. TTKB'ye (2017, s.22) göre Taşdemir denen bostancının kendisinden yardım isteyen gence kapısını açıp onu işe alması yardımseverlik değerini yansıtmaktadır.

“Aslan yan yatmış... İnilti, sızlanma... Yer gök titriyor. Hemen okunu yayını kurdu, nasıl attı oku, öyle de yaralı memeyi deşiverdi.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.43).

Padişah bir hastalığa yakalanır, tek çaresi aslan sütü içmektir. Türkmenoğlu çare bulmak için aslan aramaya çıkar ve yolda memesi yaralı bir aslan görür. Aslanın yaralı memesini okla vurarak iyileşmesine yardım eder. Aslan da bunun karşılığında ona süt verir. Türkmenoğlu'nun ve aslanın birbirlerine yaptıkları karşılıklı davranış yardımseverlik değerini yansıtmaktadır.

“Benim küçük bir dileğim var. Böyle böyle... Bana aslan postu içinde, aslan sütü gerek...”

«Çok güç yere koştun beni. Bak şu karşı mağarayı görüyor musun? Orada benim üç yavrum vardır...” (Kaftancıoğlu, 1973, s.43).

Aslanın vahşi doğasına rağmen insanoğlunun iyiliğine karşı yavrularından birini kurban etmesi ve ona sütünden verip onun padişahı kurtulmasına yardım etmesini sağlaması yardımseverlik değerini yansıtmaktadır.

Yelatı Masalı'nda

“Değirmenci acıdı... İnsan o da hoş! Bunlara kazların pinini verdi.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.51).

Teyzelerinin saraydan attığı iki kardeş, devin yanında büyüdüktan sonra kendi hayatlarını kurmaya karar verirler. Ve bunun için şehre gidip bir değirmenciden yardım isterler. TTKB'ye (2017, s.22) göre barınmak için yer isteyen çocuklara, değirmencinin kalacak yer vermesi ve onlara destek sağlaması yardımseverlik değerini yansıtmaktadır.

“Oğlan gene avda.

Aç teyzen kurban olsun, aç. El değilim!

Kız açtı kapıyı. Cadı karı oturdu bir köşeye.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.54).

Teyzeleri, çocukların döndüğünü duyunca hemen bir plan yapar ve yaşlı bir kadın tutar. Kadından gidip onlara zarar vermesini isterler. Yaşlı kadın iyi niyeti gibi görünerek oğlan evde yokken kızı ziyaret eder. Kız yaşlı kadını eve alır, onu ağırlar. TTKB’ye (2017, s.22) göre yaşlı kadının ısrarları sonucunda kadına kapıyı açıp misafirperver davranması yardımseverlik değerini yansıtmaktadır.

“Öyleyse yazıktır, şunlara da sür de onlar da kurtulsun, deyince kız...” (Kaftancıoğlu, 1973, s.60).

Oğlan kendine eş aramak üzere bir kızı kurtarmaya gider. Oraya giden herkes taşa dönüşmüştür. Fakat oğlan doğru yolu izlediği için taşa dönüşmez. Kızın kanı taşa dönüşen insanları kurtarır. Oğlan, kızıdan taşa dönüşmüş herkese kanını bulaştırmasını ister. TTKB’ye (2017, s.22) göre oğlanın kızı kurtarıken, kızıdan diğer insanları da kurtarmasını istemesi Yardımseverlik değerini yansıtmaktadır.

“Oğlan gitti. Padişaha kızın dediklerini söyledi. Padişahın kanı kaynıyor ki oğlana nasıl? İstese tahtını bile verecek. Git nişanlını, bacını al gel, deyince oğlan kalktı. Kaz pininden, padişah konağına!” (Kaftancıoğlu, 1973, s.61).

Kulübeye yeni gelen kız, oğlandan gidip onlara bir ev vermesi konusunda padişahla konuşmasını ister. Oğlan padişahla konuşur ve padişah bir köşk verir. TTKB’ye (2017, s.22) göre oğlanın padişahın kalacak yer istemesiyle padişahın onlara bir köşk vererek destek olması yardımseverlik değerini yansıtmaktadır.

“Götür bunu, yedi yol ortasında gömülü olan kadının önüne koy, şu suyu dök. Yıkansın. Sil-kurula elini-yüzünü. Yedir-içir gel, dedi. Oğlan aldı siniyi, suyu, gidip dediklerini yaptı. Kadını yedirip-içirdi.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.61).

Masalın başında padişah, karısının suçlu olduğunu düşünerek onu yedi yolun çatalında belden aşağı gömdürür. Kimse ona yardım edemez çünkü padişah bunu yasaklar. Eve yeni gelen kız, oğlana gidip o kadına yardım etmesini söyler. Kadın aslında oğlanın annesidir fakat bunu kimse bilmez. Oğlan, kim olduğunu bilmediği kadının karnını doyurup onu temizler. TTKB’ye (2017, s.22) göre Kızın ve oğlanın iş birliği yaparak kadına yardım etmesi yardımseverlik değerini yansıtmaktadır.

Karakaş Masalı'nda

“Padişahım sağolsun, biz geldik senin kolunun altına. Kimimiz, kimsemiz yok. Bize küçük bir yer ver, bir tandır kuralım. Ekmek pişirelim. Kulların, ordun yesin, biz de geçinelim, dediler. Padişah bunlara bir yer gösterdi. Bunlar başladılar ekmekçiliğe!..” (Kaftancıoğlu, 1973, s.64).

Yolda karşılaşp arkadaş olan Karakaş ve Memiş, gittikleri ülkede padişahdan dükkân işletmek üzere yardım isterler. Ve padişah her seferinde iki gence yardım ederek bir iş yeri verir. TTKB'ye (2017, s.22) göre kendisinden yardım isteyen iki gence padişahın yardım etmesi Yardımseverlik değerini yansıtmaktadır.

“Lalayı kattı padişah bunların yanına, gittiler kızın sarayına. Kız, sarayında arkadaşlarıyla, yardımcılarıyla yaşırdı. Çaldılar kapıyı. Bunları içeri aldılar, buyur ettiler. Yedirdiler, içirdiler.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.66).

İki arkadaş, kurdukları tüm işlerde başarılı olunca padişah ve lala onların iş yerini ziyarete gider. Padişah gençleri çok sevince onları saraya alır. Karakaş, padişaha kızını Memiş için istediğini söyler. Bir iddia yaparlar ve Karakaş bunu kazanır. Bunun üzerine padişahın kızının yaşadığı saraya gider ve konuk sever şekilde karşılanırlar. TTKB'ye (2017, s.22) göre padişahın kızının evine misafir ettikleri kişileri karşılayıp onlara ikramda bulunmaları yardımseverlik değerini yansıtmaktadır.

“Ey kadın, benim kanadımdan bir telek düşecek. Sen bu teleği alıp, kocanla kaynının boyunlarına sürter, başlarını yerlerine koyarsan, canlanıp iyi olacaklar. Çünkü hiç birinin suçu yok. Kötüler, onları bu duruma soktu.” demiş.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.71).

Masalın içinde anlatılan hikâyede iki kardeş kavga eder. Ve birbirlerinin başını keserler. Bir kuş bu durumu görür ve kardeşlerden birinin karısına bir tüy verir. Bu tüy sürüldüğü yarayı iyileştirir. TTKB'ye (2017, s.22) göre birbirini kesen iki kardeşin dirilmesi için tüyünü veren kuşun yaptığı davranış yardımseverlik değerini yansıtmaktadır.

Duran Bey Masalı'nda

“Geldiler çiftçinin evine. Oturup dinlendiler. Yiyip içtiler. İkisi de yorgundu, yattılar.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.75).

Lala, padişahın verdiği görevi yapmak için yollara düşer. Yolda bir çiftçiyle karşılaşır, onunla yol arkadaşlığı eder. Çiftçi o gece lalayı evinde misafir eder. TTKB’ye (2017, s.22) göre çiftçinin evinde lalayı misafirperver şekilde ağırlaması yardımseverlik değerini yansıtmaktadır.

Taşçının Kızı Masalı’nda

“...derviş donunda iki atlı çıkagelmiş. Taşçı hemen karşılamış:

«Buyurun derviş babalar. Bu konak Taşçı'nın konağıdır. Burada konuk olmadan gidemezsiniz,» demiş.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.82).

TTKB’ye (2017, s.22) göre Taşçının konağında misafir olmadan yemek yememesi ve gelen yolcuları konağında ağırlaması yardımseverlik değerini yansıtmaktadır.

“«Olmaz mı ki beni kaz çobanı tutasın? Ben bir Keloğlan. Ne aş isterim, ne yatak... Kazlarla yatar, onlarla otlarım. Bana acı da beni al, kapılanayım, demiş. Taşçı acıyor:

-Peki Keloğlan, seni kaz çobanı aldım, diyor. Kız başlıyor kazları gütmeye...” (Kaftancıoğlu, 1973, s.86).

Vezirin ihaneti sonuncunda onun elinden kaçan padişahın karısı, keloğlan kılığına girer ve babasının yanına gider. Çoban olarak onu işe alması için Taşçıyla konuşur. TTKB’ye (2017, s.22) göre Taşçının, Keloğlan’a acıyarak işe alması ve ona merhamet etmesi yardımseverlik değerini yansıtmaktadır.

Kayalı Masalı’nda

“Padişah baktı ki, taş çok değerli. Sevindi. Bunlara yer verdi. Savdı Keloğlan'ı...” (Kaftancıoğlu, 1973, s.92).

Padişahın kızı ve Keloğlan kendi ülkelerinden kaçarlar. Sığındıkları ülkenin padişahından sığınacak bir yer isterler ve padişah onlara yer verir. TTKB’ye (2017, s.22)

göre Kendisinden yer isteyen Keloğlan’a, Padişahın yer vermesi, onlara merhamet ederek destek olması gibi tutum ve davranışları yardımseverlik değerini yansıtmaktadır.

“Işır ışımaz oğlan yanaştı ağaca, çubuğu aldı, ağaca vurdu, kızı çıkardı.”
(Kaftancıoğlu, 1973, s.94).

Keloğlan, derenin yanında taş ararken devin, bir kızı ağacın içinde tutsak ettiğini görür. Dev gittikten sonra kızı oradan çıkarıp eve götürür. TTKB’ye (2017, s.22) göre Keloğlan’ın devin hapsettiği kızı kurtarması yardımseverlik değerini yansıtmaktadır.

“Üç gün sonra bu taşları götüremezsek, Kayalı’nın başı gitti.»

«Hiç üzülmeysin. O taş benim kanımdır. Şimdi vurun şu parmağıma bir bıçak. Her damlam bir taş olur ki, dünyada değeri biçilmez.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.95).

Keloğlanın kurtardığı kız aslında bir peri kızıdır. Ve Keloğlanın aradığı taşlar, onun kanından oluşur. Peri kızı, padişahın bu taşlardan istediğini duyunca Keloğlan’a kanından akıtarak taşlardan verir. Peri kızının Keloğlan’a iki defa bu şekilde yardım eder. Peri kızının bu tutum ve davranışları yardımseverlik değerini yansıtmaktadır.

Kırklar Kayası Masalı’nda

“Üç günlük yol kala karşılandılar. Karlık ülkesinin padişahı herkesi böyle karşıladı. Sözü uzatmıyalım, yenildi, içildi” (Kaftancıoğlu, 1973, s.101).

Oğlu için kız istemeye giden padişah, üç günlük yol kala büyük bir şölenle karşılanır ve sarayda güzel bir şekilde ağırlanır. TTKB’ye (2017, s.22) göre Karlık ülkesinin padişahının bu misafirperverliği yardımseverlik değerini yansıtmaktadır.

“Konakladığı her yerde sofralar açtı, doyuluklar açtı. Herkese yedirdi içirdi. Herkese sordu. Kimse, Kırklar denen yeri bilmiyordu” (Kaftancıoğlu, 1973, s.104).

Karlık ülkesinin prensesi ve perdeli doğan şehzade evlenir. Oğlanın annesi oğlunu çok merak eder, oğlanın kılıfını yakar. Oğlanın kılıfı yanınca oğlan kırklara karışır ve kaybolur. Eşini çok seven kadın onu her yerde aramaya çıkar. Bunu yaparken gittiği yerlerde yoksullara yardım eder. TTKB’ye (2017, s.22) göre kızın kaybolan eşini ararken varını yoğunu ortaya koyup yoksullara yardım etmesi, onlara destek olması yardımseverlik değerini yansıtmaktadır.

Kırklar denen yeri bilen var mı aranızda?

Çocuk:

Ben biliyorum. Gel istersen seni götüreyim, diyor.

Kız her şeyi bırakıyor öylece, çocuğun ardına düşüyor... (Kaftancıoğlu, 1973, s.105).

Aramızda, Gülbudak'ın eşinin yerini bilen var mı?

Çocuk:

Ya da gidip onu bulacak birisi var mı? diye seslendi.

Ben biliyorum, dedi. Öne aldılar çocuğu. Çocuk olanı biteni anlattı... (Kaftancıoğlu, 1973, s.105).

Her yerde eşini arayan kadın sonunda bir çocuğun yardımıyla kocasını bulur. Fakat bu sırada kaçırılır. Kocası da aynı şekilde onu aramaktadır. Ve çocuk adama da karısını gördüğünü söyler. TTKB'ye (2017, s.22) göre Gürbulak ve eşinin yerini bilen çocuğun sorulduğunda her iki seferde doğru cevap vermesi ve onlara birbirlerini bulma konusunda yardımcı olmaya çalışması yardımseverlik değerini yansıtmaktadır.

Gençlik Kocalık Masalı'nda

“Padişah, bezirgânın geldiğini duyunca:

- Gelsin, konuğum olsun. Geldiği yollardan, geçtiği bellerden, konakladığı ellerden söz etsin bana, dedi.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.111).

Ülkeleri gezen bezirgân günün birinde bir ülkeye gider. TTKB'ye (2017, s.22) göre padişahın, bezirganı saraya davet etmesi, onu konuksever bir şekilde ağırlaması yardımseverlik değerini yansıtmaktadır.

Bozkurt Masalı'nda

Bunu baştan söyleseydin senin atını da yutmazdım kuşa götüreyim, diyor kurt.

Oğlan kurdun sırtına bindiği gibi, yallah babam!.. Gidiyorlar-gidiyorlar, çok uzak bir ülkeye varıyorlar.

Kurt:

-Atla sırtımdan. Şu karşıdaki yapıyı görüyorsun. Orası devin konağıdır. İçeri girecek bir yol bulmalısın... (Kaftancıoğlu, 1973, s.122).

Sonra kurdun kıllarını çıkarıp açılıyor. Kurt çıkıyor o delikten. Hemen oğlanı kurtarıyor. At olup sırtına alıyor, geliyorlar bunlar da... (Kaftancıoğlu, 1973, s.126).

Babası bir kuşu görüp hastalanan oğlan, babasının gördüğü kuşu aramaya çıkar. Bu sırada bir bozkurt oğlanın atını yer. Çocuk bu duruma çok üzülür ve olanları kurda anlatır. Kurt pişman olur ve masal boyunca çocuğa kuşu bulması için hem fiziksel hem de çeşitli bilgiler verme yoluyla yardım eder. TTKB'ye (2017, s.22) göre kurdun yaptığı davranıştan ötürü suçluluk duyarak babasını kurtarmak isteyen gence masalın birçok yerinde yardım etmesi, ona her anlamda destek olması, iş birliği ve dayanışma içinde olmaları yardımseverlik değerini yansıtmaktadır.

Can alıcı Masalı'nda

“Öyleyse bana, kimsiz, kimsesiz, öksüz, yok-yoksul bir kız bulacaksınız, demek zorunda kalıyor. Bir yandan da alış-veriş, takıntı, ilinti nesi var nesi yok, sonuca bağlıyor. Hazırlanıyor...”

Arayıp tarayıp çerçinin istediği ölçüde bir kız buluyorlar. “(Kaftancıoğlu, 1973, s.130).

Can alıcıyla arkadaş olarak ne zaman öleceğini öğrenen oğlan, ailesinin ısrarları sonucunda evlenmeye karar verir. Fakat evlendikten hemen sonra öleceğini bildiği için yoksul bir kız ister. TTKB'ye (2017, s.22) göre çerçinin yoksul kızın, o öldükten sonra rahat yaşamasını istemesi ve çerçinin bu kadar merhametli bir yapıya sahip olması gibi tutum ve davranışlar yardımseverlik değerini yansıtmaktadır.

Okçu Beset Masalı'nda

“Bir türlü kara yılanın elinden kurtulamıyor. Hemen okunu yayını kurdu, attı ki kara yılanı vura, ok gitti de ak yılanı değdi.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.132).

Okçu Beset, bir gün ormanda avlanırken iki yılan görür. Kara yılan, ak yılanı saldırıyordur. Beset, ak yılanı kurtarmaya çalışır fakat kara yılanı attığı ok yanlışlıkla ak yılanı gelir. TTKB'ye (2017, s.22) göre Beset'in ak yılanı kurtarmak için okunu çekmesi yardımseverlik değerini yansıtmaktadır.

Aslan Dede Masalı'nda

“Padişahım, bu el kadar yavruyu kesmek gerekmez. Bir sandık yapar, içine kapatır, atarız suya, nereye giderse gitsin, demiş.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.137).

Padişah rüyalarında Keloğlanın oğlunun kendisini öldürdüğünü görür ve onu yok etmeye karar verir. Vezir küçük bebeğin öldürülmesini hoş görmez, başka bir fikir sunar. TTKB'ye (2017, s.22) göre vezirin bulduğu alternatif çözüm, yardıma muhtaç bir bebeği gözetme yönüyle ve merhametli yaklaşımıyla yardımseverlik değerini yansıtmaktadır.

Kurbağa Gelin Masalı'nda

“Oğlan hemen kalktı, erken erken gölün başına gitti. Kaynanaaa!», «Cor,», «Caaan,», «Cooooor,” sonunda çadırı istedi, atılan torbayı aldı.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.140).

Padişahın oğlu, kurbağaya evlenir. Kurbağa çok güzel bir kadındır aslında. Bunu duyan padişah kızı çok beğenir, kızı kendine eş etmek ister ve oğluna zor görevler vererek onu yok etmeye çalışır. Oğlan görevleri yapmaya çalışırken hepsinde kurbağa gelinin annesinden yardım ister. Oğlan Anne kurbağaya gittiğinde anne kurbağa her istediğini yapar ve oğlanı ölümden kurtarır. TTKB'ye (2017, s.22) göre kaynanasının oğlana her defasında yardım etmesi gibi tutum ve davranışları yardımseverlik değerini yansıtmaktadır.

Yedi Başlı Dev Masalı'nda

“Kızları alıp kuyunun ağzına geldi. Bağırdı, «Kardeşlerim, ipi uzatın!» Kardeşleri ipi uzattılar, büyük kızın beline bağladı ipi; «Al büyük kardeş, bu senin nişanlın olsun, dedi. Çekip aldılar...” (Kaftancıoğlu, 1973, s.154).

“Kız baktı ki bu oğlan kuyuda kalacak. Bana kulak ver, dedi, sen kuyuda kalacaksın, bu-nu bil. Kuyunun karanlık bir odası vardır, beni aldığın odanın arkasında, yedi günde bir oraya iki koç gelir vuruşurlar...” (Kaftancıoğlu, 1973, s.154).

Babasının vasiyeti üzerine mezarlıkta nöbet tutarken yedi başlı devi öldüren oğlan, devlerin kökünün bulunduğu kuyuya iner. Orada devlerin tutsak ettiği üç kız bulur ve hepsini kuyudan abilerinin yardımıyla çıkarır. İlk iki kızı abileriyle nişanlar, en son çıkan kız en güzelidir ve onu kendine saklar. Abileri son çıkan kızı çok beğenir ve küçük oğlanı kışkanarak kuyuda bırakırlar. Kız kuyudan çıkmadan bu olayı tahmin eder ve oğlana kuyuda kalma ihtimaline karşı çıkabilmesi için gerekli bilgileri verir. Küçük oğlanın kızları kurtarması ve son çıkan kızın da oğlana bilgi vermesi gibi karşılıklı tutum ve davranışları yardımseverlik değerini yansıtmaktadır.

Padişah bunu aldı karşısına;

-Dile benden ne dersen.

Oğlan:

-Beni ı ışık dünyaya çıkar, dileğim budur.

Padişah:

- Beni çok bir güç yola koştun, ben ı ışık dünyayı ne bilirim ne de çıkarabilirim... (Kaftancıoğlu, 1973, s.157).

Küçük oğlan, kuyudan Karanlık ülkeye çıkar. Orada ülkeye su vermeyen devi öldürerek padişahın kızını kurtarır. Padişahın, oğlanı yaptığı iyilik karşısında ödüllendirmek istemesi ve karanlık dünyadan çıkması için ona bilgi vermesi yardımseverlik değerini yansıtmaktadır.

“Hemen kılıcını çekti, canavar buna, bu canavara saldırdı...” Canavarın başını kesti. (Kaftancıoğlu, 1973, s.157).

Karanlık ülkeden çıkmanın tek yolu Anka Kuşunun yavrularını kurtarmaktır. Oğlan kuşları yemeye gelen canavarı öldürür. TTKB’ye (2017, s.22) göre oğlanın Anka kuşunun yavrularını kurtarması yardımseverlik değerini yansıtmaktadır.

“-Beni ı ışık dünyaya çıkarmanı diliyorum.

Çok zor bir isteğin var insanoğlu! Kocalığıma geldi, yoksa seni hemen çıkarırdım. Ne var ki sen büyük bir iyilik ettin, ben de sana bu iyiliği edeceğim...” (Kaftancıoğlu, 1973, s.157).

Oğlan Anka Kuşunun yavrularını kurtarınca kuş ona yardım etmek ister ve onu karanlık ülkeden çıkarır. Oğlanın isteğini yaşılanmasına rağmen kabul edip ona yardım eden Anka kuşunun tutumu yardımseverlik değerini yansıtmaktadır.

“Oğlan ordan kalkıp geldi karanlık ülke padişahının yanına. Bunları istedi. Padişah hemen her şeyi hazırladı, verdi.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.158).

Anka kuşu yola çıkmadan önce oğlandan bir şeyler ister. Oğlan bunları padişaha söyler ve padişah bu istekleri karşılar. Padişahın oğlanın isteklerini karşılaması yardımseverlik değerini yansıtmaktadır.

Cihanşah Masalı’nda

“İhtiyar hemen seslendi:

Ooovvv hoş geldin Cihanşah!...” (Kaftancıoğlu, 1973, s.163).

Bir avın peşine düşüp kaybolan Cihanşah, kandırılarak bir tepede mahsur bırakılır. Bir çare ararken tepe de bir ev, evin önünde oturan bir ihtiyar görür. TTKB’ye (2017, s.22) göre evin önünde oturan ihtiyarın Cihanşah’ı misafirperver bir şekilde karşılaması ve onu evinde ağırlaması yardımseverlik değerini yansıtmaktadır.

Temre Şah: Kulaklarım tutulsun, dört yüz yaş yaşadım, bu adı duymadım. Yalnız birkaç gün kal, kuşlar gelecek bir onlara soralım, bilen çıkarsaaa... (Kaftancıoğlu, 1973, s.168).

Pelit Şah bütün kuşlara sordu ki, «Kalay ülkesini bilen, duyan var mı? Kimseden karşılık alamadı, bilen çıkmadı. (Kaftancıoğlu, 1973, s.169).

Beklediler, kuşlar geldi, yemlerini yediler. Döğme Şah bunlara sordu. Bilen çıkmadı. Yalnız, uzakta, cır-cıbil, kıpkırmızı gövde bir kuş kalmıştı. Bütün kuşlar kalkıp gitmişti, o kalmıştı. Döğme Şah, ona gitti... (Kaftancıoğlu, 1973, s.169).

Ya Döğme Şah, götüreyim. Başım üstüne. Yalnız, ben çok yaşlandım... (Kaftancıoğlu, 1973, s.170).

Karsını kaybeden Cihanşah, onu aramak için önce Temre Şah'ın yanına gider. Temre Şah, Kalay ülkesini hiç duymadığını söyler ve önce beslediği kuşlara ülkenin yerini sorar. Kuşlardan bir cevap alamayınca Cihanşah'ı kardeşlerine gönderir. Diğer ihtiyarlar da aynı şekilde kuşlara sorar. Döğme Şah'ın kuşlarından biri ülkeyi biliyordur ve onu Kalay ülkesine götürür. TTKB'ye (2017, s.22) göre Temre Şah, Pelit Şah ve Döğme Şah'ın sırayla aynı şeyi yaparak Cihanşah'a yardım etme çabaları ve kuşun Cihanşah'ı Kalay ülkesine götürmesi yardımseverlik değerini yansıtmaktadır.

Dur sen, ağlama, şimdi hepsi yolunu alır, dedi. Perilere döndü: Ne duruyorsunuz, davranın! deyince bir kasırga kopardılar, bir tipi-bora... Kimini havaya, kimini suya attı boğdu periler, öbür yerleri aldılar. Bir peri uçtu, gitti Cihanşah'ın babasına, Oğlun geldi, biz geldik, düşmanın ezildi, yok oldu, gözün aydın, dedi. Cihanşah'ın babası kurtuldu. (Kaftancıoğlu, 1973, s.172).

Masalın sonunda Cihanşah ve eşi kavuşur. Cihanşah, eşiyle birlikte ülkesine dönerken, bir yandan savaşta olan ülkesini düşünür. Ülkesi için endişelidir ve bunu eşiine anlatır. Eşi babasına söyler ve eşinin babası onlarla peri ordusunu gönderir. Perilerin yardımıyla Cihanşah'ın ülkesi kurtulur. Peri padişahının Cihanşah'ın ülkesindeki savaşı kazanması için destek vermesi yardımseverlik değerini yansıtmaktadır.

Kahraman Mıdılık Masalı'nda

*“Karanlık basmıştı. O kapı bu kapı, derken bir konağa yanaştı. Çaldı kapıyı:
-Beni bir geceliğine konuk etmez misiniz? dedi.*

Artık gelmişsin kapıya, çalmışsın kapımı, ne denir? Başım üstünde yerin var kardeş! Buyur, dedi, ev sahibi...” (Kaftancıoğlu, 1973, s.188).

Para kazanmak için yola çıkan Mıdılık, akşam olunca bir eve sığınır. TTKB'ye (2017, s.22) göre Mıdılık'ın sığındığı evin sahibinin konuksever biçimde yaklaşp onu güzelce ağırlaması ve dışarda bırakmaması yardımseverlik değerini yansıtmaktadır.

“Yedi kardeşin büyüğü:

(...) Bağışla ağam, anladım. Buraları bilmezsin, yalnızsın diye sordum, gel bir akşam bizde konakla. Bizim şurda uzak sayılmayacak bir yerde bir konağımız var, seni ağırlamak isteriz...” (Kaftancıoğlu, 1973, s.189).

Büyük ve herkesi yanıltacak bir kılıç yaptıran Mıdılık, gittiği ülkede herkesin dikkatini çeker. Yedi kardeş de onun kahraman olduğunu düşünür Mıdılık'ı akşam eve davet edip misafir etmek isterler. Yedi kardeşin bu misafirperver tutumu yardımseverlik değerini yansıtmaktadır.

Kızmak Yok Masalı'nda

“Arkadaş bak tahılını öğütüyorum. Senden bir karşılık almayacağım. Yalnız, senin undan küçük bir hamur yoğurup, ikimize yeter bir ekmek pişireceğiz, yiyeceğiz. Hepsi bu... Ne dersin?»” (Kaftancıoğlu, 1973, s.214).

TTKB'ye (2017, s.22) göre değirmencinin kendisine gelen müşteriye dostane yaklaşımı, ekmeği bölüşme fikri ve maddi bir karşılık almaması yardımseverlik değerini yansıtmaktadır.

“Değirmenci:

Hiç üzülme oğlum. Kal benim yanımda, çalış, kazan... Anana kardeşine de eli boş gitme böylece, dedi.” (Kaftancıoğlu, 1973, s.214).

Annesinin tüm uyarılarına rağmen gitmemesi gereken değirmenciye giden oğlan değirmencinin oyununa düşer ve elindeki tahıl biter. Tahıl bittiği için annesine olan korkusundan evine dönemeyen oğlana, değirmencinin makul bir iş teklifi yapması yardımseverlik değerini yansıtmaktadır.

“Ağa, dedi Keloğlan, ben anamın, kardeşimin yanına gidemem. Olmaz mı beni yıllıkçı tutasın?»

-Tutarım Keloğlan, dedi değirmenci, benim tarlam var, tavlama var, koyun, inek, at var... Bunlara bakarsın. Ne istersen veririm...” (Kaftancıoğlu, 1973, s.216).

Keloğlanın, değirmencinin yanında çalışan olarak kalma isteğini boş çevirmeyip kabul eden değirmencinin tutumu yardımseverlik değerini yansıttığı değerlendirilebilir.

“Mıdık Masalı'nda

“Bir gün nine, komşunun çocuklarına dedi ki:

-Oğul, Keloğlan'ı da yanınıza katayım, bir yük odun da o getirsin. Göz kulak olun!..

-Hay hay nine, gelsin. Biz yardım ederiz, dediler komşu çocukları da.”
(Kaftancıoğlu, 1973, s.221).

Keloğlan ve ninesi yoksulluk içinde yaşar. Köyün diğer çocukları ormana odun toplamaya gider. Bunu gören nine, çocukları Keloğlan'ı da yanlarında götürmelerini konusunda yardım ister. Çocuklar ona saygı duyarak, bu isteği geri çevirmez ve yol boyunca Keloğlanla yardımlaşarak ilerlerler. Çocukların tutumu yardımseverlik değerini yansıtmaktadır.

Tülküynen Kocakarı Masalı'nda

“Buna ev sahibi çoh üziliyer. Tahul veriyer. Bu tahılı alıyer ötüriyer tavuqlara, tavuqlar yiyer oturiyer ”(Aslan, 2017, s.23).

Nine, sütünü çaldığı için tilkinin kuyruğunu kesmiştir. Tilki, nineden kuyruğunu istemiş fakat nine ona ancak bir görev karşılığında vereceğini söylemiştir. Tilki bu görevi yapmaya çalışırken karşısına her seferinde yeni bir görev çıkmıştır ama tilki her birini yerine getirmiştir. Tilkinin tahıl istediği üzerine adamın tilkinin bu başına gelenler için üzülüp ona istediklerini vermesi Yardımseverlik değerini yansıtmaktadır.

Tuz Kadar Sevgi Masalı'nda

Gari buna çoh acımış, gızı içeri almış. Ama ev çoh dağınıhımış. Gız haman evi derlemiş, toplamış başdan ayağa silmiş süpürmüş. Bir tas da çorba pişirerah yaşlı gadının öğüne goymış. Kadın çalışganlığını beğendiği gıza:

-Sen çoh ey yürekli, çalışgan gızsın. Hemde gün görmüş birine benziyersin. Benim de kimsem yoh, benim gızım olmah isder misin? Bir bey vardır sürülerini beklerim. Bey yılda bir ay gelir burdaki yazlıh köşgünde oturur. Yılın geri galan zamanırı kentde geçirür. Garışanım yoh, geçinip gideruh. (Aslan, 2017, s.25).

Babasının sorusuna, babasının duymak istediği cevabı veremeyince evden atılan kız yaşlı bir kadının kapısını çalarak ona konuk olmak ister. TTKB'ye (2017, s.22) göre

yaşlı kadın, kendisine misafir olmak isteyen zor durumdaki kıza merhamet ederek onu evine kabul eder ve kendi kızı olarak görmeye başlar. Kız, yaşlı kadının evini düzenleyip onun için yemek yapar, birlikte dayanışma içinde yaşarlar. Her ikisinin de tutum ve davranışları Yardımseverlik değerini yansıtmaktadır.

Şangulum, Şungulum Garaca Dingilim

Gurt gardaş benim gıllarım çoh uzun, eger ben aşığı alamah istersem yanarım. En eyisi, sen benden hem güçlüsün hem de senin dırmanların aşığı daha eyi dutar. Sen al." demiş. Gurt ... (geçinin ne düşündüğünü bilmediği için eğilmiş tandıra... (Aslan, 2017, s.28).

Anne koyun yavrularını yiyerek zarar veren kurda iyi görünerek evine davet eder ve kurda bir tuzak kurar. Yanmakta olan tandıra aşık kemiğini atarak oradan çıkarması için kurttan yardım ister. Kurt tuzağa düştüğünü bilmeden onu misafir eden koyuna yardım etmeye çalışır. Kurdun bu tutumu yardımseverlik değerini yansıtmaktadır.

Bir Padişahın Gazabı Masalı'nda

Hemen geldi nene, numara elinde, adrës elinde. Gelinin gafısını tafdı Gelinin gocası işe gëdif. Özü eyde tek. İşdeme işdiyir. Geldi, gonağoldu. Hal hetir soruşdu. "Ne var, ne yoh" oyannan buyannan söhbet aşdı gonuşdu. Evlilihden, keçimnen, hayatdan danışdı. (Aslan, 2017, s.42).

Padişah bir gün denetim yaparken bir kadına âşık olur. Fakat kadın evlidir. Çözüm olarak yaşlı bir kadından, genç kadını eşini öldürmesi için ikna etmesi istenir. Yaşlı kadın, kızın evine niyetini belli etmeden gidip konuk olur. Ev sahibi, yaşlı kadını eve alıp misafirperver bir şekilde ağırlar. Genç kadının bu tutum ve davranışı yardımseverlik değerini yansıtmaktadır.

Demirçiynen Süpürkeçinin Nağılı adlı masalda

Bir gün bële çarşığı süpürende, bir guş un genedinnen bir tük yére tüşdü. Gëtdi yërden aldı bahdı ki, hem parlah, hem de çoh ağır. Götürdü hemen öteki gardaşına, Demirçiye; "Gardaş, men bir tene demir buldum, bu nedi?"

“Getirdi guşu vërdi Demirçiye. "Al gardaş" dëdi "Belke senin de çoluh çocuğun olar. Derdine derman ossun." Halbuku, guşun ne derde derman olacağı.” (Aslan, 2017, s.48).

Süpürgeci, çarşıda temizlik yaparken bulduğu tüyü, altın olduğunu bilmeden ‘belki onun işine yarar’ düşüncesiyle demirci olan kardeşine götürür. Demirci, tüyün altın olduğunu anlayıp hemen kuşu da ister. Süpürgeci, “belki şifa olur, onun da çocukları olur” düşüncesiyle kuşu bulup demirciye verir. Süpürgecinin en baştan beri kardeşi için yaptığı her şey onun iyiliği içindir. Süpürgecinin tutum ve davranışları yardımseverlik değerini yansıtmaktadır.

Hasan deyir ki, “Ağabey, men bu dovşanı uracam.” ”Bırah” deyir “

Hüseyin, ne yafacañ bu Allahın heyvarını uruf “Hüseyinan, Tavşan dile geler.” Ya insanoğlu. Meni vurmuyun. Men size bir cüt yavru getirëm.” Hüseyin’in onda golları gevşiyir. Yayını atabilmir.

"Ağabey, men bu tülküyü vuracam" "Oğlum, vurma Allahın hayvanını" "Yoh, vuracam" deyende, tülkü deyir ki, "Ey insanoğlu, meni vurmuyun, men size bir cüt (çift) yavru getirëm."

Birez gëdiller, bir gurt. Ayrısını ona da yapılar. Bir cüt yavru da onan alılar. Birez gëdiller, aslan. Birez gëdiller ayı. Heresinnen birer cüt yavru alılar. Bunnar olular 12 gardaş. (Aslan, 2017, s.50).

Hasan’ın yolda vurmak üzere nişan aldığı tavşan, tilki, kurt, aslan ve ayı ölmek için Hasan’a yalvarır ve bir çift yavru getirme sözü verirler. Hasan’ın hayvanların yalvarışı karşısında merhamet edip onları vurmaması, Hüseyin’in ise en baştan beri hayvanların ölmesine karşı olup duyarlı davranması yardımseverlik değerini yansıtmaktadır.

Patşah emr etdi ki, "Her teref al gëyinsin, yeşil gurşansın. Ajdar, yëtim, çılpahlar geyindirilsin." Toy, bayram, düğün. Olsa o geder. (Aslan, 2017, s.52).

Hüseyin, gittiği ülkede bir dev olduğunu ve bu devin insan yiyerek beslendiğini öğrenir. O gün sıra padişahın kızındadır. Hüseyin gidip devi öldürüp padişahın kızını kurtarır. TTKB’ye (2017, s.22) göre padişahın, ülkesine zarar veren devden

kurtulmalarına sevinerek şölenler düzenleyip ülkedeki yoksullara yardım etmesi yardımseverlik değerini yansıtmaktadır.

Elinde bir deyenah var kı, bekle elli metre. "Ey oğul, üşüdüm. Allah ırzası üçün men de isinsem olmaz mı?" "Hayhay nene. (Aslan, 2017, s.54).

Hüseyin, padişahın kızıyla evlendikten sonra ülkeyi yönetmeye başlar. Bir gün ülkesinde gidenin gelmediği bir yer olduğunu öğrenir ve oraya gider. Gittiği yerde aniden bir fırtına çıkar. TTKB'ye (2017, s.22) göre fırtınada ateş yakıp ısınırken, yaşlı bir kadının gelerek ısınmak istemesi ve Hüseyin'in bunu kabul etmesi yardımseverlik değerini yansıtmaktadır.

Eğri Gardaşnan Düz Gardaş Masalı'nda

Taviar çalındı, ajlar doydu, çılpahlar geyindi. Gızı verdi düz gardaşa. (Aslan, 2017, s.61).

Düz kardeş, padişahın kızını kurtarır. Padişah onu kızıyla evlendirir ve bir düğün düzenler. Bu düğünde yoksullara yardımlar yapılır. TTKB'ye (2017, s.22) göre düz kardeş ve padişahın kızının düğünü yapılırken ülkede yaşayan yoksullara yardım yapılması yardımseverlik değerini yansıtmaktadır.

Ayağına Tikan Batan Horoz Masalı'nda

"Ayağına bir tikan batër. Gidër bir neniye. Nene ehmeş pişirërmiş. Neniye diyër; -Nene, ayağımın tikanını çihart.

Nene ayağındaki tikanı çihardër. Horuz, tişarı çihër." (Aslan, 2017, s.89).

Bir horozun ayağına diken batır. Horoz nineden dikenı çıkarması için yardım ister. Nine dikenı çıkarır. TTKB'ye (2017, s.22) göre ayağına diken batan horoza yardım ederek dikenı çıkaran ninenin sergilediği davranış yardımseverlik değerini yansıtmaktadır.

Gidër, gider yolda bir çovana rasdlër. Çovana diyër;

-Çovan gardaş. Eppeh mennen, süd senen. Geti süd yëyeh.

Çovan, gara goyunu sağër. Getirër südü. Goyun dağılër. Çovan horuzu yoller. Diyër ki;

-Gët o goyunnarı çöyür.

Horuz goyunnarı çöyürmeye gedende, çovan eppeyinen südü yiyër gahër.
(Aslan, 2017, s.89).

Ayağındaki dikenı çıkartan horoz, nineden bir ekmek alır. Yolda bir çoban görür ve onunla ekmeğini paylaşmak ister. TTKB'ye (2017, s.22) göre horozun ayağındaki dikenı çıkaran ninenin davranışı; çobanla ekmeğini paylaşmak isteyen horozun, hem hayvanları toplayarak çobana yardım etmesi hem de ekmeğini paylaşması yardımseverlik değerini yansıtmaktadır.

Şahoğlu Şah Abbas Masalı'nda

"Köye gëdër. Birisinin gapısını vuror. Diyër "Aya, sen kimsen?" Diyër ki; "Allah misefiri." Bunu alër içeri. Buna hörmət, izzet, ikram." (Aslan, 2017, s.36).

Şah Abbas'ın geyiğin peşine düşüp kaybolur. Akşam olunca bir evin kapısını çalıp orada misafir olmak ister. TTKB'ye (2017, s.22) göre ev sahibinin müşkül durumda olan konuğu eve alması, misafirperver bir biçimde ağırlaması, ona cömertçe ikramlarda bulunmaları yardımseverlik değerini yansıtmaktadır.

"Bahër ki, bi halvaçı tükarı var. Halvacının tükenine gider, "Emi birez havla vér yiyëm. Hemi de, beni de çalışdırarsan mı?" diyër. Halvğacı da sonsuzumuş. Uşağı yohumuş. Diyër. Sen maña oğul ol, men ölene geder." "Pekëy" diyër." (Aslan, 2017, s.38).

Babasını aramak için şehre giden Hüseyin, karnı acıkınca bir helvacıya gider. Helva yerken aklına orada çalışma fikri gelir. Helvacıya onun yanında çalışmayı teklif eder. TTKB'ye (2017, s.22) göre helvacının müşkül durumda olan çocuğa merhamet edip yanına alarak onu oğlu olarak görmesi yardımseverlik değerini yansıtmaktadır.

Lalenin ğızı behliyir. Topal carya gelmedi. "Bu noylacahdı alır. O zaman baher, bu Hüsoyn hambal olarak pırtıyı dalına atër götürör. Tükanını kitdër. Pırtıyı alër. Topal carya da bunun dalıncah. Gëdër, sarayın önüne gelër. Bahër ki, topal carya gelër. Ama bir hambalın dalına ële bir pırtı vérif ki, hambal getirër. (Aslan, 2017, s.39).

Lalanın kızı, Hüseyin'in dükkanına güzel kumaşlar geldiğinin duyup topal bir cariyeyi kumaş alması için gönderir. Cariye dükkânda çok oyalandığı için saraya geç kalır. Ayağı aksadığı için zorlanacağını düşünerek topal cariyeye yardım edip kumaşları saraya getiren Hüseyin'in davranışı yardımseverlik değerini yansıtmaktadır.

Nuşirevan Patşahın Hekatı adlı masalda

Bir gün gonşuları başına tofladı, bu goca garı dedi ki, "Gonşular, bizim mehelede bir bële namuslu aile var. İki tene de çocuğu var. Nası olsa okul zamanı geldi. Bunnarın ismi yoh. Heç olmasa üç-beş tene yaşlı-başlı adam gëtsin de bu çocuklara bir isim goysun. " Toflandılar. Nenede işderinde, geldiler. Bu gahdı, bunara birer çay verdi. Bildi ki, ocuklarına isim goymağa gelifler. "Eh Hanım, müsaade édersëfise, çocuklara isim goyacih. Çocukların okul zamanı geldi. İsimsiz doğru değil. O zaman gadın ağladı. Dedi ki: "Allah razı olsun. Tabi ki, siziñ kimin ağabeylerim, bunar-şunnar olduğu için, ben isimlerini çağırma-dım. Giderken babalan goydu." "Nedi?" "O gızın adı Dad, oğların adı Bidad." "Oooo... Allah bahdiyar etsin. Çoh güzel isim" Buna da mennun oldular, çıhdı geldiler. (Aslan, 2017, s.110-111).

Kocasını kaybeden kadın iki çocuğuyla yoksulluk içinde yaşar ve çocuklara hiç adıyla hitap etmez. Komşular, mahallede yaşayan bu iyi ailenin çocuklarının ismi olmadığını düşünerek kadının kapısını çalar. Ev sahibi kadın onları misafirperver biçimde karşılayıp onlara ikramda bulunur. Karşılıklı saygı çerçevesinde geçen diyaloglar ve iyi dilekler, kadının misafir perver tutumu, mahalle sakinlerinin ne kadar duyarlı olduğunu göstermekle beraber yardımseverlik değerini yansıtmaktadır.

Dëdiler "İşde, gedirih Patşahın Vezir'in bahçasınınan mëyva getireh. Dëdik, heyrat günüdür, Perşembedir." Dëdi ki, "Sizi de Dad ile Bidad kimi yetim galasız. Navolur, onarı da götürsez? Téë, yëddi-seggiz yaşarında hele daha mëyva üzü görduhlari yohdur. Götürün onarı da, onnar da heç olmasa üç-beş tene toplasın yësinner hemi de annelerine gettirsinner. Sizin heç merhemetiz yoh mi?" Bu çocuklar Dad inen Bidad'ı da aldılar. (Aslan, 2017, s.111).

Yaşlı adam, müşkül durumda olan aileyi fark eder. Onların da padişahın bahçesinde ücretsiz dağıtılan meyvelerden yararlanması için oraya giden çocuklara,

yoksul çocukları da götürmesini söyler. TTKB'ye (2017, s.22) göre yaşlı adamın bu duyarlı ve merhametli tavrı yardımseverlik değerini yansıtmaktadır.

Dēdi ki; "Gızım, bugün Patşahın bahçasının hēyrat günüydü. Belki çocuklar orya geder de, çocuk yatar ğalır." Dēdi; "Ey ana, ben nasi gedim orya?" Dēdi ki, "Gızım ben senin pēşin tagib éderem. Sen gét. Ben de adım-adım, ihdiyar adam pēşinden gelirüm." (Aslan, 2017, s.111).

Yoksulluk içinde olan ailenin çocukları, padişahın bahçesinin hayır gününde meyve toplamaya gider ve eve dönmezler. Telaşlanan annenin korktuğunu gören yaşlı adamın, kaybolan çocukları bulması için annelerine yardım etmesi, ona destek olması yardımseverlik değerini yansıtmaktadır.

Nohut Masalı'nda

Orda Nohud gayıdıf diyēr;

-Meni kurtar amca, meni kurtar. Men burada boğulērem.

Kişi, o yanı bahēr, bu yanı Bahēr. Bahēr, bi şey yoh. Bir de bahēr çayın içinde bir nohud üzēr. Nohudu alēr öye gelēr. Getirēr tereĝe goyēr. Ahşam olēr, onnar önerine eppeh goyuf yēyende, Nohut yēmeh bilmēr....

-Men cūte ĝedecem. (Tarlaya)

-Naĝayrēm sen cūte ĝedeceñ. Men naĝayrēm? Kim saña ehmeħ getisin? Ehmeyini de özünnen götü.

Nohud diyēr,

-Yoh, men getirēm.

-Nası getirecehseñ?

-Ey, meni atın ĝulaĝına goyginen, götürer ĝederem. (Aslan, 2017, s.93).

Adamın biri suyun başında dua ederken bir ses geldiğini fark eder ve suyun içine düşen nohudun yardım isteğini duyar. Adamın nohudu kurtarması, eve götürüp misafir gibi ağırlaması hatta ikramda bulunması; nohudun da karşılık olarak ertesi gün onun için tarlaya yemek götürmesi birbirleri ile iş birliği ve dayanışma içinde olduklarını gösterir. Bu tutum ve davranışlar yardımseverlik değerini yansıtmaktadır.

Amanatçının Hekayası adlı masalda

Çihër, aǵlér ğapıda. Birez öteye gidër, bahër ki bir ğarı, yanında bir çocuǵuynan. Diyër, "Oǵlum, niçin aǵlıyırsan?" Diyër; "Valla, işde men amanatçıya param varıydı verdim. Şimdi benim paramı inkâr êdër. Vermër." Diyer; "Oǵlum ben onu ondan alırım. Aldın mı, birde buralarda durma. (Aslan, 2017, s.126).

Emanetçiye parasını bırakan adam, geri alamaz ve bir yere çökerek ağlamaya başlar. Adamın ağladığını gören bir kadın, emanetçiye oyun oynar ve adamın parasını alır. TTKB'ye (2017, s.22) kadının ağlayan adamla iş birliği yaparak parasını almasına yardım etmesi yardımseverlik değerini yansıtmaktadır.

SONUÇ

Bu çalışmada Ardahan yöresinde derlenen masallar kullanılmıştır. İki farklı kaynaktan alınan 40 masal üzerinde incelemeler yapılmıştır. İncelenen masalarda on kök değer kapsamında $f = (296)$ oranla değere rastlanmıştır. Masalarda en çok $f = (72)$ oranla yardımseverlik değerine rastlanmaktadır. Masalarda ana kahramanların yanında çoğunlukla olağanüstü güçlere sahip yan karakterler ana karaktere yardım etmek için bulunur yani masalın muhtevası gereği yardımseverlik değerinin çoğunluk göstermesi olasıdır. Bunun yanında yardımseverlik değeri altında bulunan misafirperverlik tutumu yardımseverlik değerinin oranını arttırmıştır. Masalarda yardım etme davranışının bu kadar sık geçmesi çocuklara yardımseverlik değerinin kazandırılması adına oldukça önemlidir. İncelenen masalların 29'unda Yardımseverlik değerine en az $f = (1)$ kere rastlanırken en fazla $f = (9)$ oranıyla “Türkmenoğlu Masalı'nda” geçmektedir. Türkmenoğlu ve Yağıztay arasındaki sarsılmaz dostluk bağı ile birbirleriyle sürekli yardımlaşan iki arkadaş yardımseverlik değerinin daha iyi kavranması adına ortaokul seviyesinde, okullarda materyal olarak kullanılabilir. Sözü edilen değer, tutum ve davranışlar açısından değerlendirildiğinde 11 masalın bu değeri taşımadığı gözlenmiştir.

Masalarda en çok bulunan ikinci değer olan sevgi değerinin $f = (57)$ oranında geçtiği değerlendirilmektedir. Masallar genel olarak insani duyguların başında gelen aşk duygusu üzerine söylendiği için aile kurma ya da sevgiliye kavuşma gibi alt başlıklar içerirken aynı zamanda evlat-ebeveyn sevgisi, arkadaş sevgisi ve hayvan sevgisi gibi alt başlıklar altında sevgi değerine rastlanmıştır. Sadece bir değer olarak ele alınmaması gereken sevgi kavramı İnsan psikolojisi için de önem arz etmektedir. İnsanı her yönüyle ele alan bu kavramın masalarda bu kadar sık geçmesi çocuklara sevgi değerini kazandırma açısından çok güçlü bir konumda yer alır. İncelenen masalardan 24'ünde sevgi değerine en az $f = (1)$ kere rastlanırken en fazla $f = (9)$ noktayla “Türkmenoğlu Masalı'nda” rastlanır. Bu masal, incelenen 40 masaldan sayfa sayısı olarak en uzun olan masaldır. Bu nedenle içerisinde evlat-ebeveyn sevgisi, arkadaş sevgisi, hayvan sevgisi, aşk duygusu ve aile birliği kurma gibi birçok sevgi türü bulunur. Masalda sevgi değerinin alt değerleri başlığı altında bulunan birçok tema işlenmiştir. Bu yönüyle sevgi kavramının öğretilmesi açısından ortaokullarda kullanılabilir bir masaldır. İncelenen masalardan $f = (16)$ masalda sevgi değerini yansıtacak tutum ve davranış gözlemlenmemiştir. Ayrıca ana teması sevgi olan masallar bulunmaktadır. Buna örnek

olarak “Tuz Kadar Sevgi” masalında hem başlıkta sevgi kavramının kendisi geçmekte hem de ana tema olarak sevgi konusu işlenmektedir.

Masalın sonunda iyilerin kazanması, masalın en önemli özelliklerinden biridir. Cezalandırma yönü olan ve genellikle masalın sonunda gerçekleşen iyi kahramanların başarıya ve mutluluğa ulaşması, tam tersi şekilde kötü kahramanların ise cezalandırılması toplum nezdinde ilahi adalet olarak nitelendirilir. Masallar anlatılırken genel olarak insanlara yukarıda izah edildiği gibi iyi insan olmanın önemi konusunda mesaj verilmeye çalışılır. Tüm bunlardan yola çıkarak üçüncü sırada $f = (31)$ oranında adalet değerine rastlanması doğal karşılanabilir. Adalet değeri sadece bu şekilde değil bir mal varlığının eşit şekilde bölüşme ve masal ülkesinde kullanılan hukuki kurallar şeklinde de karşımıza çıkmaktadır. Toplumun işleyişinin aksamaması adına önemli olan bu kavram çocukların etik ve ahlaka yönlendirir. İncelenen 40 masaldan $f = (20)$ adalet değerine rastlanırken $f = (20)$ oranında masalda adalet değerini yansıtacak tutum ve davranışa rastlanmamıştır. Adalet değerinin bulunduğu masallardan her birinde $f = (1) - (2) - (3)$ veya (4) oranında geçtiği gözlemlenmiştir. “Padişahın Üç Oğlu ve Derviş” adlı masalda değere (4) oranında adalet değerine rastlanmıştır. Sözü edilen masalda hem adalet kavramının çok iyi bir şekilde işlendiği görülmekte hem de mal varlığının üç kardeş arasında eşit bir şekilde paylaşıldığı görülmektedir. Adalet değerini hem hukuksal anlamıyla hem de kavramsal anlamıyla işlendiği görülmektedir. Bu yönüyle adalet değerinin kavratılması planlandığında bu masal kullanılabilir.

Masallarda on kök sıralandığında beşinci sırada $f = (29)$ oranıyla özdenetim değeri yer almaktadır. Özdenetim değeri gözlenmesi zor olan bir değer olarak bilinse de masallarda bu oldukça iyi bir şekilde yansıtılmış ve yoğunluğu yüksek çıkmıştır. Masal kahramanları çok zor durumda kalsa da istemedikleri davranışları yapmama konusunda oldukça ısrarcı davranmaktadırlar. Gerekteğinde özür dileyebilen karakterler, çocukların kimlik gelişimi sırasında özdenetim değerini kazandırmak amacıyla oldukça önemlidir. Özdenetim değerini yansıtan davranışlar 40 masaldan $f = (16)$ oranında masalda gözlemlenirken $f = (24)$ oranında masalda bu değeri yansıtacak bir davranış ve tutma rastlanmadığı gözlenmiştir. Bu değer bulduğu masallarda değeri yansıtacak davranış ve tutumlar $f = (1)$ ve (5) aralığında oranda sergilendiği görülmektedir.

Masallarda on kök değer sıralandığında değerlerde $f = (27)$ oranıyla beşinci sırada saygı değeri yer almaktadır. Bugün de kültürümüzde hala oldukça önemli görülen saygı davranışının masallarda da karşımıza çıkması tesadüf değildir. Türk kültüründe; geleneklere, dinlere, görüşlere, hayvanlara, doğaya hatta vefat eden kişiler de dahil olmak üzere kutsallık atfedilen herkes ve her şeye saygı göstermek önemlidir. Özellikle yaşça büyük veya rütbe olarak yüksekte bulunan insanlara karşı saygı göstermek çok önemsenir. Bu nedenle masallarda saygı davranışı genel olarak ülkeyi yöneten padişaha, yaşça büyük veya bilge insanlara gösterilen hürmet şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Saygı değeri, tutum ve davranışlar incelendiğinde 40 masaldan $f = (16)$ oranında masalda gözlemlenirken $f = (24)$ oranında masalda bu değere rastlanmamıştır. Saygı değerinin bulunduğu masallarda en az bir en fazla üç defa saygı değerini yansıtacak tutum ve davranışlara rastlandığı gözlenmiştir.

Dürüstlük değeri $f = (24)$ oranıyla altıncı sırada yerini almaktadır. Bir devletin vatandaşından en büyük beklentisi dürüst davranışlar sergilemesidir. Olağanüstülüklerle dolu masal ülkelerinde de durum bu yönde seyreder. İncelenen masallarda kahramanların padişaha karşı gerçekleri dürüstçe anlatma eğilimleri görülmektedir. Doğruyu anlatan her kahraman masalın sonunda ödüllendirilir. Bu tutum çocuklara dürüst davranmanın, güzel bir geleceğe ve karaktere sahip olma açısından önemli olduğunu öğretebilir. Dürüstlük değerini yansıtan tutum ve davranışlar $f = (16)$ oranında masalda görülürken $F = (24)$ oranında masalda bu değeri yansıtacak davranışlara rastlanmamıştır. Bu değer görüldüğü masallarda 9 masalda $f = (1)$, 6 masalda $f = (2)$, 3 masalda ise $f = (3)$ oranında rastlandığı gözlemlenmiştir.

Kendi davranışlarının sonuçlarını üstlenme olarak bilinen sorumluluk tutumuna değer biçiminde $f = (19)$ oranında rastlanmıştır. İncelenen masallarda genel olarak verilen görevi yerine getirme veya kendi içinde yapması gereken işi neticelerini kabul etme şeklinde geçtiği görülmektedir. İncelenen 40 masalda gözlemlenen $f = (19)$ oranıyla sorumluluk değerinin vurgulanması oldukça güçlü bir orandır. Gelecekte başarılı olma konusunda çocukların sorumluluk sahibi bireyler olarak yetişmesi gerekmektedir. Masallarda oran olarak bu değer fazlaca bulunması ve masalların bunun doğrudan değil dolaylı olarak (alt metinlerle) öğretmesi çocukların bu değeri kazanması açısından önem gösterebilir. Sorumluluk değerine $f = (15)$ oranında masalda rastlanırken $f = (25)$ oranında masalda bu değere hiç rastlanmamıştır.

İncelenen masalların birkaçının ana konusu da olan dostluk değeri $f = (16)$ oranında rastlanmaktadır. İncelenen masallarda dostluk değeri; yolda karşılaşp yol arkadaşlığı vasıtasıyla ilişkiler kurulup daha sonra birbirleri için yaptıkları fedakârlık yapımlarıyla dostluk bağının sürdürölmesi şeklinde görölmemektedir. Doğru kurulan arkadaşlıkların doğru olana götürmesi mesajı verilir. Bu da masallar vasıtasıyla çocukların iyi arkadaşlık bağları kurma noktasında bilinçlenmesi için önemli bir öğreticidir. İncelenen 40 masaldan $f = (12)$ oranında dostluk değerini yansıtacak davranış ve tutumlar bulunurken $f = (28)$ oranında bu değere ait bir bulgu gözlenmemiştir. Masallardan 9 tanesinde $f = (1)$ kere, 2 tanesinde $f = (2)$ kere, 1 tanesinde ise $f = (3)$ kere bu değer vurgulanmıştır. Dostluk değeri en fazla “Türkmenoğlu” masalında geçmektedir. Bu masal Türkmenoğlu ve Yazğıztay’ın dostluğunu konu edinmekte olduğu için bu değer sıkça vurgulanmıştır.

Masallarda vatanseverlik değeri $f = (12)$ oranda rastlanmaktadır. Milli ve manevi duyguları daha çok içselleştiren ve kahramanlık noktasında devreye giren vatanseverlik değeri, masallarda genel olarak ülkesini iyi yöneten yöneticiler şeklinde ve ülkeye zarar veren varlıklara karşı edinilen zaferler şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Vatanseverlik değerini yansıtan tutum ve davranışlara $f = (9)$ oranında masalda rastlanır. Bu tutum ve davranışlar genelde masalların başında belirtilen ve ülkelerini iyi bir şekilde yöneten yöneticilerden bahsederken söylenir. Bu değer, 9 masalın hemen hepsinde $f = (1)$ defa bu şekilde geçerken ülkesini korumak veya ülkeye zarar veren varlıkla savaşmak şekilde ise 2 defa $f = (2)$ oranında geçmektedir. 40 masaldan $f = (31)$ tanesinde bu değere rastlanmamıştır.

Masallarda en az rastlanan değer sabır değeridir. Sabır değerine $f = (9)$ oranında rastlanmaktadır. İncelenen masallarda çoğunlukla bir hedef uğruna yılmadan çabalamak veya bir olayın gerçekleşmesi için verilen sürenin metanetle beklemesi şeklinde görölmemektedir. Masallarda hayatta başarıya ulaşmak için direnmenin ve zamanı beklemenin örnekleri açıkça görölür. Bu alt metinler dinleyici/okuyuculara doğrudan değil içsel bir mesaj olarak verilir. Sabır değeri, ortaokul çağındaki çocukların hayata karşı azimli ve dayanıklı olma konusunda yeteneklerini geliştirmeleri için önemlidir. Sabır değerine $f = (8)$ oranında masalda rastlanırken $f = (32)$ oranında masalda bu değer hiç gözlemlenmemiştir. Masallarda sabır değeri en az $f = (1)$; en fazla $f = (2)$ defa geçmektedir.

İncelenen masallar arasında sayfa sayısı/değer sayısı= yoğunluk analizi yöntemiyle yapılan ve belirlenen orana göre $f = (2,22)$ frekansıyla en çok değer barındıran masal “Demirçiynen Süpürgecinin Nağlı” (Demirci ve Süpürgecinin Hikayesi) adlı masalda geçmektedir. Masal 9 sayfadan oluşmakta ve içerisinde 20 değer bulunmaktadır. Dostluk ve sabır değerini yansıtan tutum ve davranışa ait bir bulguya rastlanmamışken diğer değerleri yansıtan en az bir tutum ve davranışa ait bulgular gözlemlenmiştir. Masalda çocukken ölüme terk edilmiş, kendisine ebeveynlik eden aile tarafından yetiştirilmiş iki karakterli gencin maceraları anlatılmaktadır. Bu yönüyle çocuklara değerler eğitimi verilirken ahlaklı olmanın iyi sonuçlar doğurabileceği gerçeği çocuklara kavratılabilir. Demirci ve Süpürgecinin hikayesinde masalın muhtevasını etkilemeyecek biçimde çocuk pedagojisini etkileyecek kısımlar çıkarılarak Türkçe dersinde materyal olarak kullanılıp çocuklara aktarımı sağlanabilir.

“Tülkü, Canavar, Ayı” (Tilki, kurt ve ayı) Masalında yoğunluk analizi $f = (2)$ olarak hesaplanmıştır. Masal bir sayfadan oluşmakta ve içerisinde dostluk ve sorumluluk değeri olmak üzere iki değer bulundurmaktadır. Masalda tilki, kurt ve ayı birlikte yaşamak üzere anlaşır ve başta güzel bir dostluk bağı kurarak herkesin sorumluluğunu yerine getirmesi anlatılır. Fakat masalın sonunda kurnazlık motifiyle bilinen tilki arkadaşlarına ihanet eder. Bu masal mizahi masal kategorisinde değerlendirilebilir. Masalın bu masal değer açısından zengin görünse de içeriğine bakılınca çocuk pedagojisi açısından pek sağlıklı olmayabilir bu nedenle Türkçe dersi müfredatında kullanılması uygun olmayabilir.

Padişahın Üç Oğlu ve Derviş masalında değerlerin yoğunluğu $f = (2)$ olarak hesaplanmıştır. Masal 4 sayfada 8 değer barındırır. Masalda adalet değeri, kurulan divan aracılığı ile oldukça güzel işlenmiştir. Bunun yanında sahip olduğu diğer değerler açısından da Türkçe dersi kapsamında kullanılabilir bir masal olarak değerlendirilebilir.

Eğri Gardaşnan Düz Gardaş (Eğri Kardeş ve Düz Kardeş), Şah Oğlu Şah Abbas Masalı, Nuşirevan Padişahının Hekati (Nuşirevan Padişahın Hikayesi) adlı masalarda yoğunluk oranı $f = (1,6)$ olarak hesaplanmıştır. Bu masallar değerler ve muhtevası açısından değerlendirildiğinde Türkçe dersi müfredatında materyal olarak kullanılabilir.

İncelenen masalarda yoğunluk analizi sonucu $f = (1,46)$ oranıyla içerisinde bulundurduğu değerler açısından yoğunluk düzeyi yüksek çıkmış bir diğer masal “Cihanşah” masalıdır. Cihanşah masalı, 13 sayfadan oluşmakta ve içerisinde 19 değer barındırmaktadır. Aslında şımarık bir genç olan Cihanşah adındaki masal kahramanı başına gelen ders verici olaylardan sonra oldukça olgunlaşır. Bu süreçte ermiş denen büyüklerin yardımına ihtiyaç duyar ve ermişler her defasında Cihanşah’ın bu ihtiyaçlarına yardım eder. Masalda birbirlerine âşık olan iki gencin arasında oluşan sevgi bağı, sevgi değeri çerçevesinde oldukça iyi işlenmiştir. Tüm bu çıkarımların sonucunda Cihanşah Masalı da Türkçe Dersinde kullanılabilir bir materyal olarak değerlendirilebilir.

İncelenen masallar arasında $f = (1,45)$ oranıyla en çok değer bulunan bir diğer masal, “Türkmenoğlu” masalıdır. Masalda hemen her değere rastlanır. Bu masal incelenen masallar arasında sayfa sayısı (24) olarak en uzun masaldır ve içerisinde 35 değer bulunur. Masalın uzunluğu muhtevasını zenginleştirmiştir ve böylece değer sayısında doğal bir artış olmuştur. Ardahan yöresinden derlenip yazılan bu masal, Türkçe dersinin amaçları doğrultusunda, değerler eğitimi vermek için materyal olarak kullanılabilir. Ayrıca bu masal ders dışında okuma saatleri için de uygundur. Öğrencilerin hem kültürel anlamda donanım sahibi olabilmeleri için hem de değerler açısından oldukça zengin olan bu masalı okumaları ve doğru çıkarım yapmaları hayatlarında ahlaklı ve iyi insan olma yolunda etkisini arttırabilir.

Alaca Öküz Masalında değer yoğunluğu $f = (0,1)$ olarak hesaplanmıştır. On sayfalık masalda sadece bir değer bulunduğu gözlemlenmiştir. Masalda eşini aldatan bir kadının hikayesi anlatılmaktadır. Bulundurduğu değer sayısı bakımından ve içerdiği konu nedeniyle değerler eğitimi kapsamında Türkçe dersinde okutulması sağlıklı bir masal değildir.

İncelenen masallardan “Uğru” masalında $f = (0)$ yoğunluğundadır. Sonuçtan anlaşılabileceği gibi bu masal da hiçbir değere rastlanmamıştır. Uğru masalında bir hırsızın başarı hikayesi anlatılmaktadır. Bu masalın içerisinde herhangi bir değere yorumlanacak hiçbir tutum ve davranışın bulunmamasının bir nedeni olarak gösterilebilir. Bu masal on kök değer kapsamında Türkçe dersinde okutulması uygun bir masal değildir.

Masalların hem konu bakımından içerikleri değerlendirilerek, değer sayısı ele alınarak ve öğrencilerin yaşları dikkate alınarak masalarda geçen bazı “argo” ifadeler

ıkarılıp ğrencilere uygun hale getirilebilir ve seçilen bu masallar eğitim ortamında kullanılabilir. İncelenen masallardan bazıları mizahi masallar olarak değerlendirilmiştir. Bu masallar günlük hayatta eğlenmek için kullanılabilir fakat eğitimde kullanılması sağlıklı olmayabilir. Ardahan yöresinde derlenen masallardan incelenen masalların birçoğu eğitim ortamında verimli olarak kullanılabilir olarak değerlendirilirken bazı masallar ise eğitim ortamına uygun değildir. Ardahan bazında incelenen masallardan ziyade farklı yörelere ait masallar kullanılarak daha fazla araştırma yapılabilir ve böylece masallar gün yüzüne çıkarılıp eğitim ortamında kullanılması sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- Aksakal, E. (2017) *Ardahan'ın Tarım ve Hayvancılıkla İlgili Söz Varlığı* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ardahan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aktepe, V. (2010), *İlköğretim 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde "Yardımseverlik" Değerinin Etkinlik Temelli Öğretimi ve Öğrencilerin Tutumlarına Etkisi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- Alçıoğlu, E. (2012). *Pertev Naili Boratav sözlüğü (Pertev Naili Boratav'ın eserlerinde geçen folklor malzemesinin tahlili)* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arslan, A. (2025). Hayat Bilgisi Dersinde Belirli Gün ve Haftaların İncelenmesi. *The Journal of International Scientific Researches*, 10(3), 486-495. <https://doi.org/10.23834/isrjournal.1763008>
- Aslan, A. A. (2017). *Ardahan-Çıldır-Göle Masalları: (Sahadan Ağız Özellikleriyle Derlenmiş Nağilları)* (1. bs.). Kömen Yayınları.
- Aslan, M. Y. (2026). Halk Masallarında Ebeveyn-Evlat İlişkileri ve Kültürel Değerlerin Aktarımı. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(Aile Özel Sayısı), 505-524. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.1801098>
- Aslan, R. Ve Bora, S. A. (2020) Sevginin Fizyolojik ve Bilişsel Arka Planı. *Göller Bölgesi Aylık Ekonomi Dergisi Cilt Kültür Dergisi* 7 (83), 61-68.
- Bulut, S., & Gögen, R. (2025). Kök Değerler Eğitimi Açısından Ezop Masalları. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(2), 634-652. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.1672737>
- Çay, M. A. (1987). Türk kültürü ve kaynakları. *Türk Kültürü Dergisi*, [DergiPark Akademik](https://doi.org/10.31592/aeusbed.1672737).
- Çelik, G. (2008) *Dostluk ve Eğitimi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Çifci, Ç., & Güner, A. (2024). Masalların etik dünyası: Okul öncesi dönemde değerler eğitiminde masal anlatımının rolü. *Social Sciences Studies*, 10(10), 1782-1791.
- Develioğlu, F., (1978). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*. Ankara
- Doğan, M. (2017). Karakter Gücü Olarak Sabır ve Psikolojik İyi Oluş İlişkisi. *The Journal Of Happiness & Well-Being*, 5(1), 134-153.
- Durmuş, İ. (2004). *Mesel*. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi (Cilt 29, s. 294). Türkiye Diyanet Vakfı.
- Ertürk, P. (2023). *Ziya Gökalp Masallarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü. 0000-0002-0573-931x Bursa – 2023
- Gedik, S. (2020). Masalların Eğitimsel İşlevleri. *Journal Of Social Sciences And Education*, 3(1), 356-367.
- Gökalp, A., Uluçınar, U., Değirmenci, N., Yüksel, K. (2021). Öz Denetim ile Sorumluluk Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(2), 715-726. <https://doi.org/10.17494/Ogusbd.1042293>
- Helimoğlu Yavuz, M., (1997). *Masallar ve Eğitimsel İşlevleri* (1. Baskı). Ürün Yayınları

<https://www.altinkan.com/hukuk-sozlugu/a-harfi-ile-baslayan-hukuk-kelimeleri-sozlugu/adalet/>

<https://www.ardahan.bel.tr/ardahan-hakkinda>

<https://www.ardahan.gov.tr/sehrimiz>

Işık, Y. (2022). Tanrı imgesinin ilahi adalet eğilimi ile ilişkisinin incelenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İbn Haldun Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Kaftancıoğlu, Ü. (1973). *Tek atlı tekin olmaz: Dedem Korkut-Bayat boylarının yaşadığı Kars, Ardahan, Hanak, Damal ve Posof köylerinden derlenmiş masallar*. Remzi Kitabevi.

Kar, E. (2024). Platon ve Aristoteles’ Te Philia: Dostluk Üzerine. *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (18), 81-99.

Karabayır, M. (2015). The role of Turkmen folk tales in children’s education. *Journal of Education in Black Sea Region*, 1(1), 121–130.

Karasu Avcı, E., Avcı, A. A., & İbret, B. Ü. (2017). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatanseverlik Değerinin Kazandırılmasına Yönelik Görüşleri. *İlköğretim Online*, 16(4), 1558-1574. <https://doi.org/10.17051/ilkonline.2017.342974>

Karatay, H. (2007). Dil Edinimi ve Değer Öğretimi Sürecinde Masalın Önemi ve İşlevi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(3), 463-477.

Kayaokay, İ. (2019). Türk Masal Araştırmacılığında Yüz Yıllık Bir Muamma: Bir “Hanım” Olduğu Sanılan “KD” Müstear Adı Kime Aittir? *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi*, (10), 304-317.

Kıral, E. (2018). KAYIP GİDEN BİR DEĞER: SAYGI. *Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi*, 5(1), 4-10. <https://izlik.org/JA42WN37CN>

Küçükçene, M. ve Aydoğan, İ. (2018). EĞİTİM YÖNETİMİNDE ADALETİN ÖNEMİ VE GEREKLİLİĞİ ÜZERİNE BİR İNCELEME. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (2), 641-664. <https://izlik.org/JA96MN86HX>

Mazak, E. (2023). *Öğretmenlerinin Vatanseverlik Değerine Yönelik Görüşleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Menteşe, O. B. (2008). Edebiyat nedir? *Littera: Batı Edebiyatları Dergisi*, 22, 49-56.

Millî Eğitim Bakanlığı (2019). Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2,

Millî Eğitim Bakanlığı (2024). Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı (5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli.

Özen, Y. (2015). *Sorumluluk Eğitimi*. Ankara: Vize Yayıncılık, 9-10.

Sakaoğlu, S., & Şimşek, E. (2023). Türkiye Sahası Masalları. İçinde F. A. Turan & M. N. Önal (Ed.), *Türk Dünyası Masal Araştırmaları*. Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı.

Sakaoğlu, Saim. *Gümüşhane Bayburt Masalları*. Ankara: Akçağ Yayınevi, 2002.

Sarıkaya, M. (2019). Sunuş. M. Sarıkaya (Ed.), 100. yılında *Ardahan kongreleri uluslararası sempozyumu bildirileri (20-22 Şubat 2019-Ardahan)* içinde (s.XI-XII). Berikan Yayınevi.

- Sınar Uğurlu, A. (2009). “İdeolog”-Şair Ziya Gökalp’in kaleminden masallar. *Turkish Studies*, 4(1), 1025–1040. doi.org <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.572>
- Şahin, S. (2022). 20. Yüzyılda Yeniden Yazılan Billur Köşk Anlatıları. *International Journal Of Filologia* (7), 1-16. <https://doi.org/10.51540/Ijof.1085509>
- Şemseddin Sami. (2019). *Kamus-ı Türkî* (P. Yavuzarslan, Haz.; Tıpkıbasım). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Şimşek, O. (2015). Türkiye Cumhuriyeti’nin İlk Genel Nüfus Sayımında Ardahan Vilâyeti’nin Nüfus Özellikleri. *Ardahan Üniversitesi İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi Belgü Dergisi*, (1), 201-227.
- Şimşek, S. (2015). Eğitim ile İlgili Temel Kavramlar. N. Saylan (Ed.), *Eğitim Bilimine Giriş (El Kitabı)*. Anı Yayınları. Ankara.
- Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (2017). Müfredatta Yenileme ve Değişiklik Çalışmalarımız Üzerine,
- Turan, E. (2018). Sabır Psikolojisi: Pozitif Psikoloji Bağlamında Bir Araştırma. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 17(2), 217-220. <https://izlik.org/JA83UM53SL>
- Türk Dil Kurumu. (2011). *Türkçe sözlük (11. baskı)*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türk Dil Kurumu. (1998). *Türkçe sözlük (9. baskı, Cilt 1)*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türk Dil Kurumu. (1998). *Türkçe sözlük (9. baskı, Cilt 2)*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Usta, M. (2019). Aile işlevselliğinin psikolojik ihtiyaçları karşılamadaki rolü. *Aile Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 2(2), 1-20. dergipark.org.tr
- Yılar, Ö. (2010). Gümüşhane ve Bayburt Masalları. *Journal Of Turkish Research Institute*, 10(21).

ÖZ GEÇMİŞ

Ad Soyad: Sümeyye Burcu Gültekin	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
Fakülte	Eğitim Fakültesi
Bölümü	Türkçe Öğretmenliği
Yüksek Lisans	
Üniversite	
Enstitü Adı	
Ana Bilim Dalı	
Programı	
Makale ve Bildiriler (Varsa)	
1. Uzuner Yurt, S., Buyurman, E., Derviş, E. N., Tanoğlu, Ö., Aktaş, R. E., & Gültekin, S. B. (2024). Metaphorical Perceptions Of 6th Grade Students Who Participated In Creative Drama Workshops On War And Immigration. Ö. F. Tavşanlı (Ed.). International Halich Congress On Multidisciplinary Scientific Research-VII İçinde. International Halich Congress	